

EASO

Sprawozdanie dotyczące informacji o kraju pochodzenia

Federacja Rosyjska:

państwowe podmioty zapewniające ochronę

EASO
Sprawozdanie dotyczące
informacji o kraju pochodzenia

Federacja Rosyjska:

państwowe podmioty
zapewniające ochronę

Marzec 2017 r.

Ani European Asylum Support Office, ani żadna osoba działająca w imieniu European Asylum Support Office nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania zamieszczonych poniżej informacji.

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2018

© European Asylum Support Office, 2018

Kopiowanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Wykorzystywanie lub powielanie zdjęć i innych materiałów, co do których European Asylum Support Office nie przysługują prawa autorskie, wymaga bezpośredniej zgody właściciela praw.

Zdjęcie na okładce: JessAerons – [Istockphoto.com](https://www.istockphoto.com)

Print ISBN 978-92-9494-831-1 doi:10.2847/26425 BZ-04-17-273-PL-C
PDF ISBN 978-92-9494-833-5 doi:10.2847/10063 BZ-04-17-273-PL-N

Podziękowania

EASO pragnie podziękować następującym krajowym wydziałom informacji o krajach pochodzenia oraz departamentom ds. azylu i migracji będącym współautorami niniejszego sprawozdania:

Belgia, Cedoca (Ośrodek Dokumentacji i Badań), Urząd Komisarza Generalnego ds. Uchodźców i Bezpaństwowców

Polska, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia, Departament Postępowania Uchodźczych, Urząd do Spraw Cudzoziemców

Szwecja, Lifos, ośrodek ds. informacji o krajach pochodzenia i analizy, Szwedzka Agencja ds. Migracji

Norwegia, Landinfo, ośrodek ds. informacji o krajach pochodzenia

Następujące departamenty dokonały przeglądu niniejszego sprawozdania:

Dania, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia, Duńskie Służby Imigracyjne, Ministerstwo ds. Imigracji i Integracji

Szwajcaria, Wydział Analiz i Usług, Państwowy Sekretariat ds. Migracji

Poniższe organizacje dokonały przeglądu i uaktualnienia niniejszego sprawozdania:

ACCORD – austriacki ośrodek badań i dokumentacji w zakresie kraju pochodzenia i azylu

Spis treści

Podziękowania	3
Zastrzeżenie prawne	7
Glosariusz i skróty	9
Wprowadzenie	13
Mapa	15
1. Federacja Rosyjska – konstytucja i struktura państwa	17
1.1 Prezydent Federacji Rosyjskiej	17
1.2 Rząd Federacji Rosyjskiej	18
1.3 Zgromadzenie Federalne	19
1.4 System sądowy i prokuratura	20
1.5 Od federalizmu do centralizacji.....	21
2. Państwowe podmioty zapewniające ochronę w Federacji Rosyjskiej a grupy szczególnie wrażliwe	23
2.1 Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i policja	24
A. Informacje ogólne	24
B. Potencjał policji	27
C. Uczciwość policji.....	29
2.2 Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej	37
A. Informacje ogólne	37
B. Potencjał	40
C. Uczciwość	42
2.3 Prokuratura	46
A. Informacje ogólne	46
B. Potencjał.....	52
C. Uczciwość	53
2.4 Sądy	57
A. Informacje ogólne	57
B. Potencjał.....	59
C. Uczciwość	65
2.5 Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej.....	75
A. Informacje ogólne	75
B. Potencjał.....	79
C. Uczciwość	81
2.6 Grupy szczególnie wrażliwe	82
3. Republika Czeczeńska	91
3.1 Kontekst i wprowadzenie.....	91
3.2 Niedawne zmiany	93
3.3 Ochrona ze strony państwa	95
Załącznik 1: Bibliografia	105
Załącznik 2: Definiowanie zakresu sprawozdania	137

Zastrzeżenie prawne

Niniejsze sprawozdanie sporządzono zgodnie z metodyką EASO dotyczącą sprawozdawczości w zakresie informacji o krajach pochodzenia (2012 r.)⁽¹⁾. Niniejsze sprawozdanie jest oparte na starannie wybranych źródłach informacji. Wszystkie wykorzystane źródła są wymienione. Wszystkie przedstawione informacje, z wyjątkiem niekwestionowanych lub oczywistych faktów, zostały zweryfikowane w możliwym zakresie, o ile nie stwierdzono inaczej.

Informacje zawarte w niniejszym sprawozdaniu zostały zbadane, ocenione i przeanalizowane z najwyższą starannością. Dokument ten nie jest jednak wyczerpujący. Jeśli określone wydarzenie, osoba lub organizacja nie zostały w sprawozdaniu wspomniane, nie oznacza to, że takie wydarzenie nie miało miejsca lub że ta osoba lub organizacja nie istnieje.

Ponadto sprawozdanie to nie jest rozstrzygające w kwestii rozpatrzenia lub oceny jakiegokolwiek wniosku o nadanie statusu uchodźcy lub udzielenie azylu. Stosowanej terminologii nie należy traktować jako wskazującą na konkretne stanowisko prawne.

„Uchodźca”, „ryzyko” i podobne terminy są stosowane w charakterze ogólnym, a nie jako terminy prawnie zdefiniowane w dorobku UE w zakresie prawa azylowego i w konwencji genewskiej.

Ani EASO, ani żadna osoba działająca w jego imieniu nie ponoszą odpowiedzialności za wykorzystanie informacji zawartych w niniejszym sprawozdaniu.

Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Należy pamiętać, że ze względu na specyfikację formatowania numeracja stron przesłanej wersji PDF i drukowanego dokumentu może się różnić.

Docelową grupą odbiorców są osoby zajmujące się sprawami azylowymi, osoby zajmujące się pozyskiwaniem informacji o krajach pochodzenia oraz organy decyzyjne.

Opracowywanie niniejszego sprawozdania ukończono w grudniu 2016 r. Żadne wydarzenie, które miało miejsce po tym terminie, nie zostało uwzględnione w niniejszym sprawozdaniu. Więcej informacji na temat okresu odniesienia dla niniejszego sprawozdania można znaleźć we wprowadzeniu, w sekcji dotyczącej metodyki. Wyjątek od tej daty granicznej zrobiono dla prawodawstwa dotyczącego przemocy domowej zatwierdzonego w lutym 2017 r., którego główne postanowienia uwzględniono w niniejszym sprawozdaniu.

⁽¹⁾ Metodyka EASO w większości bazuje na wspólnych wytycznych UE dotyczących przetwarzania informacji o krajach pochodzenia z 2008 r. Można ją pobrać ze strony internetowej EASO: <http://www.easo.europa.eu>.

Glosariusz i skróty

Kpsa	Kodeks postępowania przed sądami administracyjnymi
<i>adat</i>	Lokalne prawo zwyczajowe ⁽²⁾
ADC Memorial	Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał
AI	Amnesty International
<i>blat</i> (блат)	Wymiana przysług w zakresie dostępu do zasobów publicznych poprzez kanały osobiste. Wymiana <i>blatu</i> jest często opisywana jako „dzielenie się”, „pomaganie”, „przyjazne wsparcie” lub „wzajemna opieka”. Powiązany z osobistymi sieciami kontaktów <i>blat</i> zapewnia dostęp do zasobów publicznych dzięki kanałom osobistym ⁽³⁾ .
KPO	Komitet Pomocy Obywatelskiej
CAN	Chechnya Advocacy Network
CAT	Komitet ONZ przeciwko Torturom
CEDAW	Konwencja ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet
CIA	Centralna Agencja Wywiadowcza
WNP	Wspólnota Niepodległych Państw
RE-CCJE	Rada Europy – Rada Konsultacyjna Sędziów Europejskich
RE-CCPE	Rada Europy – Rada Konsultacyjna Prokuratorów Europejskich
RE-CEPEJ	Rada Europy – Europejska Komisja na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości
RE-CommDH	Komisarz Praw Człowieka Rady Europy
RE-CPT	Rada Europy – Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu
RE-ECRI	Rada Europy – Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji
RE-PACE	Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy
Rada Federacji	<i>Совет Федерации</i>
kpk	Kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej
CPJ	Komitet Ochrony Dziennikarzy
DIS	Duńskie Służby Imigracyjne
DRC	Duńska Rada ds. Uchodźców
EASO	Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu
ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka
EPRS	Biuro Analiz Parlamentu Europejskiego

⁽²⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, The North Caucasus: The Challenges of Integration (I), Ethnicity and Conflict (Północny Kaukaz: wyzwania w zakresie integracji (I), przynależność etniczna i konflikt), 19 października 2012 r., s. 35.

⁽³⁾ Ledeneva, A., Russia's Economy of Favours. Blat, Networking and Informal Exchange (Rosyjska gospodarka oparta na przysługach. Błat, tworzenie sieci kontaktów i wymiana nieformalna), 1998 r., s. 37.

FCO	Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Wspólnoty Narodów Zjednoczonego Królestwa
podmiot federalny	podmiot wchodzący w skład Federacji Rosyjskiej, podmiot Federacji Rosyjskiej
FIDH	Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka (Fédération internationale des ligues des droits de l’Homme)
FSSS	Federalna Służba Statystyki Państwowej (Федеральная служба государственной статистики), nazywana również Rosstat
FSB	Federalna Służba Bezpieczeństwa (Федеральная служба безопасности)
FSKN	Federalna Służba Kontroli Obrotu Narkotykami (Федеральная служба по контролю за оборотом наркотиков)
GUVM	Dyrekcja Generalna ds. Migracji (Главное управление по вопросам миграции)
HRC Memorial	Centrum Praw Człowieka Memoriał
HRW	Human Rights Watch
HSS	Hanns Seidel Stiftung
ICC	Międzynarodowy Komitet Koordynacyjny Krajowych Instytucji ds. Ochrony i Promowania Praw Człowieka
ICJ	Międzynarodowa Komisja Prawników
IOM	Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji
IRL	Instytut Praworządności (Институт проблем правоприменения)
ICG	Międzynarodowa Grupa Kryzysowa
IRB	Kanadyjska Rada ds. Imigracji i Uchodźców
KGI	Komitet Inicjatyw Obywatelskich (Комитет гражданских инициатив)
<i>координационный совет</i>	Rada Koordynacyjna
<i>крыша</i>	Korupcja policji na wysokim szczeblu („dach”, nazwana również wymuszeniem rozbójniczym); ma korzenie w liberalizacji gospodarczej w latach 90. ubiegłego wieku, kiedy przestępczość zorganizowana zapewniała „ochronę” przedsiębiorstwom przed innymi zorganizowanymi grupami przestępczymi ⁽⁴⁾ .
KSRF	Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej (Конституционный Суд Российской Федерации)
LGBT	Lesbijki, geje, osoby biseksualne i transpłciowe
<i>милиция</i>	Dawna nazwa policji (przed 2011 r.)
<i>мировые судья</i>	Sędziowie pokoju
MVD	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (Министерство внутренних дел)
<i>надзор</i>	Procedura przeglądu nadzorczego (system wymiaru sprawiedliwości)
NHRI	Krajowe instytucje praw człowieka

⁽⁴⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., s. 222.

NPM	Krajowe mechanizmy prewencji
NGO	Organizacja pozarządowa
NYT	New York Times
NZZ	Neue Zürcher Zeitung
<i>Общественный Вердикт</i>	Fundacja Werdykt Publiczny (Общественный вердикт)
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
OHCHR	Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka
UNHRC	Rada Praw Człowieka
OMON	Policyjne „jednostki mobilne specjalnego przeznaczenia” (<i>Отряд мобильный особого назначения</i>)
<i>оперативники</i>	Pracownicy operacyjni/terenowi lub śledczy prowadzący dochodzenia wstępne
OSAC	Rada Doradcza ds. Bezpieczeństwa za Granicą
OBWE	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
<i>палочная система</i>	Rosyjski system oceny działania policji
<i>полиция</i>	Policja
Pravo.gov.ru	Oficjalny portal internetowy, na którym publikowane są informacje prawne Federacji Rosyjskiej
PRI	Penal Reform International
<i>рабочий аппарат</i>	Aparat pomocniczy
<i>район</i>	Region
RBC	RosBusinessConsulting
RBTH	Russia Beyond The Headlines
RC	Republika Czeczeńska
<i>рейдерство (рейдерство)</i>	Niezgodne z prawem przejmowanie przedsiębiorstw lub części przedsiębiorstw w Rosji (grabież majątku) ⁽⁵⁾ .
FR	Federacja Rosyjska
RWE/RS	Radio Wolna Europa / Radio Swoboda
RG	Dziennik rządowy Federacji Rosyjskiej (Rossijskaja Gazieta/Российская газета)
RJI (również SRJI)	Russian Justice Initiative (również: Stitching Russian Justice Initiative)
RSFSR	Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka
RT	Russia Today
SCA	Podkomitet ds. Akredytacji
SEM	Państwowy Sekretariat ds. Migracji (Szwajcaria)

⁽⁵⁾ Chatham House, Reiderstvo: Asset-Grabbing in Russia (Rejderstvo: Grabież majątku w Rosji), marzec 2014 r., s. 2.

SFH	Schweizerische Flüchtlingshilfe
<i>Szariat</i>	Prawo islamskie, zbiór prawnych, moralnych, etycznych i religijnych zaleceń islamu, obejmujących dużą część życia muzułmańskiego, opartych na Koranie, Sunnie ⁽⁶⁾ i fikhu ⁽⁷⁾ .
KŚ	Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej (<i>Следственный комитет Российской Федерации</i>)
SOVA	Centrum Informacji i Analizy SOVA, rosyjska organizacja pozarządowa
Duma Państwowa	<i>Государственная дума Российской Федерации</i>
TI	Transparency International
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
UNODC	Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przeszłości
DS USA	Departament Stanu Stanów Zjednoczonych
WSJ	Wall Street Journal

⁽⁶⁾ Sunna oznacza „działania i wypowiedzi proroka Mahometa”, które „stały się wzorcem postępowania muzułmanów, a także podstawowym źródłem prawa islamskiego”; Uniwersytet Oksfordzki, Oxford Studies Islamski online, Sunnah, b.d.

⁽⁷⁾ Fikh to „muzułmańskie orzecznictwo i zbiór społecznych norm zachowania nierozdzielnie związanych z teologią”; Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, The North Caucasus: The Challenges of Integration (I), Ethnicity and Conflict (Północny Kaukaz: wyzwania w zakresie integracji (I), przynależność etniczna i konflikt), 19 października 2012 r., ss. 35–36.

Wprowadzenie

Niniejsze sprawozdanie zostało sporządzone przez specjalistów w zakresie informacji o krajach pochodzenia z wydziałów informacji o krajach pochodzenia oraz z urzędów azylowych wymienionych jako współautorzy w sekcji „[Podziękowania](#)”, wspólnie z Europejskim Urzędem Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO).

Celem niniejszego sprawozdania jest przedstawienie w ogólnym zarysie funkcjonowania organów administracji Federacji Rosyjskiej w sektorach wymiaru sprawiedliwości i bezpieczeństwa w ich roli państwowych podmiotów zapewniających ochronę. W niniejszym sprawozdaniu skupiono się głównie na funkcjach państwowych uznanych za kluczowe z perspektywy obywatela – oficjalnych instytucjach, które stanowią ostateczną gwarancję możliwości korzystania przez osobę fizyczną z przysługujących jej praw. W tym kontekście za podmioty kluczowe uznano tradycyjny cywilny system sprawiedliwości i bezpieczeństwa, tj. policję, prokuraturę i sądy, państwowy komitet śledczy i instytucję rzecznika praw obywatelskich (Pełnomocnika Praw Człowieka).

Istnieją inne instytucje działające w sferze rosyjskiego sektora bezpieczeństwa i wymiaru sprawiedliwości, które odgrywają ważne role, np. Federalna Służba Bezpieczeństwa, Dyrekcja Generalna ds. Migracji – zastępująca Federalną Służbę ds. Migracji oraz Wojska Wewnętrzne Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Ponieważ instytucje te nie mogą stanowić potencjalnych państwowych podmiotów zapewniających ochronę w odniesieniu do zapewnienia bezpieczeństwa i gwarantowania poszanowania praw, wyłączono je z niniejszego sprawozdania.

Metodyka

• Definiowanie zakresu sprawozdania

W sierpniu 2015 r. wyżej wspomniany zespół składający się ze specjalistów w zakresie informacji o krajach pochodzenia z państw UE+ oraz EASO spotkał się, by ustalić zakres sprawozdania i podział zadań. Zakres sprawozdania określono zgodnie z wytycznymi wydziału informacji o krajach pochodzenia (LIFOS) Szwedzkiej Agencji ds. Migracji dotyczącymi oceny podstawowych funkcji krajowych sektorów wymiaru sprawiedliwości i bezpieczeństwa w kontekście ich roli zapewniania ochrony ze strony państwa. Zastosowaną metodą jest podejście systematyczne, w którym rozróżnia się czynniki związane z potencjałem i uczciwością. Wstępny proces opracowywania sprawozdania przypadł na okres od września 2015 r. do stycznia 2016 r.

• Kontrola jakości

W celu zapewnienia, aby współautorzy postępowali zgodnie z metodyką EASO dotyczącą sprawozdawczości w zakresie informacji o krajach pochodzenia, w okresie od stycznia do lutego 2016 r. specjaliści z państw wymienionych w sekcji „[Podziękowania](#)” przeprowadzili wzajemną ocenę sprawozdania ⁽⁸⁾.

Kolejny przegląd i aktualizację treści przeprowadził ACCORD w okresie od września do grudnia 2016 r. zgodnie z metodyką EASO dotyczącą sprawozdawczości w zakresie informacji o krajach pochodzenia oraz istniejącym zakresem sprawozdania.

Wszystkie zgłoszone uwagi rozważono, a większość z nich uwzględniono w ostatecznej wersji tego sprawozdania.

Struktura niniejszego sprawozdania i korzystanie z niego

W zakresie sprawozdania określono podstawowy zestaw parametrów mający na celu udzielenie odpowiedzi na pytania dotyczące informacji ogólnych o wszystkich podmiotach zapewniających ochronę w Federacji Rosyjskiej, ich potencjale i uczciwości.

[Rozdział 1](#) zawiera informacje na temat konstytucji Federacji Rosyjskiej oraz struktury państwa.

W [rozdziale 2](#) określono właściwe państwowe podmioty zapewniające ochronę w Rosji na potrzeby już wyjaśnionych celów niniejszego sprawozdania. Są nimi:

⁽⁸⁾ We wzajemnej ocenie uczestniczyły Dania (Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia, Duńskie Służby Imigracyjne) oraz Szwajcaria (Wydział Analiz i Usług, Państwowy Sekretariat ds. Migracji).

- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych;
- prokuratura;
- sądy;
- Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej;
- Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej.

Jeżeli chodzi o Czeczenię, to ze względu na jej szczególny status poświęcono jej odrębny rozdział. [Rozdział 3](#) zawiera informacje ogólne na temat republiki, jej struktury, najnowszych wydarzeń, ochrony ze strony państwa, poszczególnych podmiotów zapewniających ochronę, wpływu prawa zwyczajowego i religijnego, a także dostępu kobiet do ochrony.

Niniejsze sprawozdanie zawiera informacje na temat elementów i wskaźników, które mogą pomóc w ocenie dostępności ochrony ze strony państwa w Federacji Rosyjskiej.

Mapa (9)

Mapa 1: Federacja Rosyjska – podział administracyjny

(9) Organizacja Narodów Zjednoczonych, Sekcja Danych Geoprzestrzennych, Federacja Rosyjska, mapa nr 3840 Rev. 2, styczeń 2004 r. (<http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/russia.pdf>), data uzyskania dostępu: 13 grudnia 2016 r.

1. Federacja Rosyjska – konstytucja i struktura państwa

Niniejszy rozdział zawiera przegląd konstytucji i struktury Federacji Rosyjskiej, ponieważ stanowią one ramy, w których funkcjonują państwowe podmioty zapewniające ochronę.

Konstytucja Federacji Rosyjskiej stanowi, że Rosja jest „demokratycznym federalnym państwem prawa o republikańskiej formie rządów”⁽¹⁰⁾. Konstytucja ta została przyjęta w dniu 12 grudnia 1993 r. i była kilkakrotnie zmieniana. Uznaje suwerenność „wielonarodowego ludu” Rosji⁽¹¹⁾ oraz gwarantuje „prawa i wolności człowieka i obywatela”⁽¹²⁾. W przypadku konfliktu między prawem międzynarodowym a krajowym nadrzędne jest prawo międzynarodowe⁽¹³⁾.

Konstytucja rozdziela władzę państwową na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sędziowską⁽¹⁴⁾. Mechanizmy kontroli i równowagi są jednak słabe wskutek wysoce scentralizowanego charakteru systemu oraz ścisłej kontroli, jaką Prezydent sprawuje nad wszystkimi trzema władzami⁽¹⁵⁾.

1.1 Prezydent Federacji Rosyjskiej

Prezydentura rosyjska została ustanowiona ustawą o Prezydencie RSFR z dnia 24 kwietnia 1991 r.⁽¹⁶⁾. W konstytucji z 1993 r. uwzględniono większość uprawnień Prezydenta przewidzianych w tej ustawie⁽¹⁷⁾. Prezydent jest wybierany przez obywateli Federacji Rosyjskiej na podstawie powszechnego, równego i bezpośredniego prawa wyborczego w głosowaniu tajnym. Na mocy art. 81 konstytucji Prezydent może być wybrany na dwie kolejne sześciolatek kadencje⁽¹⁸⁾.

Prezydentem Federacji Rosyjskiej jest Władimir Putin. W latach 2000–2008 sprawował ten urząd przez dwie kadencje, po czym zrezygnował z prezydentury na rzecz Dmitrija Miedwiediewa, ponieważ konstytucja ogranicza prezydenturę do dwóch kolejnych kadencji. W 2012 r. po nowelizacji konstytucji, wskutek której wydłużono kadencję do sześciu lat, Putin ponownie wystąpił jako kandydat i został wybrany na urząd Prezydenta⁽¹⁹⁾. Miedwiediew objął urząd jako premier⁽²⁰⁾.

Konstytucja zapewnia Prezydentowi rozległe uprawnienia. Jest on gwarantem konstytucji, jak również integralności terytorialnej i niepodległości Federacji Rosyjskiej⁽²¹⁾. Jako głowa państwa kieruje polityką zagraniczną Rosji⁽²²⁾ i jest Najwyższym Zwierzchnikiem Sił Zbrojnych⁽²³⁾. Powołuje za zgodą Dumy Państwowej Przewodniczącego Rządu i przedstawia Radzie Federacji kandydatów na stanowiska sędziów Sądu Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, jak również kandydatów na stanowisko Prokuratora Generalnego. Powołuje również sędziów federalnych sądów niższych instancji⁽²⁴⁾.

⁽¹⁰⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 1.

⁽¹¹⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 3 ust. 1.

⁽¹²⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 17 i 18.

⁽¹³⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 15 ust. 4.

⁽¹⁴⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 10.

⁽¹⁵⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.; Fundacja Bertelsmanna, BTI 2016 – Russia report (Sprawozdanie dotyczące Rosji za 2016 r. sporządzone w ramach badania wskaźnika BTI), 2016 r., s. 11.

⁽¹⁶⁾ Pravo.gov.ru, ustawa o prezydencie RSFR, 24 kwietnia 1991 r.; Biblioteka Prezydencka im. Borysa Jelcyna, RSFSR law „On the President of RSFR” adopted (Przyjęto ustawę RSFSR „O Prezydencie RSFR”), 24 kwietnia 1991 r.

⁽¹⁷⁾ Biblioteka Prezydencka im. Borysa Jelcyna, RSFSR law „On the President of RSFR” adopted (Przyjęto ustawę RSFSR „O Prezydencie RSFR”), 24 kwietnia 1991 r.

⁽¹⁸⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 81.

⁽¹⁹⁾ Europejskie Forum dla Demokracji i Solidarności, Rosja, ostatnia aktualizacja – 21 września 2016 r.

⁽²⁰⁾ BBC News, Russia profile, Leaders (Profil Rosji – Przywódcy), 30 listopada 2015 r.

⁽²¹⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 80 ust. 2.

⁽²²⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 80.

⁽²³⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 87.

⁽²⁴⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 83.

Prezydent wydaje dekry i rozporządzenia, które obowiązują na całym terytorium Federacji Rosyjskiej, a także obowiązują instytucje samorządowe na szczeblu federalnym, regionalnym i lokalnym; prezydenckie akty normatywne muszą być zgodne z konstytucją i ustawami federalnymi ⁽²⁵⁾.

Prezydent ma prawo zawieszać obowiązywanie przepisów ustawowych i wykonawczych, które naruszają konstytucję, ustawy federalne, zobowiązania międzynarodowe lub prawa i wolności obywatelskie, do czasu rozstrzygnięcia sprawy przez właściwy sąd ⁽²⁶⁾. Prezydent może wetaować prawodawstwo przyjęte przez izby Zgromadzenia Federalnego: weto może zostać odrzucone przez dwie trzecie członków Zgromadzenia Federalnego ⁽²⁷⁾. Za zgodą Rady Federacji Prezydent może wprowadzić stan wyjątkowy lub stan wojenny ⁽²⁸⁾.

Chociaż premier jest oficjalnie szefem rządu, to Prezydent również sprawuje nadzór nad m.in. następującymi ministerstwami i agencjami: Ministerstwem Obrony, Ministerstwem Spraw Wewnętrznych (policją), Ministerstwem Sprawiedliwości, Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Ministerstwem Obrony Cywilnej, Ministerstwem Sytuacji Nadzwyczajnych i Likwidacji Następstw Klęsk Żywiotowych, Federalną Służbą Bezpieczeństwa oraz Służbą Wywiadu Zagranicznego ⁽²⁹⁾. Instytucje te, mogące stosować środki przymusu w imieniu państwa, znane są w Rosji jako „resorty siłowe” ⁽³⁰⁾.

1.2 Rząd Federacji Rosyjskiej

Władzę wykonawczą w Rosji sprawuje rząd poprzez swojego prezesa (premiera), wiceprezesów (pierwszy zastępca premiera, wicepremierzy) i ministrów federalnych ⁽³¹⁾. Prezes rządu jest powoływany przez Prezydenta za zgodą Dumy Państwowej ⁽³²⁾. Prezes określa wytyczne działalności rządu i organizuje jego prace ⁽³³⁾.

Od kwietnia 2016 r. istnieje 21 ministerstw federalnych ⁽³⁴⁾. Jak wspomniano wcześniej (w rozdziale [1.1 Prezydent Federacji Rosyjskiej](#)), chociaż premier jest oficjalnie szefem rządu, to Prezydent sprawuje nadzór nad ministerstwami i agencjami związanymi z bezpieczeństwem wewnętrznym, sprawami zagranicznymi i sprawiedliwością ⁽³⁵⁾.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, na którego czele stoi Władimir Kołokolcew ⁽³⁶⁾, nadzoruje pracę sił bezpieczeństwa wewnętrznego i organów ścigania, w tym dochodzenia prowadzone przez policję. Odpowiada również za zwalczanie ekstremizmu, kontrolę nad handlem narkotykami i migracją ⁽³⁷⁾. Ministerstwo Sprawiedliwości, kierowane przez Aleksandra Konowałowa, określa politykę i wydaje regulacje dotyczące systemu karnego, systemu adwokackiego i notarialnego, zgodności sądów z ustaloną procedurą działania, wykonywania orzeczeń sądowych i aktów ustanawiających inne agencje oraz programów pomocy prawnej ⁽³⁸⁾. Od 1998 r. Ministerstwo Sprawiedliwości odpowiada również za służbę więziennictwa ⁽³⁹⁾.

⁽²⁵⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 90.

⁽²⁶⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 85 ust. 2.

⁽²⁷⁾ (Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 107.

⁽²⁸⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 102.

⁽²⁹⁾ Pravo.gov.ru, dekret Prezydenta Federacji Rosyjskiej nr 636 „О структуре федеральных органов исполнительной власти” („o strukturze federalnych organów władzy wykonawczej”), 21 maja 2012 r.; zob. również odpowiednie pozycje dotyczące ministerstw i agencji: Rząd Federacji Rosyjskiej, About the Government – Ministries and Agencies (o rządzie – ministerstwa i agencje), ostatnia aktualizacja – 5 kwietnia 2016 r.; Renz, B., Civil-Military-Relations and the Security Apparatus (Stosunki cywilno-wojskowe i aparat bezpieczeństwa), 2010 r., s. 57; de Andrés Sanz, J. i Ruiz Ramas, R., Institutions and political regime in Putin’s Russia: an analysis (Instytucje i reżim polityczny w Rosji za rządów Putina: analiza), 2008 r., s. 40, przypis 10.

⁽³⁰⁾ Taylor, B. D., State-Building in Putin’s Russia. Policing and Coercion after Communism (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., ss. 36–37.

⁽³¹⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 110; Rząd Federacji Rosyjskiej, About the Government – Senior Russian Government Officials (O rządzie – rosyjscy urzędnicy państwowi wysokiego szczebla), b.d.

⁽³²⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 111.

⁽³³⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 113.

⁽³⁴⁾ Rząd Federacji Rosyjskiej, About the Government – Ministries and Agencies (o rządzie – ministerstwa i agencje), ostatnia aktualizacja – 5 kwietnia 2016 r.

⁽³⁵⁾ Pravo.gov.ru, dekret Prezydenta Federacji Rosyjskiej z dnia 21 maja 2012 r. nr 636 o strukturze federalnych organów władzy wykonawczej, 21 maja 2012 r.; zob. również odpowiednie pozycje dotyczące ministerstw i agencji: Rząd Federacji Rosyjskiej, About the Government – Ministries and Agencies (o rządzie – ministerstwa i agencje), ostatnia aktualizacja – 5 kwietnia 2016 r.; Renz, B., Civil-Military-Relations and the Security Apparatus (Stosunki cywilno-wojskowe i aparat bezpieczeństwa), 2010 r., s. 57; de Andrés Sanz, J. i Ruiz Ramas, R., Institutions and political regime in Putin’s Russia: an analysis (Instytucje i reżim polityczny w Rosji za rządów Putina: analiza), 2008 r., s. 40, przypis 10.

⁽³⁶⁾ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej, Minister, b.d.

⁽³⁷⁾ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej, Struktura, b.d.

⁽³⁸⁾ Rząd Federacji Rosyjskiej, About the Government – Ministry of Justice of the Russian Federation (o rządzie – Ministerstwo Sprawiedliwości Federacji Rosyjskiej), b.d.

⁽³⁹⁾ Taylor, B. D., Historical Legacies and Law Enforcement in Russia (Spuścizna historyczna i ściganie przestępstw w Rosji), maj 2011 r., s. 2.

W ramach zmian w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w maju 2016 r. prezydent Putin utworzył Gwardię Narodową Federacji Rosyjskiej, która podlega Prezydentowi i zajmuje się zwalczaniem terroryzmu i przestępczości zorganizowanej⁽⁴⁰⁾. Na stanowisko szefa Gwardii Narodowej nominowany został Wiktor Zołotow, były funkcjonariusz ochrony bezpośredniej Putina⁽⁴¹⁾.

1.3 Zgromadzenie Federalne

Zgromadzenie Federalne – Parlament Federacji Rosyjskiej – jest organem przedstawicielskim i ustawodawczym Federacji Rosyjskiej⁽⁴²⁾. Składa się z dwóch izb – Rady Federacji i Dumy Państwowej⁽⁴³⁾. Zgromadzenie Federalne pracuje w sposób ciągły⁽⁴⁴⁾.

Rada Federacji jest wyższą izbą rosyjskiego Parlamentu utworzoną na mocy konstytucji z 1993 r.⁽⁴⁵⁾. W jej skład wchodzi po dwóch przedstawicieli każdego z podmiotów federalnych: po jednym z ramienia przedstawicielskiego i wykonawczego organu władzy państwowej⁽⁴⁶⁾.

Rada Federacji posiada inicjatywę ustawodawczą⁽⁴⁷⁾. Do jej kompetencji należy zatwierdzanie stanu wojennego i stanu wyjątkowego zaproponowanego przez Prezydenta; na mocy konstytucji Rada jest uprawniona do złożenia Prezydenta z urzędu. Powołuje również sędziów Sądu Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Prokuratora Generalnego⁽⁴⁸⁾. Rada aprobuje ustawy federalne przyjęte przez Dumę Państwową⁽⁴⁹⁾.

Duma Państwowa składa się z 450 deputowanych⁽⁵⁰⁾ wybranych na pięcioletnią kadencję⁽⁵¹⁾. Na deputowanego do Dumy Państwowej może być wybrany obywatel Federacji Rosyjskiej, który ukończył 21 lat i jest uprawniony do udziału w wyborach. Ta sama osoba nie może być jednocześnie członkiem Rady Federacji i deputowanym do Dumy Państwowej⁽⁵²⁾.

W lutym 2014 r. Prezydent podpisał ustawę przywracającą system, w ramach którego połowa członków Dumy jest wybierana według ordynacji proporcjonalnej, a druga połowa w jednomandatowych okręgach wyborczych⁽⁵³⁾.

Jesús de Andrés Sanz i Rubén Ruiz Ramas, dwaj hiszpańscy politolodzy specjalizujący się w analizie reżimów postradzieckich, twierdzą, że zdominowanie Dumy Państwowej zapewniło Prezydentowi wpływ na program legislacyjny i wyeliminowało konieczność budowania koalicji wyborczych lub korzystania z prezydenckiego prawa weta⁽⁵⁴⁾.

Spośród 78 partii politycznych zarejestrowanych w Ministerstwie Sprawiedliwości zaledwie sześć było reprezentowanych w Dumie Państwowej w październiku 2015 r.⁽⁵⁵⁾, przy czym w 2011 r. do Dumy dostało się tylko dwóch kandydatów opozycji⁽⁵⁶⁾. Po głosowaniu w 2011 r. wybuchły masowe protesty, ponieważ wiele osób uważało, że rząd sfalszował wybory, gdy Jedna Rosja nie uzyskała większości głosów⁽⁵⁷⁾. W wyborach w 2016 r.

⁽⁴⁰⁾ BBC News, Putin creates new National Guard in Russia 'to fight terrorism' (Putin tworzy nową Gwardię Narodową w Rosji, aby „walczyć z terroryzmem”), 6 kwietnia 2016 r.; Eurasianet, Russia: What Interior Ministry Reform Means for the Migration and Drug Control Services (Rosja: co oznacza reforma Ministerstwa Spraw Wewnętrznych dla służby ds. migracji i służby kontroli obrotu narkotykami), 9 maja 2016 r.

⁽⁴¹⁾ (BBC News, Putin creates new National Guard in Russia 'to fight terrorism' (Putin tworzy nową Gwardię Narodową w Rosji, aby „walczyć z terroryzmem”), 6 kwietnia 2016 r.

⁽⁴²⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 94.

⁽⁴³⁾ (Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 95.

⁽⁴⁴⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 99.

⁽⁴⁵⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 95.

⁽⁴⁶⁾ Rosja składa się z 83 federalnych jednostek składowych (podmiotów), zob. Official Russia, Podmioty Federacji Rosyjskiej, b.d.: oficjalna strona internetowa Rady Federacji, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 95.

⁽⁴⁷⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 104 ust. 1.

⁽⁴⁸⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 102 ust. 1.

⁽⁴⁹⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 105 ust. 3–4.

⁽⁵⁰⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 95.

⁽⁵¹⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 96.

⁽⁵²⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 97.

⁽⁵³⁾ Freedom House, Freedom in the World 2015, Russia (Wolność na świecie w 2015 r. – Rosja), 28 stycznia 2016 r.

⁽⁵⁴⁾ de Andrés Sanz, J. i Ruiz Ramas, R., Institutions and political regime in Putin's Russia: an analysis (Instytucje i reżim polityczny w Rosji za rządów Putina: analiza), 2008 r., ss. 43–44.

⁽⁵⁵⁾ CIA, The World Factbook, ostatnia aktualizacja – 10 listopada 2016 r.

⁽⁵⁶⁾ NYT, Putin Parties Show Strength in Russian Parliament Elections (Partie Putina pokazują swoją siłę podczas wyborów parlamentarnych w Rosji), 18 września 2016 r.

⁽⁵⁷⁾ Guardian (The), Russia's anti-Putin protests grow (Rośnie liczba protestów przeciwko Putinowi w Rosji), 7 grudnia 2011 r.

nawet mimo bardziej liberalnych zasad rejestracji partii, które dopuszczały kandydatów niezależnych, zaledwie cztery z 14 startujących partii uzyskały miejsca w Dumie Państwowej, a żaden kandydat niezależny nie zdobył mandatu⁽⁵⁸⁾. Międzynarodowa misja obserwacji wyborów OBWE stwierdziła, że sposób prowadzenia kampanii wyborczych silnie faworyzował partie lojalne względem prezydenta Putina⁽⁵⁹⁾. Jedna Rosja zdobyła trzy czwarte miejsc w Dumie Państwowej⁽⁶⁰⁾.

Duma Państwowa przyjmuje ustawy federalne za aprobatą Rady Federacji (lub w przypadku niepodjęcia przez Radę działania w ciągu 14 dni)⁽⁶¹⁾. Federalne ustawy konstytucyjne są przyjmowane większością kwalifikowaną Rady Federacji (3/4) i Dumy Państwowej (2/3)⁽⁶²⁾. Aby jakakolwiek ustawa weszła w życie, musi ona zostać podpisana przez Prezydenta i opublikowana w ciągu czternastu dni⁽⁶³⁾. Duma Państwowa powołuje również Pełnomocnika Praw Człowieka Federacji Rosyjskiej⁽⁶⁴⁾.

1.4 System sądowy i prokuratura

Wymiar sprawiedliwości w Federacji Rosyjskiej sprawują sądy w drodze postępowania konstytucyjnego, cywilnego, administracyjnego i karnego⁽⁶⁵⁾. W rozdziale 7 konstytucji („Władza sądownicza”) ustanawia się Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej⁽⁶⁶⁾, Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej⁽⁶⁷⁾, pozostałe sądy federalne⁽⁶⁸⁾ oraz prokuraturę Federacji Rosyjskiej⁽⁶⁹⁾. Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej rozstrzyga sprawy zgodności z konstytucją ustaw federalnych i regionalnych, jak również umów międzynarodowych, oraz rozstrzyga spory kompetencyjne pomiędzy federalnymi i regionalnymi organami władzy państwowej, a także rozpatruje skargi o naruszanie praw konstytucyjnych obywateli⁽⁷⁰⁾. Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej jest najwyższym organem sądowym w sprawach cywilnych, gospodarczych, administracyjnych i karnych⁽⁷¹⁾. Każdy podmiot wchodzący w skład Federacji Rosyjskiej posiada również sąd konstytucyjny, jak również sąd najwyższy⁽⁷²⁾. Na niższym szczeblu znajdują się sądy rejonowe, które zajmują się większością spraw cywilnych, karnych i administracyjnych, jak również sędziowie pokoju⁽⁷³⁾.

Prokuratura Generalna, którą od 2006 r. kieruje Jurij Czajka⁽⁷⁴⁾, jest jednym z najpotężniejszych podmiotów: odpowiada za postępowania karne oraz za nadzór nad legalnością działań urzędników państwowych⁽⁷⁵⁾. Od 2007 r. dochodzeniami zajmuje się Komitet Śledczy, który w 2011 r. stał się oddzielną jednostką federalną i jest kierowany przez Aleksandra Bastrykina⁽⁷⁶⁾.

⁽⁵⁸⁾ (BBC News, Russian election: Big victory for Putin-backed party United Russia (Wybory w Rosji: wielkie zwycięstwo popieranej przez Putina partii Jedna Rosja), 19 września 2016 r.; Fundacja Jamestown, Duma Elections and the Future of Russian Politics After Putin (Wybory do Dumy i przyszłość polityki rosyjskiej po Putinie), 19 września 2016 r.

⁽⁵⁹⁾ OBWE, Russian Federation, State Duma Elections, 18 September 2016: Statement of Preliminary Findings and Conclusions (Federacja Rosyjska, wybory do Dumy Państwowej, 18 września 2016 r.: oświadczenie zawierające wstępne ustalenia i wnioski), 19 września 2016 r.; zob. także Economist, United Russia, divided Putin (Jedna Rosja podzielona przez Putina), 4 czerwca 2016 r.

⁽⁶⁰⁾ BBC News, Russian election: Big victory for Putin-backed party United Russia (Wybory w Rosji: wielkie zwycięstwo popieranej przez Putina partii Jedna Rosja), 19 września 2016 r.; Fundacja Jamestown, Duma Elections and the Future of Russian Politics After Putin (Wybory do Dumy i przyszłość polityki rosyjskiej po Putinie), 19 września 2016 r.

⁽⁶¹⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 105–107.

⁽⁶²⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 108.

⁽⁶³⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 107 i 108.

⁽⁶⁴⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 103.

⁽⁶⁵⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 118.

⁽⁶⁶⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 125.

⁽⁶⁷⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 126.

⁽⁶⁸⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 128.

⁽⁶⁹⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 129.

⁽⁷⁰⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 125.

⁽⁷¹⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 126.

⁽⁷²⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „О судебной системе Российской Федерации” (o systemie sądowym Federacji Rosyjskiej), 31 grudnia 1996 r., art. 4.

⁽⁷³⁾ Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej, Overview of the Judicial System of the RF (Przegląd systemu sądowego Federacji Rosyjskiej), b.d.

⁽⁷⁴⁾ Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, Prokurator Generalny, b.d.

⁽⁷⁵⁾ Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., ss. 188–193; Taylor, B. D., State-Building in Putin’s Russia. Policing and Coercion after Communism (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., s. 50; Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („o prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 1 ust. 2.

⁽⁷⁶⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy prowadzenia śledztw w Rosji (tom 2)), 30 listopada 2013 r., ss. 12–13; dekoeder, Ermittlungskomitee, 17 sierpnia 2015 r.

1.5 Od federalizmu do centralizacji

Rosja składa się z 83 federalnych jednostek składowych (podmiotów) posiadających jednakową reprezentację w Radzie Federacji, chociaż poziom ich autonomii jest zróżnicowany. Obejmują one 46 obwodów (regionów lub prowincji), 21 republik, dziewięć krajów (terytoriów), cztery okręgi autonomiczne, jeden obwód autonomiczny i dwa miasta wydzielone (Moskwa i Petersburg) ⁽⁷⁷⁾. Ponadto Putin utworzył osiem okręgów federalnych, które są grupami jednostek administracyjnych i na czele których stoją osoby mianowane przez Prezydenta ⁽⁷⁸⁾. Na mocy traktatu o przyjęciu Republiki Krymu i Sewastopola do Rosji, podpisanego w dniu 18 marca 2014 r., terytorium Krymu zostało włączone jako Republika Krymu. Miasto Sewastopol włączono do Rosji jako miasto federalne ⁽⁷⁹⁾. W lipcu 2016 r. Krymski Okręg Federalny został włączony do Południowego Okręgu Federalnego ⁽⁸⁰⁾. Większość państw nie uznała włączenia Krymu i Sewastopola do Federacji Rosyjskiej ⁽⁸¹⁾.

Według Jadwigi Rogoży z Ośrodka Studiów Wschodnich w Warszawie ekspansja terytorialna Federacji Rosyjskiej skutkuje niezwykłym zróżnicowaniem i przekłada się „na różnice w poziomie rozwoju regionów” pod względem geograficznym, ekonomicznym i etnicznym, a także pod względem tożsamości kulturowej poszczególnych regionów ⁽⁸²⁾. Rogoża twierdzi, że mimo tego zróżnicowania kontrola rządu federalnego nad kwestiami politycznymi, gospodarczymi i administracyjnymi w regionach jest tak gruntowna, że zakłóca formalnie istniejący w Federacji Rosyjskiej ustrój federalny ⁽⁸³⁾.

Zgodnie z art. 72 konstytucji za ściganie przestępstw wspólnie odpowiadają rządy federalny i regionalne ⁽⁸⁴⁾. Wyjątkiem jest prokuratura, która w całości podlega jurysdykcji federalnej ⁽⁸⁵⁾. Brian D. Taylor, ekspert w dziedzinie polityki Rosji z Syracuse University, zwraca uwagę, że dlatego właśnie dla Putina ważne było, gdy pierwszy raz został prezydentem, aby sfederalizować organy ścigania – w ramach jego projektu „odzyskania kontroli centralnej nad środkami przymusu państwa” ⁽⁸⁶⁾.

Również inni wykładowcy akademicki wykazują, że seria reform przeprowadzonych w pierwszej dekadzie XXI w. służyła Putinowi do zacieśnienia kontroli nad regionami poprzez szereg nowych instytucji, głównie obwody federalne i pełnomocników, a także zreformowała reprezentację regionów w Radzie Federacji, Radzie Państwa, Radzie Bezpieczeństwa oraz w administracji prezydenckiej ⁽⁸⁷⁾. Prezydent kontroluje rządy regionalne poprzez osiem okręgów federalnych ⁽⁸⁸⁾ – jednostki, które nie są przewidziane w konstytucji, a które wprowadzono wraz z reformami centralizującymi Putina w 2000 r. ⁽⁸⁹⁾. Okręgami federalnymi zarządzają tak zwani pełnomocni przedstawiciele, którzy są mianowani przez Prezydenta jako pracownicy administracji prezydenckiej i mają obowiązek składać sprawozdania z sytuacji w regionach, egzekwować uprawnień konstytucyjnych Prezydenta oraz zapewniać zgodności ustaw regionalnych z prawodawstwem federalnym ⁽⁹⁰⁾.

⁽⁷⁷⁾ Official Russia, Podmioty Federacji Rosyjskiej, b.d.; Stały Komitet ds. Nazw Geograficznych, Administrative divisions of Russia (Podziały administracyjne w Rosji), maj 2015 r.

⁽⁷⁸⁾ RBTH, Putin abolishes the Crimean District (Putin likwiduje okręg krymski), 3 sierpnia 2016 r.; Stały Komitet ds. Nazw Geograficznych, Administrative divisions of Russia (Podziały administracyjne w Rosji), maj 2015 r.

⁽⁷⁹⁾ Rossijskaja Gazieta, Договор между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов (Traktat między Federacją Rosyjską a Republiką Krymu o przyjęciu Republiki Krymu do Federacji Rosyjskiej oraz o utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowych podmiotów), 19 marca 2014 r.

⁽⁸⁰⁾ RWE/RS, Putin Reshuffles Regional Leaders Ahead Of Vote; Russian Customs Chief Out (Putin przed wyborami dokonuje przetasowań wśród przywódców regionalnych; rosyjski szef służb celnych traci stanowisko), 28 lipca 2016 r.

⁽⁸¹⁾ UN News Centre, Backing Ukraine's territorial integrity, UN Assembly declares Crimea referendum invalid (Popierając integralność terytorialną Ukrainy, Zgromadzenie ONZ uznaje referendum na Krymie za nieważne), 27 marca 2014 r.

⁽⁸²⁾ Rogoża, J., Federation without federalism. Relations between Moscow and the Regions (Federacja bez federalizmu. Stosunki Moskwa – regiony), kwiecień 2014 r., s. 5.

⁽⁸³⁾ Rogoża, J., Federation without federalism. Relations between Moscow and the Regions (Federacja bez federalizmu. Stosunki Moskwa – regiony), kwiecień 2014 r., s. 5.

⁽⁸⁴⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 72.

⁽⁸⁵⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 129.

⁽⁸⁶⁾ Taylor, B. D., State-Building in Putin's Russia. Policing and Coercion after Communism (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., s. 128.

⁽⁸⁷⁾ Cashaback, D., Risky Strategies? Putin's Federal Reforms and the Accommodation of Difference in Russia (Ryzykowne strategie? Federalne reformy Putina i podejście do odmienności w Rosji), 2003 r., ss. 8–9; Ross, C., Federalism and Electoral Authoritarianism under Putin (Federalizm i autorytaryzm wyborczy pod rządami Putina), 2005 r., ss. 355–360.

⁽⁸⁸⁾ (RWE/RS, Putin Reshuffles Regional Leaders Ahead Of Vote; Russian Customs Chief Out (Putin przed wyborami dokonuje przetasowań wśród przywódców regionalnych; rosyjski szef służb celnych traci stanowisko), 28 lipca 2016 r.

⁽⁸⁹⁾ Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych Rady Europy, Regionalisation trends in European countries 2007–2015 (Tendencje regionalizacyjne w państwach europejskich w latach 2007–2015), czerwiec 2016 r., s. 15; Rogoża, J., Federation without federalism. Relations between Moscow and the Regions (Federacja bez federalizmu. Stosunki Moskwa – regiony), kwiecień 2014 r., ss. 13–14.

⁽⁹⁰⁾ Rogoża, J., Federation without federalism. Relations between Moscow and the Regions (Federacja bez federalizmu. Stosunki Moskwa – regiony), kwiecień 2014 r., ss. 13–14.

Zdaniem Taylora Putin zaangażował także Prokuratora Generalnego i Ministerstwo Sprawiedliwości w kampanię harmonizacji prawnej ustaw regionalnych z ustawami federalnymi⁽⁹¹⁾, w wyniku czego „okręgi federalne stały się kolejnym źródłem manipulowania ściganiem przestępstw, nie instrumentem zwalczania takich praktyk”⁽⁹²⁾. Ten sam autor twierdzi, że skupienie się na motywach politycznych ogranicza potencjał federalnych organów ścigania do działania w zakresie zgodnego z prawem zapobiegania przestępstwom w regionach⁽⁹³⁾.

Również zdaniem Rogoży celem reform było ograniczenie uprawnień gubernatorów. W latach 2004–2012 gubernatorów powoływał Prezydent. Zmiany prawne wprowadzone w maju 2012 r. umożliwiły przeprowadzanie wyborów gubernatorskich na szczeblu regionalnym. Niemniej jednak urzędnicy federalni i regionalni utrzymują silną kontrolę nad procesem nominowania kandydatów. Uważa się, że od tamtej pory rozwiązanie to było we wszystkich wyborach gubernatorskich korzystne dla Jednej Rosji⁽⁹⁴⁾. W trakcie wyborów regionalnych i lokalnych w 2015 r. Freedom House zgłosiło, że niemal wszyscy kandydaci opozycji zostali usunięci z listy kandydatów i zaledwie 61% nominowanych partii zezwolono na rejestrację⁽⁹⁵⁾. Utrata władzy przez liderów regionalnych wskutek wyżej wspomnianych reform była również podkreślana przez Marię Lipman, dziennikarkę i wydawczynię czasopism na temat polityki rosyjskiej, a także Nikołaja Pietrowa, profesora Wyższej Szkoły Ekonomii w Moskwie – byłych wykładowców na Carnegie Moscow Center⁽⁹⁶⁾.

W 2015 r. rząd rozpoczął prace nad nową polityką rozwoju regionalnego, która jest przedmiotem dyskusji od września 2016 r.⁽⁹⁷⁾.

⁽⁹¹⁾ Taylor, B. D., *State-Building in Putin's Russia. Policing and Coercion after Communism* (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., ss. 138–141.

⁽⁹²⁾ Taylor, B. D., *State-Building in Putin's Russia. Policing and Coercion after Communism* (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., s. 142.

⁽⁹³⁾ Taylor, B. D., *State-Building in Putin's Russia. Policing and Coercion after Communism* (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., s. 144.

⁽⁹⁴⁾ Rogoża, J., *Federation without federalism. Relations between Moscow and the Regions* (Federacja bez federalizmu. Stosunki Moskwa – regiony), kwiecień 2014 r., ss. 13–14.

⁽⁹⁵⁾ Freedom House, *Nations in Transit 2016 – Russia*, (Kraje w okresie przejściowym w 2016 r. – Rosja), 12 kwietnia 2016 r.

⁽⁹⁶⁾ Lipman, M. i Petrov, N., *The Future of Domestic Politics* (Przyszłość polityki krajowej), 2016 r., s. 18.

⁽⁹⁷⁾ Prezydent Rosji, Security Council meeting (Posiedzenie Rady Bezpieczeństwa), 22 września 2016 r.

2. Państwowe podmioty zapewniające ochronę w Federacji Rosyjskiej a grupy szczególnie wrażliwe

Szereg podmiotów państwowych uczestniczy w dochodzeniach w sprawach karnych: [policja \(Ministerstwo Spraw Wewnętrznych\)](#), [Komitet Śledczy](#), [prokuratura](#), [sądy](#). Współpraca podmiotów państwowych i etapy dochodzenia są wysoce złożone. Ilustracja opublikowana przez Instytut Praworządności (IRL) ⁽⁹⁸⁾ i Komitet Inicjatyw Obywatelskich (KGI) w 2016 r. stanowi dobry przegląd tych zaangażowanych podmiotów i etapów ⁽⁹⁹⁾.

Pracę organów śledczych reguluje rosyjski kodeks postępowania karnego ⁽¹⁰⁰⁾. Podział spraw pomiędzy Ministerstwo Spraw Wewnętrznych a Komitet Śledczy określa art. 151 kodeksu postępowania karnego ⁽¹⁰¹⁾. Zasadniczo Komitet Śledczy odpowiada za dochodzenia w sprawach dotyczących przestępstw poważnych i szczególnie poważnych (np. morderstwo, gwałt, przestępstwa związane z nieletnimi; przestępstwa związane z konstytucyjnymi prawami osoby; korupcja i uchybienia ze strony urzędników). Ministerstwo Spraw Wewnętrznych prowadzi dochodzenia dotyczące przestępstw pospolitych, które nie wchodzą w kompetencje Komitetu Śledczego, w tym przestępstw administracyjnych, przestępstw przeciw zdrowiu, przeciw własności i przestępstw gospodarcze ⁽¹⁰²⁾.

W kodeksie postępowania karnego przewidziano dwa rodzaje dochodzeń: rozpoznanie i dochodzenie wstępne ⁽¹⁰³⁾. Rozpoznanie polega na zbadaniu zarzutów dotyczących wykroczeń ⁽¹⁰⁴⁾ i musi zostać zakończone w ciągu 30 dni ⁽¹⁰⁵⁾. W rozpoznaniu ⁽¹⁰⁶⁾ nie ma stawiania w stan oskarżenia; po zakończeniu sprawy osoba ją prowadząca przedstawia podejrzanemu akt oskarżenia i przekazuje ten akt prokuratorowi ⁽¹⁰⁷⁾. Prokurator musi w ciągu dwóch dni podjąć jedną z następujących decyzji: 1) zatwierdzić akt oskarżenia i przekazać sprawę do sądu; 2) zwrócić sprawę do dalszego rozpoznania; 3) umorzyć sprawę; 4) skierować sprawę do dochodzenia wstępnego ⁽¹⁰⁸⁾.

Dochodzenie wstępne musi zostać przeprowadzone w przypadku zarzutów poważnych przestępstw ⁽¹⁰⁹⁾ i musi zakończyć się w terminie dwóch miesięcy ⁽¹¹⁰⁾. Śledczy ma rozległe uprawnienia: decyduje, które dowody należy włączyć do dokumentacji sprawy karnej, w tym dowody przedstawione przez obrońcę. Może również podjąć decyzję o zatrzymaniu podejrzanego, a co najważniejsze, decyduje o tym, czy w ogóle podejrzanym zostanie oskarżony, najpierw poprzez postawienie w stan oskarżenia, a później poprzez orzeczenie o winie/oskarżenie ⁽¹¹¹⁾. Prokurator nadzorujący

⁽⁹⁸⁾ Instytut Praworządności (IRL) jest częścią niezależnego Uniwersytetu Europejskiego w Petersburgu.

⁽⁹⁹⁾ IRL i KGI, Police department in clear terms (Jasne informacje na temat wydziału policji), 2016 r. Można ją znaleźć pod adresem (http://www.enforce.spb.ru/images/infographics/otdelenie_english.pdf).

⁽¹⁰⁰⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r.

⁽¹⁰¹⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 151.

⁽¹⁰²⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., ss. 27–28; OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaut; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaut, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 15; Galeotti, M., Purges, power and purpose: Medvedev's 2011 police reforms (Czystki, uprawnienia i cel: reformy policji przeprowadzone przez Miedwediewa w 2011 r.), 2012 r.; KGI, Кому нужна настоящая реформа правоохранительных органов и почему все ведомства будут против (Komu jest potrzebna obecna reforma organów ścigania i dlaczego wszystkie resorty będą jej przeciwnymi); 18 listopada 2013 r.; ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź na wiadomość e-mail, 2 listopada 2015 r.

⁽¹⁰³⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 150.

⁽¹⁰⁴⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 150 ust. 3.

⁽¹⁰⁵⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 223 ust. 3.

⁽¹⁰⁶⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 223–226.

⁽¹⁰⁷⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 225.

⁽¹⁰⁸⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 226.

⁽¹⁰⁹⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 150 ust. 2.

⁽¹¹⁰⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 162.

⁽¹¹¹⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 171–172, art. 220–221; Paneyakh, E., Faking performance together: systems of performance evaluation in Russian enforcement agencies and production of bias and privilege (Fabrykowanie wyników: systemy oceny skuteczności działania w rosyjskich organach ścigania a kształtowanie stronniczości i przywilejów), 2014 r., s. 122; Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., s. 139.

musi zatwierdzić orzeczenie o winie/oskarżenie przez wysłaniem go do sądu ⁽¹¹²⁾. Instytut Praworządności twierdzi, że „w Rosji to właśnie śledczy faktycznie podejmuje ostateczną decyzję co do tego, czy dana osoba zostanie uznana za winną popełnienia przestępstwa” ⁽¹¹³⁾.

W poniższych rozdziałach opisano podmioty państwowe zaangażowane w dochodzenie w sprawie karnej (Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Komitet Śledczy, prokuratura, sądy) oraz Pełnomocnika Praw Człowieka, który odgrywa rolę rzecznika praw obywatelskich. Następnie w rozdziale o grupach szczególnie wrażliwych pokrótce omówiono podejście organów i sądownictwa do skarg zgłaszanych przez przedstawicieli mniejszości i kobiety.

2.1 Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i policja

Rosyjskie siły policyjne stanowią część Ministerstwa Spraw Wewnętrznych – federalnego organu wykonawczego do spraw wewnętrznych w Federacji Rosyjskiej – i podlegają jego nadzorowi. Odnosząc się do rosyjskiej policji, autorzy często nazywają ją Ministerstwem Spraw Wewnętrznych.

Niniejsza sekcja dotyczy wyłącznie tych części Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, do których mogą zwrócić się obywatele, aby uzyskać ochronę. Dlatego specjalne siły policyjne takie jak OMON (podległe Gwardii Narodowej Federacji Rosyjskiej od maja 2016 r.) nie są ujęte w niniejszym sprawozdaniu.

A. Informacje ogólne

2.1.1 Kontekst historyczny

Spuścizna radziecka i transformacja społeczeństwa rosyjskiego w latach 90. ubiegłego wieku pod wieloma względami ma kluczowe znaczenie dla zrozumienia współczesnej policji rosyjskiej (do 2011 r. noszącej nazwę *Milicja*). Matthew Light i in. w badaniu porównawczym policji po przemianach politycznych i społecznych opisują, że policja w reżimie komunistycznym Związku Radzieckiego stanowiła integralną część „inwazyjnego, aktywnego i ideologicznego” aparatu bezpieczeństwa i była oparta na indoktrynacji politycznej ⁽¹¹⁴⁾.

W reżimie radzieckim poza prowadzeniem zwykłych działań w zakresie ścigania przestępstw Ministerstwo Spraw Wewnętrznych miało również obowiązek realizować represyjną politykę rządu i prowadzić daleko posuniętą inwigilację obywateli. Większość funkcjonariuszy policji pochodziła ze środowisk nieuprzywilejowanych i została słabo przeszkolona ⁽¹¹⁵⁾. Podlegali oni restrykcyjnemu systemowi oceny działania opartemu na celach kwartalnych ⁽¹¹⁶⁾, co zachęcało do składania zafałszowanych raportów ⁽¹¹⁷⁾. Radziecka policja wykazywała wiele cech charakteryzujących raczej organizację paramilitarną niż siły policyjne ⁽¹¹⁸⁾ – dopiero w 2011 r. jej nazwa została zmieniona z *milicji* na policję ⁽¹¹⁹⁾.

Przejście z komunizmu w latach 90. XX w. i głęboki kryzys gospodarczy wywarły silny wpływ na kulturę Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i jego pracowników ⁽¹²⁰⁾. Obniżenie wynagrodzeń i świadczeń, jak również wysoka stopa inflacji

⁽¹¹²⁾ Paneyakh, E., *Faking performance together: systems of performance evaluation in Russian enforcement agencies and production of bias and privilege* (Fabrykowanie wyników: systemy oceny skuteczności działania w rosyjskich organach ścigania a kształtowanie stronniczości i przywilejów), 2014 r., ss. 122–123.

⁽¹¹³⁾ Titaev, K. i Shkliaruk, M., *Investigators in Russia* (Śledczy w Rosji), 2016 r., s. 115.

⁽¹¹⁴⁾ Light, M., Prado, M. M. i Wang, Y., *Policing following political and social transitions: Russia, Brazil, and China compared* (Działalność policji po przejściach politycznych i społecznych: porównanie Rosji, Brazylii i Chin), 2015 r., ss. 220–221; zob. również Semukhina, O. B., Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police* (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., s. 93.

⁽¹¹⁵⁾ Light, M., Prado, M. M. i Wang, Y., *Policing following political and social transitions: Russia, Brazil, and China compared* (Działalność policji po przejściach politycznych i społecznych: porównanie Rosji, Brazylii i Chin), 2015 r., ss. 220–221.

⁽¹¹⁶⁾ McCarthy, L. A., *Local-level law enforcement: Muscovites and their uchastkovyy* [Ściganie przestępstw na szczeblu lokalnym: moskwianie i ich „участковый” („участковый”)], 5 grudnia 2013 r.

⁽¹¹⁷⁾ Light, M., Prado, M. M. i Wang, Y., *Policing following political and social transitions: Russia, Brazil, and China compared* (Działalność policji po przejściach politycznych i społecznych: porównanie Rosji, Brazylii i Chin), 2015 r., s. 221.

⁽¹¹⁸⁾ Light, M., Prado, M. M. i Wang, Y., *Policing following political and social transitions: Russia, Brazil, and China compared* (Działalność policji po przejściach politycznych i społecznych: porównanie Rosji, Brazylii i Chin), 2015 r., s. 221.

⁽¹¹⁹⁾ Light, M., Prado, M. M. i Wang, Y., *Policing following political and social transitions: Russia, Brazil, and China compared* (Działalność policji po przejściach politycznych i społecznych: porównanie Rosji, Brazylii i Chin), 2015 r., ss. 220–221; Semukhina, O. B., *From Militia to Police: The Path of Russian Law Enforcement Reforms* (Od milicji do policji: ścieżka reform rosyjskich organów ścigania), 30 czerwca 2014 r., s. 2.

⁽¹²⁰⁾ Light, M., Prado, M. M. i Wang, Y., *Policing following political and social transitions: Russia, Brazil, and China compared* (Działalność policji po przejściach politycznych i społecznych: porównanie Rosji, Brazylii i Chin), 2015 r., s. 221; Gladarev, B., *Russian Police before the 2010-2011 Reform: A Police Officer’s Perspective* (Policja rosyjska przed reformą przeprowadzoną w latach 2010–2011: perspektywa funkcjonariusza policji), 2012 r.

zmusiły wielu policjantów do uzupełniania pensji nielegalnym dodatkowym zatrudnieniem i wymuszeniami⁽¹²¹⁾. Wiele służb Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zostało zregionalizowanych: policjanci nagle przestali służyć państwu federalnemu, a zaczęli podlegać gubernatorom regionalnym, którzy wykorzystywali policję do walki ze swoimi przeciwnikami politycznymi lub biznesowymi⁽¹²²⁾.

Borys Gladarew, były wysokiej rangi funkcjonariusz policji związany z Centrum Niezależnych Badań Społecznych w Petersburgu, uważa, że trudności z przekształceniem policji w demokratyczne, dobrze funkcjonujące siły policyjne wynikały z wyższości znaczenia hierarchii nad praworządnością, powszechnego stosowania represyjnych metod policyjnych oraz wewnętrznego systemu oceny działania⁽¹²³⁾.

Olga Semukhina, profesor kryminologii i prawa na Uniwersytecie Marquette, oraz K. Michael Reynolds, profesor na Uniwersytecie Centralnej Florydy i były praktyk w organach ścigania, omawiają tę ponurą sytuację w postradzieckiej policji rosyjskiej do 2008 r. Stwierdzają, że reformy realizowane do 2008 r. nie doprowadziły do utworzenia demokratycznych sił policyjnych: zmiany nigdy nie miały wpływu na „silnie hierarchiczny, scentralizowany i zmilitaryzowany charakter Ministerstwa Spraw Wewnętrznych”, któremu nadal brakowało wewnętrznego i zewnętrznego nadzoru i rozliczalności⁽¹²⁴⁾.

2.1.2 Reforma z 2011 r.

W 2009 r. ówczesny prezydent, Dmitrij Miedwiediew, zapowiedział plany poważnej reformy policji, a w dniu 1 marca 2011 r. w życie weszła nowa ustawa o policji. Ogólnie rzecz biorąc, reforma była skoncentrowana na czterech głównych obszarach: (1) zmianie nazwy z *milicja* na bardziej odpowiednią międzynarodowo – *policja*; (2) redukcji personelu poprzez zwolnienie pracowników niezdolnych do służby i podwyższenie wynagrodzeń; (3) ponownej centralizacji budżetu i tych służb, które były objęte kontrolą regionalną po 1991 r., oraz (4) zmianie bardzo krytykowanego systemu oceny działania⁽¹²⁵⁾. Semukhina zwraca uwagę, że reforma ta nie przyniosła istotnych zmian strukturalnych i brakowało w niej konkretnych środków walki z korupcją w policji⁽¹²⁶⁾. Ustawa o policji z 2011 r. miała wprowadzić ramy w zakresie praw człowieka do działań organów ścigania i ograniczyć niektóre z wcześniejszych uprawnień policji⁽¹²⁷⁾.

W 2012 r. nowy Minister Spraw Wewnętrznych zainicjował dalsze zmiany w policji. Wszyscy przełożeni funkcjonariusze byli osobiście odpowiedzialni za przestępstwa popełnione przez ich podwładnych. Utworzono niezależną jednostkę w Komitecie Śledczym mającą wyłączne uprawnienia do badania i ścigania wszystkich przestępstw popełnianych przez funkcjonariuszy policji, aby uniknąć nieefektywnego rozproszenia odpowiedzialności pomiędzy prokuraturę, Federalną Służbę Bezpieczeństwa i Komitet Śledczy⁽¹²⁸⁾.

Chociaż niektórzy uważają reformy wprowadzone po 2008 r. za odzwierciedlenie „poważnych starań o zwiększenie legitymacji i skuteczności Ministerstwa Spraw Wewnętrznych” wobec braku zaufania opinii publicznej do policji⁽¹²⁹⁾, krytycy zwracają uwagę na brak wyraźnej koncepcji realnej transformacji policji i poparcia tej koncepcji wewnątrz ministerstwa⁽¹³⁰⁾. Ponad 90% funkcjonariuszy policji poddanych wewnętrznej weryfikacji pozostało w służbie⁽¹³¹⁾,

⁽¹²¹⁾ Light, M., Prado, M. M. i Wang, Y., Policing following political and social transitions: Russia, Brazil, and China compared (Działalność policji po przejściach politycznych i społecznych: porównanie Rosji, Brazylii i Chin), 2015 r., s. 221; Gladarew, B., Russian Police before the 2010-2011 Reform: A Police Officer's Perspective (Policja rosyjska przed reformą przeprowadzoną w latach 2010–2011: perspektywa funkcjonariusza policji), 2012 r.

⁽¹²²⁾ Light, M., Prado, M. M. i Wang, Y., Policing following political and social transitions: Russia, Brazil, and China compared (Działalność policji po przejściach politycznych i społecznych: porównanie Rosji, Brazylii i Chin), 2015 r., ss. 221–222.

⁽¹²³⁾ Gladarew, B., Russian Police before the 2010-2011 Reform: A Police Officer's Perspective (Policja rosyjska przed reformą przeprowadzoną w latach 2010–2011: perspektywa funkcjonariusza policji), 2012 r.

⁽¹²⁴⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., s. 107.

⁽¹²⁵⁾ Semukhina, O. B., From Militia to Police: The Path of Russian Law Enforcement Reforms (Od milicji do policji: ścieżka reform rosyjskich organów ścigania), 30 czerwca 2014 r., s. 2, przypis 3.

⁽¹²⁶⁾ Semukhina, O. B., From Militia to Police: The Path of Russian Law Enforcement Reforms (Od milicji do policji: ścieżka reform rosyjskich organów ścigania), 30 czerwca 2014 r., s. 2.

⁽¹²⁷⁾ Robertson, A., Police Reform and Building Justice in Russia: Problems and prospects (Reforma policji i budowanie wymiaru sprawiedliwości w Rosji: problemy i perspektywy), 2013 r., s. 168.

⁽¹²⁸⁾ Semukhina, O. B., From Militia to Police: The Path of Russian Law Enforcement Reforms (Od milicji do policji: ścieżka reform rosyjskich organów ścigania), 30 czerwca 2014 r., s. 3.

⁽¹²⁹⁾ Cheloukhine, S. i in., Police integrity in Russia (Uczciwość policji w Rosji), 2015 r., s. 157.

⁽¹³⁰⁾ Galeotti, M., Purges, power and purpose: Medvedev's 2011 police reforms (Czystki, uprawnienia i cel: reformy policji przeprowadzone przez Miedwiediewa w 2011 r.), 2012 r.; Semukhina, O. B., From Militia to Police: The Path of Russian Law Enforcement Reforms (Od milicji do policji: ścieżka reform rosyjskich organów ścigania), 30 czerwca 2014 r., s. 4.

⁽¹³¹⁾ Semukhina, O. B., From Militia to Police: The Path of Russian Law Enforcement Reforms (Od milicji do policji: ścieżka reform rosyjskich organów ścigania), 30 czerwca 2014 r., s. 2.

podwyżki wynagrodzeń nie mogły zrekompensować inflacji⁽¹³²⁾, a nowy system oceny działania nadal zawierał sztywne, odgórnie narzucone cele⁽¹³³⁾. Według Semukhiny rządu twardej ręki wprowadzone przez Prezydenta w policji również osłabiły perspektywę osiągnięcia poważnej odpowiedzialności⁽¹³⁴⁾.

Human Rights Watch (HRW) skrytykowała ustawę o policji z 2011 r. jako „niewystarczającą do zapewnienia tego, co jest konieczne, aby jak najlepiej zapobiegać naruszeniom praw człowieka przez funkcjonariuszy organów ścigania i zapewnić cywilny nadzór nad działaniami policji”⁽¹³⁵⁾. Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka (FIDH) i Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał (ADC Memoriał) zwróciły uwagę, że pomimo nacisku, jaki kładzie się w ustawie na ochronną rolę policji względem mniejszości etnicznych i kulturowych, do nadużyć wobec Romów, cudzoziemców, działaczy na rzecz praw lesbijek, gejów, osób biseksualnych i transpłciowych (LGBT) oraz ich zwolenników nadal dochodziło w 2011 i 2012 r., a wola skutecznego ścigania takich naruszeń i pociągnięcia winnych do odpowiedzialności była znikoma lub nie było jej wcale⁽¹³⁶⁾.

2.1.3 Aktualne ramy prawne, struktura i uprawnienia

Od 2011 r. pracę Ministerstwa Spraw Wewnętrznych reguluje ustawa federalna nr 3-FZ „О полиции” („O policji”)⁽¹³⁷⁾. Do głównych celów policji należą: zapobieganie przestępczości, wykrywanie przestępstw, prowadzenie dochodzeń, utrzymywanie porządku publicznego i ochrona osób fizycznych, społeczeństwa i państwa przed bezprawnymi naruszeniami, w tym ochrona świadków⁽¹³⁸⁾. Jak wskazano w rozdziale 2.1.2 *Reforma z 2011 r.*, w ustawie podkreśla się rolę policji w chronieniu obywateli i przestrzeganiu praw człowieka.

Policja jest częścią Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Ministerstwo realizuje swoje zadania poprzez szereg pododdziałów strukturalnych, które są powielone na poziomie krajowym, okręgu federalnego, regionalnym i lokalnym⁽¹³⁹⁾. Następujące departamenty są najbardziej istotne dla niniejszego sprawozdania i znajdują się na każdym z poziomów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych:

- wydział dochodzeniowy – odpowiedzialny za wstępne dochodzenia w sprawach karnych;
- wydział poszukiwań w sprawach karnych – zajmuje się pozyskiwaniem informatorów, podsłuchami itd.;
- wydział rozpoznania – zajmuje się dochodzeniami w sprawie wykroczeń;
- wydział poszukiwania informacji operacyjnych – bazy danych podejrzanych, osób zaginionych itp.;
- wydział walki z ekstremizmem;
- wydział bezpieczeństwa wewnętrznego – prowadzi dochodzenia w sprawach wykroczeń popełnionych przez policjantów i pracowników Ministerstwa Spraw Wewnętrznych⁽¹⁴⁰⁾.

Podobnie jak w przypadku wielu ministerstw, w ciągu ostatnich 10 lat podczas różnych reform organów ścigania zmieniły się także wewnętrzna organizacja Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz nazwy departamentów⁽¹⁴¹⁾.

Wydział poszukiwania informacji operacyjnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych wspiera funkcjonowanie organów śledczych w obrębie ministerstwa i poza nim, które to organy prowadzą dochodzenia w sprawie poważnych przestępstw kryminalnych, aby uzyskać prawnie dopuszczalne dowody i sporządzić dokumentację śledczą do przedstawienia prokuraturze. Rozpoznanie, które musi zakończyć się w ciągu 30 dni⁽¹⁴²⁾, stanowi krótszą formę dochodzenia w przypadku wykroczeń⁽¹⁴³⁾.

⁽¹³²⁾ Semukhina, O. B., *From Militia to Police: The Path of Russian Law Enforcement Reforms (Od milicji do policji: ścieżka reform rosyjskich organów ścigania)*, 30 czerwca 2014 r., s. 2.

⁽¹³³⁾ McCarthy, L. A., *The Day-to-Day Work of the Russian Police (Praca codzienna policji rosyjskiej)*, 30 czerwca 2014 r., s. 6.

⁽¹³⁴⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 244.

⁽¹³⁵⁾ HRW, *World Report 2011 (Światowe sprawozdanie z 2011 r.)*, 24 stycznia 2011 r.; zob. również AI, *Amnesty International Report 2012 – The State of the World’s Human Rights (Sprawozdanie Amnesty International za 2012 r. – sytuacja w zakresie praw człowieka na świecie)*, 24 maja 2012 r.

⁽¹³⁶⁾ Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka i Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał, *Roma, Migrants, Activists: Victims of Police Abuse (Romowie, migranci, działacze: ofiary nadużyć policyjnych)*, 2012 r., ss. 3, 26/27, 43, 46/27.

⁽¹³⁷⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 3-FZ „О полиции” („O policji”), 7 lutego 2011 r.

⁽¹³⁸⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 3-FZ „О полиции” („O policji”), 7 lutego 2011 r., art. 2.

⁽¹³⁹⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., ss. 119–131.

⁽¹⁴⁰⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., ss. 119–131.

⁽¹⁴¹⁾ Galeotti, M., *Purges, power and purpose: Medvedev’s 2011 police reforms (Czystki, uprawnienia i cel: reformy policji przeprowadzone przez Miedwiediewa w 2011 r.)*, 2012 r.

⁽¹⁴²⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 223 ust. 3.

⁽¹⁴³⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., ss. 136-141; Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 150 ust. 3.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych posiada również uprawnienia na mocy kodeksu wykroczeń administracyjnych⁽¹⁴⁴⁾. Zasadniczo obejmuje to prowadzenie dochodzenia i orzekanie w sprawie czynów, które stanowią naruszenie prawa, ale nie są przestępstwami na mocy prawa rosyjskiego⁽¹⁴⁵⁾. Komenda policji i służby patrolowe Ministerstwa Spraw Wewnętrznych są odpowiedzialne za patrolowanie ulic. Główne zadania służb komendy i patrolu obejmują ochronę życia i mienia, przyjmowanie skarg obywateli, zapobieganie przestępstwom i naruszeniom administracyjnym, a także chronienie miejsc popełnienia przestępstwa. W Moskwie i Petersburgu, dwóch miastach, w których funkcjonują specjalne wymogi w zakresie rejestracji, służby patrolowe i komendy kontrolują także przestrzeganie przez obywateli wymogów rejestracji⁽¹⁴⁶⁾.

W policji wyspecjalizowane jednostki działające na poziomie lokalnym zajmują się przestępcami nieletnimi. Jednostki policji drogowej są odpowiedzialne za wydawanie praw jazdy, rejestrację pojazdów i ogólne egzekwowanie przepisów drogowych. Policja odpowiada również za wydawanie licencji na działalność detektywistyczną i w zakresie ochrony, jak również pozwoleń na broń palną. Od czasu reformy z 2011 r. policja nie posiada już uprawnień do wydawania paszportów i rejestrowania obywateli ani cudzoziemców. Obowiązki te przekazano ówczesnej Federalnej Służbie ds. Migracji⁽¹⁴⁷⁾ – obecnie Federalnej Dyrekcji ds. Migracji⁽¹⁴⁸⁾ – która od 2016 r. podlega Ministerstwu Spraw Wewnętrznych⁽¹⁴⁹⁾.

B. Potencjał policji

2.1.4 Zasoby

Od 2012 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, kierowane przez ministra i jego zastępców, kontroluje siły policyjne w liczbie około 1,2 mln pracowników⁽¹⁵⁰⁾. W praktyce większość pracy policyjnej odbywa się na poziomie lokalnym. W całej Rosji istnieje około 2 000 lokalnych komisariatów policji, z których każdy obejmuje swym zasięgiem około 50–100 tys. mieszkańców⁽¹⁵¹⁾. Na początku 2014 r. rząd federalny opublikował nowy program budżetowy dla policji, przeznaczając 255 mld USD na lata 2014–2020⁽¹⁵²⁾.

Spośród około 1,2 mln pracowników, zgodnie z oficjalnymi danymi, około 870 tys. to funkcjonariusze policji (wyłączając wojska wewnętrzne). W przeliczeniu na osobę oznacza to 611 funkcjonariuszy policji na 100 tys. obywateli rosyjskich – prawie dwa razy więcej niż w Stanach Zjednoczonych, Niemczech, Francji i Polsce⁽¹⁵³⁾. Według analityków rosyjskich organów ścigania oficjalne statystyki nie odzwierciedlają faktycznego potencjału policji. Na przykład trudno jest ustalić, jak wielu funkcjonariuszy policji zajmuje się pracą operacyjną⁽¹⁵⁴⁾. Mark Galeotti, badacz rosyjskich służb bezpieczeństwa w Instytucie Współpracy Międzynarodowej w Pradze, szacuje, że 40–45% całkowitej liczby to „prawdziwi policjanci”⁽¹⁵⁵⁾. Jak opisano w rozdziale 2.1.2 *Reforma z 2011 r.* reforma ta w niewystarczającym stopniu rozwiązywała te problemy i była źle wdrożona.

⁽¹⁴⁴⁾ Pravo.gov.ru, kodeks wykroczeń administracyjnych Federacji Rosyjskiej nr 195-FZ, 30 grudnia 2001 r.

⁽¹⁴⁵⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., ss. 141–142.

⁽¹⁴⁶⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 142; Eurasianet, Russia: What Interior Ministry Reform Means for the Migration and Drug Control Services (Rosja: co oznacza reforma Ministerstwa Spraw Wewnętrznych dla służby ds. migracji i służby kontroli obrotu narkotykami), 9 maja 2016 r.

⁽¹⁴⁷⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., ss. 143–146.

⁽¹⁴⁸⁾ Oficjalna strona internetowa Dyrekcji Generalnej ds. Migracji, b.d.

⁽¹⁴⁹⁾ Eurasianet, Russia: What Interior Ministry Reform Means for the Migration and Drug Control Services (Rosja: co oznacza reforma Ministerstwa Spraw Wewnętrznych dla służby ds. migracji i służby kontroli obrotu narkotykami), 9 maja 2016 r.

⁽¹⁵⁰⁾ Taylor, B. D., *State-Building in Putin's Russia. Policing and Coercion after Communism (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu)*, 2011 r., s. 46.

⁽¹⁵¹⁾ McCarthy, L., *The Day-to-Day Work of the Russian Police (Praca codzienna policji rosyjskiej)*, w *Russian Analytical Digest*, nr 151, 30 czerwca 2014 r., s. 5.

⁽¹⁵²⁾ Semukhina, O. B., *From Militia to Police: The Path of Russian Law Enforcement Reforms (Od milicji do policji: ścieżka reform rosyjskich organów ścigania)*, 30 czerwca 2014 r., s. 3.

⁽¹⁵³⁾ Taylor, B. D., *State-Building in Putin's Russia. Policing and Coercion after Communism (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu)*, 2011 r., s. 47.

⁽¹⁵⁴⁾ Galeotti, M., *Purges, power and purpose: Medvedev's 2011 police reforms (Czystki, uprawnienia i cel: reformy policji przeprowadzone przez Miedwiediewa w 2011 r.)*, 2012 r.; Taylor, B. D., *State-Building in Putin's Russia. Policing and Coercion after Communism (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu)*, 2011 r., s. 47; Galeotti, M., *Is Russia really the world's most heavily policed state? No (Czy Rosja naprawdę jest najsilniej kontrolowanym przez policję państwem na świecie? Nie)*, 12 października 2013 r.; McCarthy, L. A., *The Day-to-Day Work of the Russian Police (Praca codzienna policji rosyjskiej)*, 30 czerwca 2014 r.

⁽¹⁵⁵⁾ Galeotti, M., *Purges, power and purpose: Medvedev's 2011 police reforms (Czystki, uprawnienia i cel: reformy policji przeprowadzone przez Miedwiediewa w 2011 r.)*, 2012 r.; zob. również Le Huérou, A. i Sieca-Kozłowski, E., „[...] Local police officers are accused of violence [...] but case officers have an opportunity to commit acts of violence with impunity” – Interview with Ekaterina Khozhdaeva, Associate Professor in Sociology, Kazan State Technical University, conducted in Paris (Lokalni funkcjonariusze policji są oskarżeni o stosowanie przemocy [...]), jednak funkcjonariusze prowadzący sprawy mogą bezkarnie dopuszczać się aktów przemocy – wywiad z Ekateriną Kozdajewą, profesorem nadzwyczajnym w dziedzinie socjologii Politechniki w Kazaniu, przeprowadzony w Paryżu, 3 kwietnia 2012 r.)

2.1.5 Szkolenie i rekrutacja

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych prowadzi około 23 instytucje szkoleniowe w całym państwie, oferując możliwość odbycia studiów pierwszego stopnia na kierunkach takich jak prawo, gospodarka, finanse i praca socjalna ⁽¹⁵⁶⁾. Program nauczania obejmuje szkolenie w zakresie umiejętności wojskowych i praktyczne szkolenia z narzędzi ścigania przestępstw oraz użycia siły z uwzględnieniem praw człowieka, ze szkodą dla wykształcenia prawniczego ⁽¹⁵⁷⁾, wskutek czego nowi rekruci czują się nieprzygotowani do podjęcia zadań po skierowaniu do wydziału policji ⁽¹⁵⁸⁾. Aby zostać przyjętym do instytucji szkolnictwa wyższego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, potencjalny student musi mieć rekomendację od konkretnego wydziału policji i zgodzić się na pracę w nim po ukończeniu studiów ⁽¹⁵⁹⁾.

W ustawie o służbie w jednostkach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych wymieniono kryteria zatrudnienia w charakterze funkcjonariusza policji. Rekrut musi być w wieku 18–35 lat, być w dobrej kondycji fizycznej i psychicznej oraz nie może być uprzednio karany ⁽¹⁶⁰⁾. W przypadku stanowisk nadzorczych oraz większości stanowisk śledczych wymagane jest wyższe wykształcenie prawnicze. Chociaż preferowane jest, żeby rekrut uzyskał wykształcenie na jednej z akademii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, akceptowane jest również wykształcenie uzyskane na zwykłym uniwersytecie. Do pracy w charakterze policjanta patrolowego, policjanta drogowki lub policjanta dzielnicowego wyższe wykształcenie nie jest konieczne, a rekrut musi tylko przejść szkolenie w ośrodkach edukacyjnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych ⁽¹⁶¹⁾.

Według Semukhiny i Reynoldsa w policji panuje ciągły brak wykwalifikowanego personelu. Oficjalnie absolwent jednej z akademii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych musi przyjąć stanowisko w jednostce w ramach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, która pierwotnie udzieliła mu rekomendacji przy ubieganiu się o przyjęcie do akademii. W praktyce według tego samego źródła wielu studentów w ogóle nie zamierza pracować w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych – zapisują się do akademii, aby uzyskać darmowe wykształcenie prawnicze i uniknąć służby wojskowej ⁽¹⁶²⁾. Dlatego stanowiska w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, które formalnie wymagają wyższego wykształcenia prawniczego, muszą być obsadzone personelem, który nie posiada odpowiednich kwalifikacji w zakresie wykształcenia. Ponad połowa starszych funkcjonariuszy i śledczych nie posiada wyższego wykształcenia ⁽¹⁶³⁾. Aby zapobiec temu drenażowi mózgow, prawodawstwo stanowi, że studenci akademii muszą odsłużyć pięć lat w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych po ukończeniu studiów lub zwrócić koszt swojego kształcenia ⁽¹⁶⁴⁾.

2.1.6 Rosyjski system oceny działania policji (wydajność)

Główną cechą systemu rosyjskiej policji jest system oceny działania, często nazywany *палочная система* (system kija, system zaznaczania) ⁽¹⁶⁵⁾. Mimo zmian, jakie wprowadzono reformą policji z 2011 r., istniejący wcześniej system pozostaje w dużej mierze nietknięty. W systemie tym stosuje się trzy wskaźniki ilościowe do pomiaru wyników działalności na poziomie indywidualnym i na poziomie wydziału: liczbę spraw rozstrzygniętych, tj. takich, w których podejrzany został faktycznie oskarżony, liczbę spraw, w których prowadzone jest dochodzenie, oraz wzrost liczby spraw w odniesieniu do poprzedniego okresu sprawozdawczego ⁽¹⁶⁶⁾. Znaczenie wykazywania zarejestrowanych spraw, które zostały również rozwiązane, jest istotnym czynnikiem wpływającym na motywację do odmawiania rejestrowania skarg – sprawa, która jest zarejestrowana, ale nie doprowadziła do oskarżenia, odbija się negatywnie na wizerunku policjanta i całego wydziału ⁽¹⁶⁷⁾.

⁽¹⁵⁶⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 147.

⁽¹⁵⁷⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 148.

⁽¹⁵⁸⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 148.

⁽¹⁵⁹⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 147.

⁽¹⁶⁰⁾ *Pravo.gov.ru*, ustawa federalna nr 342-FZ „Федеральный закон от 30.11.2011 N 342-ФЗ „О службе в органах внутренних дел Российской Федерации и внесении изменений в отдельные законодательные акты” („O służbie w organach spraw wewnętrznych Federacji Rosyjskiej oraz o zmianie niektórych aktów ustawodawczych Federacji Rosyjskiej”), 30 listopada 2011 r., art. 17.

⁽¹⁶¹⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., ss. 147–148.

⁽¹⁶²⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 149.

⁽¹⁶³⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 148.

⁽¹⁶⁴⁾ *Pravo.gov.ru*, ustawa federalna nr 342-FZ „Федеральный закон от 30.11.2011 N 342-ФЗ „О службе в органах внутренних дел Российской Федерации и внесении изменений в отдельные законодательные акты” („O służbie w organach spraw wewnętrznych Federacji Rosyjskiej oraz o zmianie niektórych aktów ustawodawczych Federacji Rosyjskiej”), 30 listopada 2011 r., art. 23.

⁽¹⁶⁵⁾ McCarthy, L. A., *The Day-to-Day Work of the Russian Police (Praca codzienna policji rosyjskiej)*, 30 czerwca 2014 r., s. 6.

⁽¹⁶⁶⁾ McCarthy, L. A., *The Day-to-Day Work of the Russian Police (Praca codzienna policji rosyjskiej)*, 30 czerwca 2014 r., s. 6; Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., ss. 149–150.

⁽¹⁶⁷⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., ss. 220–221.

McCarthy stwierdza, że *палочная система* w połączeniu z rygorystycznymi strukturami hierarchicznymi ogranicza zdolność policji do skutecznego zwalczania przestępczości, gdyż wymaga przeznaczania ogromnych zasobów na prowadzenie dokumentacji. Wszystkie kluczowe działania są rejestrowane i zgłaszane, często na kilku różnych poziomach w obrębie administracji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Szef moskiewskiego związku zawodowego policjantów szacuje, że przeciętni funkcjonariusze policji, którzy zajmują się ogólnymi obowiązkami policyjnymi i kontaktem ze społecznością, poświęcają do 80% swojego czasu pracy na robotę papierkową ⁽¹⁶⁸⁾.

Zob. również rozdział [2.1.10 Rosyjski system oceny działania policji \(uczciwość\)](#)

2.1.7 Statystyka kryminalna

Statystyka kryminalna z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych wskazuje na tendencję spadkową w odniesieniu do kilku kategorii poważnych przestępstw (np. morderstwo, gwałt, rabunek) w ciągu ostatnich pięciu lat ⁽¹⁶⁹⁾. Oficjalne rosyjskie statystyki kryminalne należy traktować z rezerwą; uważa się, że rzeczywista liczba przestępstw jest znacznie wyższa niż zarejestrowana, a liczba rzeczywiście rozwiązanych spraw jest znacznie mniejsza od tej wynikającej z raportów ⁽¹⁷⁰⁾.

Według statystyk publicznych odsetek zamkniętych spraw w latach 2003–2010 wynosił 45–55% ⁽¹⁷¹⁾. Taylor wskazuje na ocenę dokonaną przez Wadima Wołkowa, który twierdzi, że „słabość państwa rosyjskiego (...) nie jest spowodowana niewystarczającym personelem czy niewystarczającymi zasobami, ale tendencją państwowych organów siłowych do służenia interesom raczej partykularnym niż interesom ogólnym czy społecznym” ⁽¹⁷²⁾.

C. Uczciwość policji

2.1.8 Działania policyjne

Analitycy podkreślają, że bez względu na faktyczny zasięg korupcji w policji rosyjskie społeczeństwo uważa policję za instytucję zdominowaną przez zachowanie grabieżcze. Zdaniem analityków jest to powiązane z częstymi nadużyciami ze strony policji i korupcją ⁽¹⁷³⁾.

Wykładowca akademicki Brian Taylor wyjaśnia to przy użyciu kilku czynników. Po pierwsze, rosyjska biurokracja zdominowana jest przez kumoterstwo, tj. zatrudnianie i awansowanie pracowników na podstawie znajomości. Po drugie, rząd nie ma strategii nadzoru i za bardzo polega na mechanizmach wewnętrznych zamiast na monitorowaniu zewnętrznym. Po trzecie, nie istnieje spójna misja organizacyjna zbudowana na wartościach, która zastąpiłaby starą radziecką tożsamość zawodową policji ⁽¹⁷⁴⁾.

2.1.9 Rekrutacja i rozwój kariery

Profesor Semukhina twierdzi, że brak uczciwości charakteryzuje formalną procedurę ubiegania się o przyjęcie i przyjmowania do akademii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i ośrodków szkoleniowych policji. Proces ubiegania się o przyjęcie i przyjmowania do akademii oparty jest raczej na nieprzejrzystym systemie osobistych rekomendacji poszczególnych wydziałów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych niż na przejrzystym systemie konkurencji ⁽¹⁷⁵⁾.

⁽¹⁶⁸⁾ McCarthy, L. A., *The Day-to-Day Work of the Russian Police* (Praca codzienna policji rosyjskiej), 30 czerwca 2014 r., s. 6.

⁽¹⁶⁹⁾ FSSS, *Recorded Crimes* (Odnotowane przestępstwa), 2016 r.

⁽¹⁷⁰⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police* (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., ss. 177–178; zob. rozdział [2.1.10 Rosyjski system oceny działania policji](#), w którym opisano możliwe przyczyny braku wiarygodności statystyk kryminalnych.

⁽¹⁷¹⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police* (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., s. 176.

⁽¹⁷²⁾ Taylor, B. D., *State-Building in Putin's Russia. Policing and Coercion after Communism* (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., s. 201.

⁽¹⁷³⁾ Taylor, B. D., *State-Building in Putin's Russia. Policing and Coercion after Communism* (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., ss. 180–182; zob. również Light, M., Prado, M. M. i Wang, Y., *Policing following political and social transitions: Russia, Brazil, and China compared* (Działalność policji po przejściach politycznych i społecznych: porównanie Rosji, Brazylii i Chin), 2015 r., ss. 216–217; Semukhina, O. B., *Disciplinary Issues of Russian Police and Police Reform of 2010–2011* (Zagadnienia dyscyplinarne policji rosyjskiej oraz reforma policji w latach 2010–2011), 2012 r.; Zernova, M., *Russian Police and Transition to Democracy: Lessons from One Empirical Study* (Policja rosyjska a przejście do demokracji: wnioski z jednego badania empirycznego), 2013 r., s. 5.

⁽¹⁷⁴⁾ Taylor, B. D., *State-Building in Putin's Russia. Policing and Coercion after Communism* (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., ss. 26–33, 157.

⁽¹⁷⁵⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police* (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., s. 153.

Według McCarthy'ego relacje pomiędzy funkcjonariuszami policji pierwszej linii kontroli a ich przełożonymi odzwierciedlają ścisłą hierarchiczną podległość i wertykalną organizację Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Oznacza to, że starsi funkcjonariusze mogą decydować o grafiku, awansie funkcjonariuszy niższych stopniem, a także o premiach⁽¹⁷⁶⁾. Semukhina zwraca uwagę, że nieprzejrzysty system awansów i premii wzbudza poczucie frustracji wśród policjantów i sprawia, że są oni zależni od swoich przełożonych⁽¹⁷⁷⁾.

Podstawowe wynagrodzenie funkcjonariuszy policji nie jest określone w prawodawstwie, ale uzupełnia je złożony system premii, które są konieczne do godnego życia. Chociaż premie są obliczane na podstawie obiektywnych wskaźników, takich jak lata służby i stopień, zwierzchnicy również mają duży wpływ i możliwości przyznawania dalszych premii lub, jeśli są niezadowoleni z pracy funkcjonariusza, mogą zawiesić premie i odmówić awansu przez pewien okres⁽¹⁷⁸⁾.

2.1.10 Rosyjski system oceny działania policji (uczciwość)

System oceny działania nie tylko powoduje duże indywidualne obciążenie administracyjne funkcjonariuszy, ale też stwarza zachęty, które zagrażają uczciwości zawodowej policji. McCarthy twierdzi, że duża presja na uzyskiwanie zadowalających wyników statystycznych powoduje, że funkcjonariusze są skłonni do otwierania tylko spraw, o których wiedzą, że są możliwe do rozwiązania. Jest to najbardziej rozpowszechnione w obszarze dochodzeń w sprawach karnych. Po zgłoszeniu sprawy karnej decyzja o wszczęciu formalnego dochodzenia zależy nie tylko od szans znalezienia i zatrzymania podejrzanego, ale także od oceny funkcjonariuszy, czy sprawa faktycznie doprowadzi do postawienia oficjalnych zarzutów. Jeśli sprawa zostaje przekazana dalej bez doprowadzenia do postawienia zarzutów, na ogół żadna ilość czasu przeznaczona przez funkcjonariusza pierwszej linii na wstępne dochodzenie nie zostaje przypisana jemu osobiście ani jego całemu wydziałowi⁽¹⁷⁹⁾.

Semukhina i Reynolds wyjaśniają, że ocena działania nagradza spadek liczby skarg, a karze za zakończenie sprawy rehabilitacją lub uniewinnieniem podejrzanego⁽¹⁸⁰⁾. W badaniu, które przytaczają Semukhina and Reynolds, stwierdzono, że spośród wszystkich przypadków odmowy wszczęcia dochodzenia przez funkcjonariuszy policji nawet do 90% służyło ukryciu przestępstw, które są trudne do rozwiązania. Odmowy można dokonać poprzez przekonanie ofiary przestępstwa, aby go nie zgłaszała, lub też oficjalnie odmówić wszczęcia dochodzenia. W tym ostatnim przypadku skarżący często nie otrzymuje informacji w terminie pozwalającym na złożenie odwołania od odmowy⁽¹⁸¹⁾. (Zob. rozdziały [2.3.1 Prokuratura Generalna, mandat, uprawnienia nadzorcze](#), [2.3.3 Prokuratura – Funkcja nadzorcza prokuratury: rozpatrywanie skarg osób fizycznych](#) oraz [2.3.12 Prokuratura, zaufanie](#))

Zgodnie z tym, co twierdzi Semukhina, mimo że rząd zdaje sobie sprawę ze szkodliwego wpływu systemu oceny działania na zapobieganie przestępczości, wysiłki mające na celu zmianę tej sytuacji w ramach reformy policji w latach 2011–2012 pozostały „powierzchowne”, a „policjanci nadal są karani za nieosiągnięcie wcześniej określonych wskaźników statystyki kryminalnej”⁽¹⁸²⁾. Autorka dodaje, że nawet osiągnięcia w obszarze rozliczalności, np. osobista odpowiedzialność przełożonego za przestępstwa popełnione przez podwładnych, stanowią zachętę do tego, by nie zgłaszać naruszeń⁽¹⁸³⁾.

⁽¹⁷⁶⁾ McCarthy, L. A., *The Day-to-Day Work of the Russian Police* (Praca codzienna policji rosyjskiej), 30 czerwca 2014 r., s. 6.

⁽¹⁷⁷⁾ Semukhina, O. B., *Disciplinary Issues of Russian Police and Police Reform of 2010-2011* (Zagadnienia dyscyplinarne policji rosyjskiej oraz reforma policji w latach 2010–2011), 2012 r.

⁽¹⁷⁸⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police* (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., ss. 149–150; McCarthy, L. A., *The Day-to-Day Work of the Russian Police* (Praca codzienna policji rosyjskiej), 30 czerwca 2014 r., s. 6.

⁽¹⁷⁹⁾ McCarthy, L. A., *The Day-to-Day Work of the Russian Police* (Praca codzienna policji rosyjskiej), 30 czerwca 2014 r., ss. 6–7.

⁽¹⁸⁰⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police* (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., s. 228.

⁽¹⁸¹⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police* (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., ss. 178, 221.

⁽¹⁸²⁾ Semukhina, O. B., *Disciplinary Issues of Russian Police and Police Reform of 2010-2011* (Zagadnienia dyscyplinarne policji rosyjskiej oraz reforma policji w latach 2010–2011), 2012 r.

⁽¹⁸³⁾ Semukhina, O. B., *Disciplinary Issues of Russian Police and Police Reform of 2010-2011* (Zagadnienia dyscyplinarne policji rosyjskiej oraz reforma policji w latach 2010–2011), 2012 r.

McCarthy and Ella Paneyak, specjalistka w dziedzinie ścigania przestępstw w Rosji, podtrzymują te wnioski dotyczące negatywnego wpływu systemu oceny działania i rozszerzają je na szerszy rozumiany system sądownictwa karnego, w tym na prokuratorów i sędziów⁽¹⁸⁴⁾. Oboje autorzy wspominają o tym, że taki system zachęca do wymuszania zeznań i fabrykowania dowodów, a także do skupiania się na „dogodnych podejrzanych”⁽¹⁸⁵⁾.

2.1.11 Korupcja w policji

Departament Stanu Stanów Zjednoczonych opisuje korupcję jako zjawisko powszechne we wszystkich obszarach i na wszystkich szczeblach rosyjskiego rządu⁽¹⁸⁶⁾. Taylor twierdzi, że korupcja ma charakter tak systemowy, że nikt wewnątrz struktur nie ma żadnego interesu, aby z nią walczyć – korupcja panuje na wszystkich szczeblach hierarchii⁽¹⁸⁷⁾. Serguei Cheloukhine i in. umieszczają swoją analizę uczciwości policji w kontekście szerszej oceny, że „zjawisko korupcji w Rosji przeniknęło systemy polityczne, gospodarcze, sądowe i socjalne tak dokładnie, że przestało być odstępstwem od normy, a samo stało się normą”⁽¹⁸⁸⁾.

Znajduje to również odzwierciedlenie w postrzeganiu policji przez opinię publiczną. Z punktu widzenia obywateli policja jest jedną z najbardziej skorumpowanych instytucji państwowych⁽¹⁸⁹⁾. Według sondażu przeprowadzonego przez Levada-Center w 2014 r. 39% respondentów spośród ludności rosyjskiej uważa pracowników policji za „najbardziej skorumpowanych”, 38% za „przeciętnie skorumpowanych”, a 9% za „najmniej skorumpowanych”⁽¹⁹⁰⁾.

Semukhina i Reynolds wymieniają podstawowe przyczyny rozpowszechnienia korupcji: przedradzieckie i radzieckie praktyki (zwłaszcza system błatu⁽¹⁹¹⁾), który utrzymywał się na fali upadku Związku Radzieckiego), czynniki instytucjonalne w policji (np. silnie zmilitaryzowana struktura, brak rozliczalności), słabość społeczeństwa obywatelskiego, przyczyny gospodarcze (maksymalizacja dochodu i minimalizacja ryzyka), a także kultura „braku poszanowania prawa”⁽¹⁹²⁾.

Korupcja w policji w Rosji przyjmuje różne formy – od łapownictwa na niewielką skalę po ułatwianie przestępczości zorganizowanej⁽¹⁹³⁾. Łapownictwo najczęściej występuje wśród policji drogowej, ale zazwyczaj kwoty są względnie niskie. Śledczy w sprawach karnych podobno przyjmują łapówki za wszczęcie lub zakończenie dochodzenia, uwolnienie zatrzymanych lub tymczasowe aresztowanie⁽¹⁹⁴⁾.

W opinii prezesa Międzyregionalnego Stowarzyszenia Organizacji Praw Człowieka Agora w Rosji część spraw – w szczególności spraw karnych – można rozstrzygnąć poprzez wręczanie łapówek w trakcie negocjacji ze śledczymi i prokuratorami jeszcze zanim sprawa trafi na wokandę⁽¹⁹⁵⁾. (zob. rozdział 2.3.11 Prokuratura, korupcja)

Semukhina i Reynolds twierdzą, że najbardziej niebezpiecznymi rodzajami korupcji policji w Rosji są „działania na wysokim szczeblu”, związane z niewidocznymi, dobrze skoordynowanymi usługami, które policja świadczy zorganizowanym grupom przestępczym, a także ściąganie haraczu od przedsiębiorców⁽¹⁹⁶⁾. Taylor identyfikuje wymuszenia, wymuszone przejścia, sprzedaż majątku oraz tak zwany „dach”⁽¹⁹⁷⁾.

⁽¹⁸⁴⁾ Paneyakh, E., Faking performance together: systems of performance evaluation in Russian enforcement agencies and production of bias and privilege (Fabrykowanie wyników: systemy oceny skuteczności działania w rosyjskich organach ścigania a kształtowanie stronniczości i przywilejów), 2014 r., ss. 116–117; McCarthy, L. A., The Day-to-Day Work of the Russian Police (Praca codzienna policji rosyjskiej), 30 czerwca 2014 r., s. 7.

⁽¹⁸⁵⁾ Paneyakh, E., Faking performance together: systems of performance evaluation in Russian enforcement agencies and production of bias and privilege (Fabrykowanie wyników: systemy oceny skuteczności działania w rosyjskich organach ścigania a kształtowanie stronniczości i przywilejów), 2014 r., ss. 116–117; McCarthy, L. A., The Day-to-Day Work of the Russian Police (Praca codzienna policji rosyjskiej), 30 czerwca 2014 r., s. 7; zob. również Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., s. 221.

⁽¹⁸⁶⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽¹⁸⁷⁾ Taylor, B. D., State-Building in Putin’s Russia. Policing and Coercion after Communism (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., ss. 169–170.

⁽¹⁸⁸⁾ Cheloukhine, S. i in., Police integrity in Russia (Uczciwość policji w Rosji), 2015 r., s. 179.

⁽¹⁸⁹⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., ss. 201–202.

⁽¹⁹⁰⁾ Levada-Center, Коррупция в системе государственной власти (Korupcja w systemie organów państwowych), 18 listopada 2014 r.

⁽¹⁹¹⁾ Wymiana przysług w zakresie dostępu do zasobów publicznych poprzez kanały osobiste; zob. szczegółowe informacje w glosariuszu.

⁽¹⁹²⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., ss. 206–210.

⁽¹⁹³⁾ Taylor, B. D., State-Building in Putin’s Russia. Policing and Coercion after Communism (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., ss. 162–169.

⁽¹⁹⁴⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., s. 219.

⁽¹⁹⁵⁾ Agora, wywiad z prezesem organizacji przeprowadzony przez Landinfo, Oslo, 6 października 2015 r.

⁽¹⁹⁶⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., s. 222.

⁽¹⁹⁷⁾ Taylor, B. D., State-Building in Putin’s Russia. Policing and Coercion after Communism (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., ss. 162–169.

„Dach” (*крыша*, nazwany również wymuszeniem rozbójniczym) ma korzenie w liberalizacji gospodarczej w latach 90. ubiegłego wieku, kiedy przestępczość zorganizowana zapewniała „ochronę” przedsiębiorstwom przed innymi zorganizowanymi grupami przestępczymi. Na początku tego wieku różne jednostki policji w coraz większym stopniu zastępowały zorganizowane grupy przestępcze w zapewnianiu „ochrony”, co może obejmować zapewnienie przestępcom nietykalności, przecieki informacji na temat trwających dochodzeń w sprawach karnych, a także ściganie konkurencyjnych podmiotów gospodarczych. Często „dach” zapewniany przez policję jest powiązany z legalnymi lub półlegalnymi przedsiębiorstwami ochroniarskimi. Rada publiczna Rosji poinformowała w 2011 r., że 90% ankietyowanych firm rosyjskich płaci za „dach” ⁽¹⁹⁸⁾.

Wykładowcy akademicy Chistyakova i Robertson odmalowują podobny obraz. Choć większość wszystkich przypadków wymuszenia można uznać za korupcję na małą skalę, to literatura wskazuje na to, że policja świadczy usługi grupom i przedsiębiorstwom przestępczym. Chistyakova i Robertson twierdzą, że istnieją niepotwierdzone dowody na to, że od szeregowych funkcjonariuszy oczekuje się „ściągnięcia czynszów” dla funkcjonariuszy wyższych rangą ⁽¹⁹⁹⁾.

Środki antykorupcyjne w policji obejmują zobowiązanie funkcjonariuszy wysokich rangą do deklarowania swoich dochodów i majątku. Semukhina i Reynolds odnotowują, że zwrócenie uwagi publicznej na wątpliwe okoliczności uzyskania kosztownego mienia przez pojedynczych funkcjonariuszy nie miało żadnych istotnych konsekwencji. Prokuratura zidentyfikowała 9 tys. przypadków naruszeń w deklaracjach dochodowych w 2010 r., ale wobec winnych – 1 700 funkcjonariuszy policji – zastosowano tylko środki dyscyplinarne ⁽²⁰⁰⁾.

Mimo bliskiego związku z kwestią korupcji ⁽²⁰¹⁾ nadużycie władzy w kontekście naruszeń praw człowieka zasługuje na oddzielną analizę.

2.1.12 Nadużycie władzy, złe traktowanie oraz stosowanie nadmiernej siły

Choć literatura naukowa i sprawozdania dotyczące praw człowieka są zgodne co do tego, że w Rosji przemoc i tortury ze strony policji są powszechne ⁽²⁰²⁾, Chistyakova i Robertson podkreślają trudności z uzyskaniem wiarygodnych danych na temat skali przemocy policyjnej, ponieważ policja często opóźnia rejestrowanie podejrzanych, a ofiary przemocy policyjnej są zniechęcane do zgłaszania złego traktowania wskutek wadliwego systemu wymiaru sprawiedliwości i lęku przed brutalnymi represjami. Ponadto nieprzejrzysty charakter policji rosyjskiej – w której na porządku dziennym są nieformalne żądania „z góry” o zatuszowanie przestępstw i korupcji – pogłębia pozornie ukryty charakter przemocy policyjnej ⁽²⁰³⁾.

Badanie z 2007 r. wskazuje na to, że około 4% Rosjan w tamtym roku doświadczyło nielegalnej fizycznej lub psychicznej przemocy ze strony funkcjonariuszy organów ścigania. To samo badanie wykazało, że 40–60% osób skazanych na karę więzienia zostało poddanych nielegalnej przemocy fizycznej lub psychicznej w celu uzyskania przyznania się do winy ⁽²⁰⁴⁾. Komisarz Praw Człowieka Rady Europy zwraca uwagę, że tortury i złe traktowanie w areszcie policyjnym to wieloletni problem, udokumentowany w różnych sprawozdaniach i orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka ⁽²⁰⁵⁾.

⁽¹⁹⁸⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., ss. 222–223.

⁽¹⁹⁹⁾ Chistyakova, Y. i Robertson, A., *Youtube Cops and Power Without Limits: Understanding Police Violence in 21st Century Russia (Policjanci z Youtube i władza bez granic: zrozumienie stosowania przemocy przez policję w Rosji w XXI wieku)*, 2012 r.

⁽²⁰⁰⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 226.

⁽²⁰¹⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 201.

⁽²⁰²⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, *2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja)*, 13 kwietnia 2016 r.; FCO, *Human Rights and Democracy Report 2014 – Section XII: Human Rights in Countries of Concern – Russia, Sprawozdanie z 2014 r. dotyczące praw człowieka i demokracji – sekcja XII: Prawa człowieka w państwach budzących zaniepokojenie – Rosja*, 12 marca 2015 r.; Rada Europy – Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, *Report to the Russian Government on the visit to the Russian Federation carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 May to 4 June 2012 (Sprawozdanie dla rządu rosyjskiego z wizyty Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu przeprowadzonej w Federacji Rosyjskiej w dniach 21 maja–4 czerwca 2012 r.)*, 17 grudnia 2013 r., s. 15.

⁽²⁰³⁾ Chistyakova, Y. i Robertson, A., *Youtube Cops and Power Without Limits: Understanding Police Violence in 21st Century Russia (Policjanci z Youtube i władza bez granic: zrozumienie stosowania przemocy przez policję w Rosji w XXI wieku)*, 2012 r.

⁽²⁰⁴⁾ Chistyakova, Y. i Robertson, A., *Youtube Cops and Power Without Limits: Understanding Police Violence in 21st Century Russia (Policjanci z Youtube i władza bez granic: zrozumienie stosowania przemocy przez policję w Rosji w XXI wieku)*, 2012 r.

⁽²⁰⁵⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, *Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.)*, 12 listopada 2013 r., s. 37.

Zdaniem Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu częstotliwość i konsekwencja skarg otrzymywanych przez jego delegację w trakcie wizyty w 2012 r. sugerują, że policja często stosuje metody złego traktowania/tortur, szczególnie w innych częściach Rosji niż Moskwa i Petersburg. Większość zgłaszanych przypadków dotyczyła domniemanego złego traktowania/torturowania w trakcie przesłuchań wstępnych w celu uzyskania różnych zeznań lub nakłonienia zatrzymanych do działania w charakterze informatorów⁽²⁰⁶⁾. Prawidłowość tę zaobserwowali również Departament Stanu Stanów Zjednoczonych⁽²⁰⁷⁾ oraz Chistyakova i Robertson⁽²⁰⁸⁾. Większość z osób, które zgłosiły europejskiemu komitetowi ds. zapobiegania torturom, że były źle traktowane w trakcie przesłuchań wstępnych, na ogół wyjaśniła, że zostały zatrzymane na gorącym uczynku lub szybko podpisały zeznania, jakich od nich oczekiwano. We wszystkich regionach odwiedzonych przez europejski komitet ds. zapobiegania torturom zgłaszano różne rodzaje gróźb wobec zatrzymanych: groźby złego traktowania fizycznego lub egzekucji; groźby umieszczenia w celi z innymi więźniami, którzy by ich skrzywdzili; a także groźby pod adresem członków rodziny⁽²⁰⁹⁾.

Według niektórych funkcjonariuszy policji, z którymi europejski komitet ds. zapobiegania torturom przeprowadził wywiad, tendencja do złego traktowania zatrzymanych jest głęboko zakorzeniona w nadmiernym poleganiu na zeznaniach jako dowodach w dochodzeniach, braku wyraźnych instrukcji dotyczących zakazu złego traktowania i tortur oraz niejednoznaczności hierarchii policyjnej w odniesieniu do sposobu traktowania osób podejrzanych o przestępstwa, jak również niewystarczającego przeszkolenia⁽²¹⁰⁾. Chistyakova i Robertson uznają również system oceny działania za jedną z przyczyn złego traktowania. Ze względu na brak zasobów kryminalistycznych i innych zasobów technologicznych, a także brak szkolenia z zakresu nowoczesnych technik przesłuchiwania zeznanie jest jedynym sposobem zabezpieczenia dowodu, który pozwoli na formalne postawienie zarzutów. Przemoc lub groźba przemocy czasami są jedynym sposobem pozwalającym na szybkie uzyskanie zeznania. Ponieważ wysokie wskaźniki zamknięcia spraw pozytywnie rzutują na odpowiedzialnego za nie funkcjonariusza oraz na cały wydział, istnieje zachęta do podejmowania tego rodzaju działań⁽²¹¹⁾. Choć jest to wyraźnie zabronione w ustawie o policji z 2011 r., policja stosowała również nadmierną przemoc przy rozpraszaniu demonstracji organizowanych przez opozycję polityczną. Komentatorzy zauważają, że takie brutalne podejście wydaje się aprobowane na najwyższych szczeblach hierarchii policyjnej⁽²¹²⁾.

Semukhina i Reynolds, zgodnie ze spójnymi decyzjami Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, stwierdzają, że dochodzenia dotyczące tortur i złego traktowania są w dużej mierze nieskuteczne⁽²¹³⁾. Zob. rozdział 2.4.2. Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC).

⁽²⁰⁶⁾ Rada Europy – Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, Report to the Russian Government on the visit to the Russian Federation carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 May to 4 June 2012 (Sprawozdanie dla rządu rosyjskiego z wizyty Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu przeprowadzonej w Federacji Rosyjskiej w dniach 21 maja–4 czerwca 2012 r.), 17 grudnia 2013 r., ss. 17–19.

⁽²⁰⁷⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽²⁰⁸⁾ Chistyakova, Y. i Robertson, A., Youtube Cops and Power Without Limits: Understanding Police Violence in 21st Century Russia (Policjanci z Youtube i władza bez granic: zrozumienie stosowania przemocy przez policję w Rosji w XXI wieku), 2012 r.

⁽²⁰⁹⁾ Rada Europy – Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, Report to the Russian Government on the visit to the Russian Federation carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 May to 4 June 2012 (Sprawozdanie dla rządu rosyjskiego z wizyty Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu przeprowadzonej w Federacji Rosyjskiej w dniach 21 maja–4 czerwca 2012 r.), 17 grudnia 2013 r., ss. 17–19.

⁽²¹⁰⁾ Rada Europy – Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, Report to the Russian Government on the visit to the Russian Federation carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 May to 4 June 2012 (Sprawozdanie dla rządu rosyjskiego z wizyty Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu przeprowadzonej w Federacji Rosyjskiej w dniach 21 maja–4 czerwca 2012 r.), 17 grudnia 2013 r., s. 19.

⁽²¹¹⁾ Chistyakova, Y. i Robertson, A., Youtube Cops and Power Without Limits: Understanding Police Violence in 21st Century Russia (Policjanci z Youtube i władza bez granic: zrozumienie stosowania przemocy przez policję w Rosji w XXI wieku), 2012 r.

⁽²¹²⁾ Chistyakova, Y. i Robertson, A., Youtube Cops and Power Without Limits: Understanding Police Violence in 21st Century Russia (Policjanci z Youtube i władza bez granic: zrozumienie stosowania przemocy przez policję w Rosji w XXI wieku), 2012 r.; zob. również Amnesty International, Anatomy of injustice: The Bolotnaya square trial (Anatomia niesprawiedliwości: proces w sprawie Placu Błotnego), 10 grudnia 2013 r.

⁽²¹³⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), 2013 r., s. 214.

2.1.13 Nadzór i środki prawne chroniące przed nadużyciami ze strony policji

Cheloukhine i in. stwierdzają, że policja jako duża organizacja byłaby w stanie wykryć i zbadać wykroczenie swojego pracownika⁽²¹⁴⁾. Zakaz torturowania i złego traktowania jest ujęty w konstytucji, kodeksie postępowania karnego i ustawie o policji⁽²¹⁵⁾.

Obserwacje europejskiego komitetu ds. zapobiegania torturom poczynione podczas wizyty w Rosji w 2012 r. pokazują, że określone prawem ograniczenia czasowe dotyczące zatrzymania przez policję są zasadniczo przestrzegane, jednak policja przetrzymywała osoby jako „świadków” lub „osoby podejrzewane o popełnienie przestępstw administracyjnych” przez okres od kilku godzin do dwóch dni, zanim zgodnie z wymogiem został sporządzony protokół zatrzymania. Europejski komitet ds. zapobiegania torturom twierdzi, że takie praktyki podważają środki ochronne i wiążą się z większym ryzykiem złego traktowania⁽²¹⁶⁾. Podobne praktyki zidentyfikował Departament Stanu Stanów Zjednoczonych⁽²¹⁷⁾. Semukhina i Reynolds twierdzą, że nawet po zmianie kodeksu postępowania karnego w 2011 r. policji pozostawiono znaczną swobodę w stosowaniu tymczasowego aresztowania, a sędziowie życzliwie odnoszą się do składanych przez policję wniosków o przedłużenie okresu tego aresztowania. Dlatego kodeks postępowania karnego nie chroni w wystarczającym stopniu przed arbitralnym zatrzymaniem⁽²¹⁸⁾.

Formalne środki chroniące przed złym traktowaniem (w szczególności powiadamianie o aresztowaniu, dostęp do prawnika i dostęp do lekarza) są dostępne dopiero od momentu pierwszego oficjalnego przesłuchania, tj. po kilku godzinach (a czasami znacznie później) od aresztowania i wstępnego przesłuchania. Szereg zatrzymanych osób, z którymi europejski komitet ds. zapobiegania torturom przeprowadził wywiady, zostało zmuszonych do podpisania przyznania się do winy lub innych zeznań bez obecności prawnika⁽²¹⁹⁾. Według Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych policyjni śledczy zasadniczo nie przestrzegają rosyjskiego prawa federalnego gwarantującego prawo do wyboru obrońcy. Zamiast tego przydzielają prawników, którzy są przyjaźnie nastawieni do prokuratury (tak zwani obrońcy „kieszonkowi”) i którzy nawet nie próbują bronić praw swoich klientów⁽²²⁰⁾. Europejski komitet ds. zapobiegania torturom wskazuje na „szereg zarzutów, że obrońcy z urzędu zostali wybrani przez samych śledczych, a nie zostali wyznaczeni przez izby adwokackie”⁽²²¹⁾. W wielu przypadkach, szczególnie w regionach oddalonych, nie ma prawników broniących ubogich oskarżonych⁽²²²⁾.

Europejski komitet ds. zapobiegania torturom zauważa, że nowo przybyli zatrzymani są pobieżnie badani przez personel niemedyczny pod kątem problemów zdrowotnych i obrażeń oraz że badanie lekarskie osób zatrzymanych w szpitalach lub w miejscu zatrzymania z zasady odbywa się w obecności personelu niemedycznego. Delegacja zauważa również, że rejestrowanie obrażeń jest na ogół niewystarczające. Szczegółowe badania lekarskie osób, które twierdzą, że były źle traktowane, często odbywają się ze znacznym opóźnieniem. Na takie badania osób zatrzymanych musi wydać zezwolenie organ śledczy lub sądowy zgodnie z długotrwałą procedurą (trwającą miesiąc lub nawet dłużej). To sprawia, że badania te mają znacznie mniejsze znaczenie dla zabezpieczenia wiarygodnych dowodów natury medycznej wskazujących na fizycznie złe traktowanie. Ze sprawozdania europejskiego komitetu

⁽²¹⁴⁾ Cheloukhine, S. i in., *Police integrity in Russia (Uczciwość policji w Rosji)*, 2015 r., s. 159.

⁽²¹⁵⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 213.

⁽²¹⁶⁾ Rada Europy – Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, *Report to the Russian Government on the visit to the Russian Federation carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 May to 4 June 2012 (Sprawozdanie dla rządu rosyjskiego z wizyty Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu przeprowadzonej w Federacji Rosyjskiej w dniach 21 maja–4 czerwca 2012 r.)*, 17 grudnia 2013 r., s. 16.

⁽²¹⁷⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, *2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja)*, 13 kwietnia 2016 r.

⁽²¹⁸⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 216.

⁽²¹⁹⁾ Rada Europy – Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, *Report to the Russian Government on the visit to the Russian Federation carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 May to 4 June 2012 (Sprawozdanie dla rządu rosyjskiego z wizyty Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu przeprowadzonej w Federacji Rosyjskiej w dniach 21 maja–4 czerwca 2012 r.)*, 17 grudnia 2013 r., ss. 22–23.

⁽²²⁰⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, *2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja)*, 13 kwietnia 2016 r.; Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, *2014 Country Report on Human Rights Practices (Sprawozdanie krajowe z 2014 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja)*, 25 czerwca 2015 r.

⁽²²¹⁾ Rada Europy – Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, *Report to the Russian Government on the visit to the Russian Federation carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 May to 4 June 2012 (Sprawozdanie dla rządu rosyjskiego z wizyty Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu przeprowadzonej w Federacji Rosyjskiej w dniach 21 maja–4 czerwca 2012 r.)*, 17 grudnia 2013 r., s. 23.

⁽²²²⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, *2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja)*, 13 kwietnia 2016 r.; Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, *2014 Country Report on Human Rights Practices (Sprawozdanie krajowe z 2014 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja)*, 25 czerwca 2015 r.

ds. zapobiegania torturom z 2012 r. wynika, że w Republice Tatarstanu zgłaszano przypadki odmowy ze strony lekarzy medycyny sądowej badania i rejestrowania obrażeń osób zatrzymanych⁽²²³⁾. Chistyakova i Robertson również stwierdzają, że ofiary przemocy policyjnej mają ograniczony dostęp do pomocy medycznej⁽²²⁴⁾.

Ten brak odpowiednich środków ochronnych zapobiegających nadużyciom ze strony policji wskazuje na szersze niepowodzenie w obszarze wewnętrznego i zewnętrznego nadzoru nad działaniami policji, które omówiono poniżej.

Wewnętrzne mechanizmy nadzoru

Zgodnie z tym, co twierdzi Semukhina, policja ogromnie skupia się na wewnętrznych ilościowych kontrolach i opiera się przed zewnętrznym monitorowaniem przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego i organizacje praw człowieka. Wydział bezpieczeństwa wewnętrznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych prowadzi dochodzenia i nakłada kary w przypadkach naruszenia dyscypliny. W praktyce drobne naruszenia nie stanowią naruszenia prawa karnego. Sprawy karne przeciwko personelowi policji są badane wyłącznie przez specjalną podjednostkę Komitetu Śledczego⁽²²⁵⁾.

Według kilku źródeł w trakcie pierwszych dwóch kadencji prezydenckich Putina państwo aktywnie rozmontowało mechanizmy popularnej rozliczalności i faworyzowało mechanizmy kontroli wewnętrznej⁽²²⁶⁾. Funkcjonariusze policji są zasadniczo odpowiedzialni wyłącznie wobec swojej hierarchii i funkcjonują w sztywnym modelu wykonywania rozkazów i nieprzejrzystej sprawozdawczości⁽²²⁷⁾. Według Russia Today (RT) w swoim sprawozdaniu eksperckim z 2011 r. Prezydencka Rada Praw Człowieka podkreśliła, że bez publikowania wewnętrznych regulacji i rozkazów trudno stwierdzić, w jakim zakresie policja działa w granicach prawa⁽²²⁸⁾.

Uczciwość zawodowa policji, jak twierdzą Cheloukhine i in., zależy od większej tolerancji społeczeństwa na niewłaściwe postępowanie. Autorzy przeanalizowali wyniki badania przeprowadzonego wśród funkcjonariuszy policji w latach 2012–2013, w których zdecydowana większość respondentów była w stanie zidentyfikować przykłady niewłaściwego postępowania policji jako naruszenia przepisów, ale nie uznała ich za poważne. Jednym wyjątkiem były przykłady zastosowania nadmiernej siły. Respondenci zaklasyfikowali je jako poważne, ale nie byli pewni, czy scenariusze stanowiły naruszenie obowiązujących przepisów. W niemal żadnym z przypadków – nawet uważanych za poważne – respondenci nie stwierdzili, że zgłosiliby niewłaściwe postępowanie zwierzchnikowi lub jednostce monitorującej⁽²²⁹⁾.

Ponownie według Cheloukhine i in. oficjalna polityka nie zachęca funkcjonariuszy policji do zabierania głosu. W jednym przykładzie z 2009 r. funkcjonariusz policji ujawnił praktyki policji w materiale wideo, stwierdzając, że „miał dość tego, że każe mu się wyjaśniać przestępstwa, które nie istnieją”.⁽²³⁰⁾ Został zwolniony z policji i postawiony przed sądem. W konsekwencji rosyjski kodeks karny (art. 286.1) obecnie kryminalizuje krytykowanie decyzji zwierzchnika przez podległego funkcjonariusza policji⁽²³¹⁾.

Semukhina omawia statystyki Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, które pokazują, że liczba naruszeń popełnionych przez policję rosła w ciągu ostatnich 20 lat. W 1993 r. względem funkcjonariuszy policji zastosowano 2 204 środki dyscyplinarne, a w 2012 r. ponad 54 000. W 2012 r. zarzuty karne postawiono w 2 719 przypadkach, z czego 482 dotyczyły przyjęcia lub domagania się łapówek. W tym kontekście urzędnicy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych często utrzymują, że reforma była skuteczna. Semukhina twierdzi, że wielu ekspertów na ogół nie zgadza się z tą

⁽²²³⁾ Rada Europy – Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, Report to the Russian Government on the visit to the Russian Federation carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 May to 4 June 2012 (Sprawozdanie dla rządu rosyjskiego z wizyty Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu przeprowadzonej w Federacji Rosyjskiej w dniach 21 maja–4 czerwca 2012 r.), 17 grudnia 2013 r., ss. 24–25.

⁽²²⁴⁾ Chistyakova, Y. i Robertson, A., Youtube Cops and Power Without Limits: Understanding Police Violence in 21st Century Russia (Policjanci z Youtube i władza bez granic: zrozumienie stosowania przemocy przez policję w Rosji w XXI wieku), 2012 r.

⁽²²⁵⁾ Semukhina, O. B., Disciplinary Issues of Russian Police and Police Reform of 2010–2011 (Zagadnienia dyscyplinarne policji rosyjskiej oraz reforma policji w latach 2010–2011), 2012 r.

⁽²²⁶⁾ Taylor, B. D., State-Building in Putin’s Russia. Policing and Coercion after Communism (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., ss. 204–206; McCarthy, L. A., The Day-to-Day Work of the Russian Police (Praca codzienna policji rosyjskiej), 30 czerwca 2014 r., s. 6. Odnośnie do nieudanych prób zwiększenia przejrzystości i rozliczalności policji przez organizacje pozarządowe zob. również Semukhina, O. B., Disciplinary Issues of Russian Police and Police Reform of 2010–2011 (Zagadnienia dyscyplinarne policji rosyjskiej oraz reforma policji w latach 2010–2011), 2012 r.

⁽²²⁷⁾ McCarthy, L. A., The Day-to-Day Work of the Russian Police (Praca codzienna policji rosyjskiej), 30 czerwca 2014 r., s. 6.

⁽²²⁸⁾ Russia Today, Law on Police Poses Risk of Increased Corruption – Expert Report (Ustawa o policji stwarza ryzyko nasilenia korupcji – sprawozdanie ekspertów), 7 lipca 2011 r.

⁽²²⁹⁾ Cheloukhine, S. i in., Police integrity in Russia (Uczciwość policji w Rosji), 2015 r., s. 176–177.

⁽²³⁰⁾ Cheloukhine, S. i in., Police integrity in Russia (Uczciwość policji w Rosji), 2015 r., s. 176–177; Chistyakova, Y. i Robertson, A., Youtube Cops and Power Without Limits: Understanding Police Violence in 21st Century Russia (Policjanci z Youtube i władza bez granic: zrozumienie stosowania przemocy przez policję w Rosji w XXI wieku), 2012 r.

⁽²³¹⁾ Cheloukhine, S. i in., Police integrity in Russia (Uczciwość policji w Rosji), 2015 r., s. 161.

samooceną. Na przykład w 2012 r. zaledwie 0,04% całości sił policyjnych oskarżono o łapownictwo. Jest to niewielka liczba w państwie, w którym jedna piąta ludności twierdzi, że była obiektem nadużycia ze strony policji, a ponad połowa twierdzi, że zetknęła się z przypadkiem łapownictwa ⁽²³²⁾. (zob. także rozdział 2.1.11 [Korupcja w policji](#))

Media rosyjskie i międzynarodowe regularnie donoszą o funkcjonariuszach policji popełniających przestępstwa po służbie. Przynajmniej częściowo w wyniku takich sprawozdań (szczególnie o strzelaninie w moskiewskim supermarkecie w 2009 r., gdzie funkcjonariusz policji po służbie zabił trzy osoby, a sześć kolejnych poważnie ranił) ⁽²³³⁾ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wprowadziło szereg środków, których celem jest ściślejszy nadzór nad policją ⁽²³⁴⁾.

W 2012 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych zapowiedziało politykę osobistej odpowiedzialności zwierzchników policjantów za poważne przestępstwa popełnione przez ich podwładnych w zakresie ich obowiązków. Od wprowadzenia tej polityki szereg wyższych stopniem policjantów zwolniono za naruszenia popełnione przez pracowników służących pod ich dowództwem. Minister zakazał też praktyki antydatowania zwolnienia funkcjonariuszy policji, których uznano za winnych naruszenia, w celu uniknięcia pojawienia się tych przypadków w statystykach. Ponadto wprowadzono środki mające ograniczyć nadużywanie alkoholu i narkotyków wśród policjantów ⁽²³⁵⁾.

Spośród 115 700 skarg przeciwko śledczym w 2010 r. rozstrzygnięto zaledwie 13,1% ⁽²³⁶⁾.

Według prokuratora generalnego Rosji, Jurija Czajki, spośród 9 932 osób uznanych za winne korupcji w 2016 r. 984 było przedstawicielami organów ścigania ⁽²³⁷⁾.

Zewnętrzne mechanizmy nadzoru

Od 2011 r. przestępstwa popełnione przez pracowników organów ścigania znajdowały się pod jurysdykcją wyłączną Komitetu Śledczego (zob. 2.2.2 [Komitet Śledczy, mandat](#)). Prokuratura Generalna zachowuje również nadzór nad legalnością dochodzeń przeciwko pracownikom organów ścigania, a tym samym może blokować przekazywanie do sądu spraw przeciwko policjantom ⁽²³⁸⁾. (zob. rozdział 2.3.1 [Prokuratura Generalna, mandat, uprawnienia nadzorcze](#)).

Ofiary nadużyć policyjnych (w wyniku działania lub braku działania) mogą składać skargi do [Komitetu Śledczego](#) lub [prokuratury](#) ⁽²³⁹⁾. Skargi te mogą dotyczyć zarówno spraw cywilnych, jak i karnych ⁽²⁴⁰⁾.

Od decyzji podjętych przez te instancje nadal można się odwoływać do sądu (zob. rozdział 2.4.1 [Sądy krajowe](#)). Gdy toczy się dochodzenie, podejrzany lub oskarżony może zgłosić nadużycie ze strony policji bezpośrednio do sądu ⁽²⁴¹⁾.

⁽²³²⁾ Semukhina, O. B., *Disciplinary Issues of Russian Police and Police Reform of 2010-2011 (Zagadnienia dyscyplinarne policji rosyjskiej oraz reforma policji w latach 2010–2011)*, 2012 r.

⁽²³³⁾ Reuters, *Russian policeman kills 3 after birthday party row (Rosyjski policjant zabił trzy osoby po kłótni na imprezie urodzinowej)*, 27 kwietnia 2009 r.

⁽²³⁴⁾ Chistyakova, Y. i Robertson, A., *Youtube Cops and Power Without Limits: Understanding Police Violence in 21st Century Russia (Policjanci z Youtube i władza bez granic: zrozumienie stosowania przemocy przez policję w Rosji w XXI wieku)*, 2012 r.

⁽²³⁵⁾ Semukhina, O. B., *Disciplinary Issues of Russian Police and Police Reform of 2010-2011 (Zagadnienia dyscyplinarne policji rosyjskiej oraz reforma policji w latach 2010–2011)*, 2012 r.

⁽²³⁶⁾ Semukhina, O. B. i Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 214, zob. również Penal Reform International, *National mechanisms for the prevention of torture in Eastern Europe: Belarus, Russia and Ukraine (Krajowe mechanizmy zapobiegania torturom w Europie Wschodniej: Białoruś, Rosja, Ukraina)*, 2013 r., ss. 18–20.

⁽²³⁷⁾ Rada Europy, *Anti-Corruption Digest (Przegląd antykorupcyjny)*, s.d.

⁽²³⁸⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, *Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy prowadzenia śledztw w Rosji (tom 2))*, 30 listopada 2013 r., ss. 33–34.

⁽²³⁹⁾ Semukhina O.B., Reynolds K.M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 214.

⁽²⁴⁰⁾ Nederlands Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Russische Federatie*, 6 sierpnia 2014 r., ss. 23, 26; Pravozashchitnik, *Конституционно-правовой статус органов прокуратуры и их деятельность в сфере защиты прав человека и гражданина (Status konstytucyjny i prawny organów prokuratury oraz ich działania w zakresie ochrony praw człowieka i obywateli)*, 2014 r.; *Antikorruptsiionnyĭ Zhurnal'*, *Как составить и подать заявление о преступлении (Jak przygotować i złożyć oświadczenie o przestępstwie)*, 12 listopada 2012 r.; Rada Europy, *Europejska Komisja na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości, Scheme for Evaluating Judicial Systems 2013, Russian Federation (System oceny systemów sądowych w 2013 r., Federacja Rosyjska)*, 10 września 2014 r., ss. 13–14, 36.

⁽²⁴¹⁾ Semukhina O.B., Reynolds K.M., *Understanding the Modern Russian Police (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej)*, 2013 r., s. 214.

2.2 Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej

A. Informacje ogólne

2.2.1 Ogólne informacje o Komitecie Śledczym Federacji Rosyjskiej

Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej (Следственный комитет Российской Федерации) utworzono w trakcie reformy w 2007 r., pierwotnie jako niezależną jednostkę w ramach prokuratury. Jego utworzenie skutkowało utratą wpływów przez potężną prokuraturę, ponieważ zastępca Prokuratora Generalnego kierujący Komitetem Śledczym nie odpowiadał przed Prokuratorem Generalnym. W następstwie reformy z 2011 r. Komitet Śledczy został oddzielony od prokuratury. Z kolei Prokuratura Generalna zachowała kompetencje w zakresie nadzoru nad legalnością prac Komitetu Śledczego i uchylania decyzji o wszczęciu dochodzenia lub odmowie wszczęcia dochodzenia w sprawie karnej lub wniesieniu oskarżenia⁽²⁴²⁾.

Nadzorcza rola Prokuratora Generalnego nad Komitetem Śledczym nadal powoduje tarcia pomiędzy tymi dwoma urzędami (zob. 2.3.1, [Prokuratura, mandat, uprawnienia nadzorcze](#)). Prokuratura Generalna posiada narzędzia kontroli pracy Komitetu Śledczego, z kolei Komitet Śledczy ma możliwość blokowania takich środków⁽²⁴³⁾. W grudniu 2014 r. prezydent Putin zmienił ustawę o prokuraturze w celu zakończenia sporu między prokuraturą a Komitetem Śledczym o uprawnienia nadzorcze. W nowej wersji ustawy wyraźnie przyznano te uprawnienia prokuraturze⁽²⁴⁴⁾. Zgodnie z kodeksem postępowania karnego śledczy może odwołać się od środka zastosowanego przez prokuraturę nadzorującą⁽²⁴⁵⁾.

2.2.2 Mandat

Komitet Śledczy odpowiada za dochodzenia w sprawach dotyczących przestępstw poważnych i szczególnie poważnych (np. morderstwo, gwałt, przestępstwa związane z nieletnimi; przestępstwa związane z konstytucyjnymi prawami osoby; korupcja i uchybienia ze strony urzędników)⁽²⁴⁶⁾.

Działania Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej są określone w rosyjskim kodeksie postępowania karnego i ustawie o Komitecie Śledczym Federacji Rosyjskiej⁽²⁴⁷⁾.

Główne zadania Komitetu Śledczego są następujące:

- prowadzenie dochodzeń w sprawie przestępstw określonych w kodeksie postępowania karnego oraz przygotowywanie dokumentacji spraw karnych i przygotowywanie orzeczenia o winie/oskarżenia lub zakończenia sprawy;
- zapewnianie zgodności z prawem przyjmowania i rejestrowania skarg, a także procesu dochodzeniowego;

⁽²⁴²⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy systemu prowadzenia dochodzeń w Rosji (tom 2)), 30 listopada 2013 r., ss. 12–14; OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaut; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaut, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 15; Порова, Т. Ю., Изменение баланса полномочий прокурора и руководителя следственного органа (Zmiana równowagi sił między prokuraturą a kierownictwem organu śledczego), 2015 r., ss. 200–201; Korshunov, I. G., О Проблемах Реформирования Прокурорского Надзора В Современный Период (O problemach związanych z obecną reformą nadzoru sprawowanego przez prokuratora), 2013 r., ss. 293–294.

⁽²⁴³⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy systemu prowadzenia dochodzeń w Rosji (tom 2)), 30 listopada 2013 r., ss. 12–14; OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaut; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaut, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 15; Порова, Т. Ю., Изменение баланса полномочий прокурора и руководителя следственного органа (Zmiana równowagi sił między prokuraturą a kierownictwem organu śledczego), 2015 r., s. 202; Korshunov, I. G., О Проблемах Реформирования Прокурорского Надзора В Современный Период (O problemach związanych z obecną reformą nadzoru sprawowanego przez prokuratora), 2013 r., ss. 294–295.

⁽²⁴⁴⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 1 ust. 2; Pravo.ru, Путин повысил требования к прокурорам и поручил им надзирать за СКР (Putin zwiększył wymagania wobec prokuratorów i polecił im nadzorować Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej), 23 grudnia 2014 r.

⁽²⁴⁵⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 38 ust. 2 pkt 5 interpretowany w związku z art. 221 ust. 4.

⁽²⁴⁶⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaut; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaut, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 15.

⁽²⁴⁷⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdział 1, 2, 3, październik 2012 r., ss. 46–47. A., Организационно-Правовые Основы Деятельности Следственного Комитета Российской Федерации (Podstawa prawna i organizacyjna działalności Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej), 2010 r.; Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 403-FZ „О Следственном комитете Российской Федерации” („o Komitecie Śledczym Federacji Rosyjskiej”), 28 grudnia 2010 r.; Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r.

- chronienie praw i wolności osób w trakcie procesu dochodzeniowego;
- identyfikowanie i eliminowanie przyczyn przestępczości;
- wzmacnianie współpracy międzynarodowej w dziedzinie postępowania karnego;
- promowanie prawodawstwa w obszarze jurysdykcji Komitetu Śledczego ⁽²⁴⁸⁾.

Od 2011 r. przestępstwa popełnione przez pracowników organów ścigania znajdowały się pod jurysdykcją wyłączną Komitetu Śledczego. Prokuratura Generalna zachowuje również nadzór nad legalnością dochodzeń przeciwko pracownikom organów ścigania, a tym samym może blokować przekazywanie do sądu spraw przeciwko policjantom ⁽²⁴⁹⁾.

Według rosyjskiej organizacji pozarządowej, Fundacji Werdykt Publiczny, ta podwójna odpowiedzialność Komitetu Śledczego powodowała napięcia, gdy śledczy Komitetu Śledczego korzystali z pomocy lokalnej policji przy dochodzeniach w sprawie zwykłych przestępstw, podczas gdy pracownicy tej policji byli objęci dochodzeniem prowadzonym przez Komitet Śledczy. Miało to negatywny wpływ na niezależność Komitetu Śledczego i skuteczność badania przez niego zrzutów tortur i innych form nadużyć ze strony policji ⁽²⁵⁰⁾. Fundacja Werdykt Publiczny cytuje Prokuratora Generalnego, który twierdzi, że w 2011 r. Komitet Śledczy zbadał ponad 17 tys. zarzutów dopuszczenia się przemocy przez organy ścigania wobec osób objętych dochodzeniem. Wszczęto zaledwie 250 (1,5%) spraw karnych. Ta sama organizacja pozarządowa wspomina, że spośród wszystkich skarg na stosowanie tortur przez policję Komitet Śledczy zbadał zaledwie 1%. Sytuacja ta doprowadziła do protestów organizacji pozarządowych i obywateli w 2012 r. ⁽²⁵¹⁾.

W odpowiedzi na te protesty Komitet Śledczy powołał odrębną jednostkę śledczą, której powierzono wyłączną odpowiedzialność za prowadzenie dochodzeń wobec personelu organów ścigania, w szczególności w sprawie zarzutów złego traktowania zatrzymanych ⁽²⁵²⁾. Ograniczyło to konflikt interesów, ponieważ śledczy ci nie zajmują się wyjaśnianiem zwykłych przestępstw i nie muszą polegać na dobrej woli lokalnej policji ⁽²⁵³⁾.

2.2.3 Struktura

Komitet Śledczy podlega bezpośrednio Prezydentowi Federacji Rosyjskiej ⁽²⁵⁴⁾. Komitet Śledczy ma strukturę trójszczeblową, na którą składają się: (1) biuro centralne i jego pododdziały, w tym pododdziały dla ośmiu okręgów federalnych Federacji Rosyjskiej, (2) wydziały Komitetu Śledczego dla federalnych podmiotów Federacji Rosyjskiej oraz (3) lokalne wydziały okręgowe i miejskie Komitetu Śledczego. Najpoważniejsze sprawy karne są badane przez biuro centralne, sprawy mniej poważne – na niższym szczeblu, i tak dalej, aż do szczebla regionalnego, który zajmuje się „zwykłymi” sprawami Komitetu Śledczego ⁽²⁵⁵⁾.

Główny wydział śledczy (w biurze centralnym Komitetu Śledczego) obejmuje wydział ds. badania szczególnie ważnych przypadków przestępstw przeciwko osobom i bezpieczeństwu publicznemu, wydział ds. badania szczególnie ważnych przypadków przestępstw przeciwko organom państwa i przestępstw gospodarczych, wydział ds. kontroli proceduralnej oraz wsparcia metodologicznego i analitycznego, jak również wydział wsparcia w zakresie dokumentacji ⁽²⁵⁶⁾.

⁽²⁴⁸⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 403-FZ o Komitecie Śledczym Federacji Rosyjskiej, 28 grudnia 2010 r.

⁽²⁴⁹⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy prowadzenia śledztw w Rosji (tom 2)), 30 listopada 2013 r., ss. 33–34.

⁽²⁵⁰⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy prowadzenia śledztw w Rosji (tom 2)), 30 listopada 2013 r., s. 34; Fundacja Werdykt Publiczny, Спецследователи по вызову (Specjalni śledczy na wezwanie), 25 sierpnia 2012 r.

⁽²⁵¹⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy prowadzenia śledztw w Rosji (tom 2)), 30 listopada 2013 r., s. 16, 34; Fundacja Werdykt Publiczny, Спецследователи по вызову (Specjalni śledczy na wezwanie), 25 sierpnia 2012 r.

⁽²⁵²⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy prowadzenia śledztw w Rosji (tom 2)), 30 listopada 2013 r., s. 5, 34–35; Fundacja Werdykt Publiczny, Спецследователи по вызову (Specjalni śledczy na wezwanie), 25 sierpnia 2012 r.

⁽²⁵³⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy prowadzenia śledztw w Rosji (tom 2)), 30 listopada 2013 r., ss. 5, 34–35; Fundacja Werdykt Publiczny, Спецследователи по вызову (Specjalni śledczy na wezwanie), 25 sierpnia 2012 r.

⁽²⁵⁴⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., s. 30; Paneyakh, E., Faking performance together: systems of performance evaluation in Russian enforcement agencies and production of bias and privilege (Fabrykowanie wyników: systemy oceny skuteczności działania w rosyjskich organach ścigania a kształtowanie stronniczości i przywilejów), 2014 r., ss. 123–124; ustawa federalna nr 403-FZ „О Следственном комитете Российской Федерации” („O Komitecie Śledczym Federacji Rosyjskiej”), 28 grudnia 2010 r.

⁽²⁵⁵⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., ss. 29–30.

⁽²⁵⁶⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., s. 30.

Struktura wydziałów Komitetu Śledczego dla podmiotów Federacji Rosyjskiej jest zasadniczo podobna do struktury biura centralnego. Na szczeblu lokalnym wydziały Komitetu Śledczego zazwyczaj składają się z szefa wydziału i jego zastępcy, śledczych, inspektorów, śledczych w sprawach kryminalnych, asystentów śledczych i specjalistów. W wydziałach regionalnych pracuje od trzech do 10 śledczych. Większość dochodzeń prowadzona jest na szczeblu regionalnym ⁽²⁵⁷⁾.

2.2.4 Wnoszenie skarg

Osoby fizyczne lub ich przedstawiciele, jak również organizacje publiczne lub związki zawodowe mogą wnosić skargi do wydziałów regionalnych Komitetu Śledczego zgodnie z tymi samymi wymogami proceduralnymi, jakie opisano w sekcji dotyczącej prokuratury (zob. rozdział 2.3.3 *Prokuratura, funkcja nadzorcza prokuratury, wnoszenie skarg*). Po zarejestrowaniu skargi skarżący powinien otrzymać dokument rejestracji. Skargi zawierające słowa obelżywe lub wulgarne mogą zostać odrzucone. Jeśli w skardze brakuje niezbędnych informacji, śledczy w ciągu siedmiu dni występuje o uzupełnienie skargi ⁽²⁵⁸⁾. Po zarejestrowaniu skargi śledczy decyduje, czy badać sprawę w tym samym biurze, czy w innym wydziale Komitetu Śledczego lub w innej agencji (ustawowo w ciągu siedmiu dni), dołączyć skargę do istniejącej skargi albo zakończyć sprawę ⁽²⁵⁹⁾.

Rosyjska organizacja pozarządowa Komitet przeciwko Torturom wskazała, że – ogólnie rzecz biorąc – obywatele mogą swobodnie wnosić skargi do Komitetu Śledczego, ale pracownicy Komitetu rejestrują podobno możliwie jak najmniejszą liczbę skarg, aby uniknąć generowania niekorzystnych statystyk; ponadto funkcjonariusz działający na szczeblu lokalnym może odmówić rozpatrzenia skargi nawet w przypadku spełnienia wszystkich wymogów formalnych ⁽²⁶⁰⁾. W opinii Instytutu Praworządności Komitet Śledczy „przyjmuje zdecydowaną większość skarg i nie unika ich rozpatrywania, nie uniemożliwia ich składania ani nie utrudnia odpowiednim podmiotom korzystania z przysługujących im uprawnień”. Jeżeli skarga dotyczy jednak działań organów rządowych lub praw wyborczych, zaangażowanie Komitetu Śledczego w prowadzenie śledztwa jest już zauważalnie mniejsze. Zdaniem Instytutu Praworządności Komitet Śledczy może traktować poszczególne osoby w różny sposób z uwagi na ich status społeczno-ekonomiczny. Instytut dodaje jednak, że nie posiada żadnych konkretnych dowodów na poparcie tej tezy ⁽²⁶¹⁾.

W opinii rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet Przeciwko Torturom przy rejestrowaniu skargi śledczy nie przekazuje dokumentów rejestracyjnych skarżącemu; jeżeli jednak skarżący zwróci się o przekazanie takich dokumentów, zazwyczaj nie spotka się z decyzją odmowną ⁽²⁶²⁾. Instytut Praworządności twierdzi ponadto, że skargi można wnosić bezpośrednio do Komitetu Śledczego. Skargi wnosi się jednak zazwyczaj do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych lub do prokuratury. Wspomniane organy powinny następnie przekazać skargę Komitetowi Śledczemu zgodnie z zakresem swojej właściwości ⁽²⁶³⁾. Co więcej, w opinii Instytutu Praworządności pierwszą decyzję w sprawie skargi (tj. decyzja o tym, czy należy wszcząć dochodzenia na jej podstawie, przekazać ją innemu organowi czy odmówić jej rozpoznania) podejmują często funkcjonariusze policji lub pracownicy prokuratury, a nie Komitet Śledczy, ponieważ obywatele częściej zgłaszają skargi tym organom niż Komitetowi. Na tym etapie postępowania

⁽²⁵⁷⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., ss. 33–34.

⁽²⁵⁸⁾ Dyrekcja Śledcza Obwodu Murmańskiego przy Komitecie Śledczym Federacji Rosyjskiej, procedura rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli, b.d., Główny Departament Śledczy Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej w Moskwie, b.d.; Dyrekcja Śledcza Obwodu Tambowskiego przy Komitecie Śledczym Federacji Rosyjskiej, zarządzenie Komitetu Śledczego przy Prokuraturze Generalnej Federacji Rosyjskiej nr 17 „О введении в действие Инструкции о порядке рассмотрения обращений и приема граждан в системе Следственного комитета при прокуратуре Российской Федерации” („w sprawie wejścia w życie instrukcji dotyczącej procedury rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli w systemie Komitetu Śledczego przy Prokuraturze Generalnej Federacji Rosyjskiej”), 19 września 2007 r.; RG, zarządzenie Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej nr 72, Moskwa „Об организации приема, регистрации и проверки сообщений о преступлении в следственных органах (следственных подразделениях) системы Следственного комитета Российской Федерации” („w sprawie procedury przyjmowania, rejestrowania i przeglądu sprawozdań dotyczących przestępstw w organach śledczych (jednostkach śledczych) Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej”), 11 października 2012 r.; ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 2 listopada 2015 r.

⁽²⁵⁹⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część pierwsza, rozdziały 1, 2 i 3, październik 2012 r., ss. 34–35; Dyrekcja Śledcza Obwodu Tambowskiego przy Komitecie Śledczym Federacji Rosyjskiej, zarządzenie Komitetu Śledczego przy Prokuraturze Generalnej Federacji Rosyjskiej nr 17 „О введении в действие Инструкции о порядке рассмотрения обращений и приема граждан в системе Следственного комитета при прокуратуре Российской Федерации” („w sprawie wejścia w życie instrukcji dotyczącej procedury rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli w systemie Komitetu Śledczego przy Prokuraturze Generalnej Federacji Rosyjskiej”), 19 września 2007 r.; RG, zarządzenie Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej nr 72 „Об организации приема, регистрации и проверки сообщений о преступлении в следственных органах (следственных подразделениях) системы Следственного комитета Российской Федерации” („w sprawie procedury przyjmowania, rejestrowania i przeglądu sprawozdań dotyczących przestępstw w organach śledczych (jednostkach śledczych) Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej”), 11 października 2012 r.

⁽²⁶⁰⁾ Ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 2 listopada 2015 r.

⁽²⁶¹⁾ Ekspert z Instytutu Praworządności, Uniwersytet Europejski, Petersburg, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 6 listopada 2015 r.

⁽²⁶²⁾ Ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 2 listopada 2015 r.

⁽²⁶³⁾ Ekspert z Instytutu Praworządności, Uniwersytet Europejski, Petersburg, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 6 listopada 2015 r.

prawdopodobieństwo odmowy rozpatrzenia skargi jest znacznie wyższe w przypadku, gdy jest ona rozpoznawana przez pracowników Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i prokuratury, niż w przypadku, gdy jest ona rozpoznawana przez Komitet Śledczy⁽²⁶⁴⁾.

2.2.5 Plany reformy

Od początku pierwszej dekady XXI w. planowano utworzenie jednolitego komitetu śledczego, w którego skład weszłyby wszystkie departamenty śledcze Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Federalnej Służby Kontroli Obrotu Narkotykami. Jak dotąd nie poczyniono istotnych postępów w tym obszarze: latem 2014 r. rosyjskie media bliskie rządowi poinformowały, że nowy Jednolity Komitet Śledczy ma rozpocząć działalność w 2017 r.⁽²⁶⁵⁾. Przewiduje się, że od 25 000 do 35 000 śledczych z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i od 2000 do 2500 śledczych z Federalnej Służby Kontroli Obrotu Narkotykami ma zostać przeniesionych do nowego komitetu śledczego. W lipcu 2014 r. Federalna Służba Kontroli Obrotu Narkotykami poinformowała, że przekazała już część swoich uprawnień komitetowi i że nie będzie już prowadziła śledztw w sprawach dotyczących przestępczości zorganizowanej związanej z handlem narkotykami. Informatorzy wskazują, że Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wydaje się mniej skłonne do zrzeczenia się części swoich uprawnień na rzecz komitetu⁽²⁶⁶⁾. Obecne kierownictwo Komitetu Śledczego jest przeciwne automatycznemu przeniesieniu wszystkich śledczych do nowego Jednolitego Komitetu Śledczego i domaga się poddawania nowych pracowników rygorystycznej ocenie⁽²⁶⁷⁾.

Kierownictwo Komitetu Śledczego stwierdziło w maju 2016 r., że nie traktuje kwestii związanych z utworzeniem Jednolitego Komitetu Śledczego priorytetowo⁽²⁶⁸⁾. We wrześniu 2016 r. pojawiły się pogłoski dotyczące planu zakładającego rozwiązanie Komitetu Śledczego i włączenie go do struktury prokuratury. Kreml zdementował te doniesienia⁽²⁶⁹⁾.

B. Potencjał

2.2.6 Zasoby

Na mocy dwóch dekretów prezydenckich z 2010 i 2011 r. liczbę pracowników Komitetu Śledczego ustalono na poziomie 21 156 osób plus 2034 pracowników w departamentach śledczych Komitetu Śledczego zajmujących się sprawami wojskowymi. Trudno stwierdzić, czy liczba pracowników określona w dekretach pokrywa się z rzeczywistą liczbą pracowników Komitetu. W 2010 r. Komitet Śledczy oświadczył, że zatrudnia 19 156 osób, natomiast zgodnie z informacjami przekazanymi przez inne źródło Komitet zatrudniał w 2012 r. 19 000 pracowników. Zgodnie z danymi z 2010 r. pracownicy Komitetu byli stosunkowo młodzi: większość śledczych nie ukończyła jeszcze 30. roku życia, a około połowa z nich przepracowała w Komitecie Śledczym mniej niż trzy lata⁽²⁷⁰⁾.

⁽²⁶⁴⁾ Ekspert z Instytutu Praworządności, Uniwersytet Europejski, Petersburg, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 6 listopada 2015 r.

⁽²⁶⁵⁾ RBC, Строительство единого Следственного комитета началось с Госнарконтроля (Proces tworzenia Jednolitego Komitetu Śledczego rozpoczął się od Federalnej Służby Kontroli Obrotu Narkotykami), 29 czerwca 2014 r.; Petrakowa, L. V. i Gaag, I. A., К вопросу о едином Следственном Комитете в Российской Федерации (Kwestia jednolitego komitetu śledczego w Federacji Rosyjskiej), 2015 r., ss. 196–198; Izwiestija, Объединенный следственный комитет появится уже осенью (Jednolity komitet śledczy ma powstać już jesienią), 4 lipca 2014 r.

⁽²⁶⁶⁾ RBC, Строительство единого Следственного комитета началось с Госнарконтроля (Proces tworzenia Jednolitego Komitetu Śledczego rozpoczął się od Federalnej Służby Kontroli Obrotu Narkotykami), 29 czerwca 2014 r.; Izwiestija, Объединенный следственный комитет появится уже осенью (Jednolity komitet śledczy ma powstać już jesienią), 4 lipca 2014 r.

⁽²⁶⁷⁾ Petrakowa, L. V. i Gaag, I. A., К вопросу о едином Следственном Комитете в Российской Федерации (Kwestia jednolitego komitetu śledczego w Federacji Rosyjskiej), 2015 r., s. 197.

⁽²⁶⁸⁾ Interfax, Markin says Russia may create unified investigative body in foreseeable future (Według Markina Rosja może utworzyć w najbliższej przyszłości jednolity organ śledczy), 13 maja 2016 r.; Interfax, Single investigative body in Russia not to provide efficient of entire investigative process – Bastrykin (Part 2) (Pojedynczy organ śledczy w Rosji nie zapewni skutecznego prowadzenia całego procesu śledczego – Bastrykin (część 2)), 19 maja 2016 r.

⁽²⁶⁹⁾ Sputnik News, Kremlin Spokesman Denies Reports on Abolition of Russian Investigative Committee (Rzecznik Kremla dementuje doniesienia dotyczące rozwiązania Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej), 27 września 2016 r.; Sputnik News, Russia May Create Ministry for State Security and Close Emergencies Ministry (Rosja rozważa utworzenie Ministerstwa Bezpieczeństwa Państwowego i Ministerstwa Sytuacji Nadzwyczajnych), 19 września 2016 r.

⁽²⁷⁰⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., s. 28; Galeotti, M., Purges, power and purpose: Medvedev's 2011 police reforms (Czystki, uprawnienia i cel: reformy policji przeprowadzone przez Miedwediewa w 2011 r.), 2012 r.; Dołżenko, V. G., Проблемы кадровой работы и пути их решения в системе Следственного комитета при прокуратуре Российской Федерации (Problemy związane z zarządzaniem personelem i sposoby ich rozwiązywania w systemie Komitetu Śledczego prokuratury w Federacji Rosyjskiej), 2010 r., ss. 32–34.

Komitet Śledczy może zlecać funkcjonariuszom policji prowadzenie dochodzeń, przesłuchiwanie świadków itp. ⁽²⁷¹⁾. W bardziej złożonych sprawach, takich jak sprawy dotyczące zabójstw, śledczy Komitetu Śledczego i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zajmują się daną sprawą w tym samym czasie i prowadzą ze sobą ścisłą współpracę ⁽²⁷²⁾.

Jednostka odpowiedzialna za rozpatrywanie skarg przeciwko funkcjonariuszom organów ścigania w całej Federacji Rosyjskiej zatrudnia 60 pracowników, w tym 12 kierowników biur i ich 4 zastępców. Departament moskiewski, departament obwodu moskiewskiego i departament petersburski liczy po 10 pracowników każdy ⁽²⁷³⁾. W całym regionie Syberii zatrudnionych było trzech śledczych odpowiedzialnych za rozpatrywanie tego rodzaju skargi; z informacji przedstawionych w artykule Fundacja Werdykt Publiczny z 2012 r. śledczy ci musieli każdego roku rozpatrywać setki – jeżeli nie tysiące – skarg ⁽²⁷⁴⁾. W 2012 r. Komitet ONZ przeciwko Torturom wyraził obawy związane z faktem, że liczba pracowników tej jednostki Komitetu Śledczego jest niewystarczająca do tego, by mogła ona prowadzić skuteczne śledztwa ⁽²⁷⁵⁾. W 2014 r. Specjalna Sprawozdawczyni ONZ ds. Niezawisłości Sędziów sporządziła pismo, w którym stwierdziła, że przedmiotowa jednostka zatrudnia zbyt małą liczbę pracowników. Pracownicy jednostki borykają się z niezwykle dużym obciążeniem pracą, a pomijając dochodzenia przeprowadzone w odniesieniu do garstki spraw, działalność jednostki nie przynosi żadnych zauważalnych pozytywnych rezultatów ⁽²⁷⁶⁾.

W 2014 r. wśród czynników ograniczających skuteczność działania tego departamentu Fundacja Werdykt Publiczny wymieniła następujące czynniki:

- Niedostateczna liczba pracowników skutkująca brakiem możliwości rozpatrzenia wszystkich skarg. W 2011 r. przeciwko funkcjonariuszom organów ścigania wniesiono ponad 60 000 skarg. W 2012 r. Komitet Śledczy wykrył 343 przypadki popełnienia przestępstw przez funkcjonariuszy organów ścigania i wszczął postępowania sądowe przeciwko 174 funkcjonariuszom policji.
- Brak wyraźnego rozdzielenia poszczególnych organów wchodzących w skład departamentu specjalnego od organów wchodzących w skład departamentów regionalnych Komitetu Śledczego w przepisach wewnętrznych; ponadto brak przejrzystości w kwestii przypadków, w których daną sprawę można przekazać do rozpoznania departamentowi specjalnemu. Same przepisy nie przyznają departamentowi specjalnemu wyłącznych uprawnień w zakresie prowadzenia śledztw w sprawach dotyczących przestępstw popełnianych przez funkcjonariuszy organów ścigania.
- Ofiary nie są dostatecznie dobrze zaznajomione z procedurą wnoszenia skargi do departamentu ani z metodami pozwalającymi im upewnić się, że lokalny oddział Komitetu Śledczego przekazał złożoną przez nie skargę wyspecjalizowanemu działowi ⁽²⁷⁷⁾.

Wymienione niedociągnięcia prowadzą do sytuacji, w której to lokalne departamenty Komitetu Śledczego, a nie wyspecjalizowana jednostka, zajmują się rozpatrywaniem skarg dotyczących przestępstw popełnianych przez funkcjonariuszy organów ścigania ⁽²⁷⁸⁾.

⁽²⁷¹⁾ Ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 2 listopada 2015 r.

⁽²⁷²⁾ Ekspert z Instytutu Praworządności, Uniwersytet Europejski, Petersburg, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 6 listopada 2015 r.; IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., s. 27.

⁽²⁷³⁾ Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej, Приказ СК России N 20 „О дополнительных мерах по организации расследования преступлений, совершенных должностными лицами правоохранительных органов” (zarządzenie Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej nr 20 „o dodatkowych środkach na organizację dochodzeń w sprawie przestępstw popełnianych przez funkcjonariuszy organów ścigania”), 18 kwietnia 2012 r.; nie udało się odnaleźć żadnych poprawek do tego zarządzenia.

⁽²⁷⁴⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, Спецследователи по вызову (Specjalni śledczy na wezwanie), 25 sierpnia 2012 r.

⁽²⁷⁵⁾ Komitet ONZ przeciwko Torturom, Concluding observations on the fifth periodic report of the Russian Federation (Uwagi końcowe dotyczące piątego sprawozdania okresowego Federacji Rosyjskiej), 11 grudnia 2012 r., s. 3.

⁽²⁷⁶⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 15.

⁽²⁷⁷⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, О проблемах, влияющих на эффективность Следственного комитета как органа расследования пыток (O problemach wpływających na skuteczność Komitetu Śledczego jako organu prowadzącego dochodzenia w sprawie tortur), 20 stycznia 2014 r.; Fundacja Werdykt Publiczny, СК рассказал об особо тяжких преступлениях полицейских (Komitet Śledczy odniósł się do szczególnie poważnych przestępstw popełnianych przez funkcjonariuszy policji), 19 lutego 2013 r.

⁽²⁷⁸⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy systemu prowadzenia dochodzeń w Rosji (tom 2)), 30 listopada 2013 r., ss. 35–37; Fundacja Werdykt Publiczny, О проблемах, влияющих на эффективность Следственного комитета как органа расследования пыток (O problemach wpływających na skuteczność Komitetu Śledczego jako organu prowadzącego dochodzenia w sprawie tortur), 20 stycznia 2014 r.

2.2.7 Szkolenia

W 2014 r. utworzono Akademię Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej – zastąpiła ona inną placówkę oświatową, która funkcjonowała od 2010 r. ⁽²⁷⁹⁾. Akademia kształci śledczych i kluczowych pracowników Komitetu Śledczego w dziedzinie prawa i rozwija ich umiejętności związane z prowadzeniem śledztw. Poza główną siedzibą w Moskwie Akademia posiada również sześć oddziałów regionalnych (w Rostowie nad Donem, Jekaterynburgu, Nowosybirsku, Niżnym Nowogrodzie, Chabarowsku i Petersburgu) ⁽²⁸⁰⁾. W maju 2016 r. w Petersburgu otwarto drugą akademię oferującą m.in. szkolenia w zakresie prowadzenia śledztw w sprawach dotyczących przestępstw o charakterze terrorystycznym i ekstremistycznym ⁽²⁸¹⁾. Komitet Śledczy prowadzi również własną szkołę dla kadetów. Zlokalizowany w Moskwie instytut jest placówką oświatową zajmującą się kształceniem na poziomie średnim, która oferuje jednak również możliwość wzięcia udziału w programach wczesnego przygotowania zawodowego pod kątem służby w Komitecie Śledczym ⁽²⁸²⁾.

Zbadane źródła informacji nie zawierały danych na temat jakości szkolenia oferowanego przez instytucje Komitetu Śledczego odpowiedzialne za szkolenia.

C. Uczciwość

2.2.8 Lojalność, niezależność polityczna

Jak wspomniano w rozdziale 2.2.3. **Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej, struktura**, Komitet Śledczy podlega bezpośrednio Prezydentowi Federacji Rosyjskiej ⁽²⁸³⁾. Komitet nie odpowiada przed żadnym innym organem cywilnym ani państwowym ⁽²⁸⁴⁾. Choć Komitet Śledczy został powołany przede wszystkim w celu przeciwdziałania powszechnej korupcji w ramach śledztw prowadzonych przez prokuraturę, badacz Mark Galeotti argumentuje, że przysługujące mu uprawnienie do „wszczynania postępowań przeciwko osobom, które w normalnych warunkach są chronione immunitetem, takich jak parlamentarzyści i urzędnicy państwowi wyższego szczebla, sprawiła, że Komitet stał się użytecznym narzędziem walki na szczeblu krajowym i na szczeblu politycznym” ⁽²⁸⁵⁾.

W ustawie nie określono w jednoznaczny sposób przesłanek, jakie muszą zostać spełnione, aby można było odwołać przewodniczącego Komitetu Śledczego i jego zastępców. Prezydent może zatem odwołać tych urzędników wedle własnego uznania. W opinii Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) fakt ten ogranicza niezależność, jakiej przyjęto się oczekiwać od organu śledczego ⁽²⁸⁶⁾.

Aleksandr Bastrykin pełni funkcję przewodniczącego Komitetu Śledczego od momentu jego utworzenia w styczniu 2011 r. W latach 2007–2010 Bastrykin pełnił funkcję dyrektora Komitetu Śledczego przy Biurze Prokuratora Generalnego. W opinii analityków Bastrykin zna Władimira Putina z czasów studenckich i jest uznawany za jednego z jego „protegowanych” ⁽²⁸⁷⁾. W wywiadzie udzielonym czasopismu The Atlantic Galeotti stwierdził, że Bastrykin nie dysponuje własnym zapleczem i jest całkowicie uzależniony od Putina, co sprawia, że jest w pełni dyspozycyjny i podatny na naciski ⁽²⁸⁸⁾.

⁽²⁷⁹⁾ Bagmet, A. M., Академия Следственного Комитета Российской Федерации (Akademia Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej), kwiecień 2016 r., adnotacje w języku angielskim.

⁽²⁸⁰⁾ Академия Следственного Комитета Российской Федерации, Образование (Akademia Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej, Kształcenie), b.d.; Академия Следственного Комитета Российской Федерации, Сведения об образовательной организации (Akademia Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej, Informacje o placówce oświatowej), b.d.; Академия Следственного Комитета Российской Федерации, Структура и органы управления образовательной организацией (Akademia Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej, Struktura i organy zarządzające placówki oświatowej), b.d.

⁽²⁸¹⁾ Investigative Committee Academy opens in Saint Petersburg (Otwarcie Akademii Komitetu Śledczego w Petersburgu), 1 września 2016 r.

⁽²⁸²⁾ Korpus Kadetów Aleksandra Newskiego Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej, Общая информация (Informacje ogólne), b.d.

⁽²⁸³⁾ Ustawa federalna nr 403-FZ „О Следственном комитете Российской Федерации” („o Komitecie Śledczym Federacji Rosyjskiej”), 28 grudnia 2010 r.

⁽²⁸⁴⁾ Paneyakh, E., Faking performance together: systems of performance evaluation in Russian enforcement agencies and production of bias and privilege (Fabrykowanie wyników: systemy oceny skuteczności działania w rosyjskich organach ścigania a kształtowanie stronniczości i przywilejów), 2014 r., ss. 123–124; Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej, History (Historia), b.d.

⁽²⁸⁵⁾ Galeotti, M., The Investigations Committee – not so much Russia’s FBI, more a Kremlin watchdog (Komitet Śledczy – nie tyle rosyjskie FBI, co bardziej organ nadzorczy Kremla), 5 października 2010 r.

⁽²⁸⁶⁾ Radziwill, A. i Vaziakova, Y., Improving the Business Climate in Russia (Poprawa klimatu dla przedsiębiorczości w Rosji), 25 marca 2015 r., s. 10.

⁽²⁸⁷⁾ Rogoza, J., A new Oprichnina (Nowa opricznina), 2013 r.; Bowring, B., Justice and Power Politics in Russia (Wymiar sprawiedliwości i polityka siły w Rosji), 7 czerwca 2011 r.; Sakwa, R., Investigator Bastrykin and the search for enemies (Śledczy Bastrykin i poszukiwanie wrogów), 10 kwietnia 2013 r.

⁽²⁸⁸⁾ Atlantic, The Rise and Probable Fall of Putin’s Enforcer (Wzlot i prawdopodobny upadek egzekutora Putina), 12 sierpnia 2013 r.

Jeżeli chodzi o pracowników niezajmujących najwyższych stanowisk, zgodnie z przepisami dekretu prezydenckiego odpowiedzialność za procedurę naboru i zwalniania pracowników Komitetu Śledczego spoczywa na przewodniczącym Komitetu ⁽²⁸⁹⁾.

Podobnie jak ma to miejsce w przypadku innych organów ścigania w Federacji Rosyjskiej Komitet Śledczy jest krytykowany za jego zaangażowanie w upolitycznione procesy prowadzone przeciwko członkom opozycji politycznej lub przedstawicielom społeczeństwa obywatelskiego ⁽²⁹⁰⁾. Komitet Śledczy odegrał rzekomo istotną rolę w procesie podejmowania decyzji o wszczęciu postępowania sądowego przeciwko członkiniom zespołu Pussy Riot, opozycjnemu politykowi Aleksiejowi Nawalnemu oraz osobom oskarżonym w procesie w sprawie placu Błotnego ⁽²⁹¹⁾. Śmierć zastępcy dyrektora Departamentu ds. Walki z Korupcją w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych podczas jego przesłuchania przez śledczych Komitetu Śledczego wzbudziła zastrzeżenia co do metod stosowanych przez Komitet ⁽²⁹²⁾. W opinii Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych w trakcie śledztwa prowadzonego w sprawie zabójstwa polityka opozycji Borysa Niemcowa ⁽²⁹³⁾ krewni ofiary i organizacje praw człowieka krytykowały Komitet Śledczy za niezidentyfikowanie osób odpowiedzialnych za wydanie zlecenia zabójstwa ⁽²⁹⁴⁾ – osobą tą miał być rzekomo prezydent Czeczenii lub osoby z jego otoczenia ⁽²⁹⁵⁾. Z informacji przekazanych przez Departament Stanu Stanów Zjednoczonych wynika, że jeden z oskarżonych w procesie wyznał, że został przymuszony do składania zeznań ⁽²⁹⁶⁾. Departament Stanu Stanów Zjednoczonych stwierdził ponadto, że Komitet Śledczy groził postawieniem zarzutu zniesławienia członkowi Komisji Nadzoru Publicznego i Prezydenckiej Rady ds. Społeczeństwa Obywatelskiego i Praw Człowieka, który potwierdził, że oskarżeni w tej sprawie byli poddawani torturom ⁽²⁹⁷⁾.

W swoich uwagach końcowych dotyczących Federacji Rosyjskiej z 2012 r. Komitet ONZ przeciwko Torturom wyraził zaniepokojenie doniesieniami dotyczącymi uprowadzenia dziennikarza, rzekomo na polecenie przewodniczącego Komitetu Śledczego Aleksandra Bastrykina, oraz faktem, że w związku z tymi doniesieniami nie wszczęto żadnego śledztwa ⁽²⁹⁸⁾.

2.2.9 Nadzór wewnętrzny

W procedurę nadzoru wewnętrznego nad pracami Komitetu Śledczego zaangażowanych jest szereg podmiotów: centralny departament kontroli proceduralnej, dyrektorzy departamentów oraz pracownicy departamentu ds. organizacyjnych i prowadzenia śledztw. Ponadto departamenty Komitetu Śledczego na szczeblu podmiotów Federacji Rosyjskiej sprawują nadzór nad pracami departamentów Komitetu Śledczego na szczeblu lokalnym ⁽²⁹⁹⁾. Departament kontroli proceduralnej monitoruje zgodność z prawem decyzji podejmowanych przez śledczych oraz zasadność tych decyzji; jednak zgodnie z obowiązującymi przepisami jedynie szefowie jednostek śledczych są uprawnieni do egzekwowania zgodności z zaleceniami wydawanymi przez ten departament ⁽³⁰⁰⁾. Na śledczych i dyrektorów departamentów można nałożyć sankcje dyscyplinarne lub pozbawić ich premii z tytułu podjęcia

⁽²⁸⁹⁾ Ustawa federalna nr 403-FZ „О Следственном комитете Российской Федерации” („o Komitecie Śledczym Federacji Rosyjskiej”), 28 grudnia 2010 r.; dekret Prezydenta Federacji Rosyjskiej nr 38 „Вопросы деятельности Следственного комитета Российской Федерации” („Kwestie związane z działalnością Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej”), 14 stycznia 2011 r.

⁽²⁹⁰⁾ Polit.ru; Правовая угроза (Groźba prawna) (list otwarty do przedstawicieli środowisk prawniczych), 22 lipca 2013 r., ss. 19–21.

⁽²⁹¹⁾ dekoeder, Ermittlungskomitee, 17 sierpnia 2015 r.

⁽²⁹²⁾ Medvedev, S., Aus russischen Blogs: Der Tod des Generals Kolesnikow im Ermittlungskomitee. Ein Selbstmord?, 4 lipca 2014 r., ss. 19–21.

⁽²⁹³⁾ FCO, Human Rights and Democracy Report 2015 – Human Rights Priority Country update report: January to June 2016 – RF (Sprawozdanie z 2015 r. dotyczące praw człowieka i demokracji – uaktualnione sprawozdanie krajowe dotyczące priorytetu w zakresie praw człowieka: styczeń–czerwiec 2016 r. – Federacja Rosyjska), 21 lipca 2016 r.; RWE/RS, Russia Says Nemtsov Murder Probe Completed (Rosja twierdzi, że zakończono śledztwo w sprawie zabójstwa Niemcowa), 29 stycznia 2016 r.

⁽²⁹⁴⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.; RWE/RS, Russia Says Nemtsov Murder Probe Completed (Rosja twierdzi, że zakończono śledztwo w sprawie zabójstwa Niemcowa), 29 stycznia 2016 r.

⁽²⁹⁵⁾ The Guardian, Chechen leader’s show of strength muddies loyalty to Putin (Pokaz siły czeczeńskiego przywódcy rozmywa lojalność wobec Putina), 3 czerwca 2015 r.

⁽²⁹⁶⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽²⁹⁷⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽²⁹⁸⁾ Komitet ONZ przeciwko Torturom, Concluding observations on the fifth periodic report of the Russian Federation (Uwagi końcowe dotyczące piątego sprawozdania okresowego Federacji Rosyjskiej), 11 grudnia 2012 r., s. 3.

⁽²⁹⁹⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., ss. 31, 35.

⁽³⁰⁰⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., s. 31.

niezgodnych z prawem lub nieuzasadnionych decyzji lub z tytułu nadmiernej przewlekłości śledztwa w danej sprawie. Departament ds. organizacyjnych i prowadzenia śledztw urzędu centralnego nadzoruje proces wykonywania decyzji podejmowanych przez przewodniczącego Komitetu Śledczego⁽³⁰¹⁾.

Na szczeblu lokalnym (dzielnice i miasta) dyrektor lokalnego departamentu Komitetu Śledczego ponosi ostateczną odpowiedzialność za pracę urzędu i za ocenianie pracujących w nim osób. Praca rozumianego jako całość departamentu na szczeblu lokalnym jest oceniana przez pryzmat wyników osiągniętych przez jego dyrektora⁽³⁰²⁾.

Ocena pracowników Komitetu Śledczego opiera się głównie na wskaźnikach ilościowych, a także na legalności i zasadności decyzji proceduralnych śledczych w świetle kodeksu postępowania karnego⁽³⁰³⁾. Śledczy otrzyma punkty za rozwiązanie sprawy jedynie wtedy, gdy prokuratura zatwierdzi skierowanie jej do sądu⁽³⁰⁴⁾.

Według Instytutu Praworządności (IRL) wskaźniki służące do oceny pracy pracowników Komitetu Śledczego można podzielić na trzy kategorie:

- skuteczność – liczba spraw, które śledczy przyjmuje i kończy, oraz liczba spraw zamkniętych. Uwzględnia się również odsetek spraw zawieszonych;
- jakość – liczba spraw karnych odesłanych przez szefa Komitetu Śledczego, prokuratora lub sąd do dalszego zbadania, a także odsetek spraw, których czas trwania jest dłuższy niż okres przewidziany prawem;
- legalność – liczba spraw wycofanych przez prokuratora, liczba spraw zamkniętych z powodu niemożności stwierdzenia przestępstwa oraz liczba zatrzymanych osób zwolnionych po upływie 48 godzin⁽³⁰⁵⁾.

Według IRL system ten zachęca pracowników Komitetu Śledczego do przyjmowania spraw, które zostaną łatwo rozpatrzone przez system, podczas gdy w przypadku skomplikowanych spraw istnieje większe ryzyko, że Komitet Śledczy ich nie zarejestruje. Jeżeli taka skomplikowana sprawa zostanie zarejestrowana, istnieje większe ryzyko, że postępowanie w sprawie karnej nie zostanie wszczęte, a skarga nie zostanie zbadana⁽³⁰⁶⁾.

Według IRL śledczy, którego sprawa jest niewyjaśniona, lecz zostaje zakończona, ponieważ nie można zidentyfikować podejrzanego, lub którego sprawa zostaje odesłana przez prokuratora nadzorującego, narażony jest na konsekwencje dyscyplinarne⁽³⁰⁷⁾. IRL donosi, że lokalne komitety śledcze zazwyczaj prowadzą dochodzenia przez dwa miesiące tylko w celu uniknięcia negatywnej oceny działania. Skutkiem tego jest gorsza jakość ich pracy⁽³⁰⁸⁾.

Zdaniem IRL obawa przed negatywną oceną skutkuje tym, że wszyscy śledczy – czy to z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, czy z Komitetu Śledczego – starają się przyjmować tylko te sprawy, które mają duże szanse na trafienie do sądu: detektywi policji najpierw próbują ustalić, czy istnieje szansa na zidentyfikowanie winnego, czy istnieje szansa na znalezienie przekonujących dowodów oraz czy można to osiągnąć w rozsądnym czasie. Jeśli nie, oficer może odmówić wszczęcia postępowania w sprawie karnej, aby uniknąć negatywnego wpływu nierozwiązywalnej sprawy na ocenę swojej pracy⁽³⁰⁹⁾. W interesie prokuratorów z kolei leży zapewnienie, aby oskarżenia prowadziły do skutecznego ścigania przestępstw. Według Kirilla Titaeva i Marii Shkliaruk, naukowców z Instytutu Praworządności na Uniwersytecie Europejskim w Petersburgu, prokuratura „stara się nie kierować do sądu spraw, w których istnieje

⁽³⁰¹⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., s. 35.

⁽³⁰²⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., ss. 34–35; KGI, Кому нужна настоящая реформа правоохранительных органов и почему все ведомства будут против (Komu jest potrzebna obecna reforma organów ścigania i dlaczego wszystkie resorty będą jej przeciwnie), 18 listopada 2013 r.; IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., s. 16.

⁽³⁰³⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., ss. 34–35; KGI, Кому нужна настоящая реформа правоохранительных органов и почему все ведомства будут против (Komu jest potrzebna obecna reforma organów ścigania i dlaczego wszystkie resorty będą jej przeciwnie), 18 listopada 2013 r.; IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., s. 16.

⁽³⁰⁴⁾ Paneyakh, E., Faking performance together: systems of performance evaluation in Russian enforcement agencies and production of bias and privilege (Fabrykowanie wyników: systemy oceny skuteczności działania w rosyjskich organach ścigania a kształtowanie stronniczości i przywilejów), 2014 r.

⁽³⁰⁵⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., s. 16.

⁽³⁰⁶⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., ss. 16–17, 21.

⁽³⁰⁷⁾ IRL i KGI, Investigation officer in clear terms (Jasne informacje na temat oficera śledczego), 2016 r.

⁽³⁰⁸⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., ss. 35, 62, 128.

⁽³⁰⁹⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., ss. 22–23.

najmniejsza szansa na uniewinnienie lub wstrzymanie sprawy ze względów rehabilitujących”⁽³¹⁰⁾. Tłumaczy to liczbę przypadków – często wymuszonego – przyznania się do winy w dokumentacji spraw karnych⁽³¹¹⁾. Znaczenie skuteczności dochodzeń i oskarżeń prowadzi również do tego, że zarówno śledczy, jak i prokuratorzy starają się wywierać presję na sędziów, aby wydawali wyroki skazujące⁽³¹²⁾.

Titaev i Shkliaruk piszą, że „jeżeli śledczy postawił obywatelowi zarzut przestępstwa, to szansa tego obywatela na rehabilitację na późniejszym etapie (w toku dochodzenia lub w sądzie) wynosi mniej niż 1 procent. Zatem choć prace dochodzeniowe mogą być sprzeczne, śledczy jest bardzo ważną postacią w rosyjskim procesie karnym”⁽³¹³⁾. Według IRL w 2011 r. Komitet Śledczy zajmował 6% wszystkich dochodzeń w Federacji Rosyjskiej, które były przedmiotem śledztwa, i odpowiadał za 9% wszystkich spraw karnych skierowanych do sądu. Tylko 66 na 10 000 dochodzeń prowadzonych przez Komitet Śledczy doprowadziło do rehabilitacji podejrzanego⁽³¹⁴⁾.

2.2.10 Nadzór zewnętrzny

Prokuratura Generalna posiada uprawnienia nadzorcze w stosunku do Komitetu Śledczego (zob. rozdział 2.3.1. [Prokuratura Generalna, mandat, uprawnienia nadzorcze](#)), przyznane ustawą federalną o prokuraturze Federacji Rosyjskiej (ostatnio zmienioną w grudniu 2014 r.)⁽³¹⁵⁾.

Prokuratura Generalna poinformowała w 2014 r., że jej pracownicy zidentyfikowali w 2013 r. 1 400 spraw, w przypadku których Komitet Śledczy powinien był wszcząć dochodzenie lub sprawę karną, ale odmówił tego⁽³¹⁶⁾. Według IRL nie ma wiarygodnych danych dotyczących częstotliwości, z jaką Komitet Śledczy odrzuca skargi bez odpowiedniego uzasadnienia⁽³¹⁷⁾.

Jeśli chodzi o działania w zakresie nadzoru prokuratury nad Komitetem Śledczym, IRL przytacza oficjalne dane, z których wynika, że spośród wszystkich spraw przesłanych przez Komitet Śledczy do prokuratury do zatwierdzenia w celu wszczęcia sprawy karnej w 2011 r. 3,56% zostało odrzuconych i odesłanych do dalszego zbadania⁽³¹⁸⁾. Prokurator Generalny zadeklarował w swoim sprawozdaniu z 2013 r., że w 46% spraw zbadanych przez Komitet Śledczy przekroczone ustawowy termin rozwiązania sprawy⁽³¹⁹⁾. W swoim sprawozdaniu z 2015 r. Prokurator Generalny nie odnosi się konkretnie do Komitetu Śledczego, ale wspomina, że odsetek dochodzeń, w których przekroczone termin, pozostaje wysoki⁽³²⁰⁾.

Fundacja Werdykt Publiczny, organizacja pozarządowa, wspomina, że istnieje wyraźne napięcie między Komitetem Śledczym a prokuraturą, o czym świadczą wystąpienia publiczne Prokuratora Generalnego i uwagi krytyczne poczynione podczas procesu dochodzeniowego⁽³²¹⁾.

Komitet Śledczy, utworzony w celu uniknięcia praktyk korupcyjnych w zakresie oskarżycielstwa publicznego, nie jest odporny na korupcję. W lipcu 2016 r. kilku urzędników wyższego szczebla Komitetu Śledczego aresztowano pod zarzutem korupcji. Rzekomo brali oni łapówki od zorganizowanych grup przestępczych⁽³²²⁾.

⁽³¹⁰⁾ Titaev, K. i Shkliaruk, M., *Investigators in Russia (Śledczy w Rosji)*, 2016 r., s. 114.

⁽³¹¹⁾ Zob. rozdział 2.1.12. [Nadużycie władzy, złe traktowanie oraz stosowanie nadmiernej siły w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych](#).

⁽³¹²⁾ Pozdniakov, M., *The Courts and the Law Enforcement System (Sądy i system egzekwowania prawa)*, 2016 r., s. 1; zob. również rozdział 2.4 [Sądy](#).

⁽³¹³⁾ Titaev, K. i Shkliaruk, M., *Investigators in Russia (Śledczy w Rosji)*, 2016 r., ss. 114–115.

⁽³¹⁴⁾ IRL, *Траектория уголовного дела в официальной статистике, на примере обобщенных данных правоохранительных органов (Ścieżka spraw karnych w statystykach oficjalnych na przykładzie ogólnych danych organów ścigania)*, 26 lutego 2014 r., ss. 18–21.

⁽³¹⁵⁾ *Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”)*, 17 stycznia 1992 r., art. 1 ust. 2; *Pravo.ru, Путин повысил требования к прокурорам и поручил им надзирать за СКР (Putin zwiększył wymagania wobec prokuratorów i polecił im nadzorować Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej)*, 23 grudnia 2014 r.

⁽³¹⁶⁾ *Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, О состоянии законности и правопорядка в 2013 году и о проделанной работе по их укреплению. Доклад на заседании Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации (o stanie prawa i porządku prawnego w 2013 r. oraz o działaniach podjętych w celu ich wzmocnienia. Przemówienie na posiedzeniu Rady Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej)*, 29 kwietnia 2014 r.

⁽³¹⁷⁾ *Ekspert z Instytutu Praworządności, Uniwersytet Europejski, Petersburg, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 6 listopada 2015 r.*

⁽³¹⁸⁾ IRL, *Траектория уголовного дела в официальной статистике, на примере обобщенных данных правоохранительных органов (Ścieżka spraw karnych w statystykach oficjalnych na przykładzie ogólnych danych organów ścigania)*, 26 lutego 2014 r., s. 21.

⁽³¹⁹⁾ *Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, О состоянии законности и правопорядка в 2013 году и о проделанной работе по их укреплению. Доклад на заседании Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации (o stanie prawa i porządku prawnego w 2013 r. oraz o działaniach podjętych w celu ich wzmocnienia. Przemówienie na posiedzeniu Rady Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej)*, 29 kwietnia 2014 r.

⁽³²⁰⁾ *Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, О состоянии законности и правопорядка в 2015 году и о проделанной работе по их укреплению. Доклад на заседании Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации (o stanie prawa i porządku prawnego w 2015 r. oraz o działaniach podjętych w celu ich wzmocnienia. Przemówienie na posiedzeniu Rady Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej)*, 27 kwietnia 2016 r.

⁽³²¹⁾ *Fundacja Werdykt Publiczny, Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy prowadzenia śledztw w Rosji (tom 2))*, 30 listopada 2013 r., ss. 16–17, 25; zob. również dekodek, *Ermittlungskomitee*, 17 sierpnia 2015 r.

⁽³²²⁾ *TASS, Detention of Russian high-ranked investigators part of anti-corruption campaign — Kremlin (Zatrzymanie wysokich rangą śledczych rosyjskich w ramach kampanii antykorupcyjnej — Kreml)*, 20 lipca 2016 r.; Galeotti, M., *Goodbye, Bastrykin? (Żegnaj, Bastrykin?)*, 15 września 2016 r.

2.2.11 Możliwość wniesienia skargi na działania Komitetu Śledczego

Organizacja pozarządowa Komitet przeciwko Torturom zwraca uwagę na to, że można wnieść skargę na działania urzędnika Komitetu Śledczego do urzędnika wyższej rangi Komitetu Śledczego, do prokuratora lub do sądu. Na ogół obywatele zwykle wnoszą skargi do urzędnika wyższej rangi lub prokuratora, jeśli skarga dotyczy zaniedbania, jeżeli zaś popełniono czyn niezgodny z prawem, zazwyczaj skarga jest wnoszona do sądu. Według tego samego źródła sędziowie są zupełnie niezależni, jeśli chodzi o wydawanie orzeczeń w sprawach proceduralnych dotyczących jakości dochodzenia. W takich sprawach uznawano Komitet Śledczy za winny popełnienia czynu niezgodnego z prawem lub zaniedbania ⁽³²³⁾.

Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka i Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał wspominają natomiast w sprawozdaniu z 2012 r. o możliwości stosowania przepisów kodeksu postępowania karnego w odniesieniu do odwołań od bezprawnego działania lub braku działania organów publicznych. Takie odwołania rzadko jednak kończą się powodzeniem, ponieważ sądy prawie zawsze zgadzają się z wnioskami z dochodzenia lub stwierdzają brak wystarczających dowodów ⁽³²⁴⁾.

W 2014 r. Prokurator Generalny oświadczył, że Komitet Śledczy nie wykazał staranności w postawieniu swoich własnych pracowników przed sądem ⁽³²⁵⁾. Departament Stanu Stanów Zjednoczonych cytuje szefa Komitetu Śledczego, Aleksandra Bastrykina, według którego w 2014 r. wszczęto 42 postępowania karne przeciwko funkcjonariuszom Komitetu Śledczego ⁽³²⁶⁾.

2.2.12 Zaufanie

W listopadzie 2015 r. rosyjska organizacja pozarządowa Komitet przeciwko Torturom oświadczyła, że obywatele wciąż nie mają jasnego zrozumienia roli i funkcji Komitetu Śledczego. Są zatem bardziej skłonni wnieść skargi do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych lub prokuratury. Skarżący będą jednak współpracować z Komitetem Śledczym, kiedy ich skarga zostanie przekazana do niego ⁽³²⁷⁾. W 2014 r. specjalna sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników zauważyła, że w opinii publicznej śledczy są postrzegani jako skorumpowani ⁽³²⁸⁾.

2.3 Prokuratura

A. Informacje ogólne

2.3.1 Mandat

Prokuratura jest zupełnie wyjątkową instytucją rosyjską. Jej korzenie sięgają czasów carskiej Rosji, kiedy to nadzorowała ona – w rzekomo niezależny sposób – przestrzeganie praworządności przez wszystkie departamenty rządowe, urzędników i sądy. Obecnie kompetencje prokuratury są mniej rozległe, lecz wciąż dość szerokie ⁽³²⁹⁾.

⁽³²³⁾ Ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 2 listopada 2015 r.

⁽³²⁴⁾ Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka i Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał, Roma, Migrants, Activists: Victims of Police Abuse (Romowie, migranci, działacze: ofiary nadużyć policyjnych), 2012 r., s. 26.

⁽³²⁵⁾ Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, O состоянии законности и правопорядка в 2013 году и о проделанной работе по их укреплению. Доклад на заседании Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации (O stanie prawa i porządku prawnego w 2013 r. oraz o działaniach podjętych w celu ich wzmocnienia. Przemówienie na posiedzeniu Rady Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej), 29 kwietnia 2014 r.

⁽³²⁶⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2014 Country Report on Human Rights Practices (Sprawozdanie krajowe z 2014 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 25 czerwca 2015 r.

⁽³²⁷⁾ Ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 2 listopada 2015 r.

⁽³²⁸⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 7.

⁽³²⁹⁾ Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., ss. 188–190; Taylor, B. D., State-Building in Putin's Russia. Policing and Coercion after Communism (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), 2011 r., s. 50; historia instytucji prokuratury w ogólnym zarysie – zob.: Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, The Prosecutor General's Office of the Russian Federation. Tasks, functions and key activities (Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej. Zadania, funkcje i kluczowe działania), 2015 r., ss. 4–8.

Specjalna Sprawozdawczyni ONZ ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników stwierdziła w swoim sprawozdaniu z 2014 r., że „uważa się, iż prokuratura korzysta z nadmiernej prerogatywy w sprawach karnych i w swojej ogólnej funkcji nadzorczej”⁽³³⁰⁾.

Prokuratura ustanowiona jest na mocy art. 129 Konstytucji Federacji Rosyjskiej⁽³³¹⁾. Uprawnienia i struktura organizacyjna Prokuratury Generalnej określone są ustawą „oprokuraturze Federacji Rosyjskiej”. Zgodnie z tą ustawą prokuratura jest jednolitym scentralizowanym systemem organów federalnych odpowiedzialnych za nadzorowanie przestrzegania prawa na całym terytorium Federacji Rosyjskiej⁽³³²⁾. Jej uprawnienia można podzielić na trzy główne obszary działalności:

- nadzór nad przestrzeganiem prawa przez różne organy rządowe i urzędników oraz organizacje komercyjne i niekomercyjne;
- ściganie przestępstw;
- udział w postępowaniach cywilnych⁽³³³⁾.

Upewnienia nadzorcze

Upewnienia w zakresie nadzoru prokuratury nad władzą wykonawczą i ustawodawczą, organami śledczymi i agencjami administracyjnymi są bardzo szerokie. Prokurator może dokonywać przeglądu dowolnej działalności podmiotów rządowych i komercyjnych pod kątem jej zgodności z prawem. Podmioty te muszą ujawniać informacje niezbędne do sprawowania nadzoru przez prokuraturę. Prokuratura może również wzywać osoby fizyczne na przesłuchanie. Osoby prywatne mogą wnosić do prokuratora o skorzystanie przez niego z uprawnień nadzorczych⁽³³⁴⁾.

Do 2007 r. prokuratura miała również szczególne upewnienia w zakresie prowadzenia dochodzeń, a niektóre z jej departamentów aktywnie prowadziły dochodzenia, chociaż upewnienia te były kilkakrotnie zmieniane w ramach późniejszych reform prawa. W wyniku reformy prawa z grudnia 2010 r., która weszła w życie w styczniu 2011 r., oddzielono od prokuratury Komitet Śledczy przy Prokuraturze Generalnej i utworzono całkowicie odrębny **Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej**⁽³³⁵⁾. Jednocześnie prokuratura odzyskała nadzór prawny nad wszystkimi dochodzeniami i śledztwami. Prokurator może zatem unieważniać niezgodne z prawem lub bezpodstawne decyzje agencji śledczej (np. Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych) o odmowie wszczęcia lub o zamknięciu postępowania w sprawie karnej lub o zawieszeniu dochodzeń wstępnych⁽³³⁶⁾.

Istnieją doniesienia o tarcich między prokuraturą a Komitetem Śledczym odnośnie do tego, kto odpowiada za proces dochodzenia⁽³³⁷⁾ (zob. rozdział **2.2.1 Ogólne informacje o Komitecie Śledczym Federacji Rosyjskiej**). W praktyce Komitet Śledczy nadal ma podstawę prawną do blokowania różnego rodzaju decyzji podjętych przez prokuraturę,

⁽³³⁰⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 14.

⁽³³¹⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 129.

⁽³³²⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 1 ust. 1; Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, The Prosecutor General’s Office of the Russian Federation. Tasks, functions and key activities (Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej. Zadania, funkcje i kluczowe działania), 2015 r., s. 14; Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., ss. 188–190.

⁽³³³⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 1 ust. 2; Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, The Prosecutor General’s Office of the Russian Federation. Tasks, functions and key activities (Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej. Zadania, funkcje i kluczowe działania), 2015 r., ss. 14–15; zob. również Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., ss. 192–193; UNODC, Anti-Corruption Authorities of the Russian Federation (Organy antykorupcyjne Federacji Rosyjskiej), 2013 r., ss. 9–10.

⁽³³⁴⁾ Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., s. 193; OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 14.

⁽³³⁵⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy prowadzenia śledztw w Rosji (tom 2)), 30 listopada 2013 r., ss. 12–13; Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., s. 618; zob. **2.2 Investigative Committee of the Russian Federation (SK)** (Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej).

⁽³³⁶⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy prowadzenia śledztw w Rosji (tom 2)), 30 listopada 2013 r., s. 14.

⁽³³⁷⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 15.

co czasem robi⁽³³⁸⁾. W grudniu 2014 r. prezydent Putin zmienił ustawę o prokuraturze w celu zakończenia sporu między prokuraturą a Komitetem Śledczym o uprawnienia nadzorcze. W nowej wersji ustawy wyraźnie przyznano te uprawnienia prokuraturze⁽³³⁹⁾.

Postępowanie karne

W postępowaniu karnym prokuratura ma dwie funkcje: funkcję nadzorczą w odniesieniu do śledztwa oraz funkcję oskarżyciela publicznego w procesie sądowym. Podczas śledztwa prokuratura nadzoruje jego legalność. Kiedy śledczy zakończy dochodzenie oskarżeniem, prokuratura jest odpowiedzialna za wniesienie oskarżenia przed sąd w imieniu państwa w związku z zarzutami. Na tym etapie wszystkie czynności dochodzeniowe są zakończone, a prokurator biorący udział w procesie nie może już modyfikować dowodów ani zarzutów⁽³⁴⁰⁾. Prokuratura może również wyrazić zgodę na ugodę⁽³⁴¹⁾. Według Instytutu Praworzędności (IRL) inni pracownicy prokuratury są odpowiedzialni za nadzór i proces⁽³⁴²⁾.

Postępowanie cywilne

W postępowaniu cywilnym prokuratura może kwestionować legalność działań niektórych organów i urzędników państwowych. Może również złożyć skargę w sądzie w celu ochrony interesów państwa i interesów publicznych oraz interweniować w imieniu osób, które nie są w stanie chronić swoich praw (ze względu na wiek i stan zdrowia), lub w imieniu wielu powodów. Jeżeli prokurator jest zaangażowany na etapie procesu sądowego, prokuratura może wnioskować o przegląd orzeczeń i zarządzeń sądów. Ponadto prokurator ma prawo kwestionować konstytucyjność prawa przed Sądem Konstytucyjnym⁽³⁴³⁾.

2.3.2 Struktura

System prokuratury składa się z trzypoziomowej ściśle hierarchicznej struktury: (1) Prokuratury Generalnej, (2) prokuratur podmiotów Federacji Rosyjskiej oraz (3) prokuratur obwodowych i miejskich. Istnieje jasna hierarchia pionowa, w której Prokurator Generalny jest szefem całego systemu. Prokuratorzy lokalni są bezpośrednio odpowiedzialni wobec prokuratorów wyższych szczebli i Prokuratora Generalnego. System ten obejmuje również prokuratury specjalne, takie jak na przykład prokuratura wojskowa⁽³⁴⁴⁾.

Prokurator Generalny wraz ze swoimi zastępcami i innymi członkami kierownictwa tworzy komisję, która opracowuje główne instrukcje i zarządzenia oraz rozpatruje nominacje pracowników⁽³⁴⁵⁾. Większość prokuratur jest zorganizowana w departamentach według czterech specjalizacji: nadzór generalny nad egzekwowaniem ustawodawstwa federalnego, nadzór nad śledztwami, oskarżycielstwo publiczne oraz postępowanie cywilne i arbitrażowe. Struktura ta jest obecna na wszystkich trzech poziomach hierarchii. Oznacza, że każdy członek personelu odpowiada przed przełożonym swojego biura regionalnego i wyższym szczeblem swojej specjalizacji⁽³⁴⁶⁾.

⁽³³⁸⁾ Попова, Т. Ю., Изменение баланса полномочий прокурора и руководителя следственного органа (Zmiana równowagi sił między prokuraturą a kierownictwem organu śledczego), 2015 r., s. 202.

⁽³³⁹⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 1 ust. 2; Pravo.ru, Путин повысил требования к прокурорам и поручил им надзирать за СКР (Putin zwiększył wymagania wobec prokuratorów i polecił im nadzorować Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej), 23 grudnia 2014 r.

⁽³⁴⁰⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r., art. 37; IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., ss. 47–49; Rubleva, K. A., О соотношении понятий прокурора и государственного обвинителя (o relacji między pojęciami „prokurator” i „oskarżyciel publiczny”), 2013 r., ss. 60–61; Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, The Prosecutor General’s Office of the Russian Federation. Tasks, functions and key activities (Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej. Zadania, funkcje i kluczowe działania), 2015 r., s. 12.

⁽³⁴¹⁾ Rada Europy – Rada Konsultacyjna Prokuratorów Europejskich, Answers to the Questionnaire for preparation of Opinion #10 CCEP „On Activities of the Prosecutors within the Framework of Criminal Investigation” (Odpowiedzi udzielone na pytania zawarte w kwestionariuszu na potrzeby przygotowania opinii #10 CCEP „Na temat działań prokuratorów w ramach śledztwa”, kwiecień 2015 r., ss. 4–5.

⁽³⁴²⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., ss. 46–47.

⁽³⁴³⁾ Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., ss. 194–195.

⁽³⁴⁴⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., s. 9; Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., ss. 190–191; Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, Structure (Struktura), b.d.; Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, The Prosecutor General’s Office of the Russian Federation. Tasks, functions and key activities (Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej. Zadania, funkcje i kluczowe działania), 2015 r., s. 9; Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 11.

⁽³⁴⁵⁾ Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., s. 191.

⁽³⁴⁶⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., ss. 9–10.

Na szczeblu lokalnym prokuratura na ogół składa się z prokuratora, pierwszego zastępcy, kilku zastępców oraz starszych i młodszych asystentów. Na wyższym szczeblu struktura prokuratury zazwyczaj dzieli się na kilka departamentów⁽³⁴⁷⁾.

Rozpatrywanie skarg jest koordynowane i nadzorowane przez prokuratora głównego każdego oddziału. Prokurator główny ma obowiązek gwarantować terminowe i prawidłowe rozpatrywanie skarg. Ponadto musi systematycznie kontrolować pracę swojego biura w odniesieniu do tych skarg. W Biurze Prokuratora Generalnego i w prokuraturach podmiotów Federacji Rosyjskiej znajdują się specjalne departamenty zajmujące się skargami obywateli⁽³⁴⁸⁾.

W dalszych rozdziałach bardziej szczegółowo opisano dwie z trzech wyżej wymienionych funkcji prokuratora: funkcję nadzoru nad kontrolą legalności działań podmiotów rządowych oraz nadzór nad śledztwami.

2.3.3 Funkcja nadzorcza prokuratury: rozpatrywanie skarg osób fizycznych

Wnoszenie skarg

Procedura wnoszenia skargi do prokuratury przez osobę fizyczną jest określona w „Instrukcji dotyczącej procedury rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli” Prokuratora Generalnego ze stycznia 2013 r.⁽³⁴⁹⁾. Osoba fizyczna (obywatel, cudzoziemiec lub bezpaństwowiec) lub osoba prawna może wnieść skargę do prokuratury o przywrócenie lub ochronę praw tej osoby lub praw osoby trzeciej. Jeśli policja odmówi przyjęcia skargi lub jeśli dana osoba uważa, że policja nie podejmuje niezbędnych kroków w celu ochrony praw tej osoby, osoba ta może wnieść do prokuratury skargę na niewystarczającą reakcję policji lub jakiegokolwiek innego organu śledczego⁽³⁵⁰⁾.

Skargę można złożyć w prokuraturze w dowolnym formacie, o ile przestrzega się następujących zasad:

- skarga może być ustna, drukowana, napisana odręcznie lub przesłana pocztą elektroniczną. Jeżeli skarga jest wnoszona osobiście w prokuraturze, zostaje zarejestrowana. Prokurator może odmówić przyjęcia skargi, gdy jest ona nieczytelna, ale musi poinformować skarżącego o odmowie;
- skargi anonimowe nie są przyjmowane; należy wyraźnie podać imię i nazwisko, adres oraz numer telefonu osoby, która wnosi skargę. Ponadto należy wskazać prokuratora lub prokuraturę, do których skierowana jest skarga;
- skarga musi być sformułowana jasno; wulgaryzmy lub groźby zawarte w skardze mogą być powodem odrzucenia skargi przez prokuratora;
- jeśli w skardze brakuje niektórych elementów niezbędnych do wszczęcia dochodzenia, prokurator musi skontaktować się ze skarżącym w celu uzyskania brakujących elementów;
- jeśli dana osoba już otrzymała odpowiedź od prokuratora dotyczącą skargi, druga skarga dotycząca tej samej kwestii nie zostanie przyjęta⁽³⁵¹⁾.

Wstępne badanie skarg

Kiedy prokuratura przyjmuje skargę, musi podjąć jeden z następujących kroków:

- przyjąć ją w celu przeprowadzenia dochodzenia i przesłać ją konkretnemu pracownikowi;
- zakończyć badanie;
- przesłać ją innemu szczeblowi prokuratury w celu przeprowadzenia dochodzenia;
- w stosownych przypadkach przesłać ją organowi właściwemu do rozpatrzenia skargi;
- dodać ją do wcześniejszej skargi;

⁽³⁴⁷⁾ Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., ss. 190–191.

⁽³⁴⁸⁾ Nikowa, I. I., Конституционно-правовой статус органов прокуратуры и их деятельность в сфере защиты прав человека и гражданина (Status konstytucyjny i prawny organów prokuratury oraz ich działania w zakresie ochrony praw człowieka i obywateli), 2014 r.

⁽³⁴⁹⁾ Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, Инструкция о порядке рассмотрения обращений и приема граждан в органах прокуратуры Российской Федерации (Instrukcja dotycząca procedury rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli przez organy prokuratury Federacji Rosyjskiej), 30 stycznia 2013 r.

⁽³⁵⁰⁾ Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, Инструкция о порядке рассмотрения обращений и приема граждан в органах прокуратуры Российской Федерации (Instrukcja dotycząca procedury rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli przez organy prokuratury Federacji Rosyjskiej), 30 stycznia 2013 r.; Transparency International Rosja, Как составить и подать заявление о преступлении (Jak przygotować i złożyć doniesienie o przestępstwie), 19 listopada 2012 r.; Transparency International Rosja, Как составляется жалоба в прокуратуру (Jak złożyć skargę w prokuraturze), 13 listopada 2013 r.

⁽³⁵¹⁾ Transparency International Rosja, Как составляется жалоба в прокуратуру (Jak złożyć skargę w prokuraturze), 13 listopada 2013 r.; Nikowa, I. I., Конституционно-правовой статус органов прокуратуры и их деятельность в сфере защиты прав человека и гражданина (Status konstytucyjny i prawny organów prokuratury oraz ich działania w zakresie ochrony praw człowieka i obywateli), 2014 r.

- przesłać ją do sądu, aby dodać ją do materiału sprawy sądowej ⁽³⁵²⁾.

Ostateczny termin udzielenia przez prokuraturę odpowiedzi na skargę wynosi 30 dni ⁽³⁵³⁾. Według rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom prokuratura przestrzega terminów przewidzianych prawem i zazwyczaj nie dochodzi do opóźnień w udzielaniu odpowiedzi ⁽³⁵⁴⁾.

Jeżeli po zbadaniu sprawy prokurator uważa, że skarga jest bezpodstawna, skarżący musi otrzymać pisemne wyjaśnienie powodów odrzucenia skargi oraz możliwości odwołania się od tej decyzji do wyższego szczebla prokuratury lub do sądu ⁽³⁵⁵⁾.

Przeniesienie skargi na inny szczebel prokuratury lub do innego organu urzędowego musi nastąpić w ciągu siedmiu dni, a skarżący musi zostać o tym poinformowany. Prokurator nie może przesłać skargi do organu urzędowego, przeciwko któremu skierowana jest skarga ⁽³⁵⁶⁾.

Kiedy prokurator przekazuje konkretną sprawę organowi dochodzeniowemu w celu wszczęcia sprawy karnej, zostanie to oficjalnie zarejestrowane, a sprawa zostanie bezpośrednio przydzielona śledczemu ⁽³⁵⁷⁾.

Skarżący ma prawo do dostępu do materiału dochodzenia, o ile nie narusza to praw innych obywateli ani interesów państwa ⁽³⁵⁸⁾.

Możliwe działania prokuratury

Kiedy prokurator uzna skargę za uzasadnioną, podejmuje kroki w kierunku zakończenia naruszenia i informuje o tym skarżącego na piśmie. Prokuratura ma do dyspozycji szereg elastycznych środków, które może zastosować, jeśli stwierdzi naruszenie prawa: może wydać protest przeciwko aktowi prawnemu niezgodnemu z prawem, zażądać usunięcia naruszenia prawa lub wydać ostrzeżenie w celu zapobieżenia czynowi niezgodnemu z prawem ⁽³⁵⁹⁾. Ponadto prokurator „może wydać uzasadnione orzeczenie w sprawie wszczęcia postępowania administracyjnego i przekazać materiały z kontroli organom śledczym” ⁽³⁶⁰⁾. Prokurator może również przekazać sprawę do sądu i wnioskować o uznanie czynu bezprawnego za nieważny ⁽³⁶¹⁾.

⁽³⁵²⁾ Transparency International Rosja, Как составляется жалоба в прокуратуру (Jak złożyć skargę w prokuraturze), 13 listopada 2013 r.; Nikowa, I. I., Конституционно-правовой статус органов прокуратуры и их деятельность в сфере защиты прав человека и гражданина (Status konstytucyjny i prawny organów prokuratury oraz ich działania w zakresie ochrony praw człowieka i obywateli), 2014 r.

⁽³⁵³⁾ Transparency International Rosja, Как составляется жалоба в прокуратуру (Jak złożyć skargę w prokuraturze), 13 listopada 2013 r.; Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, Инструкция о порядке рассмотрения обращений и приема граждан в органах прокуратуры Российской Федерации (Instrukcja dotycząca procedury rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli przez organy prokuratury Federacji Rosyjskiej), 30 stycznia 2013 r.; Transparency International Rosja, Как составить и подать заявление о преступлении (Jak przygotować i złożyć doniesienie o przestępstwie), 19 listopada 2012 r.

⁽³⁵⁴⁾ Ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 12 października 2015 r.

⁽³⁵⁵⁾ Transparency International Rosja, Как составляется жалоба в прокуратуру (Jak złożyć skargę w prokuraturze), 13 listopada 2013 r.; Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, Инструкция о порядке рассмотрения обращений и приема граждан в органах прокуратуры Российской Федерации (Instrukcja dotycząca procedury rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli przez organy prokuratury Federacji Rosyjskiej), 30 stycznia 2013 r.

⁽³⁵⁶⁾ Transparency International Rosja, Как составляется жалоба в прокуратуру (Jak złożyć skargę w prokuraturze), 13 listopada 2013 r.; Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, Инструкция о порядке рассмотрения обращений и приема граждан в органах прокуратуры Российской Федерации (Instrukcja dotycząca procedury rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli przez organy prokuratury Federacji Rosyjskiej), 30 stycznia 2013 r.

⁽³⁵⁷⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., s. 116.

⁽³⁵⁸⁾ Nikowa, I. I., Конституционно-правовой статус органов прокуратуры и их деятельность в сфере защиты прав человека и гражданина (Status konstytucyjny i prawny organów prokuratury oraz ich działania w zakresie ochrony praw człowieka i obywateli), 2014 r.

⁽³⁵⁹⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 23, 24 i 25.1; Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, The Prosecutor General’s Office of the Russian Federation. Tasks, functions and key activities (Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej. Zadania, funkcje i kluczowe działania), 2015 r., s. 10; Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., s. 193.

⁽³⁶⁰⁾ Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, The Prosecutor General’s Office of the Russian Federation. Tasks, functions and key activities (Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej. Zadania, funkcje i kluczowe działania), 2015 r., s. 10; Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 25.

⁽³⁶¹⁾ Nikowa, I. I., Конституционно-правовой статус органов прокуратуры и их деятельность в сфере защиты прав человека и гражданина (Status konstytucyjny i prawny organów prokuratury oraz ich działania w zakresie ochrony praw człowieka i obywateli), 2014 r.; Справочник кадровика (Informator kadrowca), Вас проверяет прокуратура: оформление результатов (Badanie przez prokuraturę: dokumentacja wyników), 27 października 2011 r.; Lawtoday.ru, Правовые средства реагирования прокурора на выявляемые правонарушения (Prawne środki reagowania prokuratora na stwierdzone naruszenia prawa), b.d.

Protest prokuratora przeciwko aktowi prawnemu niezgodnemu z prawem jest wysyłany do organu państwowego lub podmiotu prawnego dopuszczającemu się naruszenia prawa. Protest może zostać przesłany do instancji lub osoby, która wydała akt niezgodny z prawem, jej przełożonego lub sądu. Organ lub urzędnik państwowy musi rozważyć ten protest w ciągu 10 dni oraz powiadomić prokuratora o podjętych działaniach i ich wynikach ⁽³⁶²⁾.

Wniosek prokuratora o usunięcie naruszenia prawa jest przesyłany do podmiotu uprawnionego do usunięcia danego naruszenia. Organ otrzymujący musi podjąć niezbędne środki w ciągu miesiąca i poinformować prokuratora o wynikach na piśmie ⁽³⁶³⁾.

Ostrzeżenie wydane przez prokuratora ma na celu zapobieżenie przestępstwom na gruncie prawa karnego lub administracyjnego, na temat których prokuratura otrzymała informacje. Jest ono przesyłane organowi odpowiedzialnemu za zapobieżenie danemu przestępstwu lub – w przypadku przestępstw o charakterze ekstremistycznym – organizacji religijnej lub politycznej odpowiedzialnej za te przestępstwa. Jeśli dana osoba lub organizacja nie zastosuje się do ostrzeżenia, może zostać wszczęte postępowanie karne lub administracyjne ⁽³⁶⁴⁾.

Orzeczenie prokuratora o wszczęciu postępowania administracyjnego jest narzędziem umożliwiającym pociągnięcie do odpowiedzialności organu rządowego lub urzędnika, który nie zastosował się do wniosku prokuratury lub środka proponowanego przez prokuraturę w terminie przewidzianym w prawie. Decyzja o wszczęciu takiego postępowania musi być uzasadniona ⁽³⁶⁵⁾.

2.3.4 Nadzór prokuratury nad dochodzeniem

Każde dochodzenie jest nadzorowane przez pracownika prokuratury. Od 2007 r. wszczęcie sprawy karnej jest prerogatywą Komitetu Śledczego, co zmniejsza wpływ prokuratury na dochodzenie. Prokuratura może mimo to odmówić przedstawienia aktu oskarżenia sądowi ⁽³⁶⁶⁾. Według IRL w praktyce śledczy i prokurator współpracują w celu zapewnienia, aby sprawa karna zakończyła się aktem oskarżenia i wszczęciem postępowania ⁽³⁶⁷⁾.

Odmowa wszczęcia sprawy karnej może zgodnie z prawem być przedmiotem odwołania do sądu, prokuratury lub organu śledczego ⁽³⁶⁸⁾. Rosyjski oddział Transparency International twierdzi, że odmowy wszczęcia sprawy karnej nie należą do rzadkości, ponieważ każda nowa przyjęta sprawa oznacza zwiększenie obciążenia organów śledczych pracą. Dodaje, że trudno jest odwołać się od takiej odmowy bez pomocy prawnej ⁽³⁶⁹⁾.

Według IRL z oficjalnych danych wynika, że w 2011 r. 4,88% spraw rozpatrywanych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i 3,56% spraw rozpatrywanych przez Komitet Śledczy, które przesłano prokuraturze do zatwierdzenia w celu wszczęcia sprawy karnej, zostało odrzuconych i odesłanych do dalszego zbadania ⁽³⁷⁰⁾. Spośród wszystkich spraw, które w 2011 r. przesłały prokuraturze wszystkie agencje śledcze do zatwierdzenia w celu wszczęcia sprawy karnej, odrzucono 3,9%. W 2012 r. odsetek ten wyniósł 4,1%, a w 2013 r. 3,7% ⁽³⁷¹⁾.

⁽³⁶²⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („О prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 23; Справочник кадровика (Informator kadrowca), Вас проверяет прокуратура: оформление результатов (Badanie przez prokuraturę: dokumentacja wyników), 27 października 2011 r.

⁽³⁶³⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („О prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 24; Справочник кадровика (Informator kadrowca), Вас проверяет прокуратура: оформление результатов (Badanie przez prokuraturę: dokumentacja wyników), 27 października 2011 r.

⁽³⁶⁴⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („О prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 25.1; Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., s. 193; Справочник кадровика (Informator kadrowca), Вас проверяет прокуратура: оформление результатов (Badanie przez prokuraturę: dokumentacja wyników), 27 października 2011 r.

⁽³⁶⁵⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („О prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 25; Pravo.gov.ru; Справочник кадровика (Informator kadrowca), Вас проверяет прокуратура: оформление результатов (Badanie przez prokuraturę: dokumentacja wyników), 27 października 2011 r.

⁽³⁶⁶⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., s. 89; Paneyakh, E., Faking performance together: systems of performance evaluation in Russian enforcement agencies and production of bias and privilege (Fabrykowanie wyników: systemy oceny skuteczności działania w rosyjskich organach ścigania a kształtowanie stronniczości i przywilejów), 2014 r., ss. 122–123.

⁽³⁶⁷⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., s. 89.

⁽³⁶⁸⁾ Transparency International Rosja, Как обжаловать отказ в возбуждении уголовного дела (Jak odwołać się od odmowy wszczęcia postępowania karnego), 13 listopada 2013 r.

⁽³⁶⁹⁾ Transparency International Rosja, Как обжаловать отказ в возбуждении уголовного дела (Jak odwołać się od odmowy wszczęcia postępowania karnego), 13 listopada 2013 r.

⁽³⁷⁰⁾ IRL, Траектория уголовного дела в официальной статистике, на примере обобщенных данных правоохранительных органов (Ścieżka spraw karnych w statystykach oficjalnych na przykładzie ogólnych danych organów ścigania), 26 lutego 2014 r., s. 21.

⁽³⁷¹⁾ IRL, Траектория уголовного дела в официальной статистике, на примере обобщенных данных правоохранительных органов (Ścieżka spraw karnych w statystykach oficjalnych na przykładzie ogólnych danych organów ścigania), 26 lutego 2014 r., ss. 24, 74–76.

W latach 2006–2013 r. liczba przypadków uchylenia odmowy wszczęcia sprawy karnej przez organy śledcze wzrosła z około 1,5 mln do ponad 2,5 mln rocznie. W latach 2012 i 2013 liczba ta pozostawała stabilna. Fundacja Werdykt Publiczny ostrzega, że te dane liczbowe nie wyjaśniają wzrostu liczby przypadków uchylenia odmowy. Należy zauważyć, że Prokurator Generalny w swoich dorocznych przemówieniach był bardzo krytyczny wobec agencji śledczych i wspominał między innymi o naruszaniu prawa ⁽³⁷²⁾.

B. Potencjał

2.3.5 Zasoby

Z oficjalnych danych z 2014 r., które rząd rosyjski przekazał Radzie Europy w 2016 r., wynika, że w Federacji Rosyjskiej było 34 294 prokuratorów w stanie czynnym ⁽³⁷³⁾. Prokuratura na szczeblu lokalnym przeciętnie składa się z około 25–30 zastępców prokuratora i pracowników administracyjnych ⁽³⁷⁴⁾.

Budżet prokuratur jest ujęty w budżecie Prokuratury Generalnej ⁽³⁷⁵⁾. Każdego roku władza ustawodawcza przyjmuje przydział środków budżetowych na działania prokuratury ⁽³⁷⁶⁾. Całkowity zatwierdzony budżet prokuratury w 2010 r. wynosił 934 mln EUR, w 2012 r. wynosił 1,1 mld EUR, a w 2014 r. 1,3 mld EUR ⁽³⁷⁷⁾. Udział kosztów wynagrodzeń wynosi średnio 75–80%. Wynagrodzenie prokuratorów powiązane jest z wynagrodzeniem sędziów. Kiedy wynagrodzenia sędziów zostają podwyższone, rosną również wynagrodzenia prokuratorów ⁽³⁷⁸⁾.

2.3.6 Kwalifikacje i szkolenia

Prokuratorzy podmiotów Federacji Rosyjskiej muszą posiadać dyplom ukończenia studiów prawniczych, mieć ponad 30 lat i mieć staż pracy w prokuraturze wynoszący co najmniej siedem lat. Lokalni prokuratorzy muszą posiadać dyplom ukończenia studiów prawniczych uzyskany w ramach akredytowanego przez państwo programu szkoleń, mieć ponad 27 lat i mieć staż pracy w prokuraturze wynoszący co najmniej pięć lat ⁽³⁷⁹⁾.

Prokuratura zapewnia szkolenie wstępne nowych rekrutów, po którym następuje ogólne szkolenie w miejscu pracy ⁽³⁸⁰⁾. Prokuratura posiada własną akademię szkoleniową, która podlega biuru Prokuratury Generalnej ⁽³⁸¹⁾. Akademia Biura Prokuratury Generalnej Federacji Rosyjskiej posiada główny wydział w Moskwie i szereg oddziałów w innych regionach. Głównym celem akademii jest podnoszenie kwalifikacji pracowników prokuratury i przygotowywanie ich do pracy. Zapewnia ona również naukowe i metodyczne wsparcie działalności prokuratury ⁽³⁸²⁾.

⁽³⁷²⁾ Fundacja Werdykt Publiczny, Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy prowadzenia śledztw w Rosji (tom 2)), 30 listopada 2013 r., ss. 13–17; Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, О состоянии законности и правопорядка в 2013 году и о проделанной работе по их укреплению. Доклад на заседании Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации (o stanie prawa i porządku prawnego w 2013 r. oraz o działaniach podjętych w celu ich wzmocnienia. Przemówienie na posiedzeniu Rady Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej), 29 kwietnia 2014 r.; Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, О состоянии законности и правопорядка в 2014 году и о проделанной работе по их укреплению. Доклад на заседании Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации (o stanie prawa i porządku prawnego w 2014 r. oraz o działaniach podjętych w celu ich wzmocnienia. Przemówienie na posiedzeniu Rady Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej), 29 kwietnia 2015 r.

⁽³⁷³⁾ Rada Europy – CEPEJ, European judicial systems Efficiency and quality of justice – Edition 2016 (2014 data) (Systemy sądowe w Europie – Efektywność i jakość wymiaru sprawiedliwości – wydanie z 2016 r. (dane z 2014 r.)), 6 października 2016 r., s. 134.

⁽³⁷⁴⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., s. 88.

⁽³⁷⁵⁾ Cooper, J., The Funding of the Power Agencies of the Russian State (Finansowanie agencji siłowych w Rosji), 2007 r.

⁽³⁷⁶⁾ Rada Europy – Rada Konsultacyjna Prokuratorów Europejskich, Questionnaire with a view of the preparation of Opinion No. 7 on the management of the means of the prosecution services (Kwestionariusz przeprowadzony w celu przygotowania opinii nr 7 na temat zarządzania środkami służb prokuratorskich), 7 lutego 2012 r., s. 5.

⁽³⁷⁷⁾ Rada Europy – CEPEJ, European judicial systems Efficiency and quality of justice – Edition 2016 (2014 data) (Systemy sądowe w Europie – Efektywność i jakość wymiaru sprawiedliwości – wydanie z 2016 r. (dane z 2014 r.)), 6 października 2016 r., s. 58.

⁽³⁷⁸⁾ Rada Europy – Rada Konsultacyjna Prokuratorów Europejskich, Questionnaire with a view of the preparation of Opinion No. 7 on the management of the means of the prosecution services (Kwestionariusz przeprowadzony w celu przygotowania opinii nr 7 na temat zarządzania środkami służb prokuratorskich), 7 lutego 2012 r., s. 6.

⁽³⁷⁹⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 15.1, 16.1, 40.1.

⁽³⁸⁰⁾ Rada Europy – CEPEJ, sprawozdanie „European judicial systems: Efficiency and quality of justice – Edition 2014 (2012 data)” (Systemy sądowe w Europie – Efektywność i jakość wymiaru sprawiedliwości – wydanie z 2014 r. (dane z 2012 r.)), 17 września 2014 r., s. 294.

⁽³⁸¹⁾ Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, The Prosecutor General’s Office of the Russian Federation. Tasks, functions and key activities (Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej. Zadania, funkcje i kluczowe działania), 2015 r., ss. 62–63; Rada Europy – CEPEJ, sprawozdanie „European judicial systems: Efficiency and quality of justice – Edition 2014 (2012 data)” (Systemy sądowe w Europie – Efektywność i jakość wymiaru sprawiedliwości – wydanie z 2014 r. (dane z 2012 r.)), 17 września 2014 r., s. 295.

⁽³⁸²⁾ Akademia Prokuratury Generalnej Federacji Rosyjskiej, Устав Академии (Statut Akademii), 15 września 2015 r.; Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej, The Prosecutor General’s Office of the Russian Federation. Tasks, functions and key activities (Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej. Zadania, funkcje i kluczowe działania), 2015 r., ss. 62–63.

C. Uczciwość

2.3.7 Niezależność polityczna / mianowanie

Zgodnie z ustawą federalną prokuratura jest niezależnym organem państwowym⁽³⁸³⁾. Organizacja pozarządowa Penal Reform International zwraca uwagę, że „władza wykonawcza kontroluje mianowanie prokuratorów, a tym samym może wpływać na podejmowane przez nich decyzje”⁽³⁸⁴⁾.

Prokurator Generalny jest mianowany na pięcioletnią kadencję⁽³⁸⁵⁾ przez Radę Federacji na podstawie nominacji Prezydenta i może być odwołany zgodnie z tą samą procedurą⁽³⁸⁶⁾. Ze względu na szerokie uprawnienia Prokuratora Generalnego procedura mianowania jest mocno upolityczniona⁽³⁸⁷⁾. Oficjalnie Prokurator Generalny odpowiada zarówno przed Prezydentem, jak i przed Radą Federacji⁽³⁸⁸⁾. Prokurator Generalny może zgłaszać Prezydentowi kandydatów na swoich zastępców, którzy następnie zostają mianowani zgodnie z tą samą procedurą⁽³⁸⁹⁾.

Od 2014 r. prokuratorzy podmiotów Federacji Rosyjskiej są mianowani przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej na podstawie rekomendacji Prokuratora Generalnego oraz za zgodą właściwego podmiotu Federacji Rosyjskiej⁽³⁹⁰⁾. Prezydent może odwoływać prokuratorów podmiotów Federacji Rosyjskiej bez konsultacji z Prokuratorem Generalnym ani z podmiotami⁽³⁹¹⁾.

Prokuratorzy niższego szczebla, z wyjątkiem prokuratorów podmiotów Federacji Rosyjskiej, są mianowani i odwoływani przez Prokuratora Generalnego niezależnie od konsultacji lokalnych⁽³⁹²⁾.

Od 2014 r. prokuratorzy wszystkich szczebli są powoływani na kadencję pięcioletnią. Może ona zostać przedłużona o kolejne pięć lat⁽³⁹³⁾. Prokuratorzy mianowani przed 2014 r. na czas nieokreślony są obecnie powoływani na pięcioletnią kadencję⁽³⁹⁴⁾. Wiek przejścia prokuratorów na obowiązkową emeryturę wynosi 70 lat⁽³⁹⁵⁾.

Oddzielny organ złożony z prokuratorów rekrutuje prokuratorów niższego szczebla w Federacji Rosyjskiej. Wstępny wybór kandydatów na prokuratorów odbywa się na podstawie wywiadu, testów psychologicznych i oceny dokumentów przedłożonych przez kandydatów. Po okresie próbnym trwającym sześć miesięcy nowo zwerbowani prokuratorzy muszą uzyskać wstępne poświadczenie⁽³⁹⁶⁾.

⁽³⁸³⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 4 ust. 2 i art. 5.

⁽³⁸⁴⁾ Penal Reform International, National mechanisms for the prevention of torture in Eastern Europe: Belarus, Russia and Ukraine (Krajowe mechanizmy zapobiegania torturom w Europie Wschodniej: Białoruś, Rosja i Ukraina), 2013 r., s. 18.

⁽³⁸⁵⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 12 ust. 5.

⁽³⁸⁶⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 129 ust. 2; Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 12 ust. 1.

⁽³⁸⁷⁾ Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., s. 191.

⁽³⁸⁸⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 12 ust. 1.

⁽³⁸⁹⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 12.1.

⁽³⁹⁰⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 15.1 ust. 1.

⁽³⁹¹⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 15.1 ust. 2; Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., Law and Legal System of the Russian Federation (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), 14 stycznia 2015 r., s. 191.

⁽³⁹²⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 16.1; ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 12 października 2015 r.

⁽³⁹³⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 12, 15.1, 16.1.

⁽³⁹⁴⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 19.1.

⁽³⁹⁵⁾ Rada Europy – CEPEJ, sprawozdanie „European judicial systems: Efficiency and quality of justice – Edition 2014 (2012 data)” (Systemy sądowe w Europie – Efektywność i jakość wymiaru sprawiedliwości – wydanie z 2014 r. (dane z 2012 r.)), 17 września 2016 r., s. 324.

⁽³⁹⁶⁾ Rada Europy – CEPEJ, Scheme for Evaluating Judicial Systems 2013, Russian Federation (System oceny systemów sądowych w 2013 r., Federacja Rosyjska), 10 września 2014 r., ss. 40–41; Rada Europy, Rada Europy – CEPEJ, Report on „European judicial systems – Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality of justice” (Sprawozdanie w sprawie systemów sądowych w Europie – Wydajność i jakość wymiaru sprawiedliwości – wydanie z 2014 r. (dane z 2012 r.)), 17 września 2014 r., s. 290.

2.3.8 Lojalność

Działaniami prokuratury oficjalnie kieruje Prokuratur Generalny i żadne inne organy rządowe nie mogą zarządzać jej działaniami ani ich kontrolować⁽³⁹⁷⁾.

Niektóre źródła wspominają, że prokuratura stanowi w praktyce część władzy prezydenckiej w Rosji. Wykładowczyni akademicka Irina Dzhidzalova twierdzi, że Prezydent może wydawać polecenia bezpośrednio Prokuratorowi Generalnemu⁽³⁹⁸⁾. Również holenderskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych wspomina, że prokuratury w Rosji nie można uważać za organ niezależny od władzy wykonawczej⁽³⁹⁹⁾.

Rząd federalny określa finansowe i materiałowo-techniczne zasoby prokuratury w Rosji⁽⁴⁰⁰⁾. Daje to rządowi w pewnym stopniu wpływ na prokuraturę⁽⁴⁰¹⁾. Ponadto Komitet Śledczy – organ podporządkowany Prezydentowi – ma prawo prowadzić dochodzenia w sprawie zarzutów dotyczących przestępstw popełnionych przez prokuratorów i wszcząć postępowanie karne przeciwko prokuratorowi⁽⁴⁰²⁾.

Zdaniem Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników brak w ustawie podstaw zwolnienia prokuratorów może prowadzić do „nadmiernej presji i wpływu na prokuratorów, w szczególności ze strony władzy wykonawczej”⁽⁴⁰³⁾.

Organizacja pozarządowa Penal Reform International zwróciła uwagę w 2013 r., że „niewystarczający stopień niezależności prokuratorów wynika również z problemów stwarzanych przez podwójną odpowiedzialność prokuratury za ściganie przestępstw i nadzór nad prawidłowym prowadzeniem dochodzeń”. Źródło to twierdziło, że „podwójna odpowiedzialność” prokuratury za nadzór nad legalnością dochodzeń i udane ściganie przestępstw ogranicza motywację do kwestionowania metod śledczych zastosowanych w celu pozyskania dowodów, w szczególności przyznania się do winy. „Skutkuje to niepowodzeniem we wszczynaniu oraz przeprowadzaniu szybkich, bezstronnych i skutecznych dochodzeń w sprawie zarzutów tortur lub złego traktowania”⁽⁴⁰⁴⁾.

Instytut Praworządności wyjaśnia, że prokurator wyznaczony do przedstawienia sprawy karnej w sądzie otrzyma kompletną dokumentację od swojego przełożonego bez możliwości zmiany ani dodania czegokolwiek do dochodzenia⁽⁴⁰⁵⁾. W praktyce pracownicy prokuratury pracują z tymi samymi sędziami, promując kulturę współpracy między sędzią a prokuratorem⁽⁴⁰⁶⁾. Ponadto wielu sędziów to byli prokuratorzy lub pracownicy organów ścigania⁽⁴⁰⁷⁾. Zdaniem Instytutu Praworządności w regionach o wysokim stopniu korupcji i słabej kulturze praworządności sędziowie i prokuratorzy będą konsultować się i podejmować wspólnie decyzje odnośnie do sprawy. Prokuratura wywiera również nacisk na sąd, żeby tolerował nieprawidłowości w dochodzeniach policji. Przyczynia się to do stronniczości w oskarżaniu w rosyjskim systemie karnym i umniejsza rolę prokuratury jako obrońcy praw obywateli w postępowaniu karnym⁽⁴⁰⁸⁾.

Według różnych źródeł prokuratura ma nieproporcjonalny wpływ na wynik postępowań karnych; sędziowie często przyjmują bezpośrednio punkt widzenia prokuratury, ponieważ podobno większą wagę przywiązują do argumentów

⁽³⁹⁷⁾ Rada Europy – Rada Konsultacyjna Prokuratorów Europejskich, Questionnaire with a view of the preparation of Opinion No. 7 on the management of the means of the prosecution services (Kwestionariusz przeprowadzony w celu przygotowania opinii nr 7 na temat zarządzania środkami służb prokuratorskich), 7 lutego 2012 r., ss. 2–3.

⁽³⁹⁸⁾ Dzhidzalova, I.T, Прокуратура в современном государственном аппарате России (Prokuratura w obecnej strukturze Rosji), 2014 r.

⁽³⁹⁹⁾ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Russische Federatie, lipiec 2014 r., s. 26.

⁽⁴⁰⁰⁾ Dzhidzalova, I.T, Прокуратура в современном государственном аппарате России (Prokuratura w obecnej strukturze Rosji), 2014 r.; Rada Europy – Rada Konsultacyjna Prokuratorów Europejskich, Questionnaire with a view of the preparation of Opinion No. 7 on the management of the means of the prosecution services (Kwestionariusz przeprowadzony w celu przygotowania opinii nr 7 na temat zarządzania środkami służb prokuratorskich), 7 lutego 2012 r., s. 5.

⁽⁴⁰¹⁾ Dzhidzalova, I.T, Прокуратура в современном государственном аппарате России (Prokuratura w obecnej strukturze Rosji), 2014 r.

⁽⁴⁰²⁾ Dzhidzalova, I.T, Прокуратура в современном государственном аппарате России (Prokuratura w obecnej strukturze Rosji), 2014 r.

⁽⁴⁰³⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 15.

⁽⁴⁰⁴⁾ Penal Reform International, National mechanisms for the prevention of torture in Eastern Europe: Belarus, Russia and Ukraine (Krajowe mechanizmy zapobiegania torturom w Europie Wschodniej: Białoruś, Rosja i Ukraina), 2013 r., s. 19.

⁽⁴⁰⁵⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., s. 10.

⁽⁴⁰⁶⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., ss. 10–11.

⁽⁴⁰⁷⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., ss. 6–7.

⁽⁴⁰⁸⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., ss. 10–11.

prokuratora niż do argumentów obrony⁽⁴⁰⁹⁾. Sytuacja ta jest strukturalnie wzmocniana przez fakt, że prokuratorzy i sędziowie mają ze sobą dużo kontaktu, co oznacza, że sędziowie są znacznie bliżej prokuratorów niż obrony⁽⁴¹⁰⁾. Międzynarodowa Komisja Prawników dodaje, że „wobec sędziów mogą zostać wyciągnięte konsekwencje, włącznie z odwołaniem, jeśli zostaną uznani za niewystarczająco dbałych o potrzeby prokuratury”⁽⁴¹¹⁾. Sędziowie otrzymują negatywną ocenę za duży odsetek decyzji unieważnionych przez sądy wyższych instancji, a prokuratorzy systematycznie odwołują się od decyzji, z których nie są zadowoleni⁽⁴¹²⁾.

Rosyjska organizacja pozarządowa Komitet przeciwko Torturom informuje, że zgodnie z prawem prokurator jest uprawniony do chronienia praw obywateli. Poziom zaangażowania prokuratora zależy od przedmiotu skargi. Prokuratura działa stosunkowo skutecznie, jeśli sprawa nie dotyczy działań organów ścigania ani działań wysokiej rangi urzędników. Typowymi przykładami skutecznego postępowania prokuratorowskiego są sprawy odnoszące się do warunków panujących w szkołach lub przedszkolach (żywność, ogrzewanie) lub do naruszania praw obywatelskich przez struktury gminne⁽⁴¹³⁾.

2.3.9 Kodeks postępowania

Zgodnie z ustawą o prokuraturze wobec pracowników, którzy nie wykonują swoich obowiązków lub wykonują je nieprawidłowo, ich przełożeni mogą zastosować środki dyscyplinarne, a mianowicie zwrócenie uwagi, naganę, upomnienie, poważne upomnienie, degradację, pozbawienie stopnia honorowego, wpis do akt (ostrzeżenie o niepełnej zgodności z kwalifikowaniem się do pełnienia służby) oraz zwolnienie⁽⁴¹⁴⁾.

Instytut Praworządności wspomina, że prokuratura nie publikuje swoich wewnętrznych regulacji i zarządzeń dotyczących oceny jej pracowników i pododdziałów. Dlatego takie informacje można uzyskać wyłącznie ze źródeł wtórnych. Instytut Praworządności twierdzi, że wewnętrzna ocena pracowników oparta jest na wskaźnikach ilościowych, nawet jeśli są one mniej restrykcyjne niż na przykład w policji. Przykładowo prokuratorzy sprawujący nadzór będą oceniani na podstawie następujących głównych wskaźników: liczby podjętych decyzji o wszczęciu sprawy karnej, liczby spraw przesłanych do sądu po tym, jak dochodzenie zakończyło się postawieniem w stan oskarżenia, jak również liczby przygotowawczych decyzji proceduralnych. Według Instytutu Praworządności ta ilościowa ocena zwiększa presję na pracę prokuratury i najwyraźniej niewiele zrobiono, żeby to zmienić⁽⁴¹⁵⁾.

Instytut Praworządności wspomina, że na szczeblu lokalnym do celów prokuratury należy przeprowadzanie w danym czasie określonej liczby kontroli i inspekcji w trakcie nadzoru nad działalnością policji i agencji śledczych. Instytut dodaje, że prokuratura jest odpowiedzialna – wraz z innymi podmiotami wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych – za odnotowany wskaźnik przestępczości i wskaźnik rozwiązanych spraw. Dlatego prokuratura również jest zainteresowana unikaniem „nierozwiązywalnych” spraw i utrzymywaniem niektórych spraw poza rejestrem. To minimalizuje prawdopodobieństwo, że określone naruszenie zostanie zidentyfikowane przez prokuratora w trakcie kontroli⁽⁴¹⁶⁾. Według Instytutu Praworządności powierzchowny nadzór prokuratora nad dochodzeniem skutkuje

⁽⁴⁰⁹⁾ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Russische Federatie, lipiec 2014 r., s. 26; Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation – Country Profile prepared by the ICJ Centre for the Independence of Judges and Lawyers (Federacja Rosyjska – profil państwa sporządzony przez Centrum ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników przy Międzynarodowej Komisji Prawników), 6 czerwca 2014 r., s. 16.; OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 11; IRL i KGI, Российский следователь: 12 эмпирических фактов ((Rosyjski śledczy – 12 faktów empirycznych), 15 czerwca 2015 r., s. 7.

⁽⁴¹⁰⁾ Paneyakh, E., Faking performance together: systems of performance evaluation in Russian enforcement agencies and production of bias and privilege (Fabrykowanie wyników: systemy oceny skuteczności działania w rosyjskich organach ścigania a kształtowanie stronniczości i przywilejów), 2014 r., s. 130; IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., s. 11.

⁽⁴¹¹⁾ Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation – Country Profile prepared by the ICJ Centre for the Independence of Judges and Lawyers (Federacja Rosyjska – profil państwa sporządzony przez Centrum ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników przy Międzynarodowej Komisji Prawników), 6 czerwca 2014 r., s. 16.

⁽⁴¹²⁾ Paneyakh, E., Faking performance together: systems of performance evaluation in Russian enforcement agencies and production of bias and privilege (Fabrykowanie wyników: systemy oceny skuteczności działania w rosyjskich organach ścigania a kształtowanie stronniczości i przywilejów), 2014 r., s. 130.

⁽⁴¹³⁾ Ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 12 października 2015 r.

⁽⁴¹⁴⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” („O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), 17 stycznia 1992 r., art. 41.7.

⁽⁴¹⁵⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., ss. 10, 17–18; IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., s. 88.

⁽⁴¹⁶⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., s. 10.

jednak przekazywaniem prokuratorom uczestniczącym w procesie sądowym niskiej jakości aktów oskarżenia. Prokuratorzy ci z kolei są oceniani na podstawie liczby oskarżeń zakończonych wyrokiem skazującym i dlatego mają motywację do forsowania słabych oskarżeń aż do skazania ⁽⁴¹⁷⁾.

2.3.10 Możliwość wniesienia skargi na działania prokuratury

Według rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom obywatele mogą wnieść skargę na postępowanie prokuratora do prokuratora wyższej rangi, do prokuratora regionu lub do Prokuratora Generalnego. Wszelkie działania lub dokumenty prokuratury mogą być zakwestionowane w sądzie. W przypadkach, w których nie są zaangażowane interesy polityczne, sądy na ogół są dość niezależne w ocenie działań prokuratury i wydają należycie uzasadnione orzeczenia ⁽⁴¹⁸⁾.

Wykładowczyni akademicka Maria Shklyaruk ⁽⁴¹⁹⁾ wspomina, że ze względu na szczególne miejsce prokuratury w postępowaniu karnym może ona łatwo blokować sprawy przeciwko swoim pracownikom. Może stwierdzać braki w sprawach karnych przeciwko swoim pracownikom i odmawiać zgody na skierowanie sprawy do sądu ⁽⁴²⁰⁾.

2.3.11 Korupcja

We wrześniu 2014 r. rosyjski ośrodek analityczny Levada-Center przeprowadził sondaż opinii dotyczący sposobu postrzegania zjawiska korupcji w agencjach rządowych. Jeżeli chodzi o zjawisko korupcji w prokuraturze, 25% respondentów uznało, że pracownicy prokuratury są „najbardziej skorumpowani”, 37% – „średnio skorumpowani”, a 18% – „najmniej skorumpowani” ⁽⁴²¹⁾.

Zgodnie z informacjami przedstawionymi w rozdziale 2.2.1. [Ogólne informacje o Komitecie Śledczym Federacji Rosyjskiej](#) i w opinii przewodniczącego Agory w Rosji część spraw – w szczególności spraw karnych – rozstrzyga się poprzez wręczanie łapówek w trakcie negocjacji ze śledczymi i prokuratorami jeszcze zanim sprawa trafi na wokandę ⁽⁴²²⁾.

W dniu 1 listopada 2016 r. Komitet Śledczy ogłosił wszczęcie śledztwa przeciwko byłemu prokuratorowi obwodu leningradzkiego z powodu łapownictwa ⁽⁴²³⁾.

2.3.12 Zaufanie

We wrześniu 2016 r. organizacja Levada-Center przeprowadziła sondaż opinii dotyczący poziomu zaufania obywateli do szeregu instytucji rządowych. 24% respondentów uznało prokuraturę za w pełni godną zaufania, 38% stwierdziło, że nie jest ona w pełni godna zaufania, natomiast 19% wskazało, że nie posiada do niej zaufania. 19% respondentów miało trudności w udzieleniu odpowiedzi na to pytanie ⁽⁴²⁴⁾. Dane z badań przeprowadzonych przez organizację Levada w poprzednich latach wskazują na wyższy poziom zaufania ⁽⁴²⁵⁾.

W listopadzie 2014 r. organizacja Levada-Center opublikowała wyniki badania dotyczącego stosunków między społeczeństwem a organami ścigania, które prowadziła na przestrzeni 10 lat we współpracy z Fundacją Werdykt Publiczny. Jedno z pytań zawartych w tym badaniu brzmiało: „Czy uważa Pan/Pani, że sąd i prokuratura zapewnią Panu/Pani ochronę, jeżeli padnie Pan/Pani ofiarą nadużyć ze strony funkcjonariuszy policji?”. 32% respondentów

⁽⁴¹⁷⁾ IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Części pierwsza i druga. Streszczenie, 2013 r., ss. 17–19; IRL i KGI, Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania). Część 1, rozdziały 1, 2, 3, październik 2012 r., s. 89.

⁽⁴¹⁸⁾ Ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 12 października 2015 r.

⁽⁴¹⁹⁾ Mariya Shklyaruk rozpoczęła swoją karierę w policji i prokuraturze. Po późniejszych studiach w Rosji i Niemczech została badaczką w Instytucie Praworządności.

⁽⁴²⁰⁾ KGI, Кому нужна настоящая реформа правоохранительных органов и почему все ведомства будут против (Komu jest potrzebna obecna reforma organów ścigania i dlaczego wszystkie resorty będą jej przeciwne), 18 listopada 2013 r.

⁽⁴²¹⁾ Levada-Center, Коррупция в системе государственной власти (Korupcja w systemie organów państwowych), 18 listopada 2014 r.

⁽⁴²²⁾ Agora, wywiad z prezesem organizacji przeprowadzony przez Landinfo, Oslo, 6 października 2015 r.

⁽⁴²³⁾ Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej, Probe launched against former prosecutor of Leningrad Region (Wszczęcie śledztwa przeciwko byłemu prokuratorowi obwodu leningradzkiego), 1 listopada 2016 r.

⁽⁴²⁴⁾ Levada-Center, Institutional trust (Poziom zaufania do instytucji), 13 października 2016 r.

⁽⁴²⁵⁾ Levada-Center, Institutional trust (Poziom zaufania do instytucji), 16 października 2015 r., Trust in the power institutions (Poziom zaufania do instytucji posiadających istotne uprawnienia) 13 listopada 2014 r.

wyraziło przekonanie, że sądy i prokuratorzy zapewniliby im ochronę, natomiast 30% stwierdziło, że nie ma poczucia, iż mogłoby liczyć na tego rodzaju ochronę. 6,2% respondentów zadeklarowało pełne zaufanie do obydwu tych instytucji ⁽⁴²⁶⁾.

Zgodnie z szacunkami rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet Przeciwko Torturom poziom zaufania obywateli do prokuratury utrzymuje się na dość wysokim poziomie. Obywatele stosunkowo często zwracają się do prokuratorów. W Rosji nie ustanowiono żadnych ograniczeń w kwestii kierowania spraw i składania wniosków do prokuratury ⁽⁴²⁷⁾.

W 2014 r. Irina Nikowa – magister Akademii Prokuratury Generalnej – stwierdziła, że istotna część działań prowadzonych przez prokuraturę polega na rozpatrywaniu skarg i wniosków składanych przez obywateli. Zdaniem Nikowej w ciągu kilku ostatnich lat liczba wniosków kierowanych do organów krajowych stale rosta, co świadczy o tym, że obywatele chętnie korzystają z instrumentów ochrony swoich praw, w tym z możliwości wniesienia skargi do prokuratury ⁽⁴²⁸⁾.

2.4 Sądy

2.4.1 Sądy krajowe

A. Informacje ogólne

System sądowy Federacji Rosyjskiej został ustanowiony na mocy Konstytucji Federacji Rosyjskiej oraz federalnej ustawy konstytucyjnej „О судебной системе Российской Федерации” (o systemie sądowym Federacji Rosyjskiej), 31 grudnia 1996 r. ⁽⁴²⁹⁾.

Rosyjski system prawny opiera się na tradycji prawa cywilnego, choć można w nim zaobserwować pewne istotne odstępstwa od tej tradycji. Można wśród nich wymienić np. uznawanie porządków prawnych innych niż porządki bazujące na kodeksie prawa cywilnego oraz m.in. silną pozycję prokuratorów ⁽⁴³⁰⁾.

W latach 90. XX wieku przeprowadzono reformę systemu wymiaru sprawiedliwości mającą na celu większe uniezależnienie sędziów od wpływów ze strony organów ścigania i od nacisków politycznych ⁽⁴³¹⁾. Pomimo licznych reform brak niezawisłości sędziowskiej pozostaje jedną z kwestii budzących największe obawy wśród podmiotów monitorujących przestrzeganie praw człowieka, takich jak Komisarz Praw Człowieka Rady Europy ⁽⁴³²⁾ oraz Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników ⁽⁴³³⁾.

⁽⁴²⁶⁾ Levada-Center, Почему в России полюбили полицию? (Dlaczego polubiono policję w Rosji?), 7 listopada 2014 r.

⁽⁴²⁷⁾ Ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 12 października 2015 r.

⁽⁴²⁸⁾ Nikowa, I. I., Конституционно-правовой статус органов прокуратуры и их деятельность в сфере защиты прав человека и гражданина (Status konstytucyjny i prawny organów prokuratury oraz ich działania w zakresie ochrony praw człowieka i obywateli), 2014 r.

⁽⁴²⁹⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., rozdział 7; Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „О судебной системе Российской Федерации” (o systemie sądowym Federacji Rosyjskiej), 31 grudnia 1996 r.

⁽⁴³⁰⁾ Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation: Legal tradition (Federacja Rosyjska: tradycja prawna), 16 czerwca 2014 r.; informacje na temat roli prokuratury można znaleźć w poprzednim rozdziale niniejszego sprawozdania.

⁽⁴³¹⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 4.

⁽⁴³²⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 17.

⁽⁴³³⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 6.

2.4.1.1 Struktura

W skład rosyjskiego systemu sądowego wchodzi sądy konstytucyjne na szczeblu centralnym i regionalnym oraz sądy powszechne, przy czym funkcję sądu najwyższej instancji pełni Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej. W Rosji funkcjonuje odrębny system sądów arbitrażowych orzekających w sprawach gospodarczych ⁽⁴³⁴⁾. W 2014 r. rozwiązano Naczelny Sąd Arbitrażowy, a jego kompetencje przekazano Sądowi Najwyższemu ⁽⁴³⁵⁾.

Sądy powszechne rozpoznają sprawy karne, administracyjne i cywilne w ramach swojej właściwości miejscowej i są podzielone na trzy instancje, przy czym Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej pełni funkcję sądu najwyższej instancji. Funkcje sądów pierwszej instancji pełnią sędziowie pokoju orzekający w magistratach podmiotów Federacji Rosyjskiej. Sędziowie pokoju orzekają w mniej złożonych sprawach cywilnych i administracyjnych oraz w sprawach karnych, w których maksymalny wymiar kary nie przekracza trzech lat pozbawienia wolności. Funkcje sądów drugiej instancji pełnią sądy rejonowe – są to sądy federalne odpowiedzialne za rozpoznawanie odwołań od orzeczeń wydanych przez sędziów pokoju; sądy rejonowe pełnią funkcję sądów pierwszej instancji w przypadku poważniejszych spraw. Funkcje sądów trzeciej instancji pełnią sądy federalne w podmiotach Federacji Rosyjskiej – stanowią one sądy powszechne najwyższej instancji na terytorium tych podmiotów. W niektórych sprawach sądy te mogą również orzekać jako sądy pierwszej instancji ⁽⁴³⁶⁾. Większość spraw karnych i cywilnych rozpoznają sądy rejonowe ⁽⁴³⁷⁾.

Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej jest sądem najwyższej instancji właściwym do rozpoznawania spraw cywilnych, karnych i administracyjnych. Pełni on funkcję sądu pierwszej instancji w sprawach przeciwko urzędnikom wysokiego szczebla, w tym w sprawach przeciwko Prezydentowi Federacji Rosyjskiej. Rozstrzyga on również spory gospodarcze między organami publicznymi na szczeblu federalnym a organami podmiotów federalnych Federacji Rosyjskiej. Działając w charakterze sądu drugiej instancji, Sąd Najwyższy rozpoznaje odwołania od orzeczeń najwyższych sądów federalnych podmiotów Federacji Rosyjskiej oraz sądów wojskowych. Jako sąd trzeciej instancji (sąd kasacyjny) Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej dokonuje przeglądu orzeczeń komitetów wykonawczych sądów najwyższej instancji w sprawach dotyczących podmiotów Federacji Rosyjskiej oraz orzeczeń komitetów wykonawczych sądów wojskowych. Pełniąc funkcję najwyższego organu sądowego Federacji Rosyjskiej, sąd ten zapewnia dokonywanie jednolitej wykładni przepisów i jednolite stosowanie prawa przez sądy niższej instancji ⁽⁴³⁸⁾.

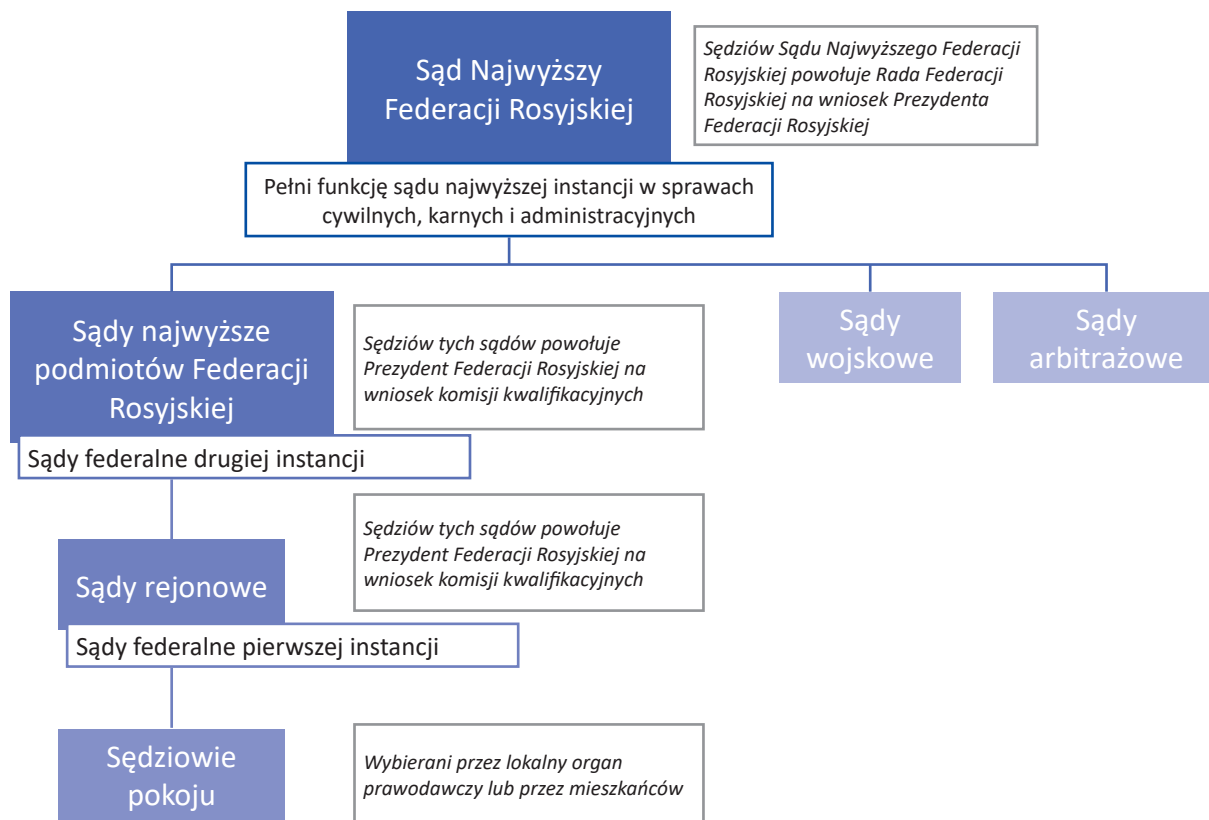
⁽⁴³⁴⁾ Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej, Overview of the Judicial System of the Russian Federation (Przegląd systemu sądowego Federacji Rosyjskiej), b.d.; Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 8.

⁽⁴³⁵⁾ Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej, Overview of the Judicial System of the Russian Federation (Przegląd systemu sądowego Federacji Rosyjskiej), b.d.

⁽⁴³⁶⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., ss. 8–9; Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation: Court structure (Federacja Rosyjska: struktura sądów), 16 czerwca 2014 r.; Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej, Overview of the Judicial System of the Russian Federation (Przegląd systemu sądowego Federacji Rosyjskiej), b.d.

⁽⁴³⁷⁾ Biblioteka Kongresu, Introduction to Russia's Legal System (Wprowadzenie do rosyjskiego systemu prawnego), 29 kwietnia 2016 r.; Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej, Overview of the Judicial System of the Russian Federation (Przegląd systemu sądowego Federacji Rosyjskiej), b.d.

⁽⁴³⁸⁾ Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej, Information about the Supreme Court (Informacje na temat Sądu Najwyższego), b.d.

Schemat 2: Struktura sądów w Federacji Rosyjskiej ⁽⁴³⁹⁾

Sądy arbitrażowe (gospodarcze) są sądami posiadającymi szczególną właściwość w sprawach majątkowych i gospodarczych ⁽⁴⁴⁰⁾. Decyzja o połączeniu Naczelnego Sądu Arbitrażowego z Sądem Najwyższym Federacji Rosyjskiej, do którego doszło w 2014 r., była przedmiotem krytyki, ponieważ Sąd Arbitrażowy miał opinię sądu działającego w sposób skuteczny i przejrzysty oraz cechującego się niezależnością polityczną ⁽⁴⁴¹⁾.

Sądy wojaskowe rozpoznają sprawy dotyczące wojskowych i obywateli odbywających okresową służbę wojskową. Sądy wojaskowe są właściwe do orzekania w sprawach cywilnych, administracyjnych i karnych. Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej pełni funkcję sądu najwyższej instancji w sprawach rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sądy wojaskowe ⁽⁴⁴²⁾.

B. Potencjał

2.4.1.2 Zasoby

Zgodnie ze stanem na dzień 31 grudnia 2015 r. w Rosji funkcjonowało 2505 sądów federalnych, z których 2390 było sądami powszechnymi (z czego 119 – sądami wojskowymi), a 115 było sądami arbitrażowymi. Spośród 2390

⁽⁴³⁹⁾ Schemat opracowany na podstawie informacji z następujących źródeł: Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., ss. 8–9; Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation: Court structure (Federacja Rosyjska: struktura sądów), 16 czerwca 2014 r.; Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej, Overview of the Judicial System of the Russian Federation (Przegląd systemu sądowego Federacji Rosyjskiej), b.d.

⁽⁴⁴⁰⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 9; Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej, Overview of the Judicial System of the Russian Federation (Przegląd systemu sądowego Federacji Rosyjskiej), b.d.

⁽⁴⁴¹⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 5; Institute of Modern Russia, Who Shall Judge? (Kto ma sądzić?), 30 września 2014 r.; Freedom House, Freedom in the World 2014, Russia (Wolność na świecie w 2014 r. – Rosja), 23 stycznia 2014 r.

⁽⁴⁴²⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 9.

sądów powszechnych 85 jest sądami najwyższymi (uwzględniając sądy najwyższe nowych podmiotów federalnych Sewastopolu i Republiki Krymu), a 2186 – sądami rejonowymi. W federalnych sądach powszechnych zatrudnionych było 22 851 sędziów, w tym 16 329 w sądach rejonowych i 5770 w sądach najwyższych⁽⁴⁴³⁾.

Europejska Komisja na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości – organ ustanowiony w ramach Rady Europy – odnotowała, że, biorąc pod uwagę całkowite terytorium państw należących do Rady Europy, w Federacji Rosyjskiej występuje duże zagęszczenie sądów pierwszej instancji – w 2014 r. zagęszczenie to kształtowało się na poziomie 6,5 sądu na 100 000 mieszkańców. Dla porównania w połowie z 48 państw lub podmiotów, które zostały uwzględnione w badaniu, wartość ta była niższa niż 1,4 sądu pierwszej instancji na 100 000 mieszkańców⁽⁴⁴⁴⁾.

2.4.1.3 Procedura powoływania i kadencja sędziów

Kandydat na sędziego musi spełnić następujące wymogi ogólne: musi być obywatelem rosyjskim oraz musi posiadać dyplom potwierdzający ukończenie studiów prawnych. Sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej muszą mieć co najmniej 40 lat i posiadać co najmniej piętnastoletnie doświadczenie związane z wykonywaniem zawodu prawniczego. Sędziowie Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej muszą mieć co najmniej 35 lat i posiadać co najmniej dziesięcioletnie doświadczenie związane z wykonywaniem zawodu prawniczego. Sędziowie sądów najwyższych muszą mieć co najmniej 30 lat i posiadać co najmniej siedmioletnie doświadczenie w związane z wykonywaniem zawodu prawniczego. Sędziowie sądów rejonowych i sędziowie pokoju muszą mieć co najmniej 25 lat i posiadać co najmniej pięcioletnie doświadczenie związane z wykonywaniem zawodu prawniczego⁽⁴⁴⁵⁾. Proces powoływania i wyboru sędziów regulują przepisy ustawy federalnej z 1992 r. o statusie sędziów⁽⁴⁴⁶⁾. Sędziowie mogą pełnić powierzoną im funkcję maksymalnie do 70. roku życia⁽⁴⁴⁷⁾.

Sędziów Sądu Najwyższego powołuje Rada Federacji na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Innych sędziów federalnych (np. sędziów sądów najwyższych podmiotów Federacji Rosyjskiej lub sędziów sądów rejonowych) powołuje Prezydent Federacji Rosyjskiej na wniosek komisji kwalifikacyjnych. W zależności od przepisów prawa miejscowego sędziów pokoju wybiera lokalny organ prawodawczy lub mieszkańcy⁽⁴⁴⁸⁾.

Prezydent Federacji Rosyjskiej powołuje prezesów sądów na sześcioletnią kadencję. Kadencja prezesów sądów może zostać jednokrotnie odnowiona. Prezesa sądów odgrywają ważną rolę w procesie powoływania i awansowania sędziów oraz przy podejmowaniu środków dyscyplinarnych wobec sędziów⁽⁴⁴⁹⁾. Zgodnie z ustawą federalną o statusie sędziów prezes sądu musi zatwierdzić sędziego zgłoszonego przez komisję (radę) kwalifikacyjną jako kandydata na określone stanowisko w sądzie. Rada kwalifikacyjna może uchylić decyzję prezesa o odmowie zatwierdzenia sędziego⁽⁴⁵⁰⁾.

W swoim sprawozdaniu z 2014 r. Specjalna Sprawozdawczyni ONZ ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników zwróciła uwagę na fakt, że powoływanie i mianowanie sędziów przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej może skutkować wywieraniem nacisków politycznych na sędziów, a także może wpłynąć na ich zachowanie i nastawienie. Ponadto

⁽⁴⁴³⁾ Departament Sądownictwa Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej, Отчет Об Итогах Деятельности Судебного Департамента При Верховном Суде Российской Федерации За 2015 Год (Sprawozdanie z działalności Departamentu Sądownictwa Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej za 2015 r.), 29 marca 2016 r., ss. 88–91.

⁽⁴⁴⁴⁾ Rada Europy – CEPEJ, European judicial systems Efficiency and quality of justice – Edition 2016 (2014 data) (Systemy sądowe w Europie – Efektywność i jakość wymiaru sprawiedliwości – wydanie z 2016 r. (dane z 2014 r.)), 6 października 2016 r., ss. 171–172.

⁽⁴⁴⁵⁾ Pravo.gov.ru, ustawa Federacji Rosyjskiej nr 3132-1 „О статусе судей в Российской Федерации” (o statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej), 26 czerwca 1992 r., art. 4.

⁽⁴⁴⁶⁾ Pravo.gov.ru, ustawa Federacji Rosyjskiej nr 3132-1 „О статусе судей в Российской Федерации” (o statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej), 26 czerwca 1992 r.

⁽⁴⁴⁷⁾ Pravo.gov.ru, ustawa Federacji Rosyjskiej nr 3132-1 „О статусе судей в Российской Федерации” (o statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej), 26 czerwca 1992 r., art. 11.

⁽⁴⁴⁸⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 6; Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej, Overview of the Judicial System of the Russian Federation (Przegląd systemu sądowego Federacji Rosyjskiej), b.d.

⁽⁴⁴⁹⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s.16.

⁽⁴⁵⁰⁾ Rada Europy – Rada Konsultacyjna Sędziów Europejskich, Questionnaire for the Preparation of Regulation No. 19 (2016) of the Consultative Council of European Judges (CCEJ): „Role of Presidents of the Court” (Kwestionariusz dotyczący przygotowania opinii nr 19 (2016) Rady Konsultacyjnej Sędziów Europejskich, CCEJ: „Rola prezesów sądów”), 2016 r.

specjalna sprawozdawczyni skrytykowała obecność przedstawicieli Prezydenta oraz organów legislacyjnych w komisjach kwalifikacyjnych⁽⁴⁵¹⁾. Zarówno specjalna sprawozdawczyni, jak i Komisarz Praw Człowieka Rady Europy zalecają, aby wyboru prezesów sądów dokonywali przedstawiciele władzy sądowniczej, a nie wykonawczej⁽⁴⁵²⁾.

Specjalna sprawozdawczyni ONZ, Komitet Praw Człowieka ONZ i Międzynarodowa Komisja Prawników⁽⁴⁵³⁾ krytykowały brak przejrzystości procesu naboru sędziów, podkreślając, że prezes sądu, w którym istnieje wakat, często wywiera wpływ na proces oceny kandydata. Taka sytuacja wiąże się z ryzykiem, że nowo powołany sędzia będzie czuł się zobowiązany do lojalności w stosunku do prezesa sądu. Nieprzejrzystość procesu wyboru daje również opinii publicznej podstawy do snucia różnego rodzaju przypuszczeń. Prawnikom chcącym wykonywać zawód sędziowski rzekomo rzadko udaje się zdobyć zatrudnienie na tym stanowisku, ponieważ system faworyzuje byłych prokuratorów, asesorów sądowych i pracowników organów ścigania⁽⁴⁵⁴⁾. W opinii Międzynarodowej Komisji Prawników wprowadzone w 2015 r. zmiany w procedurze naboru sędziów okazały się niewystarczające do tego, by wyeliminować niedociągnięcia w procesie oceny kandydatów na sędziów⁽⁴⁵⁵⁾. Międzynarodowa Komisja Prawników zaleciła odpowiednie weryfikowanie kandydatów do pełnienia urzędu sędziowskiego pod kątem znajomości prawa i etyki sędziowskiej, a także wprowadzenie środków zabezpieczających przed nieformalnym popieraniem kandydatów oraz pozwalających uniknąć wywierania innego rodzaju niepożądanego wpływu na proces powoływania sędziów⁽⁴⁵⁶⁾.

Brak możliwości skrócenia kadencji sędziów i zabezpieczenie ich kadencyjności to istotne czynniki wpływające na niezawisłość sędziów⁽⁴⁵⁷⁾. W Rosji sędziów federalnych powołuje się na czas nieokreślony, natomiast sędziów pokoju wybiera się na pięcioletnią kadencję z możliwością jej jednokrotnego przedłużenia⁽⁴⁵⁸⁾. Komisarz Praw Człowieka Rady Europy oraz specjalna sprawozdawczyni ONZ z zadowoleniem przyjęli fakt zniesienia trzyletniego okresu próbnego dla sędziów federalnych w 2009 r.⁽⁴⁵⁹⁾

2.4.1.4 Szkolenie sędziów

W Rosyjskiej Akademii Sprawiedliwości regularnie organizuje się kursy i szkolenia dla sędziów i innych pracowników rosyjskich sądów. Akademia posiada oddziały regionalne i prowadzi szkołę prawa, w której uczy się około 80 000 studentów. Nowi sędziowie muszą przejść wstępne szkolenie praktyczne i brać udział w obowiązkowych szkoleniach organizowanych co trzy lata od zakończenia wstępnego szkolenia. Akademia jest finansowana przez rząd i cierpi na niedobór środków finansowych. Dostęp do rozwiązań technologicznych takich jak wideokonferencje również

⁽⁴⁵¹⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 6; na szczeblu regionalnym i krajowym istnieją komisje/kolegia kwalifikacyjne składające się z doświadczonych sędziów, specjalistów w dziedzinie prawa oraz przedstawicieli Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Komisje odrywają istotną rolę w procesie powoływania, awansowania i odwoływania sędziów.

⁽⁴⁵²⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 18; Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 16.

⁽⁴⁵³⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., ss. 6–7; Komitet Praw Człowieka ONZ, Concluding observations on the seventh periodic report of the Russian Federation (Uwagi końcowe dotyczące siódmego sprawozdania okresowego Federacji Rosyjskiej), 28 kwietnia 2015 r., s. 7; Międzynarodowa Komisja Prawników, Submission to the Human Rights Committee in advance of the examination of the Russian Federation's seventh periodic report under Article 40 of the International Covenant on Civil and Political Rights (Uwagi skierowane do Komitetu Praw Człowieka przed analizą siódmego sprawozdania okresowego Federacji Rosyjskiej na mocy art. 40 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych), luty 2015 r., ss. 3–6.

⁽⁴⁵⁴⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., ss. 6–7.

⁽⁴⁵⁵⁾ Międzynarodowa Komisja Prawników, Recommendations on the Draft Federal Law introducing certain amendments to the procedure of selection of judges (Zalecenia dotyczące projektu ustawy federalnej wprowadzającej określone zmiany w procedurze naboru sędziów), 14 kwietnia 2015 r., s. 3.

⁽⁴⁵⁶⁾ Międzynarodowa Komisja Prawników, Recommendations on the Draft Federal Law introducing certain amendments to the procedure of selection of judges (Zalecenia dotyczące projektu ustawy federalnej wprowadzającej określone zmiany w procedurze naboru sędziów), 14 kwietnia 2015 r., ss. 3 i 5.

⁽⁴⁵⁷⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 7; Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation: Appointment and promotion of judges; Security of tenure (Federacja Rosyjska: Powoływanie i awansowanie sędziów; gwarancje związane z kadencyjnością), 16 czerwca 2014 r.

⁽⁴⁵⁸⁾ Pravo.gov.ru, ustawa Federacji Rosyjskiej nr 3132-1 „О статусе судей в Российской Федерации” (o statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej), 26 czerwca 1992 r., art. 11.

⁽⁴⁵⁹⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach od 3 do 12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 17; OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 7.

jest ograniczony, co ogranicza zasięg organizowanych szkoleń⁽⁴⁶⁰⁾. Specjalna sprawozdawczyni ONZ podkreśliła w swoim sprawozdaniu, że w opinii niektórych z jej rozmówców nawet sędziowie, którzy przeszli szkolenia organizowane przez Akademię, mieli wykazywać się nieznajomością przepisów regulujących kwestie związane z imigracją i uchodźcami, a także nieznajomością praw człowieka i orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka⁽⁴⁶¹⁾. Przedstawiciele sądownictwa i społeczeństwa obywatelskiego, którzy rozmawiali z Komisarzem Praw Człowieka Rady Europy w 2013 r., stwierdzili jednak, że wśród sędziów można zaobserwować coraz lepszą znajomość orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, oraz że w latach 2009–2012 co najmniej 376 sędziów wzięło udział w szkoleniach poświęconych temu orzecznictwu oraz odbyło wizyty studyjne w siedzibie Trybunału Sprawiedliwości Praw Człowieka⁽⁴⁶²⁾.

2.4.1.5 Korzystanie z technologii informacyjnych

W ostatnim czasie w ramach rosyjskiego systemu sądowego można było zaobserwować wzrost zainteresowania zwiększeniem stopnia wykorzystania technologii informacyjnych. W latach 2008–2010 istotnie zwiększono budżet przeznaczony na zapewnienie lepszego wykorzystania technologii informacyjnych⁽⁴⁶³⁾. Zgodnie z przepisami ustawy federalnej obowiązującej od 2010 r.⁽⁴⁶⁴⁾ sądy są zobowiązane do publikowania swoich orzeczeń w internecie oraz do podawania informacji o podejmowanych przez siebie działaniach do wiadomości publicznej. Zgodnie z informacjami zawartymi w sprawozdaniu dotyczącym klimatu inwestycyjnego w 2016 r. opracowanym przez Departament Stanu Stanów Zjednoczonych wszystkie rosyjskie sądy dysponują środkami technicznymi umożliwiającymi im publikowanie list zaplanowanych spraw, nazwisk sędziów, informacji o lokalizacji sądu, pism, z których mogą korzystać strony, oraz odpisów orzeczeń⁽⁴⁶⁵⁾. W ramach aktualnie realizowanego programu federalnego (2013–2020) na rzecz rozwoju systemu sądowego skoncentrowano się na kwestiach związanych z zarządzaniem rejestrami sądowymi i połączeniem elektronicznych baz danych prowadzonych przez poszczególne sądy⁽⁴⁶⁶⁾.

Informatorzy wskazywali na niedociągnięcia w tej dziedzinie. W swoim sprawozdaniu z 2014 r. Specjalna Sprawozdawczyni ONZ ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników wyraziła „bolewanie, że informacje na temat postępowań przed sądami wszystkich instancji w ramach krajowego systemu sądowego nie są jeszcze publicznie dostępne w internecie”⁽⁴⁶⁷⁾. Komisarz Praw Człowieka Rady Europy odnotował w 2013 r., że we wszystkich sądach powszechnych należałoby wprowadzić procedury zautomatyzowanego przydzielania spraw, których powinno się „ściśle i systematycznie przestrzegać”. Komisarz zalecił również zwiększenie przejrzystości systemu sądowego m.in. poprzez zapewnienie otwartego dostępu do orzeczeń sądowych oraz zagwarantowanie obywatelom prawa śledzenia przebiegu rozpraw sądowych⁽⁴⁶⁸⁾.

2.4.1.6 Przydzielanie spraw i zaległe sprawy

W sądach powszechnych prezes sądu przydziela sprawy poszczególnym sędziom. Eksperci zwrócili uwagę na brak odpowiednich procedur w tym zakresie, co sprawia, że system jest podatny na nadużycia takie jak manipulacje,

⁽⁴⁶⁰⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., ss. 16–17; Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 20.

⁽⁴⁶¹⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., ss. 16–17.

⁽⁴⁶²⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 20.

⁽⁴⁶³⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 13.

⁽⁴⁶⁴⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 262-FZ „Об обеспечении доступа к информации о деятельности судов в Российской Федерации” (o udzielaniu dostępu do informacji dotyczących działalności sądów w Federacji Rosyjskiej), 22 grudnia 2008 r.

⁽⁴⁶⁵⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2016 Investment Climate Statement, Russia (Oświadczenie dotyczące klimatu inwestycyjnego za 2016 r. – Rosja), 5 lipca 2016 r.

⁽⁴⁶⁶⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 13.

⁽⁴⁶⁷⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 9.

⁽⁴⁶⁸⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 14.

przypadki korupcji, wywieranie presji zewnętrznej i wewnętrznej i ingerowanie w przebieg postępowań. Sędziemu można na przykład celowo przydzielić zbyt dużą liczbę spraw, aby narazić go na sankcje dyscyplinarne z tytułu opóźnień w ich rozpatrywaniu ⁽⁴⁶⁹⁾.

2.4.1.7 System odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów

Zgodnie z przepisami ustawy federalnej o statusie sędziów wobec sędziów można podjąć trzy rodzaje środków dyscyplinarnych: udzielić im upomnienia, udzielić im nagany i usunąć ich z zajmowanej funkcji ⁽⁴⁷⁰⁾. Usunięcie sędziego z zajmowanej przez niego funkcji lub złożenie sędziego z urzędu oznacza, poza odebraniem sędziemu prawa do piastowania urzędu i przysługującego mu z tego tytułu wynagrodzenia, również odebranie mu prawa do pobierania emerytury sędziowskiej i innych świadczeń socjalnych ⁽⁴⁷¹⁾.

Międzynarodowi obserwatorzy zwrócili uwagę na fakt, że brak przejrzystych kryteriów uzasadniających złożenie sędziego z urzędu jest problematyczny i przyczynia się do ograniczenia niezawisłości sędziowskiej ⁽⁴⁷²⁾. W praktyce sędziowie byli w przeszłości odwoływani z urzędu z racji wydanych przez siebie wyroków – dotyczyło to np. sędziów, którzy orzekali w głośnych sprawach niezgodnie z otrzymanymi instrukcjami, sędziów, którzy wydawali dużą liczbę wyroków uniewinniających lub sędziów, którzy zdecydowali się zwolnić podejrzanych z aresztu ⁽⁴⁷³⁾.

W opinii Międzynarodowej Komisji Prawników w Rosji co roku odwołuje się średnio od 40 do 50 sędziów (szacunki sporządzono na podstawie danych z 2012 r.). Liczba przypadków odwołania sędziów jest niezwykle wysoka w porównaniu z innymi państwami europejskimi, nawet po uwzględnieniu wielkości państwa i dużej liczby sędziów. Ponadto istnieją dowody świadczące o tym, że sędziowie są często poddawani naciskom mającym na celu nakłonienie ich do rezygnacji z pełnionej funkcji ⁽⁴⁷⁴⁾. W opinii Międzynarodowej Komisji Prawników wysoki wskaźnik odwołań sędziów wynika z niedociągnięć w procesie naboru prowadzących do powoływania niewykwalifikowanych sędziów, którzy są następnie odwoływani z urzędu za pomocą kar dyscyplinarnych ⁽⁴⁷⁵⁾.

W 2013 r. przyjęto poprawkę do ustawy o statusie sędziów wprowadzającą wymóg, zgodnie z którym działania dyscyplinarne wobec sędziego muszą zostać podjęte w ciągu dwóch lat od dnia domniemanego popełnienia przez

⁽⁴⁶⁹⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 8; Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., ss. 14 i 16.

⁽⁴⁷⁰⁾ Pravo.gov.ru, ustawa Federacji Rosyjskiej nr 3132-1 „О статусе судей в Российской Федерации” (o statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej), 26 czerwca 1992 r., art. 12.1.

⁽⁴⁷¹⁾ Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation – Country Profile prepared by the ICJ Centre for the Independence of Judges and Lawyers (Federacja Rosyjska – profil państwa sporządzony przez Centrum ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników przy Międzynarodowej Komisji Prawników), 6 czerwca 2014 r., s. 16.

⁽⁴⁷²⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 18; OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., ss. 18–19; Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation – Country Profile prepared by the ICJ Centre for the Independence of Judges and Lawyers (Federacja Rosyjska – profil państwa sporządzony przez Centrum ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników przy Międzynarodowej Komisji Prawników), 6 czerwca 2014 r., ss. 16–17.

⁽⁴⁷³⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 10; Komitet Praw Człowieka ONZ, Concluding observations on the seventh periodic report of the Russian Federation (Uwagi końcowe dotyczące siódmego sprawozdania okresowego Federacji Rosyjskiej), 28 kwietnia 2015 r., s. 7; Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation – Country Profile prepared by the ICJ Centre for the Independence of Judges and Lawyers (Federacja Rosyjska – profil państwa sporządzony przez Centrum ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników przy Międzynarodowej Komisji Prawników), 6 czerwca 2014 r., s. 16.

⁽⁴⁷⁴⁾ Międzynarodowa Komisja Prawników, Securing justice: the disciplinary system for judges in the Russian Federation (Ochrona wymiaru sprawiedliwości: system kar dyscyplinarnych dla sędziów w Federacji Rosyjskiej), grudzień 2012 r., ss. 8–9; OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 10; Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 18; Komitet Praw Człowieka ONZ, Concluding observations on the seventh periodic report of the Russian Federation (Uwagi końcowe dotyczące siódmego sprawozdania okresowego Federacji Rosyjskiej), 28 kwietnia 2015 r., s. 7.

⁽⁴⁷⁵⁾ Międzynarodowa Komisja Prawników, Recommendations on the Draft Federal Law introducing certain amendments to the procedure of selection of judges (Zalecenia dotyczące projektu ustawy federalnej wprowadzającej określone zmiany w procedurze naboru sędziów), 14 kwietnia 2015 r., s. 2.

nego nadużycia. Brak takiego okresu przedawnienia wywoływał u sędziów poczucie niepewności, ponieważ zapewniał stosownym organom możliwość przetrzymywania kompromitujących sędziów materiałów w celu ich późniejszego wykorzystywania do wywierania na nich nacisków⁽⁴⁷⁶⁾.

2.4.1.8 Reformy / nowe przepisy

W latach 2002–2011 wdrożono dwa plany reform federalnych w obszarze sądownictwa (plan na lata 2002–2006 i plan na lata 2007–2011). Reformy koncentrowały się na podwyższeniu wynagrodzenia sędziów, poprawie ich warunków pracy oraz modernizacji systemu administracji, budynków sądu oraz wyposażenia technicznego. Podjęto również wysiłki na rzecz zwiększenia przejrzystości prac sądów. W trakcie wdrażania reformy przyjęto szereg ustaw i poprawek⁽⁴⁷⁷⁾. W aktualnie realizowanym programie federalnym (lata 2013–2020) na rzecz rozwoju systemu sądowego skoncentrowano się na kwestiach związanych z wykonywaniem orzeczeń sądowych, rozwojem systemu pomocy prawnej i dostępem do wymiaru sprawiedliwości⁽⁴⁷⁸⁾.

W dniu 15 września 2015 r.⁽⁴⁷⁹⁾ weszła w życie ustawa federalna z 2015 r. – Kodeks postępowania przed sądami administracyjnymi Federacji Rosyjskiej⁽⁴⁸⁰⁾. We wspomnianym kodeksie ustanowiono procedury regulujące przebieg postępowań administracyjnych przed Sądem Najwyższym i przed sądami powszechnymi. Wiele przepisów kodeksu postępowania przed sądami administracyjnymi zaczerpnięto z kodeksu postępowania cywilnego. Wśród najistotniejszych zmian należy wymienić: wprowadzenie możliwości wniesienia skargi w trybie przyspieszonym, wprowadzenie pism sądowych i tytułów egzekucyjnych w formie elektronicznej oraz wprowadzenie możliwości przeprowadzenia uproszczonego postępowania sądowego bez konieczności przeprowadzania rozprawy ustnej⁽⁴⁸¹⁾.

2.4.1.9 Obciążenie sprawami

Zgodnie z wynikami badania przeprowadzonego w 2012 r. przez Kathryn Hendley z Uniwersytetu Wisconsin rosyjski system sądowy jest przeciążony z uwagi na zbyt dużą liczbę spraw, przy czym w ostatnich latach liczba ta nieustannie się zwiększa. Sędziowie wszystkich sądów skarżą się na przecracowanie. Z danych dotyczących sądów powszechnych wynika, że łączna liczba spraw rozpoznanych przez te sądy zwiększyła się ponad dwukrotnie w latach 2000–2010. Wzrost ten był najlepiej widoczny w przypadku spraw innych niż sprawy karne. Dane wskazują, że przeciętny sędzia pokoju orzekał w ponad 200 sprawach w miesiącu. W Centralnym Okręgu Federalnym, który obejmuje Moskwę, odnotowano jeden z najniższych wskaźników obciążenia sędziów sprawami, natomiast w Dalekowschodnim Okręgu Federalnym wartość tego wskaźnika była najwyższa. Kathryn Hendley powołała się na wyniki badania przeprowadzonego w 2012 r. wśród 759 sędziów (43% z nich było sędziami w sądach pokoju) – uczestnicy tego badania twierdzili, że co tydzień otrzymują 30 nowych spraw⁽⁴⁸²⁾.

Z informacji zgromadzonych przez Komisarza Praw Człowieka Rady Europy w trakcie misji, jaką odbył on w Rosji w 2013 r., wynika, że sędziowie mają od 45 do 80 minut na rozpoznanie danej sprawy. Sędziowie są również

⁽⁴⁷⁶⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 10; Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation – Country Profile prepared by the ICJ Centre for the Independence of Judges and Lawyers (Federacja Rosyjska – profil państwa sporządzony przez Centrum ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników przy Międzynarodowej Komisji Prawników), 6 czerwca 2014 r., s. 18.

⁽⁴⁷⁷⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 5.

⁽⁴⁷⁸⁾ Rada Europy – CEPEJ, Recent Significant Developments in the Judicial Field in the Russian Federation (Niedawne istotne zmiany w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w Federacji Rosyjskiej), lipiec 2015 r., s. 1.

⁽⁴⁷⁹⁾ Sirota & Partners, New Administrative Procedure Code Introduces Collective Redress and Accelerates Court Procedure (Nowy kodeks postępowania administracyjnego wprowadza możliwość zbiorowego dochodzenia roszczeń i przyspiesza przebieg postępowań sądowych), 17 września 2015 r.

⁽⁴⁸⁰⁾ Pravo.gov.ru, Кодекс административного судопроизводства Российской Федерации (kodeks postępowania przed sądami administracyjnymi Federacji Rosyjskiej), nr 21-FZ, 8 marca 2015 r.

⁽⁴⁸¹⁾ Lexology, The Administrative Court Proceedings Code of the Russian Federation is signed into law (Kodeks postępowania przed sądami administracyjnymi Federacji Rosyjskiej wchodzi w życie), 18 marca 2015 r.; Sirota & Partners, New Administrative Procedure Code Introduces Collective Redress and Accelerates Court Procedure (Nowy kodeks postępowania administracyjnego wprowadza możliwość zbiorowego dochodzenia roszczeń i przyspiesza przebieg postępowań sądowych), 17 września 2015 r.

⁽⁴⁸²⁾ Hendley, K., Too Much of a Good Thing? Assessing Access to Civil Justice in Russia (Za dużo dobrego? Ocena dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych w Rosji), 19 września 2012 r., ss. 4–8.

poddawani naciskom, aby zakańczć postępowania w wyznaczonym terminie ⁽⁴⁸³⁾. W 2010 r. ówczesny prezydent Federacji Rosyjskiej Dmitrij Miedwiediew zlecił zidentyfikowanie środków, które pozwoliłyby zmniejszyć poziom obciążenia sędziów pracą ⁽⁴⁸⁴⁾.

Kathryn Hendley argumentuje jednak, że przedstawione powyżej dane są nieco mylące, ponieważ przy ich gromadzeniu nie dokonywano rozróżnienia między prostymi i złożonymi postępowaniami. Hendley podkreśla, że sądy powszechne rozpatrują wiele spraw w ramach postępowań uproszczonych przeprowadzanych wyłącznie na podstawie oświadczeń jednej ze stron, ponieważ nie dochodzi w nich do żadnego rzeczywistego sporu ⁽⁴⁸⁵⁾. Sędzia musi zapoznać się z treścią orzeczenia w postaci „postanowienia” i podpisać to postanowienie, ale większość prac związanych ze sporządzeniem tego orzeczenia wykonują pracownicy sądu ⁽⁴⁸⁶⁾. W latach 2008–2011 w ramach tzw. postępowania uproszczonego rozpoznano ponad połowę spraw cywilnych przed sądami powszechnymi i ponad 70% spraw przed sędziami pokoju. Strony wnoszą zażalenia lub skargi na tego rodzaju postanowienia w zaledwie 7% przypadków ⁽⁴⁸⁷⁾.

Bardziej aktualne informacje na temat obciążenia sądów sprawami nie były dostępne w momencie publikacji niniejszego sprawozdania.

C. Uczciwość

2.4.1.10 Rzetelny proces sądowy

Specjalna Sprawozdawczyni ONZ ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników wyraziła zaniepokojenie w związku z nieprzestrzeganiem zasady domniemania niewinności na rosyjskich salach sądowych. Po pierwsze, oskarżonych oddziela się od pozostałych uczestników postępowania sądowego, umieszczając ich w metalowej klatce lub w drewnianych kabinach. Po drugie, zaledwie około 1% spraw karnych kończy się uniewinnieniem oskarżonego. Poddawani naciskom ze strony prokuratorów i oficerów śledczych sędziowie wolą przymykać oko na braki prowadzonych śledztw lub dochodzeń zamiast narażać się na negatywne konsekwencje grożące im w przypadku wydania wyroku uniewinniającego ⁽⁴⁸⁸⁾.

Specjalna sprawozdawczyni ONZ wyraziła również obawy w związku z brakiem przejrzystych kryteriów w kwestii doboru biegłych. W niektórych przypadkach w charakterze biegłych powoływano przedstawicieli tzw. tradycyjnych grup wyznaniowych, którzy zeznawali w sprawach dotyczących tekstów religijnych innych, nietradycyjnych grup wyznaniowych ⁽⁴⁸⁹⁾. Ponadto z informacji przekazanych przez prezesa rosyjskiej organizacji pozarządowej Agora wynika, że sędziowie w Rosji z reguły dość chętnie „delegują” odpowiedzialność za rozpoznanie sprawy na inne osoby zamiast opierać się na swoim własnym niezależnym osądzie. Opinię wydaną przez biegłego uznaje się zazwyczaj za „prawdę”. To samo dotyczy przedstawianych przez prokuratora lub przedstawicieli służby więziennej argumentów przemawiających przeciwko przedterminowemu zwolnieniu więźnia ⁽⁴⁹⁰⁾.

⁽⁴⁸³⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., ss. 19–20.

⁽⁴⁸⁴⁾ Hendley, K., Too Much of a Good Thing? Assessing Access to Civil Justice in Russia (Za dużo dobrego? Ocena dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych w Rosji), 19 września 2012 r., s. 8.

⁽⁴⁸⁵⁾ Hendley, K., Too Much of a Good Thing? Assessing Access to Civil Justice in Russia (Za dużo dobrego? Ocena dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych w Rosji), 19 września 2012 r., ss. 10–11.

⁽⁴⁸⁶⁾ Hendley, K., Too Much of a Good Thing? Assessing Access to Civil Justice in Russia (Za dużo dobrego? Ocena dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych w Rosji), 19 września 2012 r., ss. 10–11.

⁽⁴⁸⁷⁾ Hendley, K., Too Much of a Good Thing? Assessing Access to Civil Justice in Russia (Za dużo dobrego? Ocena dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych w Rosji), 19 września 2012 r., ss. 11–12.

⁽⁴⁸⁸⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 11.

⁽⁴⁸⁹⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., ss. 25–26.

⁽⁴⁹⁰⁾ Agora, wywiad z prezesem organizacji przeprowadzony przez Landinfo, Oslo, 6 października 2015 r.

Choć do takich sytuacji dochodzi rzadko, w 2016 r. media poinformowały o szeregu przypadków, w których rosyjskie sądy uchyliły wyrok skazujący i przekazały sprawę do ponownego rozpoznania⁽⁴⁹¹⁾. W przypadku opozycyjnego polityka Aleksieja Nawalnego sąd odmówił zamiany wyroku pozbawienia wolności w zawieszeniu na wyrok bezwzględny pozbawienia wolności⁽⁴⁹²⁾.

Zarówno Specjalna Sprawozdawczyni ONZ ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników, jak i Komisarz Praw Człowieka Rady Europy stwierdzili, że w toku prowadzonych dochodzeń i na sali sądowej nie przestrzega się zasady równości stron. Zgłaszano na przykład skargi dotyczące tego, że obrońcy nie mogli uzyskać dostępu do akt sprawy i zgromadzonego materiału dowodowego na takich samych zasadach co prokuratura, że dysponowali ograniczonym czasem na zapoznanie się z materiałem dowodowym przedstawionym przez prokuraturę oraz że napotykali trudności przy powoływaniu świadków, którzy mieli zeznawać na rzecz oskarżonego w postępowaniu⁽⁴⁹³⁾.

2.4.1.11 Niezawisłość sędziowska

Kwestie związane z niezawisłością sędziowską regulują przepisy ustawy federalnej o statusie sędziów⁽⁴⁹⁴⁾. Departament Stanu Stanów Zjednoczonych powołuje się na stanowisko, które Prezydencka Rada ds. Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego i Praw Człowieka miała przedstawić w 2013 r.: „W praktyce [sędziowie] nie posiadają autentycznej – w odróżnieniu od deklarowanej – niezawisłości. Sędzia, który nie zgodzi się wykonywać wydawanych mu poleceń, może przedwcześnie utracić przysługujące mu uprawnienia. Prowadzi to do sytuacji, w której sędzia działający zgodnie z zasadami etyki zawodowej jest poddawany naciskom w ramach systemu sądowego i zostaje pozbawiony możliwości obrony swoich praw”⁽⁴⁹⁵⁾.

Jak zostało to już omówione w rozdziale 2.4.1.3. **Procedura powoływania i kadencja sędziów**, procedury powoływania pracowników sądów stanowią przeszkodę utrudniającą zapewnienie niezawisłości sądownictwa, ponieważ zapewniają prezesom sądów możliwość wywierania nadmiernego wpływu na poszczególnych sędziów. Z kolei prezesi sądów pozostają w dużej mierze zależni od organów wykonawczych odpowiedzialnych za ich mianowanie/powoływanie⁽⁴⁹⁶⁾.

W niektórych regionach, w szczególności w małych miejscowościach lub w miejscowościach położonych na peryferiach, można zaobserwować istnienie bliskich powiązań między regionalnymi organami władzy wykonawczej, prokuratorem i sędziami⁽⁴⁹⁷⁾. Z informacji pochodzących z szeregu źródeł wynika, że sędziowie otrzymują od prezesów sądów instrukcje dotyczące sposobu, w jaki mają orzekać. Wielu prezesów sądów ma silne powiązania z organami politycznymi – dotyczy to w szczególności szczebla lokalnego. Sędziowie mają ograniczoną możliwość obrony przed tego rodzaju ingerencją ze strony prezesów sądu⁽⁴⁹⁸⁾. W opinii Międzynarodowej Komisji Prawników często dochodzi wręcz do przypadków, w których sędziowie nie muszą otrzymywać instrukcji dotyczących sposobu orzekania w określonej sprawie, ponieważ wiedzą z doświadczenia, jakiego wyroku się od nich oczekuje⁽⁴⁹⁹⁾.

⁽⁴⁹¹⁾ Caucasian Knot, Kurman-Ali Baichorov is at large (Kurman-Ali Bajchorow na wolności), 15 lutego 2016 r.; RWE/RS, Russia Acquits 'Primorsky Partisans' Of Murder In Retrial (Rosja oczyszcza „primorskich partyzantów” z zarzutu zabójstwa po ponownym rozpoznaniu sprawy), 20 lipca 2016 r.

⁽⁴⁹²⁾ RWE/RS, Moscow Court Upholds Navalny's Suspended Sentence (Sąd w Moskwie podtrzymuje wyrok skazujący Nawalnego na karę w zawieszeniu), 1 sierpnia 2016 r.

⁽⁴⁹³⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaut; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaut, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 11. Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 23.

⁽⁴⁹⁴⁾ Pravo.gov.ru, ustawa Federacji Rosyjskiej nr 3132-1 „О статусе судей в Российской Федерации” (o statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej), 26 czerwca 1992 r., art. 9.

⁽⁴⁹⁵⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁴⁹⁶⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaut; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaut, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., ss. 7–8; Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., ss. 16–17.

⁽⁴⁹⁷⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaut; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaut, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 6.

⁽⁴⁹⁸⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaut; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaut, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., ss. 7–8; Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., ss. 16–18; Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation: Independence and impartiality; Judicial integrity and accountability (Federacja Rosyjska: niezawisłość i bezstronność; uczciwość i rozliczalność sędziów), 16 czerwca 2014 r.

⁽⁴⁹⁹⁾ Międzynarodowa Komisja Prawników, Judicial integrity and accountability (Uczciwość i rozliczalność sędziów), 16 czerwca 2014 r.

Opisana praktyka, określana mianem „sprawiedliwości na telefon”⁽⁵⁰⁰⁾, jest szczególnie powszechna w przypadku dwóch rodzajów spraw: spraw związanych z terroryzmem i spraw dotyczących wolności słowa i wolności pokojowego zgromadzenia się⁽⁵⁰¹⁾.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami nakazy aresztowania, zajęcia, przeszukania i osadzenia muszą zostać zatwierdzone przez sędziów. W opinii Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych przy zatwierdzaniu takich nakazów sędziowie są narażeni na naciski polityczne i próby przekupstwa⁽⁵⁰²⁾.

Ekspert zajmujący się rosyjskim systemem sądowym są zdania, że orzeczenia w wielu sprawach rozpoznawanych przez rosyjskie sądy są wydawane zgodnie z prawem i bez jakiegokolwiek ingerencji z zewnątrz. Do takiej ingerencji dochodzi jednak w przypadku, gdy dana sprawa dotyczy żywotnych interesów rosyjskiej elity politycznej i gospodarczej⁽⁵⁰³⁾.

W opinii międzynarodowych obserwatorów na niezawisłość sędziów może wpływać również samo ich nastawienie do wykonywanego zawodu: jest to spowodowane faktem, że świadomość wielu sędziów została ukształtowana przez system sowiecki, przez co tacy sędziowie nadal uważają, że ich zadanie polega na obronie interesów państwa⁽⁵⁰⁴⁾.

W opinii Andrieja Loshaka, moskiewskiego dziennikarza telewizyjnego i prasowego, cechą charakterystyczną rosyjskiego systemu sądowego jest również obawa przed wydawaniem wyroków uniewinniających; był moskiewski sędzia, który został odwołany z zajmowanego stanowiska, twierdzi, że dobrym wskaźnikiem skuteczności sędziego jest liczba wydanych przez niego wyroków, które zostały uchylone przez sądy wyższej instancji. Sędzia ten twierdzi, że uchylono zaledwie 1% wydanych przez niego wyroków skazujących, które stanowiły 90% wszystkich wydanych przez niego wyroków. Jeżeli chodzi natomiast o wyroki uniewinniające, które stanowiły 10% wszystkich wydanych przez niego wyroków, sądy wyższej instancji uchylły co najmniej połowę z nich⁽⁵⁰⁵⁾. Jak już wspomniano w rozdziale 2.4.1.7. [System odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów](#), sędziowie mogą zostać również pociągnięci do odpowiedzialności dyscyplinarnej z tytułu uniewinnienia oskarżonych⁽⁵⁰⁶⁾.

Źródła informacji wspominają o przypadkach poddawania sędziów naciskom ze strony prokuratora i organów odpowiedzialnych za prowadzenie dochodzenia, aby nakłonić ich do wydania wyroku skazującego. Ponadto, jak wspomniano w rozdziale 2.3. [Prokuratura](#), obrońca dysponuje mniejszą ilością czasu na zapoznanie się z dowodami i materiałami sprawy oraz posiada bardziej ograniczony dostęp do tych dowodów i materiałów niż prokurator⁽⁵⁰⁷⁾.

Co więcej, w opinii prezesa Międzyregionalnego Stowarzyszenia Organizacji Praw Człowieka Agora⁽⁵⁰⁸⁾ rosyjskie sądownictwo charakteryzuje się bardzo silnie zakorzenioną kulturą organizacyjną. Starsi i bardziej doświadczeni sędziowie wywierają wpływ na nowych sędziów. Aby zmienić zachowanie sędziów, należy najpierw zmienić wspomnianą kulturę organizacyjną⁽⁵⁰⁹⁾.

⁽⁵⁰⁰⁾ Międzynarodowa Komisja Prawników stosuje ten termin w odniesieniu do sędziów, którzy otrzymują od prezesów sądu instrukcje dotyczące sposobu, w jaki mają orzekać. Tego samego terminu używa się również do opisanego zjawiska polegającego na „próbie sprawowania kontroli nad systemem sądowym zarówno przez organy państwowe, jak i przez podmioty prywatne”; zob. OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 6.

⁽⁵⁰¹⁾ Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation: Independence and impartiality; Judicial integrity and accountability (Federacja Rosyjska: niezawisłość i bezstronność; uczciwość i rozliczalność sędziów), 16 czerwca 2014 r.

⁽⁵⁰²⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁵⁰³⁾ Bowring, B., Justice and Power Politics in Russia (Wymiar sprawiedliwości i polityka siły w Rosji), 7 czerwca 2011 r.; Ledeneva, A., Telephone Justice in Russia: an update (Sprawiedliwość na telefon w Rosji: aktualizacja), maj 2011 r., ss. 18–19.

⁽⁵⁰⁴⁾ Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation: Independence and impartiality; Judicial integrity and accountability (Federacja Rosyjska: niezawisłość i bezstronność; uczciwość i rozliczalność sędziów), 16 czerwca 2014 r.; Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 15.

⁽⁵⁰⁵⁾ Loshak, A., Corruption, complicity, careerism: the hydra of Russian justice (Korupcja, współudział, karierowiczostwo: hydra rosyjskiego wymiaru sprawiedliwości), 18 marca 2011 r.

⁽⁵⁰⁶⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 10; Międzynarodowa Komisja Prawników, Judicial integrity and accountability (Uczciwość i rozliczalność sędziów), 16 czerwca 2014 r.

⁽⁵⁰⁷⁾ Transitions Online, Why do Russian judges act that way? (Dlaczego rosyjscy sędziowie zachowują się w taki sposób?), 6 lutego 2013 r.; OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 11.

⁽⁵⁰⁸⁾ Agora świadczy usługi doradztwa prawnego na rzecz ofiar domniemych przypadków naruszenia praw człowieka przez urzędników państwowych takich jak funkcjonariusze policji, żołnierze i urzędnicy wojskowi oraz funkcjonariusze służby więziennej, koncentrując się w szczególności na dziennikarzach, działaczach politycznych, blogerach i NGO.

⁽⁵⁰⁹⁾ Agora, wywiad z prezesem organizacji przeprowadzony przez Landinfo, Oslo, 6 października 2015 r.

2.4.1.12 Korupcja

Zgodnie z informacjami przedstawionymi w opracowanym przez Departament Stanu Stanów Zjednoczonych sprawozdaniu dotyczącym klimatu inwestycyjnego skala korupcji w rosyjskim systemie sądowym obejmuje różnego rodzaju działania, począwszy od przekupywania sędziów i prokuratorów, a skończywszy na tworzeniu fałszywych dowodów⁽⁵¹⁰⁾. Zgodnie z wynikami badania Global Corruption Barometer (Światowy Barometr Korupcji) przeprowadzonego w 2013 r. 84% respondentów uznało sądownictwo za skorumpowane lub skrajnie skorumpowane⁽⁵¹¹⁾.

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Fundację Bertelsmanna przedsiębiorcy uważają, spory między firmami są rozstrzygane w sprawiedliwy sposób; przedsiębiorcy podkreślają jednak, że sądy zachowują się stronnictwo w sprawach prowadzonych przeciwko agencjom państwowym. Zwłaszcza sądy niższej instancji są szczególnie narażone na korupcję i naciski polityczne⁽⁵¹²⁾. Zjawisko grabieży (rejderstwo), tj. niezgodnego z prawem przejmowania przedsiębiorstw lub części przedsiębiorstw, jest powszechne w Rosji⁽⁵¹³⁾.

W 2008 r. ówczesny prezydent Rosji Dmitrij Miedwiediew wdrożył szereg reform prawnych w celu przeciwdziałania korupcji w sądach. W ramach tych reform przyjęto ustawę zobowiązującą sędziów do ujawniania swoich dochodów i majątku. W opinii Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych reformy były – w ogólnym rozrachunku – wdrażane w niejednolity sposób⁽⁵¹⁴⁾.

2.4.1.13 Procesy z udziałem ławy przysięgłych

Zgodnie z art. 30 ust. 2 rosyjskiego kodeksu postępowania karnego oskarżony w sprawie karnej może zwrócić się o przeprowadzenie procesu z udziałem sędziego i ławy przysięgłych składającej się z 12 członków⁽⁵¹⁵⁾. Możliwość przeprowadzenia procesu z udziałem ławy przysięgłych jest zastrzeżona dla ograniczonej liczby przestępstw, którymi zajmują się sądy regionalne wyższej instancji⁽⁵¹⁶⁾. Do spraw rozpoznawanych z udziałem ławy przysięgłych zalicza się przestępstwa kwalifikowane, wymuszenia, kwalifikowane przypadki łapownictwa oraz przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości, takie jak krzywoprzysięstwo i utrudnianie funkcjonariuszowi policji podejmowania czynności⁽⁵¹⁷⁾. Sprawy dotyczące określonego rodzaju przestępstw, takich jak terroryzm, szpiegostwo, wzięcie zakładnika i masowe zakłócanie porządku, nie są rozpoznawane przez członków ławy przysięgłych, ale przez sąd orzekający w składzie trzech sędziów⁽⁵¹⁸⁾. W przypadku procesów z udziałem ławy przysięgłych odnotowuje się znacznie większą liczbę wyroków uniewinniających: o ile sędziowie uniewinniają mniej niż 1% oskarżonych, w przypadku członków ławy przysięgłych wartość tego wskaźnika wynosi około 20%⁽⁵¹⁹⁾.

W ostatnich latach można zaobserwować spadek liczby procesów z udziałem ławy przysięgłych. W sprawozdaniu Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych za 2015 r. stwierdzono, że – w opinii specjalistów w dziedzinie prawa – sytuacja ta jest spowodowana podejmowanymi przez władze wysiłkami na rzecz zmniejszenia liczby wyroków

⁽⁵¹⁰⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2016 Investment Climate Statement, Russia (Oświadczenie dotyczące klimatu inwestycyjnego za 2016 r. – Rosja), czerwiec 2016 r.

⁽⁵¹¹⁾ Transparency International, Global Corruption Barometer (Światowy Barometr Korupcji), 2013 r.

⁽⁵¹²⁾ Fundacja Bertelsmanna, Transformation Index BTI 2016 Russia Country Report (Sprawozdanie krajowe dotyczące Rosji za 2016 r. sporządzone w ramach badania wskaźnika transformacji BTI), s. 11. Fundacja Bertelsmanna to największa działająca prywatna fundacja non-profit w Niemczech. Fundacja podejmuje działania w kwestiach politycznych, społecznych, gospodarczych, edukacyjnych i kulturalnych oraz w kwestiach związanych ze stanem zdrowia. Wskaźnik transformacji BTI jest wykorzystywany do opracowania rankingu 128 krajów rozwijających się i krajów w okresie transformacji zawierającego informacje o wynikach ilościowych uzyskiwanych przez te państwa. Wskaźnik służy do pomiaru aktualnego stanu demokracji i gospodarki rynkowej, jej ewolucji na przestrzeni ostatnich dwóch lat oraz jakości sprawowania rządów.

⁽⁵¹³⁾ Rejderstwa dopuszcza się „przedsiębiorstwo konkurujące z firmą, która pada jego ofiarą (...); polega ono na tym, że funkcjonariusze organów ścigania i sądy udzielają przedsiębiorstwu dopuszczającemu się rejderstwa wsparcia, podejmując działania korupcyjne” polegające m.in. na „stawianiu zarzutów, które są albo całkowicie fikcyjne, albo bardzo starannie dobrane pod określonym kątem”. Chatham House, Reiderstvo: Asset-Grabbing in Russia (Rejderstwo: Grabież majątku w Rosji), marzec 2014 r., ss. 2 i 7.

⁽⁵¹⁴⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2014 Investment Climate Statement, Russia (Oświadczenie dotyczące klimatu inwestycyjnego za 2014 r. – Rosja), czerwiec 2014 r.

⁽⁵¹⁵⁾ Pravo.gov.ru, kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, nr 174-FZ, 18 grudnia 2001 r.

⁽⁵¹⁶⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁵¹⁷⁾ Instytut Studiów nad Konfliktami, Ideologią i Polityką, Jury trials in Modern Russia (Procesy z udziałem ławy przysięgłych we współczesnej Rosji), 28 stycznia 2010 r.

⁽⁵¹⁸⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁵¹⁹⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.; Instytut Studiów nad Konfliktami, Ideologią i Polityką, Jury trials in Modern Russia (Procesy z udziałem ławy przysięgłych we współczesnej Rosji), 28 stycznia 2010 r.; OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaut; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaut, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 12.

uniewinniających w sprawach karnych⁽⁵²⁰⁾. Ponadto z informacji przekazanych przez organizację Freedom House wynika, że wyroki korzystne dla oskarżonego są często uchylane przez sądy wyższej instancji, które mogą zwracać się o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania dopóki nie uzyskają pożądanego przez siebie wyroku⁽⁵²¹⁾. Specjaliści w dziedzinie prawa uznają przeprowadzanie procesów z udziałem ławy przysięgłych za jeden z niewielu sposobów, które mogłyby przyczynić się do usprawnienia funkcjonowania systemu sądowego⁽⁵²²⁾.

Procedury naboru członków ławy przysięgłych w Rosji były przedmiotem krytyki. W opinii specjalnego sprawozdawcy ONZ proces naboru powinien być przeprowadzany losowo, aby wykluczyć możliwość wywierania wpływu na członków ławy przysięgłych. Wymienianie się listami potencjalnych członków ławy przysięgłych również narusza zasadę losowego naboru członków ławy przysięgłych⁽⁵²³⁾. Specjalna sprawozdawczyni ONZ wskazała również, że wykształceni i pracujący obywatele często ignorują wezwania do sądu, ponieważ uważają, że członkowie ławy przysięgłych są nieodpowiednio opłacani i że pełnienie tej funkcji stanowi stratę czasu. Z tego względu w ławach przysięgłych można zaobserwować nadreprezentację osób bardziej podatnych na korupcję i manipulację. Brak wymogu, zgodnie z którym werdykty ławy przysięgłych muszą być jednomyślne, może również sprzyjać łapownictwu⁽⁵²⁴⁾.

2.4.1.14 Zaufanie

We wrześniu 2016 r. organizacja Levada-Center⁽⁵²⁵⁾ przeprowadziła sondaż opinii dotyczący poziomu zaufania obywateli do szeregu instytucji rządowych. 22% respondentów uznało sądownictwo za w pełni godne zaufania, 39% stwierdziło, że nie jest ono w pełni godne zaufania, natomiast 23% wskazało, że nie posiada do niego zaufania. 16% respondentów miało trudności w udzieleniu odpowiedzi na to pytanie⁽⁵²⁶⁾. Powołując się na wyniki innego sondażu przeprowadzonego przez Levada-Center, Moscow Times odnotował w 2013 r., że zdaniem opinii publicznej zwykły Rosjanin nie mógłby liczyć na rzetelny proces sądowy, gdyby zwrócił się ze swoimi problemami do sądu. Rosjanie są również sceptyczni wobec ław przysięgłych: zaledwie 23% z nich uważa, że proces z udziałem ławy przysięgłych jest sprawiedliwszy niż proces, w którym sędzia orzeka bez ławy przysięgłych⁽⁵²⁷⁾.

Anna Ledeneva, profesor w Szkole Studiów Słowiańskich i Wschodnioeuropejskich w University College London, ustaliła na podstawie badań własnych i przeprowadzonych przez Levada-Center w 2007 i 2010 r. sondaży dotyczących zjawiska „sprawiedliwości na telefon” w Rosji (zob. rozdział 2.4.1.11. **Niezawistość sędziowska**), że osoby, które miały osobistą styczność z sądami, są wobec nich bardziej krytyczne niż osoby, które dysponują wyłącznie pośrednią wiedzą na temat funkcjonowania systemu sądowego⁽⁵²⁸⁾.

W opinii Komisarza Praw Człowieka Rady Europy szereg jego rozmówców podkreślało, że wśród czynników wpływających na to, że obywatele postrzegają sędziów jako pozbawionych niezależności i bezstronności, należy wymienić sposób myślenia i nastawienie sędziów, koncentrowanie się przez nich na interesie państwa, a nie na prawach poszczególnych osób⁽⁵²⁹⁾, a także silnie upolityczniony charakter głośnych procesów, takich jak procesy przeciwko Michajłowi Chodorkowskiemu i Aleksiejowi Nawalnemu⁽⁵³⁰⁾.

⁽⁵²⁰⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁵²¹⁾ Freedom House, Freedom in the World 2014, Russia (Wolność na świecie w 2014 r. – Rosja), 23 stycznia 2014 r.

⁽⁵²²⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 11.

⁽⁵²³⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaut; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaut, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 12.

⁽⁵²⁴⁾ Instytut Studiów nad Konfliktami, Ideologią i Polityką, Jury trials in Modern Russia (Procesy z udziałem ławy przysięgłych we współczesnej Rosji), 28 stycznia 2010 r.

⁽⁵²⁵⁾ Centrum Analityczne Levada (Levada-Center) to rosyjska pozarządowa organizacja badawcza. Centrum regularnie przeprowadza badania socjologiczne.

⁽⁵²⁶⁾ Levada-Center, Institutional trust (Poziom zaufania do instytucji), 13 października 2016 r.

⁽⁵²⁷⁾ Moscow Times, Russians Distrustful of Judicial System, Poll Says (Sondaż: Rosjanie nie mają zaufania do systemu sądowego), 31 lipca 2013 r.

⁽⁵²⁸⁾ Ledeneva, A., Telephone Justice in Russia: an update (Sprawiedliwość na telefon w Rosji: aktualizacja), maj 2011 r., s. 3.

⁽⁵²⁹⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 15.

⁽⁵³⁰⁾ Moscow Times, Russians Distrustful of Judicial System, Poll Says (Sondaż: Rosjanie nie mają zaufania do systemu sądowego), 31 lipca 2013 r.

2.4.1.15 Wykonywanie orzeczeń sądowych

Zgodnie z ustaleniami OHCHR z 2014 r. w Federacji Rosyjskiej wykonuje się zaledwie od 50 do 60% orzeczeń sądowych⁽⁵³¹⁾. Fakt, że orzeczenia sądowe nie są wykonywane, stanowi główny powód wnoszenia skarg przeciwko Federacji Rosyjskiej do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka⁽⁵³²⁾ (zob. rozdział 2.4.2. Europejski Trybunał Praw Człowieka). Odpowiedzialność za wykonywanie orzeczeń sądowych spoczywa na Ministerstwie Sprawiedliwości. Niewykonywanie orzeczeń sądowych jest rzekomo spowodowane dużym obciążeniem sądów pracą, poważnymi wyzwaniem o charakterze organizacyjnym i korupcją⁽⁵³³⁾.

2.4.2 Europejski Trybunał Praw Człowieka

Rosja stała się członkiem Rady Europy w 1996 r. i ratyfikowała europejską konwencję praw człowieka w maju 1998 r.⁽⁵³⁴⁾. Konwencja ma status aktu rosyjskiego prawa krajowego⁽⁵³⁵⁾. Obywatele mogą wnieść skargę z tytułu naruszenia praw przysługujących im na mocy konwencji do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka po wyczerpaniu wszystkich krajowych środków odwoławczych⁽⁵³⁶⁾.

Od 1998 r. osoby fizyczne wniosły dziesiątki tysięcy skarg przeciwko Federacji Rosyjskiej. Europejski Trybunał Praw Człowieka nigdy nie rozpoznaje większości z nich z uwagi na ich niedopuszczalność. Zgodnie z danymi statystycznymi opublikowanymi przez Europejski Trybunał Praw Człowieka do 2015 r. Trybunał otrzymał 135 152 skargi złożone przez obywateli rosyjskich i wydał łącznie 2748 wyroków⁽⁵³⁷⁾. To samo źródło opublikowało automatycznie generowaną tabelę zawierającą wykaz wyroków według rodzajów naruszeń, z której wynika, że w odniesieniu do Federacji Rosyjskiej wydano łącznie 1720 wyroków, z czego w 1612 wyrokach Trybunał potwierdził istnienie przynajmniej jednego naruszenia⁽⁵³⁸⁾.

W samym 2015 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka rozpoznał 6712 skarg przeciwko Federacji Rosyjskiej i uznał 6552 z nich za niedopuszczalne. Trybunał orzekł w 116 sprawach związanych ze 160 skargami. W 109 wyrokach Trybunał stwierdził istnienie co najmniej jednego naruszenia⁽⁵³⁹⁾.

Sprawy i rozstrzygnięcia dotyczące Rosji zostaną omówione poniżej. Poniższy przegląd został podzielony na „sprawy dotyczące Federacji Rosyjskiej” i „sprawy dotyczące Północnego Kaukazu”.

2.4.2.1 Ogólny wpływ na praktykę sądową

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez prawnika pracującego dla stowarzyszenia Memoriał, w latach 2012–2015 Sąd Najwyższy – po wniesieniu przez obywateli skarg dotyczących zagadnień prawnych – tylko jednokrotnie powołał się na przepisy prawa międzynarodowego w sprawach na gruncie prawa administracyjnego. Dane te nie dotyczą spraw karnych ani spraw dotyczących przestępstw administracyjnych⁽⁵⁴⁰⁾.

W lipcu 2015 r. rosyjski Sąd Konstytucyjny orzekł, że – w wyjątkowych przypadkach – rosyjskie prawo krajowe przeważa nad orzeczeniami Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jeżeli są one sprzeczne z wartościami konstytucyjnymi Federacji Rosyjskiej⁽⁵⁴¹⁾. Wspomniane orzeczenie Sądu Konstytucyjnego doprowadziło do przedstawienia projektu

⁽⁵³¹⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczynie ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 12.

⁽⁵³²⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka, Russia. Press country profile (Rosja. Profil państwa dla przedstawicieli prasy), grudzień 2016, s. 14.

⁽⁵³³⁾ OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczynie ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., s. 12.

⁽⁵³⁴⁾ Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Honouring of obligations and commitments by the Russian Federation (Wywiązywanie się przez Federację Rosyjską ze spoczywających na niej obowiązków i zobowiązań), 26 marca 2002 r.

⁽⁵³⁵⁾ Jordan, P.A., Russia's Accession to the Council of Europe (Przystąpienie Rosji do Rady Europy), marzec 2003 r., s. 283.

⁽⁵³⁶⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka, europejska konwencja praw człowieka, 1950 r., art. 34 i 35.

⁽⁵³⁷⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka, Overview 1959-2015 (Przegląd dotyczący lat 1959–2015), marzec 2016 r., s. 5.

⁽⁵³⁸⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka, Overview 1959-2015 (Przegląd dotyczący lat 1959–2015), marzec 2016 r., s. 9.

⁽⁵³⁹⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka, Russia. Press country profile (Rosja. Profil państwa dla przedstawicieli prasy), ostatnia aktualizacja – listopad 2016 r., s. 1.

⁽⁵⁴⁰⁾ Stowarzyszenie Memoriał, korespondencja z prawnikiem, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 3 listopada 2015 r.

⁽⁵⁴¹⁾ EurActiv, Russia overrules the European Court of Human Rights (Rosja wprowadza możliwość niewykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka), 14 lipca 2015 r.; BBC, Russia puts its laws above European court rulings (Rosja przedkłada swoje prawo ponad orzeczenia europejskich sądów), 14 lipca 2015 r.

i późniejszego przyjęcia w dniu 15 grudnia 2015 r. ustawy, zgodnie z którą „rosyjski Sąd Konstytucyjny powinien kierować się zasadą »nadrzędności i najwyższej mocy prawnej Konstytucji Rosji« przy ustalaniu, czy Rosja, Rosjanie lub rosyjskie podmioty powinny wykonać wyrok wydany przez sąd międzynarodowy”⁽⁵⁴²⁾.

W opinii prawnika pracującego dla stowarzyszenia Memoriał, mimo że wyrok Sądu Konstytucyjnego z dnia 15 lipca 2015 r. nie został jeszcze formalnie wykorzystany do uzasadnienia odmowy wykonania wyroku sądu międzynarodowego, sędziowie sądów powszechnych zaczęli już przejawiać czynną niechęć do powoływania się na wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka⁽⁵⁴³⁾.

W oświadczeniu delegatury Unii w Rosji wystosowanym po wydaniu przez rosyjski Sąd Konstytucyjny orzeczenia w dniu 19 stycznia 2017 r., w którym Sąd Konstytucyjny postanowił odstąpić od wykonania wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, UE wyraziła głębokie ubolewanie z tytułu podjęcia takiej decyzji i przypomniała, że „jakakolwiek próba wybierania przez Układającą się Stronę wyroków Trybunału, które będą podlegały wykonaniu, stanowi bardzo poważne naruszenie unikalnego systemu ochrony praw człowieka ustanowionego na mocy europejskiej konwencji praw człowieka”⁽⁵⁴⁴⁾.

2.4.2.2 Rodzaje spraw i ich rozstrzygnięcia

Biorąc pod uwagę wszystkie sprawy przeciwko Rosji, najpowszechniej występujące naruszenia postanowień europejskiej konwencji praw człowieka dotyczyły art. 2 tej konwencji – odnotowano 259 przypadków naruszenia prawa do życia i 285 przypadków naruszenia obowiązku przeprowadzenia rzetelnego dochodzenia z tego tytułu. Odnotowano również 663 przypadki naruszenia prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 5); 674 przypadki naruszenia postanowień art. 6 (rzetelny proces sądowy) oraz 72 przypadki niewykonania orzeczeń sądowych; 50 przypadków naruszenia postanowień art. 3 dotyczących zakazu tortur, 548 przypadków naruszenia postanowień tego artykułu dotyczących nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania oraz 152 przypadki nieprzeprowadzenia rzetelnego dochodzenia w sprawach dotyczących złego traktowania; oraz 390 przypadków naruszenia prawa do skutecznego środka odwoławczego (art. 13). Dziesięć przypadków dotyczyło naruszenia zakazu dyskryminacji ustanowionego w art. 14, a 8 przypadków – naruszenia wolności sumienia lub religii⁽⁵⁴⁵⁾.

W 2015 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził wystąpienie 15 przypadków naruszenia prawa do życia oraz 20 przypadków naruszenia obowiązku przeprowadzenia rzetelnego dochodzenia w związku z takimi naruszeniami; 4 przypadków naruszenia zakazu tortur i 44 przypadków naruszenia zakazu nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania; 19 przypadków naruszenia prawa do rzetelnego procesu sądowego i 8 przypadków niewykonania orzeczeń sądowych. Trybunał odnotował również 22 przypadki naruszenia prawa do skutecznego środka odwoławczego⁽⁵⁴⁶⁾.

2.4.2.3 Sprawy dotyczące Federacji Rosyjskiej (z wyłączeniem Północnego Kaukazu)

Skargi wnoszone do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przez obywateli rosyjskich (z wyłączeniem Północnego Kaukazu) dotyczyły naruszeń szeregu artykułów europejskiej konwencji praw człowieka.

Europejski Trybunał Praw Człowieka odnotował przypadki naruszenia postanowień art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) i art. 6 (prawo do rzetelnego procesu sądowego / rzetelnej rozprawy sądowej, prawo dostępu do sądu, prawo do rzetelnego procesu sądowego w rozsądnym terminie, prawo do pomocy prawnej), w szczególności w związku z niewykonywaniem orzeczeń rosyjskich sądów. Naruszenia postanowień art. 3 (zakaz tortur i nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania) dotyczyły przypadków złego traktowania i stosowania tortur w aresztach policyjnych oraz przypadków niewywiązania się z obowiązku przeprowadzenia rzetelnego dochodzenia w związku z takimi naruszeniami, przypadków ekstradowania osób poszukiwanych przez organy ścigania do państw, w których mogą być one narażone na ryzyko tortur i niewłaściwego traktowania, oraz warunków, w jakich osoby były przetrzymywane w więzieniach i na sali sądowej (metalowa klatka). Trybunał stwierdził przypadki naruszenia

⁽⁵⁴²⁾ RWE/RS, Russian Law Allows High Court To Reject International Court Verdicts (Rosyjska ustawa przyznaje Sądowi Konstytucyjnemu prawo do niewykonywania wyroków sądów międzynarodowych), 15 grudnia 2015 r.

⁽⁵⁴³⁾ Memoriał, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 3 listopada 2015 r.

⁽⁵⁴⁴⁾ UE, EUDEL statement on the recent decision of the Russian Constitutional Court to disregard a judgment of the European Court of Human Rights (Oświadczenie EUDEL dotyczące wydanego niedawno orzeczenia rosyjskiego Sądu Konstytucyjnego, w którym postanowił on odstąpić od wykonania wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka), 1 lutego 2017 r.

⁽⁵⁴⁵⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka, Overview 1959-2015 (Przegląd dotyczący lat 1959–2015), marzec 2016 r., s. 9.

⁽⁵⁴⁶⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka, The ECHR in Facts and Figures (Fakty i dane liczbowe dotyczące Europejskiego Trybunału Praw Człowieka), marzec 2016 r., s. 11.

postanowień art. 2 (prawo do życia), w szczególności dotyczące niewywiązania się z obowiązku przeprowadzenia rzetelnego dochodzenia w związku ze śmiercią danej osoby, oraz przypadki naruszenia postanowień art. 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) w związku z bezprawnym pozbawieniem wolności i zbyt długim okresem pozbawienia wolności. Stwierdzono również przypadki naruszenia postanowień art. 10 (wolność słowa) i art. 11 (wolność zgromadzeń i stowarzyszania się) – te ostatnie naruszenia dotyczyły przypadków takich jak aresztowania po udziale w różnego rodzaju demonstracjach, zakaz organizowania parad równości w Moskwie oraz odmowa zarejestrowania organizacji religijnej. Trybunał odnotował również przypadki naruszenia postanowień art. 13 (prawo do skutecznego środka odwoławczego) ⁽⁵⁴⁷⁾. W 2016 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka odnotował przypadek naruszenia prawa do wniesienia skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z tytułu niezastosowania się do środka tymczasowego nałożonego przez sąd ⁽⁵⁴⁸⁾.

W 2004 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka wdrożył procedurę wyroków pilotażowych. Procedura ta pozwala Trybunałowi rozpoznawać duże liczby skarg wynikających z problemów systemowych w danym państwie. Niewykonywanie orzeczeń sądów krajowych stanowi najczęściej poruszaną kwestię we wszystkich skargach przeciwko Federacji Rosyjskiej – problem ten jest podnoszony w około jednej trzeciej wszystkich skarg. W wydanym w 2009 r. wyroku pilotażowym odnoszącym się do tej kwestii (sprawa Burdov nr 2) Trybunał nakazał wprowadzenie skutecznego krajowego środka odwoławczego, z którego obywatele mogliby korzystać w przypadku niewykonywania orzeczeń sądów krajowych. Rosja wprowadziła mechanizm wypłaty odszkodowań stronom, które wygrały postępowanie cywilne, ale w przypadku których korzystny dla nich wyrok nie został wykonany. W 2012 r. wdrożono kolejną procedurę pilotażową dotyczącą warunków panujących w aresztach tymczasowych (Ananyev przeciwko Rosji) ⁽⁵⁴⁹⁾.

2.4.2.4 Sprawy dotyczące Północnego Kaukazu

Według stanu na wrzesień 2015 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał blisko 225 wyroków dotyczących Czechenii, w których stwierdził wystąpienie przynajmniej jednego naruszenia postanowień europejskiej konwencji praw człowieka. Trybunał rozpoznaje obecnie również skargi wniesione przez mieszkańców Dagestanu, Inguszetii i innych regionów Północnego Kaukazu ⁽⁵⁵⁰⁾.

Sprawy odnoszące się do regionu Północnego Kaukazu (wszczynane na podstawie skarg wnoszonych przez mieszkańców Czechenii, ale również Dagestanu i Inguszetii) dotyczą przypadków stosowania tortur, zaginięć, rzetelnego procesu sądowego, egzekucji pozasądowych i masowych bombardowań. W ponad 120 wyrokach dotyczących zaginięć w regionie Północnego Kaukazu wydanych od 1999 r. Trybunał regularnie stwierdzał przypadki naruszenia tych samych praw: postanowień art. 2 (prawo do życia), art. 3 (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania) i art. 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) ⁽⁵⁵¹⁾. Trybunał zwrócił również uwagę na „systemowy problem związany z nieprzewiedzeniem dochodzeń w związku z tego rodzaju przestępstwami, co skutkuje brakiem możliwości skorzystania ze skutecznego środka odwoławczego na szczeblu krajowym” ⁽⁵⁵²⁾.

Stowarzyszenie Memoriał, organizacja pozarządowa udzielająca wsparcia w przygotowywaniu i składaniu skarg do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, stwierdziło w 2014 r., że obecnie w większości skarg formułuje się zarzuty poddawania torturom i złego traktowania ⁽⁵⁵³⁾. W opinii Memoriału przypadki zaginięć, które w latach 1999–2003 były bardzo częste, są obecnie mniej powszechne. Sprawy zgłaszane przez rosyjską organizację praw człowieka pn. Komitet ds. Zapobiegania Torturom dotyczą w równej mierze zarzutów poddawania torturom i uprowadzenia ⁽⁵⁵⁴⁾.

2.4.2.5 Wykonywanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (reakcja państwa)

Państwa członkowskie Rady Europy są zobowiązane do wykonywania prawomocnych orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Komitet Ministrów ⁽⁵⁵⁵⁾ nadzoruje proces podejmowania odpowiednich działań

⁽⁵⁴⁷⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka, Russia. Press country profile (Rosja. Profil państwa dla przedstawicieli prasy), grudzień 2016, ss. 2–14.

⁽⁵⁴⁸⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka, Russia. Press country profile (Rosja. Profil państwa dla przedstawicieli prasy), grudzień 2016, ss. 1–5.

⁽⁵⁴⁹⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka, Russia. Press country profile (Rosja. Profil państwa dla przedstawicieli prasy), grudzień 2016, ss. 13–14.

⁽⁵⁵⁰⁾ Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?)) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r., s. 14.

⁽⁵⁵¹⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka, Russia. Press country profile (Rosja. Profil państwa dla przedstawicieli prasy), grudzień 2016 r., ss. 12–13; stowarzyszenie Memoriał, korespondencja z prawnikiem, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 3 listopada 2015 r.

⁽⁵⁵²⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka, Russia. Press country profile (Rosja. Profil państwa dla przedstawicieli prasy), grudzień 2016, ss. 12-13.

⁽⁵⁵³⁾ Stowarzyszenie Memoriał, wywiad z prawnikiem przeprowadzony przez Landinfo, Moskwa, 18 listopada 2014 r.

⁽⁵⁵⁴⁾ Komitet ds. Zapobiegania Torturom, wywiad z przedstawicielem przeprowadzony przez Landinfo, Niżny Nowogród, 17 listopada 2015 r.

⁽⁵⁵⁵⁾ W skład Komitetu Ministrów Rady Europy wchodzi przedstawiciele rządów 47 państw członkowskich; komitet korzysta również ze wsparcia Departamentu ds. Wykonywania Wyroków Trybunału (Dyrekcja Generalna Praw Człowieka i Rządów Prawa).

w związku z wyrokiem Trybunału. Choć państwa dysponują swobodą uznania w kwestii wyboru środków, które uznają za najlepiej dostosowane do swoich uwarunkowań krajowych, takie środki muszą doprowadzić do podjęcia rzeczywistych działań naprawczych⁽⁵⁵⁶⁾. Trybunał wyróżnia trzy rodzaje działań naprawczych: 1) odszkodowanie pieniężne, 2) środki indywidualne mające na celu zrekompensowanie ofiarom doznanych krzywd, np. wszczęcie dochodzenia, przywrócenie stanu poprzedniego i przeprosiny oraz 3) środki ogólne służące zapobieżeniu wystąpieniu tego samego rodzaju naruszenia w przyszłości⁽⁵⁵⁷⁾.

Zgodnie z informacjami pochodzącymi z szeregu źródeł Rosja systematycznie wypłacała odszkodowania ofiarom, które wygrały postępowanie przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka⁽⁵⁵⁸⁾. Odnosząc się do spraw dotyczących pociągnięcia sprawców zaginięć w regionie Północnego Kaukazu do odpowiedzialności, Komisarz Praw Człowieka Rady Europy stwierdził w marcu 2016 r., że „wskaźnik wykonania wyroków Trybunału utrzymuje się na niskim poziomie lub wyroki te nie są w ogóle wykonywane”⁽⁵⁵⁹⁾.

Julia Lapitskaja, mieszkająca w Stanach Zjednoczonych prawniczka zajmująca się orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczącym Federacji Rosyjskiej, stwierdziła, że stosowana przez Rosję praktyka szybkiej wypłaty odszkodowań zasądzanych przez Trybunał „służy zamaskowaniu faktu, że rząd rosyjski wielokrotnie ignorował cele wyznaczone w EKPC lub wręcz podejmował aktywne działania w celu uniemożliwienia realizacji tych celów”⁽⁵⁶⁰⁾. Inny obserwator stwierdził w artykule opublikowanym w 2012 r. na portalu Open Democracy, że „na podstawie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nie postanowiono ani jednego zarzutu ani nie wszczęto ani jednego dochodzenia, nawet w przypadkach, w których fakt popełnienia przestępstwa był dobrze udokumentowany, a sprawcy zostali zidentyfikowani”⁽⁵⁶¹⁾. Julia Lapitskaja stwierdziła ponadto, że rząd rosyjski groził, nękał i zastraszał ofiary, ich prawników i organizacje praw człowieka udzielające im wsparcia w postępowaniach przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka⁽⁵⁶²⁾.

Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekał w kwestiach dotyczących środków szczególnych i ogólnych podejmowanych w związku z szeregiem zagadnień związanych z funkcjonowaniem systemu wymiaru sprawiedliwości, takich jak: reforma procedury przeglądu nadzorczego (nadzor⁽⁵⁶³⁾); zbyt częste stosowanie tymczasowego aresztowania i warunki panujące w aresztach; dostęp do opieki medycznej w areszcie; działania podejmowane przez siły bezpieczeństwa; przypadki ekstradycji i niewykonywanie orzeczeń sądów krajowych⁽⁵⁶⁴⁾.

Pewność prawa i procedura przeglądu orzeczeń sądowych

Po wydaniu stosownych wyroków przez Europejski Trybunał Praw Człowieka rząd rosyjski ograniczył możliwość stosowania procedury „nadzoru” w nowym kodeksie postępowania cywilnego z 2002 r. W 2007 i 2010 r. przeprowadzono kolejne reformy w tym zakresie⁽⁵⁶⁵⁾.

Tymczasowe aresztowanie

W 2012 r. Rosja przedstawiła plan działania na rzecz poprawy warunków osadzenia w aresztach. Przyjęcie tych reform zapewniłoby możliwość wypłaty odszkodowania osobom zatrzymanym, które doznały szkody w związku

⁽⁵⁵⁶⁾ Rada Europy – Departament ds. Wykonywania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, The Supervision process (Proces nadzoru), b.d.

⁽⁵⁵⁷⁾ Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r., ss. 16–17.

⁽⁵⁵⁸⁾ Washington Post, The rocky relationship between Russia and the European Court of Human Rights (Trudne stosunki między Rosją a Europejskim Trybunałem Praw Człowieka), 23 kwietnia 2014 r.; stowarzyszenie Memoriał, wywiad z prawnikiem przeprowadzony przez Landinfo, Moskwa, 18 listopada 2014 r.; Komitet ds. Zapobiegania Torturom, wywiad z przedstawicielem przeprowadzony przez Landinfo, Niżny Nowogród, 17 listopada 2014 r.; Stitching Russian Justice Initiative, wywiad z przedstawicielem przeprowadzony przez Landinfo, Moskwa, 12 listopada 2014 r.

⁽⁵⁵⁹⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Missing persons and victims of enforced disappearance in Europe (Osoby zaginione i ofiary wymuszonych zaginięć w Europie), marzec 2016 r., s. 21; zob. również Amnesty International, Russia must respect its international obligations, not defy the European Court of Human Rights (Rosja musi wywiązywać się ze swoich zobowiązań międzynarodowych, a nie kwestionować wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka), 28 kwietnia 2016 r.

⁽⁵⁶⁰⁾ Lapitskaja, J., ECHR, Russia, and Chechnya: Two Is Not Company, and Three Is Definitely a Crowd (Europejski Trybunał Praw Człowieka, Rosja i Czeczenia: dwóch to jeszcze nie grupa, a trzech to już zdecydowanie tłum), 2011 r., s. 490.

⁽⁵⁶¹⁾ Avetisjan, G., Strasbourg: Supreme Court of the North Caucasus (Strasbourg: Sąd Najwyższy Północnego Kaukazu), 24 sierpnia 2012 r.

⁽⁵⁶²⁾ Lapitskaja, J., ECHR, Russia, and Chechnya: Two Is Not Company, and Three Is Definitely a Crowd (Europejski Trybunał Praw Człowieka, Rosja i Czeczenia: dwóch to jeszcze nie grupa, a trzech to już zdecydowanie tłum), 2011 r., ss. 503–519.

⁽⁵⁶³⁾ Nadzor lub przegląd nadzorczy oznacza, że prawomocne i wiążące wyroki korzystne dla danej osoby mogą zostać uchylone na wniosek określonych pracowników prokuratury lub sądownictwa. Komitet Ministrów Rady Europy krytykował tę procedurę jako niezgodną z zasadą pewności prawa.

⁽⁵⁶⁴⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 28.

⁽⁵⁶⁵⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., ss. 28–29.

z nieodpowiednimi warunkami osadzenia⁽⁵⁶⁶⁾. W kwietniu 2010 r. zainicjowano reformę służącą poprawie dostępu do opieki zdrowotnej w aresztach tymczasowych – reformę tę postanowiono wdrożyć po śmierci Siergieja Magnickiego. Sprawozdawca Rady Europy zwrócił uwagę na fakt, że zgodnie z informacjami przekazanymi w 2012 r. przez Biuro Prokuratora Generalnego w aresztach tymczasowych zmarło ponad 4000 osób⁽⁵⁶⁷⁾. Za pozytywną zmianę należy uznać fakt, że w toku postępowania przygotowawczego Federacja Rosyjska zaczęła stosować rozwiązania alternatywne wobec osadzenia w areszcie. Takie przypadki mają jednak „marginalne” znaczenie, biorąc pod uwagę dużą liczbę osób osadzanych w aresztach tymczasowych. Jeżeli chodzi o korzystanie z instrumentu tymczasowego aresztowania, według stanu na rok 2013 sądy rosyjskie zatwierdzały ponad 90% wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania oraz niemal wszystkie wnioski o przedłużenie tymczasowego aresztowania⁽⁵⁶⁸⁾.

We wrześniu 2016 r. Komitet Ministrów Rady Europy „z zadowoleniem” przyjął postępy we wdrażaniu reformy strukturalnej instytucji tymczasowego aresztowania, odnotowując, że środki indywidualne utrzymują się nadal w mocy w zaledwie dwóch przypadkach, w których nie wypłacono jeszcze odpowiedniej rekompensaty⁽⁵⁶⁹⁾.

Wykonywanie orzeczeń sądów krajowych

W 2013 r. Komisarz Praw Człowieka Rady Europy uznał niewykonywanie orzeczeń sądów krajowych za „utrzymujący się od dawna problem”. W reakcji na postanowienie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w którym Trybunał zwrócił się o wdrożenie skutecznego środka krajowego służącego przeciwdziałaniu zjawisku niewykonywania orzeczeń sądów krajowych, Rosja ustanowiła w 2010 r. mechanizm wypłaty odszkodowań krajowych w celu zrekompensowania faktu niewykonywania wyroków sądów krajowych oraz przewlekłości postępowań. Komisarz Praw Człowieka Rady Europy odnotował w 2013 r., że mechanizm ten obejmuje wyłącznie zobowiązania pieniężne i nie ma zastosowania do orzeczeń sądowych zobowiązujących stronę do wykonania świadczenia lub przywrócenia stanu poprzedniego. Europejski Trybunał Praw Człowieka otrzymał mniejszą liczbę tego rodzaju skarg, ponieważ ich wniesienie do Trybunału wymaga wcześniejszego wyczerpania przez skarżących wszystkich środków zaskarżenia dostępnych na szczeblu krajowym. Odnotowano również zmniejszenie liczby spraw dotyczących przewlekłości postępowań sądowych⁽⁵⁷⁰⁾.

Sprawy dotyczące Północnego Kaukazu: nieprowadzenie dochodzeń w sprawach dotyczących zabójstw, złego traktowania i zaginięć oraz nieściganie tego rodzaju przestępstw

W sprawach dotyczących Północnego Kaukazu Rosja zazwyczaj wypłaca ofiarom odszkodowania, do wypłaty których jest zobowiązana. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez organizację pozarządową Russian Justice Initiative i stowarzyszenie Memoriał po wydaniu wyroku przez Europejski Trybunał Praw Człowieka zazwyczaj nie przeprowadza się nowego dochodzenia, które doprowadziłoby do ustalenia osób odpowiedzialnych za popełnienie przestępstwa oraz do postawienia ich w stan oskarżenia. W 2014 r. stowarzyszenie Memoriał poinformowało, że po wydaniu wyroku przez Europejski Trybunał Praw Człowieka ofiarom przyznaje się niekiedy prawo wglądu do akt sprawy. Stowarzyszenie odnotowało tylko jeden wyjątkowy wyrok wydany przez sąd rejonowy w Czechenii (w sprawie dotyczącej min łądowych, w której Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że Rosja naruszyła postanowienia konwencji), w którym sędzia skrytykował sposób prowadzenia dochodzenia w sprawie. Wyrok ten został jednak następnie uchylony przez Sąd Najwyższy Czechenii po wniesieniu skargi kasacyjnej przez prokuratora. Stowarzyszenie Memoriał odniosło się również do dwóch tzw. spraw federalnych, które Sąd Najwyższy Czechenii rozpoznawał w 2013 r. po wniesieniu skargi kasacyjnej w rezultacie wydania przez Europejski Trybunał Praw Człowieka wyroku stwierdzającego, że Rosja naruszyła postanowienia konwencji. Sąd Najwyższy Czechenii odmówił rozpoznania tych spraw, uzasadniając tę decyzję brakiem dowodów świadczących o zaangażowaniu wojska, natomiast Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że odpowiedzialność za zaginięcia spoczywała na wojsku rosyjskim⁽⁵⁷¹⁾.

⁽⁵⁶⁶⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 31.

⁽⁵⁶⁷⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 32.

⁽⁵⁶⁸⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 30.

⁽⁵⁶⁹⁾ Rada Europy – Komitet Ministrów Rady Europy, Klyakhin (skarga grupowa) przeciwko Federacji Rosyjskiej (skarga nr 46082/99), Supervision of the execution of the European Court’s judgments (Nadzór nad wykonywaniem wyroków Europejskiego Trybunału), 20–21 września 2016 r.

⁽⁵⁷⁰⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 35.

⁽⁵⁷¹⁾ Stitiching Russian Justice Initiative, wywiad z przedstawicielem przeprowadzony przez Landinfo, Moskwa, 12 listopada 2014 r.; stowarzyszenie Memoriał, wywiad z prawnikiem przeprowadzony przez Landinfo, Moskwa, 18 listopada 2014 r.

W 2013 r., po wydaniu orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Abdulkanov i in. przeciwko Rosji dotyczącego ataku wojskowego na czeczeńską wieś, Federacja Rosyjska uznała, że doszło do naruszenia postanowień art. 2 konwencji, i potwierdziła konieczność przeprowadzenia dochodzenia w tej sprawie. Był to pierwszy przypadek dotyczący konfliktu czeczeńskiego, w którym Federacja Rosyjska zgodziła się z treścią wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka ⁽⁵⁷²⁾.

Postępy w kwestiach związanych z zaginięciami pozostają ograniczone: pomimo przyjęcia szeregu planów działania w tym obszarze, nie ustanowiono proponowanego wcześniej „jednego organu wysokiego szczebla” odpowiedzialnego za przeprowadzenie dochodzenia w kwestii losów osób zaginionych w trakcie wojen w Czeczenii oraz w trakcie kampanii prowadzonej przeciwko powstańcom ⁽⁵⁷³⁾. Inne projekty, np. projekt związany z laboratoriami DNA, nie doprowadziły do ustalenia tożsamości ofiar zaginięć, których tożsamość pozostawała nieznana w chwili wydawania orzeczenia Trybunału ⁽⁵⁷⁴⁾.

Rada Europy skrytykowała w szczególności fakt nieszczęścia dochodzenia i nieścigania sprawców przestępstw w przypadkach, w których w toku postępowania przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka Trybunałowi przedstawiono „przekonujące dowody” dotyczące tożsamości sprawców ⁽⁵⁷⁵⁾. Powołanie „specjalnej jednostki dochodzeniowej” w ramach Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej nie doprowadziło do oczekiwanego wzrostu liczby przypadków prowadzenia skutecznych dochodzeń w sprawach związanych z domniemanymi przestępstwami popełnianymi przez funkcjonariuszy organów ścigania ⁽⁵⁷⁶⁾. Większość postępowań została zawieszona lub umorzona, ponieważ rosyjskie organy dochodzeniowe stwierdziły, że działania funkcjonariusza nie wyczerpywały znamion przestępstwa kryminalnego lub poważnego przestępstwa. W jedynym przypadku, w którym po wydaniu wyroku przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (sprawa Sadykov przeciwko Rosji) doszło do aresztowania podejrzanych, ranga postawionych im zarzutów została następnie obniżona, co pozwoliło objąć ich amnestią ⁽⁵⁷⁷⁾.

Komitet Ministrów skrytykował sposób korzystania z instytucji przedawnienia w odniesieniu do przestępstw popełnianych w Czeczenii i w odniesieniu do innych spraw dotyczących regionu Północnego Kaukazu. Władze rosyjskie wykorzystywały instytucję przedawnienia do umarzania postępowań karnych prowadzonych przeciwko funkcjonariuszom służb bezpieczeństwa i organów ścigania. Większość spraw dotyczących Czeczenii jest związana z wydarzeniami, do których doszło w latach 2000–2003, a instytucja przedawnienia wkrótce uniemożliwi pociągnięcie sprawców przestępstw popełnianych w tym okresie do odpowiedzialności karnej. Ponadto Rada Europy uznaje stosowanie instytucji przedawnienia w sprawach dotyczących zbrodni wojennych i innych poważnych przestępstw przeciwko prawom człowieka za równoznaczne z wyrażeniem „przyzwolenia na bezkarność” ⁽⁵⁷⁸⁾.

2.5 Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej

A. Informacje ogólne

Urząd Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej (upolnomochenny po pravam cheloveka v Rossiyskoy Federatsii) ⁽⁵⁷⁹⁾ utworzono w okresie transformacji ustrojowej z ustroju komunistycznego do ustroju demokratycznego. Choć ten region Europy nie posiadał tradycji historycznych, politycznych ani kulturowych związanych z tym urzędem, starano się powielać instytucje funkcjonujące w państwach Europy Zachodniej (urząd rzecznika praw obywatelskich) ⁽⁵⁸⁰⁾. Przystąpienie Federacji Rosyjskiej do Rady Europy w 1996 r. stanowiło dodatkowy bodziec do

⁽⁵⁷²⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka, Russia. Press country profile (Rosja. Profil państwa dla przedstawicieli prasy), listopad 2016, s. 12.

⁽⁵⁷³⁾ Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r., ss. 19–20.

⁽⁵⁷⁴⁾ Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r., s. 18.

⁽⁵⁷⁵⁾ Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r., s. 19.

⁽⁵⁷⁶⁾ Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r., s. 17.

⁽⁵⁷⁷⁾ Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r., s. 19; Avetisyan, G., Strasbourg: Supreme Court of the North Caucasus (Strasburg: Sąd Najwyższy Północnego Kaukazu), 24 sierpnia 2012 r.

⁽⁵⁷⁸⁾ Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r., s. 19.

⁽⁵⁷⁹⁾ Zwanego również Pełnomocnikiem, Wysokim Pełnomocnikiem Praw Człowieka lub Rzecznikiem.

⁽⁵⁸⁰⁾ Carver, R. i Korotajew, A., Assessing the effectiveness of National Human Rights Institutions (Ocena skuteczności krajowych instytucji praw człowieka), październik 2007 r., s. 4; Cardenas, S., Chains of Justice: The Global Rise of State Institutions for Human Rights (łańcuchy sprawiedliwości: globalny wzrost znaczenia instytucji państwowych ds. praw człowieka), 2014 r., s. 266.

utworzenia tego urzędu⁽⁵⁸¹⁾. Federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej) weszła w życie dnia 4 marca 1997 r. Ustawę zmieniano wielokrotnie, ostatnio w 2016 r.⁽⁵⁸²⁾.

2.5.1 Powołanie Pełnomocnika Praw Człowieka

Podstawę prawną do powoływania Pełnomocnika stanowi konstytucja z 1993 r., która przyznaje Dumie Państwowej prawo do powoływania i odwoływania Pełnomocnika Praw Człowieka⁽⁵⁸³⁾. Prezydent, Rada Federacji, deputowani Dumy i zrzeczenia deputowanych w Dumie mogą przedstawić Dumie Państwowej kandydata na stanowisko Pełnomocnika⁽⁵⁸⁴⁾.

Urząd może sprawować obywatel rosyjski, który ukończył 35. rok życia i który posiada wiedzę z zakresu praw człowieka oraz doświadczenie w dziedzinie obrony tych praw⁽⁵⁸⁵⁾.

W 2014 r. Międzynarodowy Komitet Koordynacyjny Krajowych Instytucji ds. Ochrony i Promowania Praw Człowieka (ICC) skrytykował procedurę powoływania Pełnomocnika w Federacji Rosyjskiej⁽⁵⁸⁶⁾ ze względu na nieprzejrzysty proces wyboru oraz niebranie pod uwagę dorobku kandydatów. Komitet przyznał jednak, że ówczesny pełnomocnik, Ełła Pamfiłowa, została powołana po przeprowadzeniu szeroko zakrojonych konsultacji ze społeczeństwem obywatelskim⁽⁵⁸⁷⁾.

W dniu 22 kwietnia 2016 r. Duma Państwowa wybrała Tatianę Moskalkową na nowego wysokiego pełnomocnika praw człowieka w Federacji Rosyjskiej⁽⁵⁸⁸⁾. Jak donoszą media wybór ten wywołał falę krytyki, ponieważ Moskalkowa jest emerytowanym generałem milicji i nie ma żadnego doświadczenia w dziedzinie praw człowieka⁽⁵⁸⁹⁾. (zob. rozdział 2.5.9. [Ograniczony na mocy prawa zakres uprawnień](#))

2.5.2 Mandat

Na mocy ustawy Pełnomocnik jest zobowiązany do zapewnienia poszanowania praw człowieka przez federalne i regionalne organy wykonawcze i urzędników⁽⁵⁹⁰⁾. Biuro Pełnomocnika nie rozpatruje skarg dotyczących działań organów ustawodawczych (zarówno na szczeblu federalnym, jak i na szczeblu podmiotów Federacji Rosyjskiej)⁽⁵⁹¹⁾. Zakres mandatu Pełnomocnika nie obejmuje osób fizycznych ani podmiotów prywatnych.

Pełnomocnik nie ma bezpośrednich uprawnień wykonawczych⁽⁵⁹²⁾ ani ustawodawczych, co ogranicza jego/jej możliwości interweniowania w proces stanowienia prawa. Pełnomocnik może wydawać niewiążące zalecenia służące

⁽⁵⁸¹⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, History (Historia), b.d.; Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, opinia nr 193. Wniosek Rosji o członkostwo w Radzie Europy, 1996 r.

⁽⁵⁸²⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r.; Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, History (Historia).

⁽⁵⁸³⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r., art. 103 lit. f).

⁽⁵⁸⁴⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 7.

⁽⁵⁸⁵⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 6.

⁽⁵⁸⁶⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 8.

⁽⁵⁸⁷⁾ ICC, sprawozdanie i zalecenia z sesji Podkomitetu ds. Akredytacji w Genewie, która odbyła się w dniach 27–31 października 2014 r., październik 2014 r., s. 30–31.

⁽⁵⁸⁸⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, History (Historia), b.d.; Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Biography Tatiana Moskalkowa (Biografia Tatiany Moskalkowej), b.d.

⁽⁵⁸⁹⁾ NYT, Russia's New Human Rights Ombudsman Is Former Police General (Nowy rosyjska Rzecznik Praw Obywatelskich to były generał milicji), 22 kwietnia 2016 r.; RBTH, Tatjana Moskalkowa wird Russlands Menschenrechts-Ombudsfrau, 2 maja 2016 r.; Tagesanzeiger, Vom Vorkämpfer zur Reaktionärin, 1 maja 2016 r.

⁽⁵⁹⁰⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 1.

⁽⁵⁹¹⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 16.

⁽⁵⁹²⁾ Carver, R., Korotajew, A., Assessing the effectiveness of National Human Rights Institutions (Ocena skuteczności krajowych instytucji praw człowieka), październik 2007 r., s. 15; Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 26, 27 i 35.

zapewnieniu, aby ustawodawstwo nie naruszało praw człowieka ⁽⁵⁹³⁾. Pełnomocnik nie jest uprawniony do tego, aby zwrócić się do Sądu Konstytucyjnego o zbadanie zgodności aktu ustawodawczego z Konstytucją Rosji; może jednak zgłaszać skargi dotyczące naruszenia praw i wolności gwarantowanych przez konstytucję ⁽⁵⁹⁴⁾.

Larysa Leszczenko, profesor nadzwyczajny Instytutu Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego, wyjaśniła, że rzecznicy w krajach byłego Związku Radzieckiego są urzędnikami o „miękkich uprawnieniach”, którzy nie posiadają uprawnień wykonawczych. Dlatego też nie można od nich oczekiwać podejmowania działań pozwalających zapobiegać przypadkom naruszenia praw człowieka (ani działań służących przyznaniu odpowiedniej rekompensaty ofiarom takich naruszeń). Dlatego też ofiary powinny nadal zwracać się w tej sprawie do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka ⁽⁵⁹⁵⁾.

Pełnomocnik Praw Człowieka może podejmować działania z urzędu lub po otrzymaniu stosownego wniosku bądź skargi. Pełnomocnik podejmuje działania z urzędu w przypadku wystąpienia „masowych i rażących naruszeń praw i wolności człowieka” lub w celu ochrony osób niezdolnych do samodzielnego skorzystania ze środków ochrony prawnej (osoby niepełnosprawne, osoby starsze, małoletni i więźniowie) ⁽⁵⁹⁶⁾. Pełnomocnik często decyduje się podjąć działania z urzędu w wyniku doniesień medialnych i publikacji internetowych lub na podstawie informacji przekazanych mu przez organizacje pozarządowe działające w terenie ⁽⁵⁹⁷⁾.

2.5.3 Wnoszenie skarg

Każda osoba może wnieść skargę do Pełnomocnika, zwracając się o przywrócenie jej praw, które zostały naruszone przez organy państwowe, samorządu terytorialnego i urzędników ⁽⁵⁹⁸⁾. Skargę można wnieść do Pełnomocnika na piśmie, osobiście lub drogą elektroniczną, korzystając z oficjalnej strony internetowej pełnomocnika ⁽⁵⁹⁹⁾. Skargę należy wnieść najpóźniej po upływie roku od dnia wystąpienia naruszenia lub od momentu, gdy skarżący zdał sobie sprawę z tego, że doszło do naruszenia ⁽⁶⁰⁰⁾. Pełnomocnik może przystąpić do rozpatrzenia poszczególnych skarg dopiero po wyczerpaniu wszystkich innych sądowych lub administracyjnych środków zaskarżenia ⁽⁶⁰¹⁾. Dane osobowe skarżących chroni ustawa federalna z 2006 r. o danych osobowych ⁽⁶⁰²⁾.

Po otrzymaniu skargi Pełnomocnik może wszcząć postępowanie wyjaśniające lub odmówić wszczęcia takiego postępowania. Pracownicy biura Pełnomocnika mogą udzielić skarżącemu porad w kwestii dostępnych środków zapewniających możliwość wyeliminowania naruszenia lub przekazać otrzymaną skargę właściwym organom państwowym lub właściwym organom samorządu terytorialnego. Pełnomocnik musi uzasadnić decyzję o oddaleniu skargi, przy czym skarżący nie może odwołać się od tej decyzji ⁽⁶⁰³⁾.

⁽⁵⁹³⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 31 ust. 1; Rada Europy – Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji, ECRI Report On The Russian Federation (fourth monitoring cycle) (Sprawozdanie ECRI dotyczące Federacji Rosyjskiej (czwarty cykl monitorowania)), 15 października 2013 r., s. 17.

⁽⁵⁹⁴⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 29 ust. 5.

⁽⁵⁹⁵⁾ Leszczenko, L., Instytucja ombudsmena w państwach poradzieckich. Genez – status prawny – rozwój, 2011 r., s. 236.

⁽⁵⁹⁶⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 21; Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Rosji, Frequently Asked Questions (Często zadawane pytania), b.d.

⁽⁵⁹⁷⁾ Petersburgskie Centrum Studiów Humanistycznych i Politologicznych „Strategia”, Работа с жалобами граждан в аппарате Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации (Rozpatrywanie skarg złożonych przez obywateli w biurze Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 13 marca 2004 r.

⁽⁵⁹⁸⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 15.

⁽⁵⁹⁹⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, How to apply? (Jak wnieść skargę?), b.d.

⁽⁶⁰⁰⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, The requirements for a complaint (Wymogi, jakie musi spełniać skarga), b.d.

⁽⁶⁰¹⁾ Penal Reform International, National mechanisms for the prevention of torture in Eastern Europe: Belarus, Russia and Ukraine (Krajowe mechanizmy zapobiegania torturom w Europie Wschodniej: Białoruś, Rosja i Ukraina), 2013 r., s. 20; Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 16.

⁽⁶⁰²⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 152-FZ „О персональных данных” (o danych osobowych), 27 lipca 2006 r.

⁽⁶⁰³⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 20; Petersburgskie Centrum Studiów Humanistycznych i Politologicznych „Strategia” – Работа с жалобами граждан в аппарате Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации (Rozpatrywanie skarg złożonych przez obywateli w biurze Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 13 marca 2004 r.

2.5.4 Działania na rzecz przywrócenia praw i wolności

Po rozpatrzeniu skargi i stwierdzeniu wystąpienia naruszenia Pełnomocnik może zwrócić się do sądu o wszczęcie postępowania, w tym postępowania administracyjnego, może zażądać od właściwego organu podjęcia środków dyscyplinarnych lub administracyjnych lub wszczęcia postępowania karnego, może wystąpić do sądu lub prokuratora o dokonanie rewizji orzeczenia sądowego lub wnieść do Sądu Konstytucyjnego skargę dotyczącą naruszenia praw i wolności gwarantowanych przez konstytucję⁽⁶⁰⁴⁾.

Podczas rozpatrywania skargi Pełnomocnik jest uprawniony m.in. do: uzyskiwania dostępu do pomieszczeń organów państwowych na szczeblu federalnym i regionalnym oraz wszelkiego rodzaju innych placówek, uwzględniając pomieszczenia jednostek wojskowych i stowarzyszeń publicznych, oraz do prowadzenia postępowania wyjaśniającego w sprawie tych organów; otrzymywania dokumentów związanych z postępowaniem, w tym akt postępowania karnego, cywilnego lub administracyjnego, które już się zakończyły lub które nigdy nie zostało wszczęte; oraz do występowania do urzędników i funkcjonariuszy publicznych (z wyjątkiem sędziów) o udzielenie wyjaśnień⁽⁶⁰⁵⁾. Pełnomocnik musi poinformować skarżącego o wynikach postępowania wyjaśniającego wszczętego na podstawie skargi⁽⁶⁰⁶⁾.

2.5.5 Odwiedzanie miejsc zatrzymania

Pełnomocnik ma prawo do odbywania niezakłóconych odwiedzin w miejscach pozbawienia wolności oraz do żądania od administracji obiektów penitencjarnych wydania niezbędnych dokumentów i udzielenia wyjaśnień oraz do otrzymywania takich dokumentów i wyjaśnień⁽⁶⁰⁷⁾. Na mocy ustawy federalnej z 2015 r. Pełnomocnik ma prawo osobiście rozmawiać z osobami pozbawionymi wolności (pod warunkiem, że administracja więzienia będzie mogła obserwować przebieg rozmowy, ale nie będzie miała możliwości słyszenia jej treści)⁽⁶⁰⁸⁾.

Pełnomocnik współpracuje z Komisjami Nadzoru Publicznego⁽⁶⁰⁹⁾, które prowadzą nadzór publiczny nad przestrzeganiem praw człowieka w miejscach zatrzymania. Komisje te działają w 81 podmiotach Federacji Rosyjskiej i „informują Wysokiego Pełnomocnika o rezultatach podejmowanych przez siebie działań”⁽⁶¹⁰⁾.

Organizacja pozarządowa Penal Reform International odnotowała, że oprócz biura Pełnomocnika federalnego niektóre biura pełnomocnika regionalnego również posiadają prawo wstępu na teren obiektów penitencjarnych⁽⁶¹¹⁾.

W 2015 r. 29% skarg wniesionych przez osoby fizyczne pochodziło od więźniów i dotyczyło m.in. warunków panujących w więzieniach⁽⁶¹²⁾.

Sonia Cardenas, profesor nauk politycznych i były dyrektor programu na rzecz praw człowieka w Trinity College w Connecticut, napisała w 2014 r., że przed zaplanowaną wizytą Pełnomocnika administracja służby więziennej

⁽⁶⁰⁴⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 29; Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Annual Report 2014 of the High Commissioner for Human Rights in the Russian Federation (Sprawozdanie roczne Wysokiego Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej z 2014 r.), 6 maja 2015 r., s. 26.

⁽⁶⁰⁵⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 23.

⁽⁶⁰⁶⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 26.

⁽⁶⁰⁷⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 23; Penal Reform International, Mechanism for the prevention of torture in nine CIS states: Synthesis Report (Mechanizm zapobiegania torturom w dziewięciu państwach WNP: sprawozdanie podsumowujące), 2012 r., s. 15.

⁽⁶⁰⁸⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 76-FZ „О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в целях совершенствования деятельности уполномоченных по правам человека” (o wprowadzeniu zmian do niektórych aktów ustawodawczych Federacji Rosyjskiej w celu usprawnienia działania pełnomocników praw człowieka), 6 kwietnia 2015 r.; Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Annual Report 2015 of the High Commissioner for Human Rights in the Russian Federation (Sprawozdanie roczne Wysokiego Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej z 2015 r.), 22 marca 2016 r., s. 70.

⁽⁶⁰⁹⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 76-FZ „Об общественном контроле за обеспечением прав человека в местах принудительного содержания и о содействии лицам, находящимся в местах принудительного содержания” (o nadzorze publicznym nad przestrzeganiem praw człowieka w miejscach zatrzymania i o pomocy udzielanej osobom zatrzymanym), 10 czerwca 2008 r.

⁽⁶¹⁰⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Annual Report 2015 of the High Commissioner for Human Rights in the Russian Federation (Sprawozdanie roczne Wysokiego Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej z 2015 r.), 22 marca 2016 r., s. 70; Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁶¹¹⁾ Penal Reform International, National mechanisms for the prevention of torture in Eastern Europe: Belarus, Russia and Ukraine (Krajowe mechanizmy zapobiegania torturom w Europie Wschodniej: Białoruś, Rosja, Ukraina), 2013 r., ss. 20–21.

⁽⁶¹²⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Annual Report 2015 of the High Commissioner for Human Rights in the Russian Federation (Sprawozdanie roczne Wysokiego Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej z 2015 r.), 22 marca 2016 r., s. 25.

przenosiła więźniów do innych placówek lub zniechęcała ich do przekazywania skarg Pełnomocnikowi⁽⁶¹³⁾. Departament Stanu Stanów Zjednoczonych stwierdził w 2015 r., że więźniowie obawiali się reperkusji w związku ze zwróceniem się ze skargą do Pełnomocnika lub Komisji Nadzoru Publicznego, a według działaczy na rzecz reformy więziennictwa składali skargę tylko wtedy, gdy „mieli poczucie, że nie mają innego wyjścia”. Departament Stanu Stanów Zjednoczonych dodał, że Komisje Nadzoru Publicznego często otrzymywały wnioski dotyczące spraw osobistych mniejszej wagi⁽⁶¹⁴⁾.

2.5.6 Sprawozdanie roczne i sprawozdanie specjalne

Pod koniec każdego roku Pełnomocnik sporządza sprawozdanie z działalności⁽⁶¹⁵⁾. Pełnomocnik może również przekazać Dumie Państwowej sprawozdania specjalne poświęcone wybranym kwestiom związanym z prawami człowieka. Pełnomocnik dysponuje swobodą uznania przy podejmowaniu decyzji o tym, czy należy sporządzić sprawozdania specjalne⁽⁶¹⁶⁾.

B. Potencjał

2.5.7 Struktura i kwestie kadrowe

Pełnomocnik Praw Człowieka jest wspierany przez struktury pomocnicze⁽⁶¹⁷⁾. Pełnomocnik może wyznaczyć Radę Ekspertów złożoną ze specjalistów w dziedzinie praw człowieka oraz praw i wolności obywatelskich w celu zapewnienia wsparcia konsultacyjnego⁽⁶¹⁸⁾. Działalność Pełnomocnika i jego struktur pomocniczych jest finansowana z budżetu federalnego⁽⁶¹⁹⁾.

Osoby fizyczne mogą również zwrócić się do biur regionalnych pełnomocników praw człowieka⁽⁶²⁰⁾. Między regionalnymi i federalnymi pełnomocnikami nie istnieje żaden stosunek zależności⁽⁶²¹⁾. Działalność pełnomocników regionalnych jest finansowana przez odpowiedni podmiot założycielski⁽⁶²²⁾.

Według Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych takie biura regionalne istniały od 2015 r. we wszystkich regionach Federacji Rosyjskiej z wyjątkiem sześciu⁽⁶²³⁾. Regionalni pełnomocnicy rozpatrują skargi przeciwko władzom regionalnym, organom samorządu terytorialnego i urzędnikom, o ile skarżący podważył odpowiednie decyzje w ramach postępowania sądowego lub postępowania przed organem administracyjnym⁽⁶²⁴⁾.

⁽⁶¹³⁾ Cardenas, S., *Chains of Justice: The Global Rise of State Institutions for Human Rights* (Łańcuchy sprawiedliwości: globalny wzrost znaczenia instytucji państwowych ds. praw człowieka), 2014 r., s. 324.

⁽⁶¹⁴⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁶¹⁵⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 33; sprawozdanie roczne za 2015 r. zostało opublikowane w dniu 22 marca 2016 r.

⁽⁶¹⁶⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 33.

⁽⁶¹⁷⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Structure of the Office of the High Commissioner for Human Rights in the Russian Federation (Struktura Biura Wysokiego Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej) b.d.

⁽⁶¹⁸⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Expert Council (Rada Ekspertów), b.d.; Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, About the Council (O Radzie), b.d.

⁽⁶¹⁹⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 38.

⁽⁶²⁰⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Regional commissioners for human rights (Regionalni pełnomocnicy praw człowieka), b.d.; Rada Europy – Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji, ECRI Report On The Russian Federation (fourth monitoring cycle) (Sprawozdanie ECRI dotyczące Federacji Rosyjskiej (czwarty cykl monitorowania)), 15 października 2013 r., s. 18.

⁽⁶²¹⁾ Rada Europy – Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji, ECRI Report On The Russian Federation (fourth monitoring cycle) (Sprawozdanie ECRI dotyczące Federacji Rosyjskiej (czwarty cykl monitorowania)), 15 października 2013 r., s. 18.

⁽⁶²²⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 76-FZ „О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в целях совершенствования деятельности уполномоченных по правам человека” (o wprowadzeniu zmian do niektórych aktów ustawodawczych Federacji Rosyjskiej w celu usprawnienia działania pełnomocników praw człowieka), 6 kwietnia 2015 r.; Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Law on human rights commissioner adopted by State Duma (ustawa o Pełnomocniku Praw Człowieka przyjęta przez Dumę Państwową), 27 marca 2015 r.

⁽⁶²³⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.; zob. również Rada Europy – Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji, ECRI Report On The Russian Federation (fourth monitoring cycle) (Sprawozdanie ECRI dotyczące Federacji Rosyjskiej (czwarty cykl monitorowania)), 15 października 2013 r., s. 18.

⁽⁶²⁴⁾ Rada Europy – Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji, ECRI Report On The Russian Federation (fourth monitoring cycle) (Sprawozdanie ECRI dotyczące Federacji Rosyjskiej (czwarty cykl monitorowania)), 15 października 2013 r., s. 18; Gradszkowa, Y., Regional Ombudsmen, Human Rights and Women – Gender Aspects of the Social and Legal Transformation in North-West Russia (Rzecznik regionalny, prawa człowieka i prawa kobiet – Aspekty płciowe związane ze zmianami społecznymi i prawnymi w północno-zachodniej Rosji), 2012 r., s. 85.

W 2013 r. Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji działająca przy Radzie Europy zwróciła uwagę na niespójność przepisów regulujących kwestie związane z funkcjonowaniem pełnomocników regionalnych skutkującą mniejszą skutecznością działania niektórych biur⁽⁶²⁵⁾. Według Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych w 2015 r. władze lokalne niekiedy ingerowały w pracę pełnomocników regionalnych; np. pełnomocnik petersburski otrzymywał pogróżki ze względu na zajmowane przez siebie stanowisko w kwestii praw osób działających na rzecz ruchów LGBT⁽⁶²⁶⁾.

Zgodnie z przepisami obowiązującymi od 2015 r. przed powołaniem lub odwołaniem pełnomocników regionalnych należy zasięgnąć opinii pełnomocnika federalnego⁽⁶²⁷⁾. Wszyscy pełnomocnicy regionalni są członkami Rady Koordynacyjnej Rosyjskich Pełnomocników Praw Człowieka⁽⁶²⁸⁾, która pełni funkcję platformy współpracy między pełnomocnikami⁽⁶²⁹⁾.

2.5.8 Faktyczny wpływ

W 2015 r. Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej otrzymał 64 189 wniosków, w tym 38 093 skargi wniesione przez osoby fizyczne⁽⁶³⁰⁾. Od 2013 r. liczba otrzymywanych wniosków stale rośnie⁽⁶³¹⁾. Znaczna część wniosków dotyczy praw oskarżonych w postępowaniach karnych, praw stron postępowania administracyjnego oraz praw więźniów⁽⁶³²⁾. Pełnomocnik zajmował się również kwestiami związanymi z polityką publiczną dyskryminującą przedstawicieli mniejszości etnicznych i migrantów⁽⁶³³⁾.

Choć Pełnomocnik rozpatruje wiele skarg każdego roku, liczba spraw, w przypadku których istnieją „pisemne dowody potwierdzające ich pozytywne rozwiązanie”, jest znacznie mniejsza. Zgodnie ze sprawozdaniem z działalności z 2015 r. „Pełnomocnik podjął działania w związku z 36 845 wnioskami spośród 38 093 otrzymanych wniosków”. Pełnomocnik otrzymał „227 pozytywnych odpowiedzi” od ministrów i agencji dotyczących swoich zaleceń i wniosków, przy czym „w przypadku 5000 wniosków istnieją pisemne dowody potwierdzające uzyskanie pozytywnych rezultatów po podjęciu działań przez wysokiego pełnomocnika, które doprowadziły do pełnego przywrócenia praw obywateli”⁽⁶³⁴⁾.

Obecnie trudno jest dokonać rzetelnej oceny pełnego wpływu prac biura Pełnomocnika z uwagi na brak informacji na temat faktycznych rezultatów podejmowanych przez niego interwencji.

2.5.9 Ograniczony na mocy prawa zakres uprawnień

W 2013 r. organizacja pozarządowa Penal Reform International odnotowała, że ustanowienie wymogu, zgodnie z którym osoba fizyczna musi wyczerpać wszystkie inne środki zaskarżenia przed wniesieniem skargi do Pełnomocnika, poważnie ogranicza zdolność pełnomocnika do podejmowania skutecznych interwencji z uwagi na bardzo małe

⁽⁶²⁵⁾ ECRI Report On The Russian Federation (fourth monitoring cycle) (Sprawozdanie ECRI dotyczące Federacji Rosyjskiej (czwarty cykl monitorowania)), 15 października 2013 r., s. 18.

⁽⁶²⁶⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.; Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.), 12 listopada 2013 r., s. 41.

⁽⁶²⁷⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 76-FZ „О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в целях совершенствования деятельности уполномоченных по правам человека” (o wprowadzeniu zmian do niektórych aktów ustawodawczych Federacji Rosyjskiej w celu usprawnienia działania pełnomocników praw człowieka), 6 kwietnia 2015 r.; Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, ustawa o Pełnomocniku Praw Człowieka przyjęta przez Dumę Państwową, 27 marca 2015 r.

⁽⁶²⁸⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Regional commissioners for human rights (Regionalni pełnomocnicy praw człowieka), b.d.

⁽⁶²⁹⁾ Zob. np. Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Coordination Council of Commissioners for Human Rights in North Caucasian Federal District adopted resolution at meeting in Dagestan (Rada Koordynacyjna Pełnomocników Praw Człowieka w Północnokaukaskim Okręgu Federalnym przyjęła rezolucję podczas spotkania w Dagestanie), 24 listopada 2016 r.; Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Meeting of Human Rights Commissioners Coordination Council devoted to interaction between authorities and public institutions (spotkanie Rady Koordynacyjnej Pełnomocników Praw Człowieka poświęcone stosunkom między służbami a instytucjami publicznymi), 17 czerwca 2016 r.

⁽⁶³⁰⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Annual Report 2015 of the High Commissioner for Human Rights in the Russian Federation (Sprawozdanie roczne Wysokiego Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej z 2015 r.), 22 marca 2016 r., s. 165.

⁽⁶³¹⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Annual Report 2014 of the High Commissioner for Human Rights in the Russian Federation (Sprawozdanie roczne Wysokiego Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej z 2014 r.), 6 maja 2015 r., ss. 33–34.

⁽⁶³²⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Annual Report 2015 of the High Commissioner for Human Rights in the Russian Federation (Sprawozdanie roczne Wysokiego Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej z 2015 r.), 22 marca 2016 r., ss. 24–25.

⁽⁶³³⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Annual Report 2015 of the High Commissioner for Human Rights in the Russian Federation (Sprawozdanie roczne Wysokiego Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej z 2015 r.), 22 marca 2016 r., ss. 101–107.

⁽⁶³⁴⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Annual Report 2015 of the High Commissioner for Human Rights in the Russian Federation (Sprawozdanie roczne Wysokiego Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej z 2015 r.), 22 marca 2016 r., s. 166.

prawdopodobieństwo, że te same organy decyzyjne, które odrzuciły skargi składane przez osobę fizyczną we wszystkich instancjach, zdecydują się zmienić treść wydanego przez siebie orzeczenia/decyzji po interwencji Pełnomocnika⁽⁶³⁵⁾.

Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji działająca przy Radzie Europy skrytykowała fakt, że Pełnomocnik federalny ma ograniczoną możliwość wywierania wpływu na proces ustawodawczy. Brak uprawnień do rozpatrywania spraw dotyczących naruszeń popełnianych w sektorze prywatnym ogranicza również zdolność Pełnomocnika do przeciwdziałania przypadkom dyskryminacji rasowej⁽⁶³⁶⁾.

Jeżeli chodzi o ogólnie rozumiane rzecznictwo, Departament Stanu Stanów Zjednoczonych przytoczył pogląd rosyjskich działaczy na rzecz praw człowieka, którzy stwierdzili, że była pełnomocnik praw człowieka Ełła Pamfilowa „zasadniczo skutecznie pełniła funkcję oficjalnego rzecznika w wielu problematycznych kwestiach pomimo ograniczonego zakresu przysługujących jej uprawnień i selektywnego podejścia do podejmowanych przez siebie zagadnień”⁽⁶³⁷⁾.

C. Uczciwość

Zasady paryskie, przyjęte w 1993 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, są „zbiorem norm międzynarodowych” zawierającym zalecenia dotyczące roli, struktury, statusu i funkcji krajowych instytucji praw człowieka (NHRI)⁽⁶³⁸⁾. Ustanowiono w nich sześć głównych kryteriów, jakie muszą spełniać NHRI: szeroki mandat oparty na uniwersalnych normach i standardach w zakresie praw człowieka, niezależność od rządu, niezależność zagwarantowana w statucie lub w konstytucji, pluralizm, odpowiednia ilość zasobów i odpowiednich uprawnień w zakresie prowadzenia postępowań wyjaśniających⁽⁶³⁹⁾. Od 2008 r. Pełnomocnik w Federacji Rosyjskiej posiada akredytację „A” (pełna zgodność z zasadami paryskimi) wydaną przez Międzynarodowy Komitet Koordynacyjny Krajowych Instytucji ds. Ochrony i Promowania Praw Człowieka⁽⁶⁴⁰⁾.

Ustawa federalna chroni niezależność i bezstronność Pełnomocnika Praw Człowieka. Pełnomocnik nie może zostać odwołany w trakcie swojej kadencji, chyba że dopuści się poważnych uchybień w zakresie wykonywania obowiązków związanych z pełnieniem urzędu⁽⁶⁴¹⁾, w tym również w stanie wyjątkowym lub stanie wojennym⁽⁶⁴²⁾. Pełnomocnik nie może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani administracyjnej w toku postępowania sądowego bez wcześniejszej zgody Dumy Państwowej⁽⁶⁴³⁾.

Korzystając z przysługujących mu uprawnień, Pełnomocnik Praw Człowieka jest, na mocy ustawy, niezależny i nie odpowiada przed żadnymi organami ani urzędnikami państwowymi⁽⁶⁴⁴⁾. W swoich działaniach Pełnomocnik kieruje się przepisami konstytucji i innych ustaw Federacji Rosyjskiej, a także powszechnie uznawanymi zasadami i normami prawa międzynarodowego oraz postanowieniami umów międzynarodowych zawartych przez Federację Rosyjską⁽⁶⁴⁵⁾.

Zgodnie z ustawą Pełnomocnik nie może zajmować stanowiska politycznego ani sprawować funkcji rządowych oraz nie może prowadzić żadnej innej działalności poza działalnością naukową i oświatową. Ponadto Pełnomocnik nie może angażować się w działalność polityczną ani być członkiem partii politycznej lub stowarzyszenia, któremu przyświecają

⁽⁶³⁵⁾ Penal Reform International, National mechanisms for the prevention of torture in Eastern Europe: Belarus, Russia and Ukraine (Krajowe mechanizmy zapobiegania torturom w Europie Wschodniej: Białoruś, Rosja i Ukraina), 2013 r., ss. 20–21.

⁽⁶³⁶⁾ Rada Europy – Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji, ECRI Report On The Russian Federation (fourth monitoring cycle) (Sprawozdanie ECRI dotyczące Federacji Rosyjskiej (czwarty cykl monitorowania)), 15 października 2013 r., s. 17; zob. także White, S.; Understanding Russian Politics (Zrozumieć politykę rosyjską), 2011 r., s. 348.

⁽⁶³⁷⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁶³⁸⁾ OHCHR, Paris Principles: 20 years guiding the work of National Human Rights Institutions (Zasady paryskie: 20 lat kierowania pracami krajowych instytucji praw człowieka), 30 maja 2013 r.

⁽⁶³⁹⁾ Międzynarodowy Komitet Koordynacyjny Krajowych Instytucji ds. Ochrony i Promowania Praw Człowieka, Podkomitet ds. Akredytacji, b.d.

⁽⁶⁴⁰⁾ Międzynarodowy Komitet Koordynacyjny Krajowych Instytucji ds. Ochrony i Promowania Praw Człowieka, Chart of the Status of National Institutions. Accreditation status as of 5 August 2015 (Przegląd statusu instytucji krajowych. Status akredytacji na dzień 5 sierpnia 2016 r.), 5 sierpnia 2016 r., s. 7.

⁽⁶⁴¹⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 2 i 13.

⁽⁶⁴²⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 4.

⁽⁶⁴³⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 12.

⁽⁶⁴⁴⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 2.

⁽⁶⁴⁵⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 2.

cele polityczne⁽⁶⁴⁶⁾. Pomimo wprowadzenia ograniczeń dotyczących działalności politycznej, dwóch poprzednich Pełnomocników było rzekomo członkami partii politycznej⁽⁶⁴⁷⁾. Jak wspomniano powyżej, media doniosły, że Pełnomocnik Praw Człowieka mianowana w 2016 r. jest emerytowanym generałem milicji i nie posiada doświadczenia w zakresie praw człowieka⁽⁶⁴⁸⁾. Jako zastępca Przewodniczącego Dumy Państwowej z partii Sprawiedliwa Rosja⁽⁶⁴⁹⁾ późniejsza pani pełnomocnik wprowadziła ustawę zakazującą tworzenia organizacji pozarządowych z uwagi na fakt, że stanowią one instrumenty „zagranicznej agentury”, oraz kryminalizującą działania przeciwko moralności publicznej⁽⁶⁵⁰⁾. W swoim pierwszym wystąpieniu po jej powołaniu na stanowisko pełnomocnika stwierdziła rzekomo, że sprawowany przez nią urząd dysponuje instrumentami pozwalającymi jej „przeciwdziałać” przypadkom naruszania praw człowieka na użytek zachodniej propagandy⁽⁶⁵¹⁾.

Pracownicy biura Pełnomocnika muszą wykonywać powierzone im funkcje zgodnie z kodeksem postępowania urzędników służby cywilnej pod rygorem nałożenia na nich sankcji dyscyplinarnych obejmujących również możliwość ich zwolnienia⁽⁶⁵²⁾. Zgodnie z ustawą federalną „о противодействии коррупции” (o zwalczaniu korupcji) wszyscy urzędnicy służby cywilnej muszą przekazać informacje na temat swoich dochodów, majątku i zobowiązań majątkowych⁽⁶⁵³⁾. Przekazane przez urzędników informacje są udostępniane na stronie internetowej Pełnomocnika⁽⁶⁵⁴⁾. Średnie wynagrodzenie pracowników biura pełnomocnika mieści się w zakresie średnich wynagrodzeń pracowników rządowych⁽⁶⁵⁵⁾ oraz znacząco przewyższa ogólną kwotę miesięcznego wynagrodzenia w Federacji Rosyjskiej⁽⁶⁵⁶⁾.

Zgodnie z informacjami dostępnymi na oficjalnej stronie Pełnomocnika w dniu 12 lutego 2015 r. organizacja Levada-Center opublikowała badanie opinii⁽⁶⁵⁷⁾ W opinii Pełnomocnika badanie wskazuje, że „doszło do znaczącego wzrostu poziomu wskaźnika zaufania opinii publicznej do instytucji Pełnomocnika Praw Człowieka w Rosji”⁽⁶⁵⁸⁾.

2.6 Grupy szczególnie wrażliwe

Niniejszy rozdział zawiera krótkie omówienie podejścia organów i sądownictwa do skarg zgłaszanych przez przedstawicieli mniejszości i kobiety.

2.6.1 Mniejszości etniczne i religijne, migranci

W 2012 r. SOVA, centrum monitorowania ekstremizmu w Federacji Rosyjskiej, poinformowało Duńskie Służby Imigracyjne i Duńską Radę ds. Uchodźców, że spośród wszystkich mniejszości przebywających w Rosji osoby z Azji

⁽⁶⁴⁶⁾ Pravo.gov.ru, federalna ustawa konstytucyjna nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” (o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 26 lutego 1997 r., art. 11.

⁽⁶⁴⁷⁾ White, S.; Understanding Russian Politics (Zrozumienie polityki rosyjskiej), 2011, s. 347.

⁽⁶⁴⁸⁾ NYT, Russia's New Human Rights Ombudsman Is Former Police General (Nowy rosyjski Rzecznik Praw Obywatelskich to była generał milicji), 22 kwietnia 2016 r.; RBTH, Tatjana Moskalkowa wird Russlands Menschenrechts-Ombudsfrau, 2 maja 2016 r.; Tagesanzeiger, Vom Vorkämpfer zur Reaktionärin, 1 maja 2016 r.

⁽⁶⁴⁹⁾ Biuro Analiz Parlamentu Europejskiego, Human rights in Russia No light at the end of the tunnel (Prawa człowieka w Rosji – nie widać światła w tunelu), wrzesień 2016 r., s. 3; Russia Direct, Making sense of Russia's strange new choice to defend human rights (Jak rozumieć niedawną dziwną decyzję Rosji w kwestii wyboru nowego rzecznika praw obywatelskich), 27 kwietnia 2016 r.

⁽⁶⁵⁰⁾ Russia Direct, Making sense of Russia's strange new choice to defend human rights (Jak rozumieć niedawną dziwną decyzję Rosji w kwestii wyboru nowego rzecznika praw obywatelskich), 27 kwietnia 2016 r.

⁽⁶⁵¹⁾ Russia Direct, Making sense of Russia's strange new choice to defend human rights (Jak rozumieć niedawną dziwną decyzję Rosji w kwestii wyboru nowego rzecznika praw obywatelskich), 27 kwietnia 2016 r.

⁽⁶⁵²⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Procedures for entry into the civil service (Procedury związane z podjęciem służby cywilnej), b.d.; Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 79-FZ „О государственной гражданской службе Российской Федерации” („o państwowej służbie cywilnej w Federacji Rosyjskiej”), 27 lipca 2004 r.

⁽⁶⁵³⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 273-FZ „О противодействии коррупции” (o zwalczaniu korupcji), 25 grudnia 2008 r., art. 8.

⁽⁶⁵⁴⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Information about income, expenses, assets and liabilities of material nature (Informacje o przychodach, wydatkach, aktywach i zobowiązaniach o charakterze materialnym), b.d.

⁽⁶⁵⁵⁾ Rossijskaja Gazeta, The salaries of officials increased by 3,5% in the first half of 2016 (Wzrost wynagrodzenia urzędników o 3,5% w pierwszej połowie 2016 r.), 18 sierpnia 2016 r.

⁽⁶⁵⁶⁾ Moscow Times, Russians Require Minimum Monthly Income of \$350, Poll Shows (Sondaż: Rosjanie domagają się minimalnego miesięcznego dochodu w wysokości 350 USD), 12 sierpnia 2015 r.; Moscow Times, Russians' Average Salary On Par With Kazakhstan (Średnie zarobki w Rosji na równi z zarobkami w Kazachstanie), 24 maja 2016 r.

⁽⁶⁵⁷⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Confidence in institute of human rights commissioner significantly increased (Znaczący wzrost zaufania do instytucji Pełnomocnika Praw Człowieka), 12 lutego 2015 r. Aby zapoznać się z wynikami pierwotnego badania, zob. Levada-Center, The role of social institutes (Rola instytucji społecznych), 12 lutego 2015 r.

⁽⁶⁵⁸⁾ Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej, Confidence in institute of human rights commissioner significantly increased (Znaczący wzrost zaufania do instytucji Pełnomocnika Praw Człowieka), 12 lutego 2015 r.; aby porównać dane z 2014 r. i 2015 r., zob. Levada-Center, Public opinion – 2014, 2015 (Opinia publiczna – 2014 i 2015 r.), s. 85.

Środkowej są najbardziej narażone na to, że padną ofiarą przestępstw z nienawiści na tle rasowym⁽⁶⁵⁹⁾. Centrum SOVA wyjaśniło przyczyny wrażliwości osób z Azji Środkowej oraz powody, dla których są one postrzegane jako łatwe cele⁽⁶⁶⁰⁾: status społeczny takich osób był niski, a z uwagi na „brak wymaganych dokumentów osoby te zasadniczo nie zgłaszają przypadków dopuszczenia się wobec nich przestępstwa na policji, a nawet w przypadku, w którym decydują się to zrobić, ich zgłoszenie okazuje się często nieskuteczne”⁽⁶⁶¹⁾.

W 2015 r. centrum SOVA odnotowało 38 ofiar ataków o podłożu etnicznym, co oznacza spadek w porównaniu ze 101 ofiarami w 2014 r. W opinii centrum SOVA spadek ten wynika z zaostrzenia podejścia organów ścigania do grup wyznających skrajnie prawicową ideologię⁽⁶⁶²⁾.

Prowadzenie dochodzeń w sprawie ataków na przedstawicieli mniejszości etnicznych i religijnych oraz ściganie sprawców tych ataków

Policja w Rosji tradycyjnie niechętnie prowadzi dochodzenia w sprawie przestępstw przeciwko przedstawicielom mniejszości etnicznych i religijnych. Tendencja ta zmieniła się nieco w ciągu ostatnich kilku lat. Centrum SOVA wymienia 12 spraw wszczętych przeciwko członkom grup prawicowych w 2015 r., których uznaje się za „najbardziej wpływowych”. Według centrum SOVA agresywne działania rządu wobec tych grup mogą jednak w dużym stopniu wynikać z obaw, że grupy te staną się zbyt silne⁽⁶⁶³⁾.

Szef centrum SOVA powiedział w 2012 r. Duńskim Służbom Imigracyjnym, że departament ds. walki z ekstremizmem działający przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych prowadził skuteczne dochodzenia dotyczące w szczególności grup neonazistowskich, które doprowadziły do wzrostu liczby wyroków skazujących na neonazistach. W porównaniu do wcześniejszej praktyki zaliczania tych przestępstw do chuligaństwa obecnie są one uznawane za przestępstwa na tle rasowym lub przestępstwa z nienawiści⁽⁶⁶⁴⁾. Intensywność działań na rzecz zwalczania ekstremizmu zależy jednak od regionalnego departamentu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Inne grupy także sklasyfikowano jako ekstremistyczne np. pokojowe grupy religijne i członków opozycji politycznej⁽⁶⁶⁵⁾. W sprawozdaniu z 2015 r. centrum SOVA wskazało na ostatni trend ścigania przypadków użycia mowy rasistowskiej, a nie brutalnych przestępstw z nienawiści popełnionych przez grupy neonazistowskie⁽⁶⁶⁶⁾.

Centrum SOVA wyjaśniło, że łatwiej było znaleźć dowody na rasistowską propagandę za pośrednictwem internetu i mediów społecznościowych niż zidentyfikować sprawców brutalnego ataku. Jako że istnieje presja zgłaszania rozwikłanych przypadków przestępstw, śledczy koncentrują się zazwyczaj na sprawach propagandowych⁽⁶⁶⁷⁾.

Postępowania sądowe

W 2014 r., według Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych, sądy skazały osoby używające propagandy do nawoływania do nienawiści narodowościowej⁽⁶⁶⁸⁾. Centrum SOVA odnotowało, że w 2015 r. liczba wyroków

⁽⁶⁵⁹⁾ Duńskie Służby Imigracyjne i Duńska Rada ds. Uchodźców, Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases (Sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, przemoc na tle rasowym i przypadki fałszowania dowodów w sprawach karnych), sierpień 2012 r., s. 12.

⁽⁶⁶⁰⁾ Duńskie Służby Imigracyjne i Duńska Rada ds. Uchodźców, Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases (Sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, przemoc na tle rasowym i przypadki fałszowania dowodów w sprawach karnych), sierpień 2012 r., s. 13.

⁽⁶⁶¹⁾ Duńskie Służby Imigracyjne i Duńska Rada ds. Uchodźców, Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases (Sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, przemoc na tle rasowym i przypadki fałszowania dowodów w sprawach karnych), sierpień 2012 r., s. 14.

⁽⁶⁶²⁾ SOVA; The Ultra-Right Movement under Pressure: Xenophobia and Radical Nationalism in Russia, and Efforts to Counteract Them in 2015 (Zwolennicy skrajnie prawicowej ideologii pod presją: ksenofobia i radykalny nacjonalizm w Rosji oraz podjęte w 2015 r. wysiłki na rzecz przeciwdziałania tym zjawiskom), 8 kwietnia 2016 r.

⁽⁶⁶³⁾ SOVA; The Ultra-Right Movement under Pressure: Xenophobia and Radical Nationalism in Russia, and Efforts to Counteract Them in 2015 (Zwolennicy skrajnie prawicowej ideologii pod presją: ksenofobia i radykalny nacjonalizm w Rosji oraz podjęte w 2015 r. wysiłki na rzecz przeciwdziałania tym zjawiskom), 8 kwietnia 2016 r.

⁽⁶⁶⁴⁾ Duńskie Służby Imigracyjne i Duńska Rada ds. Uchodźców, Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases (Sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, przemoc na tle rasowym i sfabrykowane dowody w sprawach karnych), sierpień 2012 r., s. 12–14.

⁽⁶⁶⁵⁾ Duńskie Służby Imigracyjne i Duńska Rada ds. Uchodźców, Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases (Sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, przemoc na tle rasowym i sfabrykowane dowody w sprawach karnych), sierpień 2012 r., s. 14.

⁽⁶⁶⁶⁾ SOVA, Calm Before the Storm? Xenophobia and Radical Nationalism in Russia, and Efforts to Counteract Them in 2014 (Cisza przed burzą? Ksenofobia i radykalny nacjonalizm w Rosji oraz podjęte w 2014 r. wysiłki na rzecz przeciwdziałania tym zjawiskom), 21 kwietnia 2015 r.

⁽⁶⁶⁷⁾ SOVA, seminarium na temat skrajnego nacjonalizmu w Rosji, Oslo, wrzesień 2013 r.

⁽⁶⁶⁸⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2014 Country Report on Human Rights Practices (Sprawozdanie krajowe z 2014 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka), 25 czerwca 2015 r.

skazujących za przemoc na tle rasowym była znacząco wyższa. Wyroki stały się również bardziej surowe i często dotyczyły słów i wypowiedzi (⁶⁶⁹). Według Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych co najmniej 12 wyroków skazujących za tego rodzaju przestępstwa odnotowano do lipca 2015 r., czyli tyle samo co w 2014 r., co oznacza „koniec tendencji spadkowej, jeżeli chodzi o liczbę wyroków skazujących” (⁶⁷⁰).

Jeżeli chodzi o sposób traktowania w systemie sądowym osób pochodzących z rosyjskiego regionu Północnego Kaukazu, kilka źródeł Duńskich Służb Imigracyjnych uważało w 2012 r., że osoby nie mające pochodzenia rosyjskiego były zazwyczaj karane surowiej za te same przestępstwa niż etniczni Rosjanie (⁶⁷¹). Human Rights Watch i przedstawiciel zachodniej ambasady ostrzegli jednak przed ogólnym założeniem „dyskryminacji prawnej” wobec oskarżonych pochodzących z Północnego Kaukazu; każdy taki wniosek powinien opierać się na wiarygodnej analizie statystyk dotyczących wyroków, z których wynikałoby, np. że Czeczeni otrzymują surowsze kary niż etniczni Rosjanie za te same przestępstwa (⁶⁷²). Human Rights Watch określiłaby politykę wobec Czeczenów raczej jako „profilowanie etniczne” (⁶⁷³). Kilka źródeł zwróciło uwagę na ryzyko sfałszowania zarzutów przeciwko osobom z Północnego Kaukazu (⁶⁷⁴).

Według rosyjskiej organizacji pozarządowej Agora nie można wykluczyć, że sędziowie są uprzedzeni wobec grup etnicznych, jednak takie uprzedzenia nie są na ogół powszechnym zjawiskiem (⁶⁷⁵).

Szef Komitetu Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Ganuszkińska, uważa, że sprawy sądowe dotyczące migracji były źle prowadzone w systemie sądowym. Podobnie jak Agora Ganuszkińska także stwierdziła, że choć w tych sprawach nie można wykluczyć elementu dyskryminacji, głównym powodem było jednak wdrażanie przez sądownictwo rygorystycznej polityki migracyjnej władz. Jako przykład Ganuszkińska wskazała na sprawę migracyjną dotyczącą egipskiego Kopta, w którą zaangażowany był Komitet Pomocy Obywatelskiej. Sędzina przydzielona do tej sprawy wyraźnie oświadczyła, że zgodnie z decyzją polityczną nie uznaje się migrantów, a więc nie może wydać wyroku sprzecznego z wolą władz. Ponadto, według Ganuszkińskiej, system sądowy nie działa dobrze w przypadkach, gdy skargi są składane przeciwko decyzjom władz (⁶⁷⁶).

2.6.2 Opozycja polityczna, krytycy rządu

Według centrum SOVA władze stosują przepisy dotyczące ekstremizmu określone w rosyjskim kodeksie karnym (§ 280, § 280.1 i § 282), aby bezprawnie ścigać osoby krytykujące władze za pośrednictwem internetu albo w innych miejscach. Dotyczy to członków następujących grup: nacjonalistów, działaczy religijnych, politycznych, a w niektórych przypadkach działaczy związków zawodowych i ekologów (⁶⁷⁷).

Human Rights Watch i rosyjska organizacja pozarządowa Agora wyjaśniły, że jeżeli prokuratorowi uda się wnieść taką sprawę do sądu, istnieje wysokie prawdopodobieństwo uzyskania wyroku skazującego. Agora stwierdziła, że krytycy rządu i członkowie opozycji zazwyczaj nie wygrywają spraw sądowych z powodu swojego stanowiska politycznego (⁶⁷⁸). Według Human Rights Watch takie sprawy są jednak często zamykane z uwagi na brak wątku karnego (⁶⁷⁹).

⁽⁶⁶⁹⁾ SOVA; The Ultra-Right Movement under Pressure: Xenophobia and Radical Nationalism in Russia, and Efforts to Counteract Them in 2015 (Zwolennicy skrajnie prawicowej ideologii pod presją: ksenofobia i radykalny nacjonalizm w Rosji oraz podjęte w 2015 r. wysiłki na rzecz przeciwdziałania tym zjawiskom), 8 kwietnia 2016 r.

⁽⁶⁷⁰⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁶⁷¹⁾ Duńskie Służby Imigracyjne i Duńska Rada ds. Uchodźców, Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases (Sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, przemoc na tle rasowym i sfabrykowane dowody w sprawach karnych), sierpień 2012 r., s. 22–24, 28.

⁽⁶⁷²⁾ Duńskie Służby Imigracyjne i Duńska Rada ds. Uchodźców, Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases (Sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, przemoc na tle rasowym i sfabrykowane dowody w sprawach karnych), sierpień 2012 r., s. 24.

⁽⁶⁷³⁾ Duńskie Służby Imigracyjne i Duńska Rada ds. Uchodźców, Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases (Sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, przemoc na tle rasowym i sfabrykowane dowody w sprawach karnych), sierpień 2012 r., s. 24.

⁽⁶⁷⁴⁾ Duńskie Służby Imigracyjne i Duńska Rada ds. Uchodźców, Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases (Sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, przemoc na tle rasowym i sfabrykowane dowody w sprawach karnych), sierpień 2012 r., s. 24–28.

⁽⁶⁷⁵⁾ Agora, wywiad z prezesem organizacji przeprowadzony przez Landinfo, Oslo, 6 października 2015 r.

⁽⁶⁷⁶⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, wywiad ze Swietłaną Ganuszkińską przeprowadzony przez Landinfo, Oslo, 6 października 2015 r.

⁽⁶⁷⁷⁾ SOVA, wywiad z przedstawicielem przeprowadzony przez Landinfo, Moskwa, 12 listopada 2014 r.

⁽⁶⁷⁸⁾ Agora, wywiad z prezesem organizacji przeprowadzony przez Landinfo, Oslo, 6 października 2015 r.

⁽⁶⁷⁹⁾ Human Rights Watch, wywiad z przedstawicielami przeprowadzony przez Landinfo, Moskwa, 11 listopada 2014 r.

Dość powszechne jest, że osoby skazane za takie przestępstwa odwołują się do sądu wyższej instancji⁽⁶⁸⁰⁾. Centrum SOVA poinformowało norweskie centrum Landinfo dysponujące informacjami o kraju pochodzenia, że w takich sprawach odnotowano tylko kilka uniewinnień, a odwołania od wyroków rzadko kończyły się powodzeniem⁽⁶⁸¹⁾. Policja priorytetowo traktuje przestępstwa związane z ekstremizmem, ponieważ władze kładą nacisk na rozwiązywanie właśnie tego rodzaju przestępstw. Według centrum SOVA sądy zwykle popierają prokuratora, a sądy apelacyjne zazwyczaj popierają wyroki wydane przez sądy niższej instancji⁽⁶⁸²⁾.

Agora twierdzi, że w niektórych sprawach administracyjnych mniejszej wagi przeważają krytycy rządowi, ale tylko na obszarach poza Moskwą. W Moskwie niemal nigdy nie wygrywają takich spraw. Agora dodała jednak, że możliwe było zakończenie kilku spraw przeciwko osobom, które krytkowały władze w mediach społecznościowych lub popierały Ukrainę. Chociaż oskarżeni nie zostali uniewinnieni, nie zostali też skazani. Sędziowie nie wydają wyroków uniewinniających w takich sprawach. Według Agory, gdyby to zrobili, sami zostaliby przesłuchani przez prokuratora i administrację sądową⁽⁶⁸³⁾.

Agora dodaje, że rząd rozpoczął np. kampanię przeciwko ekstremizmowi, kampanię przeciwko korupcji i kampanię przeciwko narkotykom. Rząd wywiera silne naciski polityczne na skazywanie oskarżonych w takich sprawach, co negatywnie wpływa na niezawisłość wyroków⁽⁶⁸⁴⁾.

Zdaniem szefa Agory organizacja pozarządowa, która odmawia rejestracji jako agent zagraniczny, prawdopodobnie nie wygra danej sprawy w sądzie. Do tej pory odbyło się 70–80 takich spraw w systemie sądowym i organizacja pozarządowa zawsze przegrywała, ze względu na naciski polityczne⁽⁶⁸⁵⁾.

2.6.3 Lesbijki, geje, osoby biseksualne i transpłciowe

Przyjęcie w czerwcu 2013 r. propagandowej ustawy federalnej przeciwko LGBT spowodowało wzrost przemocy wobec osób LGBT⁽⁶⁸⁶⁾. Według Human Rights Watch władze rosyjskie nie wywiązały się ze swojego obowiązku polegającego na zapobieganiu przemocy na tle homofobicznym i ściganiu sprawców takich przestępstw. Human Rights Watch informuje, że ustawa skutecznie zalegalizowała dyskryminację osób LGBT⁽⁶⁸⁷⁾.

Według centrum SOVA liczba wypadków spadła do dziewięciu rannych ofiar w 2014 r. i utrzymała się na tym poziomie w 2015 r.⁽⁶⁸⁸⁾. Rosyjska sieć LGBT zgłosiła jednak 52 ataki fizyczne na osoby LGBT w 2015 r.⁽⁶⁸⁹⁾. Podobnie jak w przypadku przemocy ze względu na pochodzenie etniczne centrum SOVA wiąże spadek przemocy wobec osób LGBT z różnymi czynnikami: redukcją działań publicznych na rzecz LGBT i ogólnym osłabieniem grup prawicowych z uwagi na bardziej agresywne podejście rządu⁽⁶⁹⁰⁾.

Nawet przed wprowadzeniem przepisów w 2013 r. przemoc wobec mniejszości seksualnych i nękanie tych mniejszości stanowiły problem w Federacji Rosyjskiej. Artykuł opublikowany w *Health and Human Rights Journal* zawiera badanie

⁽⁶⁸⁰⁾ SOVA, wywiad z przedstawicielem przeprowadzony przez Landinfo, Moskwa, 12 listopada 2014 r.

⁽⁶⁸¹⁾ SOVA, wywiad z przedstawicielem przeprowadzony przez Landinfo, Moskwa, 12 listopada 2014 r.; organizacja pozarządowa, która monitoruje sytuację dziennikarzy, wywiad z przedstawicielami przeprowadzony przez Landinfo, Moskwa, 12 listopada 2014 r.

⁽⁶⁸²⁾ SOVA, wywiad z przedstawicielem przeprowadzony przez Landinfo, Moskwa, 12 listopada 2014 r.; organizacja pozarządowa, która monitoruje sytuację dziennikarzy, wywiad z przedstawicielami przeprowadzony przez Landinfo, Moskwa, 12 listopada 2014 r.

⁽⁶⁸³⁾ Agora, wywiad z prezesem organizacji przeprowadzony przez Landinfo, Oslo, 6 października 2015 r.

⁽⁶⁸⁴⁾ Agora, wywiad z prezesem organizacji przeprowadzony przez Landinfo, Oslo, 6 października 2015 r.

⁽⁶⁸⁵⁾ Agora, wywiad z prezesem organizacji przeprowadzony przez Landinfo, Oslo, 6 października 2015 r.

⁽⁶⁸⁶⁾ HRW, License to Harm. Violence and Harassment against LGBT People and Activists in Russia (Przyzwolenie na krzywdzenie. Przemoc wobec osób LGBT i działaczy LGBT i nękanie takich osób i działaczy w Rosji), 15 grudnia 2014 r., s. 1; SOVA, The Ultra-Right Shrugged: Xenophobia and Radical Nationalism in Russia, and Efforts to Counteract Them in 2013 (Zwolennicy skrajnie prawicowej ideologii pod presją: ksenofobia i radykalny nacjonalizm w Rosji oraz podjęte w 2013 r. wysiłki na rzecz przeciwdziałania tym zjawiskom), 31 marca 2014 r.

⁽⁶⁸⁷⁾ HRW, License to Harm. Violence and Harassment against LGBT People and Activists in Russia (Przyzwolenie na krzywdzenie. Przemoc wobec osób LGBT i działaczy LGBT i nękanie takich osób i działaczy w Rosji), 15 grudnia 2014 r., s. 2; zob. również Kucherjawanenko, O., Guskow, K. i Walker, M, Cost of indulgence: Rise in violence and suicides among LGBT youth in Russia (Cena pobłażliwości: wzrost przemocy i liczby samobójstw wśród młodzieży LGBT w Rosji), 18 grudnia 2013 r.

⁽⁶⁸⁸⁾ SOVA; The Ultra-Right Movement under Pressure: Xenophobia and Radical Nationalism in Russia, and Efforts to Counteract Them in 2015 (Zwolennicy skrajnie prawicowej ideologii pod presją: ksenofobia i radykalny nacjonalizm w Rosji oraz podjęte w 2015 r. wysiłki na rzecz przeciwdziałania tym zjawiskom), 8 kwietnia 2016 r.; SOVA, Calm Before the Storm? Xenophobia and Radical Nationalism in Russia, and Efforts to Counteract Them in 2014 (Cisza przed burzą? Ksenofobia i radykalny nacjonalizm w Rosji oraz podjęte w 2014 r. wysiłki na rzecz przeciwdziałania tym zjawiskom), 21 kwietnia 2015 r.

⁽⁶⁸⁹⁾ Rosyjska sieć LGBT: Monitoring of Discrimination and Violence Based on SOGI in Russia in 2015: General Information (Monitorowanie dyskryminacji i przemocy ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową w Rosji w 2015 r.: informacje ogólne), 2016 r., s. 2.

⁽⁶⁹⁰⁾ SOVA, Calm Before the Storm? Xenophobia and Radical Nationalism in Russia, and Efforts to Counteract Them in 2014 (Cisza przed burzą? Ksenofobia i radykalny nacjonalizm w Rosji oraz podjęte w 2014 r. wysiłki na rzecz przeciwdziałania tym zjawiskom), 21 kwietnia 2015 r.

z 2012 r., zgodnie z którym ponad połowa populacji LGBT w Rosji doświadczyła przemocy psychicznej, 16% stało się ofiarą napaści fizycznej, a 7% gwałtu. Kilka osób twierdziło, że doświadczyło przemocy ze strony policji⁽⁶⁹¹⁾. Rosyjska sieć LGBT odnotowała 21 przypadków dyskryminowania osób LGBT przez policję w 2015 r.⁽⁶⁹²⁾

Zaniżone statystyki dotyczące ataków na osoby LGBT

Departament Stanu Stanów Zjednoczonych zgłosił, że „policja często nie chciała udzielić pomocy, dlatego ofiary niekiedy decydowały się nie zgłaszać przestępstw właśnie z tego powodu oraz z obawy przed odwetem”⁽⁶⁹³⁾. Według Human Rights Watch ofiary przestępstw na osobach LGBT nie zgłaszają przestępstw policji z powodu braku zaufania do policji, ponieważ obawiają się upokorzenia ze strony policjantów lub wiedzą, że policja nie przeprowadzi odpowiedniego dochodzenia⁽⁶⁹⁴⁾. W badaniu z 2012 r. przytoczonym powyżej 77% respondentów będących osobami LGBT stwierdziło, że w ogóle nie darzy policji zaufaniem⁽⁶⁹⁵⁾.

Prowadzenie dochodzeń w sprawie przestępstw wobec osób LGBT i ściganie tych przestępstw

Zgodnie ze sprawozdaniem Human Rights Watch rosyjskie organy ścigania niechętnie klasyfikują przemoc wobec osób LGBT jako przestępstwa z nienawiści, nawet jeżeli istnieją do tego wystarczające podstawy prawne. W tym samym sprawozdaniu wskazuje się na ogólną lekceważącą postawę policjantów podczas zgłaszania przestępstw wobec osób LGBT, chociaż istnieją pewne wyjątki⁽⁶⁹⁶⁾. Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka i Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał także zgłosiły w 2012 r., że policja na szczeblu regionalnym i federalnym nie przeprowadziła dochodzenia w sprawie domniemanych przestępstw wobec osób LGBT lub po prostu stwierdziła, że nie doszło do naruszenia⁽⁶⁹⁷⁾. Rosyjska sieć LGBT odnotowała również przypadki odmowy przez policję rejestracji skarg złożonych przez osoby LGBT⁽⁶⁹⁸⁾.

Kilka źródeł informuje, że ofiary stoją w obliczu poważnych wyzwań związanych z wnoszeniem takich spraw do sądów. Prowadzi to do powszechnej bezkarności w przypadku przestępstw o charakterze homofobicznym⁽⁶⁹⁹⁾. Odnotowano jednak kilka przykładów dochodzeń w sprawie ataków na osoby LGBT i przypadków ścigania tych przestępstw⁽⁷⁰⁰⁾. Human Rights Watch wspominał w kwietniu 2016 r. o aresztowaniu rzekomego sprawcy zabójstwa homoseksualnego krytyka teatralnego w Petersburgu⁽⁷⁰¹⁾.

Według fińskich organów imigracyjnych cytujących Human Rights Watch władze zapewniły ochronę osobom LGBT w sposób arbitralny i często niewystarczający. Często dochodzenia w sprawie przemocy wobec osób LGBT nie

⁽⁶⁹¹⁾ Kucherjawanenko, O., Guskow, K. i Walker, M, Cost of indulgence: Rise in violence and suicides among LGBT youth in Russia (Cena pobłażliwości: wzrost przemocy i liczby samobójstw wśród młodzieży LGBT w Rosji), 18 grudnia 2013 r.

⁽⁶⁹²⁾ Rosyjska sieć LGBT: Monitoring of Discrimination and Violence Based on SOGI in Russia in 2015: General Information (Monitorowanie dyskryminacji i przemocy ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową w Rosji w 2015 r.: informacje ogólne), 2016 r., ss. 2–4.

⁽⁶⁹³⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁶⁹⁴⁾ HRW, License to Harm. Violence and Harassment against LGBT People and Activists in Russia (Zgoda na wyrządzanie szkód. Przemoc i nękanie osób LGBT i działaczy LGBT w Rosji), 15 grudnia 2014 r., s. 4.

⁽⁶⁹⁵⁾ Kucherjawanenko, O., Guskow, K. i Walker, M, Cost of indulgence: Rise in violence and suicides among LGBT youth in Russia (Cena pobłażliwości: wzrost przemocy i liczby samobójstw wśród młodzieży LGBT w Rosji), 18 grudnia 2013 r.

⁽⁶⁹⁶⁾ HRW, License to Harm. Violence and Harassment against LGBT People and Activists in Russia (Zgoda na wyrządzanie szkód. Przemoc i nękanie osób LGBT i działaczy LGBT w Rosji), 15 grudnia 2014 r., s. 3.

⁽⁶⁹⁷⁾ Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka i Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał, Roma, Migrants, Activists: Victims of Police Abuse (Romowie, migranci, działacze: ofiary nadużyć policyjnych), 2012 r., s. 43.

⁽⁶⁹⁸⁾ Rosyjska sieć LGBT: Monitoring of Discrimination and Violence Based on SOGI in Russia in 2015: General Information (Monitorowanie dyskryminacji i przemocy ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową w Rosji w 2015 r.: informacje ogólne), 2016 r., s. 2.

⁽⁶⁹⁹⁾ HRW, License to Harm. Violence and Harassment against LGBT People and Activists in Russia (Zgoda na wyrządzanie szkód. Przemoc i nękanie osób LGBT i działaczy LGBT w Rosji), 15 grudnia 2014 r., s. 59; rosyjska sieć LGBT: Monitoring of Discrimination and Violence Based on SOGI in Russia in 2015: General Information (Monitorowanie dyskryminacji i przemocy ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową w Rosji w 2015 r.: informacje ogólne), 2016 r., s. 31; Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka i Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał, Roma, Migrants, Activists: Victims of Police Abuse (Romowie, migranci, działacze: ofiary nadużyć policyjnych), 2012 r., s. 43.

⁽⁷⁰⁰⁾ Reuters, Gay man killed in Russia's second suspected hate crime in weeks (Drugie zabójstwo homoseksualisty w Rosji w ciągu ostatnich tygodni, będące prawdopodobnie przestępstwem z nienawiści), 3 czerwca 2013 r.; RWE/RS, Three jailed in Russia for killing man they believed was gay (Trzy osoby aresztowane za zabicie mężczyzny, o którym myślały, że jest gejem), 3 lutego 2014 r.

⁽⁷⁰¹⁾ HRW, Dispatches: Presumed Gay and Paying for it with Your Life in Russia (Doniesienia: osoba podejrzana o homoseksualizm w Rosji przytłaczała to życie), 13 kwietnia 2016 r.

są w ogóle prowadzone lub prowadzone są w sposób połowiczny⁽⁷⁰²⁾. Gdy przyznaje się ochronę, często jest to spowodowane tym, że do przestępstwa doszło w związku ze słynnym wydarzeniem, ponieważ zaangażowana była znana osoba lub z powodu presji społecznej⁽⁷⁰³⁾.

Postępowania sądowe

Human Rights Watch zauważa, że rosyjskie organy ścigania i wyroki sądowe zwykle nie uwzględniają motywu ataków na osoby LGBT, a mianowicie nienawiści wobec tych osób (przestępstwa z nienawiści). Sprawy traktuje się zatem jak powszechne przestępstwa, takie jak chuliganizm, napaść lub pobicie⁽⁷⁰⁴⁾.

Według Human Rights Watch rosyjski kodeks karny nie uznaje nienawiści ani uprzedzeń wobec osób LGBT za okoliczność obciążającą w sprawach karnych. Zgodnie z kodeksem karnym mniejszości seksualne można określić jako grupę społeczną, jednak sądy nie czynią tego w odniesieniu do osób LGBT, nawet w przypadku wniesienia przez prokuratorów zarzutów dotyczących ekstremizmu. Sądy powołują się na ekspertów, aby stwierdzić, czy osoby LGBT tworzą grupę społeczną. Opinie ekspertów różnią się i na ogół nie są na korzyść mniejszości seksualnych i płciowych⁽⁷⁰⁵⁾.

Jeżeli sprawca zostanie oskarżony, postawiony przed sądem i skazany, fińskie organy imigracyjne wskazują, że wydane wyroki często są łagodne⁽⁷⁰⁶⁾.

Ponadto system sądowy wdraża propagandową ustawę gejowską przeciwko działaczom LGBT, co jeszcze bardziej podważa zaufanie tej mniejszości w sprawiedliwość systemu. W styczniu 2016 r. działacz Alekseenko został piątym działaczem skazanym za wspieranie młodzieży LGBT. Według Human Rights Watch policja nie przesłuchała żadnej z rzekomych 28 osób skarżących przeciwko oskarżonemu w tym procesie⁽⁷⁰⁷⁾.

2.6.4 Kobiety (przemoc domowa)

W lipcu 2016 r. pobicie nieznanego obniżono do wykroczenia zgodnie z poprawką prezydencką zmieniającą art. 116 kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej⁽⁷⁰⁸⁾. Pobicie członka rodziny⁽⁷⁰⁹⁾ (lub pobicie motywowane chuligaństwem, nienawiścią lub wrogością) staje się jednak przedmiotem oskarżenia prywatno-publicznego, a nie prywatnego⁽⁷¹⁰⁾.

Zdaniem Mari Dawtjan, rosyjskiej prawniczki i członkini grupy roboczej opracowującej ustawę federalną o zapobieganiu przemocy domowej, w praktyce taka zmiana oznacza, że „ofiary muszą jedynie wnieść oskarżenie (to jest obowiązkowe), następnie policja przejmuje dochodzenie w sprawie przestępstwa, a w sądzie oskarżenie zostaje poparte przez prokuratora, co oznacza przeprowadzenie standardowego procesu karnego”⁽⁷¹¹⁾. Prawniczka dodała, że nowa ustawa o pobiciach nie przewidywała „zapłacenia grzywny jako formy kary”, co oznacza, że jeżeli osoba zostanie skazana, agresor nie będzie w stanie zapłacić grzywny z budżetu rodzinnego⁽⁷¹²⁾.

⁽⁷⁰²⁾ Fińska Służba Imigracyjna, Current situation of sexual and gender minorities in Russia (Obecna sytuacja mniejszości seksualnych i płciowych w Rosji), 10 kwietnia 2015 r., ss. 17, 18, 21–22.

⁽⁷⁰³⁾ Fińska Służba Imigracyjna, Current situation of sexual and gender minorities in Russia (Obecna sytuacja mniejszości seksualnych i płciowych w Rosji), 10 kwietnia 2015 r., ss. 17, 18, 21–22.

⁽⁷⁰⁴⁾ HRW, License to Harm. Violence and Harassment against LGBT People and Activists in Russia (Zgoda na wyrządzanie szkód. Przemoc i nękanie osób LGBT i działaczy LGBT w Rosji), 15 grudnia 2014 r., s. 3.

⁽⁷⁰⁵⁾ HRW, License to Harm. Violence and Harassment against LGBT People and Activists in Russia (Zgoda na wyrządzanie szkód. Przemoc i nękanie osób LGBT i działaczy LGBT w Rosji), 15 grudnia 2014 r., ss. 64–65.

⁽⁷⁰⁶⁾ Fińska Służba Imigracyjna, Current situation of sexual and gender minorities in Russia (Obecna sytuacja mniejszości seksualnych i płciowych w Rosji), 10 kwietnia 2015 r., ss. 15, 21–22.

⁽⁷⁰⁷⁾ Human Rights Watch, Russia. Court Rules Against LGBT Activist (Rosja: sąd orzeka przeciwko działaczowi LGBT), 3 lutego 2016 r.

⁽⁷⁰⁸⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 326-FZ z dnia 3 lipca 2016 r. „О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в связи с принятием Федерального закона «О внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации и Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации по вопросам совершенствования оснований и порядка освобождения от уголовной ответственности» („O zmianie niektórych aktów ustawodawczych Federacji Rosyjskiej w związku z przyjęciem ustawy federalnej »o zmianie Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej i Kodeksu postępowania karnego Federacji Rosyjskiej w zakresie poprawy podstaw stosowania i procedury zwolnienia z odpowiedzialności karnej«”, 4 lipca 2016 r.

⁽⁷⁰⁹⁾ Według źródła termin „członkowie rodziny” odnosi się do bliskich krewnych (małżonków, rodziców, rodziców adopcyjnych, dzieci przysposobionych, rodzeństwa, dziadków, wnuków), rodziców zastępczych i opiekunów oraz osób związanych małżeństwem z osobą, która popełniła czyn opisany w danym artykule, lub osób mieszkających z tą osobą.

⁽⁷¹⁰⁾ Russian Reader, Decriminalizing Battery in Russia: What Does It Mean for the Fight against Domestic Violence? (Depenalizacja pobicia w Rosji: co to oznacza w walce z przemocą domową?), aktualizacja – 5 lipca 2016 r.

⁽⁷¹¹⁾ Russian Reader, Decriminalizing Battery in Russia: What Does It Mean for the Fight against Domestic Violence? (Depenalizacja pobicia w Rosji: co to oznacza w walce z przemocą domową?), aktualizacja – 5 lipca 2016 r.

⁽⁷¹²⁾ Russian Reader, Decriminalizing Battery in Russia: What Does It Mean for the Fight against Domestic Violence? (Depenalizacja pobicia w Rosji: co to oznacza w walce z przemocą domową?), aktualizacja – 5 lipca 2016 r.

W dniu 7 lutego 2017 r. na wniosek ultrakonserwatywnego senatora Rady Federacji Yeleny Mizuliny w sprawie dekryminalizacji pobić wśród członków rodziny i uznania je za przestępstwo administracyjne⁽⁷¹³⁾ Prezydent Putin podpisał nową ustawę, która stanowi, że akty przemocy popełnione na członkach rodziny, które nie powodują poważnych obrażeń lub są zgłaszane tylko raz w roku nie kwalifikują się jako przemoc domowa⁽⁷¹⁴⁾. Tylko w przypadku zagrożenia zdrowia ofiary lub powtarzających się wykroczeń przeciwko sprawcy zostaną postawione zarzuty⁽⁷¹⁵⁾.

W Jekaterynburgu, czwartym co do wielkości mieście w Federacji Rosyjskiej, „liczba doniesień o przemoc domowej wzrosła ponad dwukrotnie” od czasu wejścia w życie nowej ustawy, przy czym dziennie zgłaszanych jest 350 incydentów przemocy domowej w porównaniu ze 150 zgłoszeniami w przeszłości. Zdaniem burmistrza miasta „zmiana sprawia, że przemoc domowa wydaje się możliwa do zaakceptowania”⁽⁷¹⁶⁾.

Swietłana Ajwazowa, doktor nauk politycznych i członek Rady ds. społeczeństwa obywatelskiego i praw człowieka, stwierdziła, że według danych z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych 40% wszystkich przestępstw z użyciem przemocy w Rosji zostało popełnionych wśród członków rodziny. Zdaniem Ajwazowej w 2013 r. ponad 9000 kobiet zostało zabitych, a ponad 11 000 zostało poważnie rannych, zaś w 2014 r. ponad 25% morderstw odnotowanych w państwie zostało popełnionych wśród członków rodziny⁽⁷¹⁷⁾.

Oświadczenie UE w sprawie przemocy domowej w Federacji Rosyjskiej podczas posiedzenia Stałej Rady OBWE, które odbyło się w dniu 2 lutego 2017 r., odnosiło się do proponowanych nowych przepisów jako „kroku wstecz, który wysłałby niewłaściwy sygnał o zaangażowaniu władz rosyjskich w zwalczanie przemocy wobec kobiet i dzieci”⁽⁷¹⁸⁾.

Sekretarz Generalny Rady Europy, Thorbjørn Jagland, także wyraził głębokie zaniepokojenie przepisami, które depenalizują przemoc domową w Rosji. Jagland stwierdził, że „obniżenie rangi »pobicia wśród członków rodziny« z przestępstwa kryminalnego na przestępstwo administracyjne, z mniejszymi sankcjami dla sprawców, byłoby wyraźną oznaką regresji w Federacji Rosyjskiej i zniweczyłoby światowe wysiłki na rzecz wyeliminowania przemocy domowej»⁽⁷¹⁹⁾.

Rosja jest „jednym z czterech państw członkowskich z 47 należących do Rady Europy, które nie podpisało ani nie ratyfikowało Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej”⁽⁷²⁰⁾.

Reakcja policji na zgłoszenia gwałtów małżeńskich i przemocy domowej

W kwietniu 2015 r. Komitet Praw Człowieka ONZ wyraził obawę, że liczba zgłoszonych przypadków przemocy domowej wzrosła o 20% od 2010 r. Komitet uznał reakcję władz za nieskuteczną, ponieważ organy ścigania nie rejestrują w odpowiedni sposób takich zgłoszeń i nie prowadzą dochodzeń w ich sprawie⁽⁷²¹⁾.

Departament Stanu Stanów Zjednoczonych poinformował, że chociaż rosyjski kodeks karny karze sprawców gwałtów, niezależnie od tego, czy są krewnymi czy małżonkami ofiar, policja i śledczy niechętnie prowadzą działania następcze w związku z „gwałtem na żonie lub znajomej”, a nawet mogą odmówić odpowiedzi na wezwanie pomocy, chyba że istnieje zagrożenie dla życia kobiety⁽⁷²²⁾.

⁽⁷¹³⁾ The Moscow Times, If He Beats You, It Means He Loves You (Jeżeli Cię bije, to znaczy, że Cię kocha), 15 sierpnia 2016 r.

⁽⁷¹⁴⁾ Human Rights Watch, A Slap is Only the Start (Spoliczkowanie to dopiero początek), 14 lutego 2017 r.

⁽⁷¹⁵⁾ RWE/RS, Putin Signs Law Decriminalizing Some Domestic Violence (Putin podpisał ustawę depenalizującą niektóre przypadki przemocy domowej), 7 lutego 2017 r.

⁽⁷¹⁶⁾ Independent, Domestic violence reports soar in Russian city following partial decriminalization (Wzrost liczby zgłaszanych przypadków przemocy domowej w rosyjskim mieście w związku z częściową depenalizacją tego przestępstwa), 11 lutego 2017 r.

⁽⁷¹⁷⁾ NYT, Russia Moves to Soften Domestic Violence Law (Rosja łagodzi przepisy dotyczące przemocy domowej), 25 stycznia 2017 r.

⁽⁷¹⁸⁾ Unia Europejska, EU Statement on Domestic Violence in the Russian Federation (Oświadczenie UE w sprawie przemocy domowej w Federacji Rosyjskiej), 2 lutego 2017 r.

⁽⁷¹⁹⁾ Rada Europy, Russia: decriminalising domestic violence would be a clear sign of regression, says Secretary General Jagland (Rosja: depenalizacja przemocy domowej byłaby wyraźną oznaką regresji, powiedział Sekretarz Generalny Jagland), 16 stycznia 2017 r.

⁽⁷²⁰⁾ W Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej za przestępstwa uznaje się wszystkie akty przemocy fizycznej, seksualnej lub psychicznej wśród członków rodziny oraz między byłymi lub obecnymi małżonkami i partnerami. Rada Europy, Russia: decriminalising domestic violence would be a clear sign of regression, says Secretary General Jagland (Rosja: depenalizacja przemocy domowej byłaby wyraźną oznaką regresji, powiedział Sekretarz Generalny Jagland), 16 stycznia 2017 r.

⁽⁷²¹⁾ Komitet Praw Człowieka ONZ, Concluding observations on the seventh periodic report of the Russian Federation (Uwagi końcowe dotyczące siódmego sprawozdania okresowego Federacji Rosyjskiej), 28 kwietnia 2015 r., s. 5.

⁽⁷²²⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

Według organizacji pozarządowej Stop Violence against Women (Stop przemocy wobec kobiet) policja rosyjska nie została przeszkolona w kwestii rozwiązywania przypadków przemocy domowej⁽⁷²³⁾. Nie są pewni, czy powinni reagować na przestępstwa obejmujące przemoc domową i rejestrować takie przestępstwa. Zamiast tego funkcjonariusze mają tendencję do traktowania przemocy domowej jako sprawy prywatnej lub osobistego problemu skrzywdzonych kobiet. Prace policji w sprawach związanych z przemocą domową utrudnia również brak rozwiązań prawnych, które pozwoliłyby policji na usunięcie lub zatrzymanie podejrzanego sprawcy, chyba że funkcjonariusz osobiście byłby świadkiem przemocy. W przypadku wniesienia formalnych zarzutów ofiara przemocy domowej może kwalifikować się do otrzymania ochrony ze strony państwa⁽⁷²⁴⁾.

Rosyjskie prawo dotyczące ochrony ze strony państwa obejmuje środki, takie jak ochrona fizyczna, nieujawnianie lub ograniczenia w zakresie ujawniania informacji dotyczących tożsamości i miejsca pobytu lub przesłuchań oraz krajowych lub zagranicznych relokacji⁽⁷²⁵⁾. Zgodnie z informacjami opublikowanymi na portalu Stop Violence Against Women w niewielu przypadkach, w których postawiono zarzuty, ofiara poniosła już jednak uszczerbek na zdrowiu lub nawet śmierć, co sprawia, że teoretyczna możliwość ubiegania się o ochronę ze strony państwa jest praktycznie bezużyteczna. Nie jest jasne, czy prawo dotyczące ochrony ze strony państwa jest stosowane w sprawach dotyczących przemocy domowej w Rosji⁽⁷²⁶⁾.

Komitet Praw Człowieka ONZ zauważył brak schronisk dla kobiet uciekających przed przemocą⁽⁷²⁷⁾. Jak wskazał Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, zgodnie z informacjami przedstawionymi przez ANNA Center rząd prowadzi 23 schroniska dla kobiet w całym państwie⁽⁷²⁸⁾.

Organizacja pozarządowa Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał wskazała w 2015 r., że nie wszczyna się śledztw ani postępowań karnych wobec sprawców przemocy wobec kobiet będących migrantkami albo wszczyna się je dopiero po wielu latach od dnia popełnienia czynu⁽⁷²⁹⁾.

Nastawienie sędziów w sprawach dotyczących przemocy domowej

W sprawozdaniu sporządzonym przez kanadyjską Radę ds. Imigracji i Uchodźców profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Nowojorskiego posiadający długoletnie doświadczenie badawcze w zakresie przemocy wobec kobiet w Rosji stwierdził, że sądy są nieskuteczne w przeciwdziałaniu przemocy domowej. Ze źródeł wynika, że większość spraw dotyczących przemocy domowej zostaje umorzona ze względów formalnych lub z powodu pojednania stron. Sprawy są często kierowane do postępowania pojednawczego prowadzonego przez sędziego pokoju, którego celem jest zachowanie integralności rodziny⁽⁷³⁰⁾. Również rosyjska organizacja pozarządowa ANNA Center, która pracuje na rzecz walki z przemocą wobec kobiet, stwierdziła w tym samym sprawozdaniu Rady ds. Imigracji i Uchodźców, że sędziowie są czasami uprzedzeni do ofiar przemocy domowej⁽⁷³¹⁾.

Zgodnie z informacjami przedstawionymi przez organizację pozarządową Centrum na rzecz Wsparcia Kobiet (Centre for Women's Support) w sprawozdaniu Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych większość spraw, które można

⁽⁷²³⁾ Stop Violence Against Women, Violence Against Women in the Russian Federation (Stop przemocy wobec kobiet, Przemoc wobec kobiet w Federacji Rosyjskiej), ostatnia aktualizacja – październik 2014 r.

⁽⁷²⁴⁾ Stop Violence Against Women, Violence Against Women in the Russian Federation (Stop przemocy wobec kobiet, Przemoc wobec kobiet w Federacji Rosyjskiej), ostatnia aktualizacja – październik 2014 r.

⁽⁷²⁵⁾ Pravo.gov.ru, ustawa federalna nr 119-FZ „О государственной защите потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства” (O ochronie ze strony państwa ofiar, świadków i innych uczestników postępowania karnego), 20 sierpnia 2004 r., UN Women – światowa baza danych dotycząca przemocy wobec kobiet, ustawa federalna nr 119-FZ „О государственной защите потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства” (O ochronie ze strony państwa ofiar, świadków i innych uczestników postępowania karnego), b.d.

⁽⁷²⁶⁾ Stop Violence Against Women, Violence Against Women in the Russian Federation (Stop przemocy wobec kobiet, Przemoc wobec kobiet w Federacji Rosyjskiej), ostatnia aktualizacja – październik 2014 r.

⁽⁷²⁷⁾ Komitet Praw Człowieka ONZ, Concluding observations on the seventh periodic report of the Russian Federation (Uwagi końcowe dotyczące siódmego sprawozdania okresowego Federacji Rosyjskiej), 28 kwietnia 2015 r., s. 5.

⁽⁷²⁸⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁷²⁹⁾ Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał, The RF's Implementation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Wdrożenie przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet), 2015 r., ss. 6–7.

⁽⁷³⁰⁾ Rada ds. Imigracji i Uchodźców, Russia: Domestic violence; recourse and protection available to victims of domestic violence; support services and availability of shelters (2010–2013) (Rosja: przemoc domowa; środki zaskarżenia i środki ochrony dostępne dla ofiar przemocy domowej; służby udzielające wsparcia i dostępność schronisk (2010–2013)), 15 listopada 2013 r.

⁽⁷³¹⁾ Rada ds. Imigracji i Uchodźców, Russia: Domestic violence; recourse and protection available to victims of domestic violence; support services and availability of shelters (2010–2013) (Rosja: przemoc domowa; środki zaskarżenia i środki ochrony dostępne dla ofiar przemocy domowej; służby udzielające wsparcia i dostępność schronisk (2010–2013)), 15 listopada 2013 r.

by było zakwalifikować jako przemoc domową, zostaje umorzona ze względów formalnych lub skierowana do postępowania pojednawczego zamiast postępowania zwykłego. Departament Stanu Stanów Zjednoczonych zauważa, że w takich sprawach celem jest co do zasady zachowanie integralności rodziny, a nie ukaranie sprawcy⁽⁷³²⁾.

W 2012 r. Komitet ONZ przeciwko Torturom wyraził zaniepokojenie niewielką liczbą postępowań karnych dotyczących przemocy domowej w Rosji⁽⁷³³⁾. Adwokaci zajmujący się prawami kobiet szacują, że zaledwie około 3% spraw dotyczących przemocy domowej kończy się wydaniem orzeczenia sądowego⁽⁷³⁴⁾.

Strach przed zgłaszaniem przestępstw

Jak twierdzi Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, w rezultacie wiele kobiet nie zgłasza zgwałceń ani przypadków przemocy domowej, ponieważ nie spodziewa się wsparcia ze strony rządu, a ponadto chce uniknąć napiętnowania społecznego⁽⁷³⁵⁾. Organizacja pozarządowa Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał wskazała w 2015 r., że kobiety romskie i migrantki nadal nie otrzymują ochrony ze strony policji z powodu dyskryminacyjnego stosunku policji do tych grup⁽⁷³⁶⁾. Kobiety romskie i migrantki co do zasady nie zwracają się zatem do policji o ochronę, ponieważ obawiają się dalszych nadużyć lub kar za rzeczywiste lub spreparowane naruszenia przepisów dotyczących rejestracji⁽⁷³⁷⁾.

⁽⁷³²⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁷³³⁾ Komitet przeciwko Torturom, Concluding observations on the fifth periodic report of the Russian Federation (Uwagi końcowe dotyczące piątego sprawozdania okresowego Federacji Rosyjskiej), 11 grudnia 2012 r., s. 7.

⁽⁷³⁴⁾ Reuters Human Rights Brief, Victims of domestic violence face uphill battle for protection in Russia (Ofiary przemocy domowej toczą trudną walkę o ochronę w Rosji), 20 sierpnia 2013 r.

⁽⁷³⁵⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁷³⁶⁾ Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał, The RF's Implementation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Wdrożenie przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet), 2015 r., s. 6.

⁽⁷³⁷⁾ Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał, The RF's Implementation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Wdrożenie przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet), 2015 r., ss. 6–7.

3. Republika Czecheńska

3.1 Kontekst i wprowadzenie

Czeczenia jest jedną z republik federalnych Federacji Rosyjskiej⁽⁷³⁸⁾. Jej przywódca, Ramzan Kadyrow, dysponuje większą autonomią niż inni przywódcy regionalni⁽⁷³⁹⁾ w związku ze szczególnymi stosunkami pomiędzy Groznym a Moskwą⁽⁷⁴⁰⁾. Dwie wojny czecheńskie – w latach 1994–1996 oraz 1999–2009 – kosztowały życie dziesiątek tysięcy osób cywilnych, doprowadziły do wysiedlenia setek tysięcy osób cywilnych, a także doprowadziły do ruiny większość głównych miast oraz gospodarkę⁽⁷⁴¹⁾. Szacuje się, że 3000–5000 osób zginęło w sposób wymuszony w latach 1999–2003⁽⁷⁴²⁾.

W niniejszym rozdziale wyjaśniono podstawowe struktury państwowe w Republice Czecheńskiej wynikające z jej szczególnego statusu.

3.1.1 Geografia, populacja, gospodarka

Republika Czecheńska jest jedną z siedmiu republik położonych w okręgu federalnym Północnego Kaukazu Federacji Rosyjskiej⁽⁷⁴³⁾. Dzieli granice wewnętrzne z Rosją (na północy) oraz z republikami Federacji Rosyjskiej: Dagestanem (na wschodzie) i Inguszetią (na zachodzie). Na południowym zachodzie graniczy z Gruzją⁽⁷⁴⁴⁾.

Populacja Czechenii wynosi około 1,2 mln osób zgodnie ze spisem powszechnym z 2010 r., a prawdopodobnie prawie 1,4 mln osób w 2016 r.⁽⁷⁴⁵⁾. Składa się głównie z Czechenów (ponad 95%) oraz z ponad 40 mniejszości etnicznych, w tym Rosjan i Inguszków. Zarówno Czecheni, jak i Ingusze w większości są muzułmanami⁽⁷⁴⁶⁾.

Stolicą Republiki Czecheńskiej jest Grozny liczący około 290 000 mieszkańców. Do innych istotnych miast należą: Gudermes, Argun, Szali i Urus-Martan⁽⁷⁴⁷⁾.

Gospodarka Czechenii jest w dużym stopniu zależna od przemysłu ropy naftowej, gazu ziemnego i produktów naftowych, chociaż pewną rolę odgrywa również rolnictwo i produkcja lokalna towarów konsumpcyjnych⁽⁷⁴⁸⁾. W latach 2002–2012 finansowanie budżetu czecheńskiego w dużej mierze opierało się na specjalnym federalnym programie odbudowy. W 2012 r. rząd federalny zakończył ten program pomimo protestów ze strony czecheńskiego

⁽⁷³⁸⁾ Encyclopædia Britannica, Czeczenia, ostatnia aktualizacja – 8 stycznia 2012 r., CNN, Chechnya Fast Facts (informacje skrócone o Czechenii), 17 sierpnia 2016 r.

⁽⁷³⁹⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. i.

⁽⁷⁴⁰⁾ Carnegie Moscow Center, Chechnya's New Contract With the Kremlin (Nowa umowa Czeczenii z Kremlm), 27 października 2016 r.; NZZ, Kadyrows unheimlicher Schatten, 4 kwietnia 2015 r.

⁽⁷⁴¹⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, The North Caucasus: The Challenges of Integration (I), Ethnicity and Conflict (Północny Kaukaz: wyzwania w zakresie integracji (I), przynależność etniczna i konflikt), 19 października 2012 r., ss. 9–10.

⁽⁷⁴²⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, The North Caucasus: The Challenges of Integration (I), Ethnicity and Conflict (Północny Kaukaz: wyzwania w zakresie integracji (I), przynależność etniczna i konflikt), 19 października 2012 r., ss. 10–13.

⁽⁷⁴³⁾ Niemiecki Instytut Spraw Międzynarodowych i Spraw Bezpieczeństwa, Russlands inneres Ausland. Der Nordkaukasus als Notstandszone am Rande Europas, październik 2010 r., ss. 7–8, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, Republika Czecheńska, 15 listopada 2016 r.

⁽⁷⁴⁴⁾ Encyclopædia Britannica, Czeczenia, ostatnia aktualizacja – 8 stycznia 2012 r., aby zapoznać się z oficjalną stroną internetową szefa i rządu Republiki Czecheńskiej, zob. <http://chechnya.gov.ru/> (wyłącznie w języku rosyjskim).

⁽⁷⁴⁵⁾ Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, Republika Czecheńska, 15 listopada 2016 r.; Encyclopædia Britannica, Czeczenia, ostatnia aktualizacja – 8 stycznia 2012 r., CNN, Chechnya Fast Facts (informacje skrócone o Czechenii), 17 sierpnia 2016 r., BBC News, profil Czechenii, 18 sierpnia 2015 r.

⁽⁷⁴⁶⁾ Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, Republika Czecheńska, 15 listopada 2016 r.; Encyclopædia Britannica, Czeczenia, ostatnia aktualizacja – 8 stycznia 2012 r., CNN, Chechnya Fast Facts (informacje skrócone o Czechenii), 17 sierpnia 2016 r., BBC News, profil Czechenii, 18 sierpnia 2015 r.

⁽⁷⁴⁷⁾ Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, Republika Czecheńska, 15 listopada 2016 r.

⁽⁷⁴⁸⁾ Encyclopædia Britannica, Czeczenia, ostatnia aktualizacja – 8 stycznia 2012 r., Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czechenii oraz sytuacja Czechenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 139, Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, North Caucasus: The Challenges of Integration (IV): Economic and Social Imperatives (Północny Kaukaz: wyzwania związane z integracją (IV): imperatywy gospodarcze i społeczne), 7 lipca 2015 r., ss. 15–16.

rządu⁽⁷⁴⁹⁾. Czeczenia musi obecnie polegać na regularnych federalnych funduszach rozwoju przeznaczonych dla Północnego Kaukazu⁽⁷⁵⁰⁾. Międzynarodowa Grupa Kryzysowa twierdzi, że pomimo tej zmiany co najmniej 85% czeczeńskiego budżetu opiera się na funduszach rządu federalnego⁽⁷⁵¹⁾.

3.1.2 System polityczny Republiki Czeczeńskiej

Republika Czeczeńska posiada własną konstytucję, flagę i własne godło. Językami urzędowymi są języki rosyjski i czeczeński⁽⁷⁵²⁾. Konstytucja Republiki Czeczeńskiej została uchwalona w drodze referendum w 2003 r. i stanowi ona, że Czeczenia jest integralną częścią Federacji Rosyjskiej⁽⁷⁵³⁾.

Przywódcą Republiki Czeczeńskiej jest szef. W 2007 r. Władimir Putin mianował Ramzana Kadyrowa szefem republiki po śmierci jego ojca – Achmata Kadyrowa. Kadyrow po raz pierwszy wystartował w wyborach w 2016 r. i został wybrany dnia 18 września 2016 r.⁽⁷⁵⁴⁾. Istotne stanowiska zajmują członkowie klanu Kadyrowa lub jego lojalni zwolennicy z czasów wojen czeczeńskich⁽⁷⁵⁵⁾.

Siła Kadyrowa opiera się w głównej mierze na tzw. „kadyrowcach” – lojalnych przywódcy siłach, których szeregi zasilili członkowie milicji utworzonej przez rodzinę Kadyrowa w czasie wojny oraz dawni rebelianci⁽⁷⁵⁶⁾.

Stosunki pomiędzy prezydentem Władimirem Putinem a przywódcą czeczeńskim Ramzanem Kadyrowem zostały opisane przez Międzynarodową Grupę Kryzysową jako sojusz wzajemnych zależności⁽⁷⁵⁷⁾. Sytuacja ta rozpoczęła się wówczas, gdy Putin przyznał Kadyrowowi szeroką autonomię w zamian za stłumienie buntu w Czeczenii⁽⁷⁵⁸⁾. Doprowadziło to do sytuacji, w której Czeczenia opiera się na dyktaturze Ramzana Kadyrowa, a nie na prawie obowiązującym w Federacji Rosyjskiej. Jak twierdzi Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Putin może w zamian liczyć na wsparcie ze strony Kadyrowa, a także – biorąc pod uwagę silny wpływ Kadyrowa na społeczeństwo czeczeńskie – na wsparcie ze strony obywateli⁽⁷⁵⁹⁾.

Parlament czeczeński jest organem ustawodawczym republiki. Składa się z jednej izby liczącej 41 deputowanych. Jedną Rosja – partia, której przewodniczy rosyjski premier Dmitrij Miedwiediew i która wspiera Władimira Putina – zdobyła 37 mandatów podczas wyborów, które odbyły się dnia 18 września 2016 r. W październiku 2016 r. Magomed Daudow został wybrany na marszałka parlamentu czeczeńskiego⁽⁷⁶⁰⁾.

3.1.3 Sądownictwo i system prawny

Zgodnie z zasadą federalizmu parlament czeczeński jest uprawniony do uchwalania przepisów w ramach zakresu kompetencji podmiotu należącego do Federacji. Zgodnie z art. 6 konstytucji czeczeńskiej prawo federalne ma charakter nadrzędny wobec prawa czeczeńskiego w obszarach należących do wyłącznej właściwości rządu federalnego, takich

⁽⁷⁴⁹⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 22.

⁽⁷⁵⁰⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 22.

⁽⁷⁵¹⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 22.

⁽⁷⁵²⁾ Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, Republika Czeczeńska, 15 listopada 2016 r.

⁽⁷⁵³⁾ BBC News, Chechnya profile - Timeline, (profil Czeczenii – oś czasu), 11 sierpnia 2015 r.; parlament czeczeński, Konstytucja Republiki Czeczeńskiej, 23 marca 2003 r.

⁽⁷⁵⁴⁾ BBC News, Russian election: Big victory for Putin-backed party United Russia (Wybory w Rosji: wielkie zwycięstwo popieranej przez Putina partii Jedna Rosja), 19 września 2016 r.; RBTH, Kadyrov leading with 98% in Chechnya elections (Kadyrow zwycięża w wyborach w Czeczenii z wynikiem 98%), 19 września 2016 r.; Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, Republika Czeczeńska, 15 listopada 2016 r.; RWE/RS, Putin Appoints Kadyrov As Chechnya's Acting Head (Putin mianuje Kadyrowa szefem Republiki Czeczeńskiej), 25 marca 2016 r.

⁽⁷⁵⁵⁾ Carnegie Moscow Center, Chechnya's New Contract With the Kremlin (Nowa umowa Czeczenii z Kremlm), 27 października 2016 r.; Meduza, Running with Ramzan Meet the most influential people in Russia's Chechen Republic (Biegając z Ramzanem – poznaj najbardziej wpływowych ludzi w rosyjskiej Republice Czeczeńskiej), 2 lutego 2016 r.; Falkowski, M. Ramzanistan. Czeczeński problem Rosji, sierpień 2015 r., s. 15; Caucasian Knot, 26-year-old Kadyrov's nephew appointed First Deputy Prime Minister of Chechnya (26-letni siostrzeniec Kadyrowa wybrany pierwszym wicepremierem Czeczenii), 15 marca 2016 r.

⁽⁷⁵⁶⁾ The Telegraph, Ramzan Kadyrov: Putin's 'sniper' in Chechnya (Ramzan Kadyrow – „snajper” Putina w Czeczenii), 24 lutego 2016 r.; Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 4.

⁽⁷⁵⁷⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. ii.

⁽⁷⁵⁸⁾ The Telegraph, Ramzan Kadyrov: Putin's 'sniper' in Chechnya (Ramzan Kadyrow – „snajper” Putina w Czeczenii), 24 lutego 2016 r.; Al Jazeera, Chechnya's hard-line protector of Muslim rights (Czeczeński twardy obrońca praw muzułmanów), 1 października 2015 r.

⁽⁷⁵⁹⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. ii, s. 16.

⁽⁷⁶⁰⁾ Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, Republika Czeczeńska, 15 listopada 2016 r., Ria Novosti, Спикером парламента Чечни избрали Героя России Магомеда Даудова (Rosyjski bohater Magomed Daudow wybrany na marszałka parlamentu czeczeńskiego), 4 października 2016 r.

jak sądownictwo i sprawy zagraniczne, oraz w obszarach należących do kompetencji dzielonych, takich jak prawa mniejszości i prawo rodzinne. W kwestiach należących do wyłącznej kompetencji republiki charakter nadrzędny ma prawo czeczeńskie ⁽⁷⁶¹⁾.

Sądownictwo Republiki Czeczeńskiej obejmuje Sąd Najwyższy oraz 15 sądów rejonowych lub okręgowych, jak również sędziów pokoju, sąd wojskowy i trybunał arbitrażowy ⁽⁷⁶²⁾. Jak stwierdził pewien prawnik w rozmowie z Międzynarodową Grupą Kryzysową, formalna jakość pracy pracowników wymiaru sprawiedliwości jest porównywalna do ich jakości pracy w innych częściach Federacji Rosyjskiej ⁽⁷⁶³⁾. Jak twierdzi Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, niezawisłość czeczeńskiego sądownictwa jest jednak zagrożona nawet w większym stopniu niż w innych częściach Federacji Rosyjskiej, ponieważ Kadyrow i inne lokalne osoby sprawujące urząd wywierają naciski na sędziów, aby ci ostatni wydawali wyroki skazujące lub oddalali środki zaskarżenia ⁽⁷⁶⁴⁾.

W rzeczywistości adat (prawo zwyczajowe) i szariat (prawo islamskie) odgrywają istotną rolę w rozstrzygnięciu sporów ⁽⁷⁶⁵⁾. Maciej Falkowski z Ośrodka Studiów Wschodnich stwierdził, że „mimo iż formalnie w Czeczenii funkcjonują rosyjskie sądy i obowiązuje prawodawstwo federalne, de facto republika rządzi się mieszaniną czeczeńskich praw zwyczajowych (adatów), szariatu oraz prawa siły” ⁽⁷⁶⁶⁾.

3.2 Niedawne zmiany

3.2.1 Wybory w 2016 r.

Czeczeński parlament uległ samorozwiązaniu w czerwcu 2016 r., aby wybory regionalne do parlamentu czeczeńskiego zbiegły się w czasie z wyborami federalnymi do Dumy Państwowej dnia 18 września 2016 r. ⁽⁷⁶⁷⁾. Partia Jedna Rosja zachowała 37 mandatów w parlamencie czeczeńskim, uzyskując 87,66% głosów. Sprawiedliwa Rosja oraz Partia Komunistyczna zdobyły pozostałych 41 mandatów ⁽⁷⁶⁸⁾. Jedna Rosja wygrała również wybory do Dumy Państwowej w Republice Czeczeńskiej. Uzyskując wynik 96,3% głosów, zdobyła jak dotąd najlepszy wynik spośród wszystkich republik ⁽⁷⁶⁹⁾. Jeden z obserwatorów piszących dla fundacji Jamestown zauważył, że wyłącznie kandydaci blisko związani z przywódcą czeczeńskim Ramzanem Kadyrowem mieli realne szanse na zwycięstwo. Svetlana Gannushkina, działaczka na rzecz praw człowieka, która startowała w wyborach do Dumy Państwowej w Czeczenii, stwierdziła, że chociaż nie mogła prowadzić kampanii w Czeczenii, chciała, aby jej kandydatura była przesłaniem dla społeczeństwa ⁽⁷⁷⁰⁾.

⁽⁷⁶¹⁾ Parlament czeczeński, Konstytucja Republiki Czeczeńskiej, 23 marca 2003 r., art. 6; Deutsch-Russische Außenhandelskammer, Staatsaufbau der Russischen Föderation, b.d.; Biuro Analiz Parlamentu Europejskiego, Russia's constitutional structure: Federal in form, unitary in function (Struktura konstytucyjna Rosji – federalna w formie, unitarna w działaniu), październik 2015 r., ss. 4–5.

⁽⁷⁶²⁾ Sąd Najwyższy Republiki Czeczeńskiej, Sądy Republiki Czeczeńskiej, b.d.

⁽⁷⁶³⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 31.

⁽⁷⁶⁴⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. ii, SEM, Focus Russland; Korruption im Alltag, insbesondere in Tschetschenien, 15 lipca 2016 r., ss. 12–13.

⁽⁷⁶⁵⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, The North Caucasus: The Challenges of Integration (I), Ethnicity and Conflict (Północny Kaukaz: wyzwania w zakresie integracji (I), przynależność etniczna i konflikt), 19 października 2012 r., s. 5; Falkowski, M. Ramzanistan. Czeczeński problem Rosji, sierpień 2015 r., s. 19; EASO, Chechnya: Women, Marriage, Divorce and Child Custody (Czeczenia: kobiety, małżeństwo, rozwód i piecza nad dzieckiem), wrzesień 2014 r., s. 9.

⁽⁷⁶⁶⁾ Falkowski, M. Ramzanistan. Czeczeński problem Rosji, sierpień 2015 r., s. 19.

⁽⁷⁶⁷⁾ RWE/RS, Chechnya Schedules Preterm Parliamentary Elections (Czeczenia ustala termin przedterminowych wyborów parlamentarnych), 20 czerwca 2016 r., Fundacja Jamestown, Non-Chechen Candidates from Moscow Plans to Run for Seats Representing the North Caucasus in Upcoming Parliamentary Elections (Moskiewscy kandydaci spoza Czeczenii planują ubiegać się o mandaty, reprezentując Północny Kaukaz w nadchodzących wyborach parlamentarnych), 22 lipca 2016 r.; Meduza, The Chechen parliament just decided to dissolve itself (Parlament czeczeński właśnie postanowił o samorozwiązaniu), 16 czerwca 2016 r.

⁽⁷⁶⁸⁾ Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, Republika Czeczeńska, 15 listopada 2016 r.; parlament czeczeński, Стали известны итоги голосования выборов депутатов Парламента ЧР (Znamy wyniki wyborów parlamentarnych), 21 września 2016 r.; Ria Novosti, Парламент Чечни будет трехпартийным, в него вошли ЕР, СР и КПРФ (Parlament czeczeński będzie się składał z trzech partii. Mandaty zdobyły: Jedna Rosja, Sprawiedliwa Rosja, i Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej), 20 września 2016 r.

⁽⁷⁶⁹⁾ Ria Novosti, Выборы в Госдуму - 2016 (Wybory do Dumy Państwowej – 2016 r., 23 września 2016 r.); Centralna Komisja Wyborcza Federacji Rosyjskiej, Выборы депутатов Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации седьмого созыва. Чеченская Республика (Wybory do siódmej Dumy Państwowej Federacji Rosyjskiej. Republika Czeczeńska), 18 września 2016 r.; HSS, Berichte aus dem Ausland - Politischer Bericht aus der Russischen Föderation, - Nr. 17/2016, 6 października 2016 r., s. 1.

⁽⁷⁷⁰⁾ Fundacja Jamestown, Non-Chechen Candidates from Moscow Plans to Run for Seats Representing the North Caucasus in Upcoming Parliamentary Elections (Moskiewscy kandydaci spoza Czeczenii planują ubiegać się o mandaty, reprezentując Północny Kaukaz w nadchodzących wyborach parlamentarnych), 22 lipca 2016 r.

3.2.2 Obecny system w Republice Czecheńskiej

Jak twierdzi Human Rights Watch, biorąc pod uwagę silny stosunek współzależności pomiędzy Putinem a Kadyrowem, ten ostatni jak dotąd może rządzić Czechenią jak własnym lennem⁽⁷⁷¹⁾. Dominuje w oficjalnych mediach i aktywnie korzysta z mediów społecznościowych⁽⁷⁷²⁾, w których publicznie oświadcza, że „jest władcą” wszystkich mieszkańców Czechenii⁽⁷⁷³⁾. Jak twierdzą obserwatorzy, w ciągu ostatnich 10 lat ustanowił on państwo quasi-islamskie opierające się na rygorystycznym wariacie sufickiego nurtu islamu połączonego z czecheńskim nacjonalizmem, w którym publiczne i prywatne zachowania są ściśle monitorowane⁽⁷⁷⁴⁾. Memoriał zauważa, że Kadyrow przedstawia siebie jako „obrońcę Koranu”⁽⁷⁷⁵⁾; jest on również opisywany jako Padyszach, co stanowi odniesienie do dawnego perskiego tytułu królewskiego⁽⁷⁷⁶⁾. Jak zauważyła Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, wynikiem bazowania na religijnych i tradycyjnych źródłach prawa jest stworzenie kultu jednostki otaczającego Kadyrowa⁽⁷⁷⁷⁾.

Reżim jest wspierany przez ciasny krąg członków dalszej rodziny Kadyrowa i jego lojalnych zwolenników, wielu spośród których walczyło w wojnach czecheńskich w siłach paramilitarnych znanych jako kadyrowcy⁽⁷⁷⁸⁾. Jak twierdzi przedstawiciel ambasady zachodniej, z którym Duńskie Służby Imigracyjne, przeprowadziły wywiad podczas misji informacyjnej, jednostki te są wykorzystywane do nieuczciwych taktyk od czasów wojny. W związku z tym „ich zachowanie jest dalekie od zachowania oczekiwanego od organów ścigania”⁽⁷⁷⁹⁾.

Grupy działające na rzecz praw człowieka i analitycy zajmujący się prawami człowieka zgłosili, że wszyscy pracownicy czecheńskich instytucji rządowych i samorządowych na szczeblu regionalnym oraz niektórych instytucji państwowych, a także przedsiębiorcy muszą wpłacać comiesięczne składki na rzecz Funduszu Kadyrowa, organizacji charytatywnej prowadzonej przez wdowę po Achmacie Kadyrowie, która zajmuje się budową meczetów, szkół oraz zapewnia pomoc społeczną niezamożnym rodzinom⁽⁷⁸⁰⁾. Tego rodzaju nieoficjalny system opodatkowania ma charakter wymuszający – Duńskie Służby Imigracyjne przywołują przypadek osoby, która miała stracić pracę w wyniku odmowy zapłaty⁽⁷⁸¹⁾.

Jak twierdzi Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Kadyrow nie toleruje żadnego sprzeciwu wobec swoich rządów, a „opozycjoniści są uznawani za wrogów”⁽⁷⁸²⁾. Nastawienie to podzielają urzędnicy państwowi. Międzynarodowa Grupa Kryzysowa cytuje słowa czecheńskiego wiceministra spraw wewnętrznych, który stwierdził w 2013 r., że „ci, którzy nawet ujadają na władze, przysięgam na Allaha i Koran, jak tylko to możliwe... Nie chcę mówić tego przed kamerą, [ale] osobiście sprawię tym ludziom tyle problemów, ile tylko będzie możliwe”⁽⁷⁸³⁾.

Organizacja Human Rights Watch zgłosiła, że rząd czecheński zaangażował się w kampanię w celu stłumienia wszelkiej opozycji wobec Kadyrowa za pośrednictwem ataków fizycznych, bezprawnego przetrzymywania, zaginięć

⁽⁷⁷¹⁾ Human Rights Watch, „Like Walking a Minefield” („Niczym spacer po polu minowym” – bezwzględna rozprawa z krytykami w rosyjskiej Republice Czecheńskiej), 30 sierpnia 2016 r., s. 12.

⁽⁷⁷²⁾ Human Rights Watch, „Like Walking a Minefield” („Niczym spacer po polu minowym” – bezwzględna rozprawa z krytykami w rosyjskiej Republice Czecheńskiej), 30 sierpnia 2016 r., s. 12.

⁽⁷⁷³⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czechenii oraz sytuacja Czechenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 124.

⁽⁷⁷⁴⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: Czeczenia: obcy we własnym państwie, 30 czerwca 2015 r., s. ii, s. 18; Falkowski, M. Ramzanistan. Czecheński problem Rosji, sierpień 2015 r., s. 14. WSJ, Chechnya: Russia's Islamic State? (Czeczenia: Państwo Islamskie Rosji?), 2 czerwca 2016 r.

⁽⁷⁷⁵⁾ Memoriał, Counter-terrorism in the North Caucasus: a human rights perspective. 2014 – first half of 2016 (Walka z terroryzmem w regionie Północnego Kaukazu – perspektywa praw człowieka. 2014 r. – pierwsza połowa 2016 r.), 2016 r., s. 23.

⁽⁷⁷⁶⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 11.

⁽⁷⁷⁷⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 11.

⁽⁷⁷⁸⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 8.; The Telegraph, Ramzan Kadyrov: Putin's „sniper” in Chechnya (Ramzan Kadyrow – „snajper” Putina w Czechenii), 24 lutego 2016 r.; Falkowski, M. Ramzanistan. Czecheński problem Rosji, sierpień 2015 r., s. 15; Caucasian Knot, 26-year-old Kadyrov's nephew appointed First Deputy Prime Minister of Chechnya (26-letni siostrzeniec Kadyrowa wybrany pierwszym wicepremierem Czechenii), 15 marca 2016 r.

⁽⁷⁷⁹⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czechenii oraz sytuacja Czechenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 180.

⁽⁷⁸⁰⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: Czeczenia: obcy we własnym państwie, 30 czerwca 2015 r., ss. 23–24 s. 26; Falkowski, M. Ramzanistan. Czecheński problem Rosji, sierpień 2015 r., s. 17.

⁽⁷⁸¹⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czechenii oraz sytuacja Czechenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 139; Falkowski, M. Ramzanistan. Czecheński problem Rosji, sierpień 2015 r., s. 17; jeżeli chodzi o systematyczne wymuszenia, zob. również Memoriał, Counter-terrorism in the North Caucasus: a human rights perspective. 2014 – first half of 2016 (Walka z terroryzmem w regionie Północnego Kaukazu – perspektywa praw człowieka. 2014 r. – pierwsza połowa 2016 r.), 2016 r., s. 34.

⁽⁷⁸²⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 35. Memoriał, Counter-terrorism in the North Caucasus: a human rights perspective. 2014 – first half of 2016 (Walka z terroryzmem w regionie Północnego Kaukazu – perspektywa praw człowieka. 2014 r. – pierwsza połowa 2016 r.), 2016 r., s. 31.

⁽⁷⁸³⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., ss. 35–36.

i napastowania. Naruszenia te nasiliły się pod koniec 2015 r., kiedy to społeczeństwo stało się bardziej krytyczne wobec jego przywództwa w następstwie spadku cen ropy naftowej i upadku gospodarki⁽⁷⁸⁴⁾. Jak twierdzi Human Rights Watch, „mieszkańcy Czeczenii, którzy wykazują niezadowolone lub nie są skłonni do pochwalania przywództwa czeczeńskiego oraz jego polityki, są głównymi ofiarami tych ataków”⁽⁷⁸⁵⁾.

Na początku 2016 r. Kadyrow miał również wypowiadać się ostro przeciwko wszelkiej opozycji wobec Putina, nazywając ją „wrogiem narodu” i oskarżając o „wysługiwanie się” Zachodowi.⁽⁷⁸⁶⁾

Jak wskazało stowarzyszenie Memoriał, podejście silnej ręki Kadyrowa nie jest ograniczone do sfery polityki. Kadyrow udziela w mediach częstych wskazówek dotyczących zachowania zgodnie z religijnymi i tradycyjnymi zwyczajami⁽⁷⁸⁷⁾. Obejmują one wskazówki dla zwykłych obywateli, w tym kobiet, ale również przywódców muzułmańskich⁽⁷⁸⁸⁾.

Jak wskazała Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, publicznie kwestionuje on orzeczenia sądowe⁽⁷⁸⁹⁾, zabiera głos na rzecz przymusowych małżeństw niepełnoletnich dziewcząt⁽⁷⁹⁰⁾ oraz zastrasza opozycję polityczną i działaczy na rzecz praw człowieka. We wrześniu 2016 r. miał wezwać funkcjonariuszy policji do strzelania do pijanych kierowców lub – jak utrzymuje Prokurator Generalny Czeczenii, zasugerować, że konfrontacja pomiędzy policją a pijanymi kierowcami lub narkomanami doprowadziła do sytuacji uzasadniającej użycie broni palnej⁽⁷⁹¹⁾.

W niniejszym rozdziale opisano bardziej szczegółowo wpływ wywierany przez tę szczególną strukturę władzy na ściganie przestępstw i sądownictwo.

3.3 Ochrona ze strony państwa

Źródła powszechnie donoszą, że szczególnym zagrożeniem dla zasady państwa prawa w Czeczenii jest szczególny status republiki oraz arbitralne rządy Kadyrowa⁽⁷⁹²⁾. Nie istnieją prawie żadne środki ochrony prawnej dostępne dla ofiar naruszeń praw człowieka, co w zdecydowany sposób wynika z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczącego Czeczenii, w którym stwierdzono brak skutecznych środków ochrony prawnej przewidzianych w prawie wewnętrznym⁽⁷⁹³⁾. Większość osób sprawujących urzędy jest Czeczenami, w tym członkowie federalnych organów ścigania, takich jak Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej⁽⁷⁹⁴⁾.

Międzynarodowa Grupa Kryzysowa zauważa, że oficjalny wskaźnik przestępczości w regionie Północnego Kaukazu jest wyraźnie niski – przykładowo Czeczenia zgłosiła średnią ośmiu przypadków łapownictwa rocznie w latach 2010–2013. Międzynarodowa Grupa Kryzysowa łączy ten fakt z niskim poziomem zgłaszania i niskim poziomem ścigania przestępstw w regionie Północnego Kaukazu⁽⁷⁹⁵⁾. W sprawozdaniu z 2015 r. Międzynarodowa Grupa Kryzysowa

⁽⁷⁸⁴⁾ Human Rights Watch, „Like Walking a Minefield” („Niczym spacer po polu minowym” – bezwzględna rozprawa z krytykami w rosyjskiej Republice Czeczeńskiej), 30 sierpnia 2016 r., s. 18.

⁽⁷⁸⁵⁾ Human Rights Watch, „Like Walking a Minefield” („Niczym spacer po polu minowym” – bezwzględna rozprawa z krytykami w rosyjskiej Republice Czeczeńskiej), 30 sierpnia 2016 r., s. 2.

⁽⁷⁸⁶⁾ Falkowski, M. Kadyrow atakuje rosyjską opozycję, 27 stycznia 2016 r.

⁽⁷⁸⁷⁾ Memoriał, Counter-terrorism in the North Caucasus: a human rights perspective. 2014 – first half of 2016 (Walka z terroryzmem w regionie Północnego Kaukazu – perspektywa praw człowieka. 2014 r. – pierwsza połowa 2016 r.), 2016 r., s. 23.

⁽⁷⁸⁸⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 18.

⁽⁷⁸⁹⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., ss. 31-32; zob. również rozdział dotyczący sędziów poniżej.

⁽⁷⁹⁰⁾ Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network, Submission from Russian Justice Initiative (RJI) and Chechnya Advocacy Network Concerning the Russian Federation’s Compliance with the CEDAW Convention in the North Caucasus Region (oświadczenie złożone przez Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network dotyczące przestrzegania przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet w regionie Północnego Kaukazu), październik 2015 r., s. 8.

⁽⁷⁹¹⁾ The Interpreter, Assassination Attempt on Kadyrov Revealed As He Sparks New Scandal with Call to Execute Drug Addicts (Ujawnienie próby zamachu na Kadyrowa po tym, gdy wywołał on nowy skandal, nawołując do przeprowadzania egzekucji na narkomanach), 3 października 2016 r.; fundacja Jamestown, Ramzan Kadyrov Lashes out at Chechens Who Flee Republic (Ramzan Kadyrow atakuje Czeczenów, którzy uciekają z republiki), 4 października 2016 r.

⁽⁷⁹²⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. ii; Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 180; parlament Zjednoczonego Królestwa, Parliamentary Human Rights Group (PHRG) Report, Chechnya Fact-Finding Mission (sprawozdanie koła parlamentarnego na rzecz praw człowieka dotyczące misji informacyjnej w zakresie Czeczenii), 10 czerwca 2010 r., s. 2, s. 5.

⁽⁷⁹³⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 32; OHCHR, Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r., ss. 12–13.

⁽⁷⁹⁴⁾ The Guardian, Chechen leader’s show of strength muddies loyalty to Putin (Pokaz siły czeczeńskiego przywódcy rozmywa lojalność wobec Putina), 3 czerwca 2015 r., The Telegraph, Ramzan Kadyrov: Putin’s „sniper” in Chechnya (Ramzan Kadyrow – „snajper” Putina w Czeczenii), 24 lutego 2016 r.

⁽⁷⁹⁵⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, The North Caucasus: The Challenges of Integration (III), Governance, Elections, Rule of Law (Północny Kaukaz: wyzwania w zakresie integracji (III), rządzenie, wybory, państwo prawa), 6 września 2013 r., s. 37.

sugeruje również, że możliwe było ściganie i sądenie osób blisko związanych z Kadyrowem przed 2007 r., ponieważ wciąż budował on swoją siłę. Kiedy utwierdził on swoją władzę, instytucje federalne znalazły się wkrótce na przegranej pozycji w swoich próbach ścigania przestępstw w Republice Czecheńskiej⁽⁷⁹⁶⁾.

3.3.1 Policja

Dane dotyczące liczebności czecheńskich sił bezpieczeństwa są różne. W ujęciu ogólnym siły Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Czecheńskiej liczyły około 17 000 osób⁽⁷⁹⁷⁾, jednak liczba ta mogła spaść do 11 000 osób wraz z utworzeniem Federalnej Gwardii Narodowej w październiku 2016 r.⁽⁷⁹⁸⁾. Policja miała liczyć 9000 pracowników⁽⁷⁹⁹⁾. Zdecydowana większość z nich jest rodowitymi Czechenami⁽⁸⁰⁰⁾.

Jak wskazała organizacja Carnegie Moscow Center, szeregi policji i innych sił bezpieczeństwa zostały zasilone byłymi czecheńskimi separatystycznymi bojownikami, których wcielono do sił bezpieczeństwa w chwili przejęcia władzy przez Ramzana Kadyrowa i zakończenia wojny⁽⁸⁰¹⁾. Jak twierdzą Duńskie Służby Imigracyjne, podaje się, że wzrasta liczba przypadków korupcji i nadużyć w czecheńskiej policji, co zniechęca obywateli do zwracania się do niej o ochronę⁽⁸⁰²⁾.

3.3.2 Dochodzenia i śledztwa prowadzone przez policję i Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej

Chociaż pracownicy Komitetu Śledczego również są w większości Czechenami, wybierani są z puli lepiej wykształconych kandydatów niż w przypadku kandydatów do policji. Jak twierdzą informatorzy, którzy rozmawiali z Duńskimi Służbami Imigracyjnymi, niektórzy członkowie Komitetu Śledczego usiłują rozpatrywać skargi przeciwko czecheńskim organom ścigania, ale są „bezsilni w konfrontacji z czecheńskimi jednostkami mobilnymi specjalnego przeznaczenia⁽⁸⁰³⁾ lub innymi »nietykalnymi jednostkami policji« blisko związanymi z Kadyrowem”⁽⁸⁰⁴⁾.

Sprawa byłego przewodniczącego Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej w Republice Czecheńskiej, Siergieja Bobrowa, stanowi trafny przykład – był on zastraszony i ostatecznie został zmuszony do złożenia dymisji, kiedy usiłował zbadać sprawę zabójstw honorowych w Groznm w 2013 r. Nawet śledczym spoza Republiki Czecheńskiej, takim jak Igorowi Sobolowi, śledczemu w sprawie morderstwa działaczki na rzecz praw człowieka, Natalii Estemirowej, oraz zaginięcia Iśłama Umarpaszajewa, grożono śmiercią, jeżeli zbliżyliby się do jednostek mobilnych specjalnego przeznaczenia. Jak twierdzą Duńskie Służby Imigracyjne, napotykają oni na mur milczenia, kiedy usiłują rozmawiać ze świadkami⁽⁸⁰⁵⁾. Zdaniem Międzynarodowej Grupy Kryzysowej dwóch śledczych policyjnych, którzy aresztowali krewnego przywódcy jednostek mobilnych specjalnego przeznaczenia, uprowadzono i torturowano przez trzy godziny. Następnie postawiono im zarzuty i skazano za złe traktowanie funkcjonariusza jednostek mobilnych specjalnego przeznaczenia, podczas gdy śledztwo w sprawie zgłoszonych przez nich tortur było wielokrotnie zawieszane⁽⁸⁰⁶⁾.

Kilka źródeł podaje, iż uznaje się, że czecheńskie oddziały policji umyślnie utrudniały śledztwo w sprawie zabójstwa polityka opozycyjnego Borysa Niemcowa i pomogły w ucieczce jednemu z podejrzanych⁽⁸⁰⁷⁾. Wielokrotne wnioski o przesłuchanie świadków lub zabezpieczenie dowodów były ignorowane. Podobnie organy czecheńskie miały utrudniać śledztwo w sprawie morderstwa dziennikarki Anny Politkowskiej w 2006 r. Ostatecznie w 2014 r. pięciu

⁽⁷⁹⁶⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czechenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 29.

⁽⁷⁹⁷⁾ Izwestija, Мифы и реальность (Fakty i mity), 28 lutego 2016 r.

⁽⁷⁹⁸⁾ Big Caucasus, В Нацгвардию Чечени переходят 5 300 сотрудников МВД (5300 pracowników Ministerstwa Spraw Wewnętrznych przeniesionych do Gwardii Narodowej Czechenii), 1 listopada 2016 r.

⁽⁷⁹⁹⁾ Falkowski, M. Ramzanistan. Czecheński problem Rosji, sierpień 2015 r., s. 13.

⁽⁸⁰⁰⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czechenii oraz sytuacja Czechenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 165.

⁽⁸⁰¹⁾ Carnegie Moscow Center, Chechnya's New Contract With the Kremlin (Nowa umowa Czechenii z Kremlm), 27 października 2016 r.

⁽⁸⁰²⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czechenii oraz sytuacja Czechenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 180.

⁽⁸⁰³⁾ Jednostki mobilne specjalnego przeznaczenia są szczególną jednostką policji działającą w Federacji Rosyjskiej.

⁽⁸⁰⁴⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czechenii oraz sytuacja Czechenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 134.

⁽⁸⁰⁵⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czechenii oraz sytuacja Czechenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 134, zob. również s. 18.

⁽⁸⁰⁶⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czechenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 30.

⁽⁸⁰⁷⁾ Memoriał, Counter-terrorism in the North Caucasus: a human rights perspective. 2014 – first half of 2016 (Walka z terroryzmem w regionie Północnego Kaukazu – perspektywa praw człowieka. 2014 r. – pierwsza połowa 2016 r.), 2016 r., ss. 36–38; NZZ, Tschetschenische Mörder und Hetzer, 27 lutego 2016 r.

z oskarżonych zostało skazanych na kary długiego pozbawienia wolności, ale zdaniem France 24 rodzina Politkowskiej była nieusatysfakcjonowana tym, że proces nie ujawnił, kto naprawdę odpowiadał za zlecenie zabójstwa, ponieważ organy rosyjskie chroniły wysokich rangą czeczeńskich urzędników państwowych ⁽⁸⁰⁸⁾.

Centrum na rzecz praw człowieka Memoriał zwraca uwagę na statystyki uzyskane od Prokuratora Generalnego, z których wynika, że do 2011 r. „Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Republiki Czeczeńskiej otwarcie sabotowało śledztwa w sprawie przestępstw, o popełnienie których podejrzewano członków czeczeńskich sił bezpieczeństwa” ⁽⁸⁰⁹⁾.

W 2015 r. Departament Stanu Stanów Zjednoczonych stwierdza, że „rząd co do zasady nie ścigał nadużyć, w szczególności jeżeli odpowiadały za nie organy lokalne” ⁽⁸¹⁰⁾.

3.3.3 Wnoszenie skarg

Kilka źródeł podaje, że organy aktywnie zastraszają osoby, które dochodzą swoich praw przeciwko rządowi lub wpływowym osobom ⁽⁸¹¹⁾. Duńskie Służby Imigracyjne dowiedziały się od stowarzyszenia Memoriał, że „ludzi odstrasza się od wnoszenia skarg do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka ⁽⁸¹²⁾, a ich adwokaci są zastraszani ⁽⁸¹³⁾.

Zgodnie z jednym ze źródeł przeszkodą uniemożliwiającą uzyskanie dostępu do wymiaru sprawiedliwości jest ubóstwo przeciętnych Czeczenów. Istnieje również presja społeczna przeciwko dochodzeniu swoich praw przed sądem w tym znaczeniu, że nikt nie chce odpowiadać za sprowadzenie nieszczęścia na własną rodzinę ⁽⁸¹⁴⁾.

Jak wskazał norweski wydział informacji o krajach pochodzenia Landinfo, członkowie rodzin osób zaginionych stoją przed szczególnym dylematem – desperacko pragną odnaleźć swoich krewnych, jednak zwrócenie się do organów lub wniesienie skargi może w rzeczywistości narazić ich na niebezpieczeństwo ⁽⁸¹⁵⁾. Human Rights Watch wspomina o niskim poziomie zgłaszania przypadków nadużyć wobec lokalnych krytyków, ponieważ nadużycia mogą zostać nigdy niezgłoszone z powodu przytłaczającej atmosfery strachu oraz „zmuszania mieszkańców do milczenia poprzez zakrojone na szeroką skalę działania zastraszające” ⁽⁸¹⁶⁾. Kilku informatorów powiedziało Landinfo, że informacje nie zostaną upublicznione, jeżeli rodzina obawia się reperkusji ⁽⁸¹⁷⁾. Narzędzia rządu mające na celu zmuszenie do milczenia ofiar naruszeń praw człowieka są różnorodne – w sprawozdaniach wspomina się o groźbach śmierci, groźbach zgwałcenia krewnych płci żeńskiej ⁽⁸¹⁸⁾, wydaniu danej osoby jako prostytutki lub narkomana ⁽⁸¹⁹⁾, sfabrykowanych

⁽⁸⁰⁸⁾ France 24, 10 years on, Anna Politkovskaya murder still unsolved (Po 10 latach sprawa zabójstwa Anny Politkowskiej pozostaje nierozwiązana), 7 października 2016 r.

⁽⁸⁰⁹⁾ Memoriał, Counter-terrorism in the North Caucasus: a human rights perspective. 2014 – first half of 2016 (Walka z terroryzmem w regionie Północnego Kaukazu – perspektywa praw człowieka. 2014 r. – pierwsza połowa 2016 r.), 2016 r., ss. 37–38.

⁽⁸¹⁰⁾ Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, 2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r.

⁽⁸¹¹⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 177; parlament Zjednoczonego Królestwa, Parliamentary Human Rights Group (PHRG) Report, Chechnya Fact-Finding Mission (sprawozdanie koła parlamentarnego na rzecz praw człowieka dotyczące misji informacyjnej w zakresie Czeczenii), 10 czerwca 2010 r., s. 24; RWE/RS, Fearing Reprisals, Chechnya Whistle-Blower Keeps Family's Location Secret (W obawie przed odwetem demaskator czeczeński utrzymuje miejsce pobytu rodziny w tajemnicy), 18 maja 2016 r.; Caucasian Knot, Week in the Caucasus: review of main events of May 9–15 May 2016 (Tydzień na Kaukazie – przegląd głównych wydarzeń z dni 9–15 maja 2016 r.), 16 maja 2016 r.

⁽⁸¹²⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 177.

⁽⁸¹³⁾ Lapitskaja, J., ECHR, Russia, and Chechnya: Two Is Not Company, and Three Is Definitely a Crowd (Europejski Trybunał Praw Człowieka, Rosja i Czeczenia: dwóch to jeszcze nie grupa, a trzech to już zdecydowanie tłum), 2011 r., ss. 503–519.

⁽⁸¹⁴⁾ Historyk specjalizujący się w problematyce czeczeńskiej, który prowadził badania terenowe w Czeczenii, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 2 listopada 2016 r.

⁽⁸¹⁵⁾ Landinfo: Tsjetsjenia: Familiemedlemmer til personer med tilknytning til opprørsbevegelsen, 4 października 2016 r., ss. 8–9.

⁽⁸¹⁶⁾ Human Rights Watch, „Like Walking a Minefield” („Niczym spacer po polu minowym” – bezwzględna rozprawa z krytykami w rosyjskiej Republice Czeczeńskiej), 30 sierpnia 2016 r., s. 3.

⁽⁸¹⁷⁾ Landinfo: Tsjetsjenia: Familiemedlemmer til personer med tilknytning til opprørsbevegelsen, 4 października 2016 r., ss. 8–9.

⁽⁸¹⁸⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., ss. 175–176.

⁽⁸¹⁹⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 35.

zarzutach i napaści fizycznej⁽⁸²⁰⁾. W jednej sprawie czeczeńskie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wniosło skargę przeciwko ofierze tortur dotyczącą znieważenia w formie pisemnej i wygrało tę sprawę, przy czym wyrok ten został ostatecznie podtrzymany przez czeczeński Sąd Najwyższy⁽⁸²¹⁾.

Jak twierdzi Amnesty International, organizacje praw człowieka stały się niezwykle ostrożne w odniesieniu do składania sprawozdań o sytuacji w Czeczenii⁽⁸²²⁾. Jediną organizacją, która w 2014 r. wciąż była w stanie świadczyć skuteczną pomoc prawną na rzecz ofiar naruszeń praw człowieka w Czeczenii, była organizacja Joint Monitoring Group (JMG), która prowadzi wizyty zespołu mobilnego na terytorium republiki. Niedługo po ataku na biuro organizacji Joint Monitoring Group, który miał miejsce w czerwcu 2015 r., zakończyła ona swoje działania w Czeczenii⁽⁸²³⁾. Dwóch pracowników Joint Monitoring Group podróżujących z grupą dziennikarzy napadnięto w marcu 2016 r. podczas podróży pomiędzy Osetią Północną a Czeczenią oraz włamano się do biura organizacji w Inguszetii⁽⁸²⁴⁾. Igor Kalapin, przewodniczący Joint Monitoring Group, powiedział, że jest przekonany, iż powodem ataku były nieustające wysiłki Joint Monitoring Group na rzecz skłonienia władz do zbadania przypadków zaginięć i innych przestępstw, w przypadku których dowody wskazywały na sprawstwo osób z najbliższego otoczenia Kadyrowa⁽⁸²⁵⁾.

Jak twierdzi Amnesty International, obrońcy i adwokaci prowadzący sprawy dotyczące praw człowieka również są zagrożeni represjami⁽⁸²⁶⁾. Adwokatom, którzy zgadzają się na reprezentowanie klientów wnoszących sprawy przeciwko rządowi lub dochodzących swoich praw wobec osób związanych z rządem, miano grozić utratą prawa do wykonywania zawodu⁽⁸²⁷⁾. Jak zgłosiły Duńskie Służby Imigracyjne, wszechobecne ryzyko odwetu ze strony rządu czeczeńskiego sprawia, że niemalże niemożliwe jest znalezienie obrońcy w niektórych sprawach, w szczególności w przypadku oskarżeń o wszczynanie buntu⁽⁸²⁸⁾. Adwokaci byli również uprowadzani i poddawani złemu traktowaniu; ponadto od 2002 r. sześciu adwokatów zaginęło⁽⁸²⁹⁾. Wyłącznie Joint Monitoring Group świadczy znaczącą pomoc prawną w Czeczenii⁽⁸³⁰⁾.

Zdaniem Instytutu ds. Azji Środkowej–Kaukazu ofiary naruszeń praw człowieka lub ich rodziny, które decydują się na wniesienie sprawy do sądu, rzadko zwyciężają, ponieważ organy ścigania i organy sądowe w równym stopniu obawiają się rozszkolenia Kadyrowa lub któregokolwiek z jego współpracowników⁽⁸³¹⁾. Kwestia ta nie ogranicza się do spraw dotyczących morderstwa, zaginięcia lub brutalnego traktowania, ale obejmuje również sprawy dotyczące praw społecznych i gospodarczych – kwestii, które w innych częściach Federacji Rosyjskiej są rzekomo wciąż stosunkowo właściwie egzekwowane⁽⁸³²⁾. Pewien działacz na rzecz praw człowieka w rozmowie z Duńskimi

⁽⁸²⁰⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., ss. 134, 177, 180; parlament Zjednoczonego Królestwa, Parliamentary Human Rights Group (PHRG) Report, Chechnya Fact-Finding Mission (sprawozdanie koła parlamentarnego na rzecz praw człowieka dotyczące misji informacyjnej w zakresie Czeczenii), 10 czerwca 2010 r., s. 24, Memoriał, Counter-terrorism in the North Caucasus: a human rights perspective. 2014 – first half of 2016 (Walka z terroryzmem w regionie Północnego Kaukazu – perspektywa praw człowieka. 2014 r. – pierwsza połowa 2016 r.), 2016 r., s. 29.

⁽⁸²¹⁾ Caucasian Knot, Judge of Chechen SC disagrees with verdict on MIA's lawsuit against rights defenders (Sędzia czeczeńskiego Sądu Najwyższego nie zgadza się z wyrokiem w sprawie wytoczonej przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych przeciwko obrońcom praw), 19 października 2015 r.

⁽⁸²²⁾ Amnesty International, Amnesty International Report 2015/16 - The State of the World's Human Rights - Russian Federation (sprawozdanie Amnesty International 2015/2016 – sytuacja w zakresie praw człowieka na świecie – Federacja Rosyjska), 24 lutego 2016 r.

⁽⁸²³⁾ Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r., s. 10.

⁽⁸²⁴⁾ Amnesty International, Pilna akcja: 57/16 [EUR 46/3643/2016], 31 marca 2016 r.; CPI, Attackers beat group of journalists covering human rights abuses in North Caucasus (Napastnicy atakują grupę dziennikarzy donoszących o naruszeniach praw człowieka na Północnym Kaukazie), 9 marca 2016 r.; Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka, Russian Federation: Members of the Joint Mobile Group and journalists attacked in Ingushetia (Federacja Rosyjska: członkowie organizacji Joint Mobile Group i dziennikarze zaatakowani w Inguszetii), 14 marca 2016 r.

⁽⁸²⁵⁾ The Russia Reader, Igor Kalapin: „Kadyrov Said He Would Not Let Us Work in Chechnya” (Igor Kalapin: „Kadyrow powiedział, że nie pozwoli nam pracować w Czeczenii”), 19 marca 2016 r.

⁽⁸²⁶⁾ Amnesty International, Amnesty International Report 2014/15 - The State of the World's Human Rights - Russian Federation (sprawozdanie Amnesty International 2014/2015 – sytuacja w zakresie praw człowieka na świecie – Federacja Rosyjska), 25 lutego 2015 r.

⁽⁸²⁷⁾ Memoriał, Chechens in Russia (Czeczeni w Rosji), 2014 r., s. 5; Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 150.

⁽⁸²⁸⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 150.

⁽⁸²⁹⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 150.

⁽⁸³⁰⁾ Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r., s. 9.

⁽⁸³¹⁾ Instytut ds. Azji Środkowej–Kaukazu oraz Program Badań w zakresie Jedwabnego Szlaku: Chechen authorities raise pressure on human rights organizations (Władze czeczeńskie wywierają naciski na organizacje praw człowieka), 23 lipca 2016 r.; Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., ss. 29–30.

⁽⁸³²⁾ Zob. rozdział dotyczący sądów powyżej.

Służbami Imigracyjnymi podaje dwa przykłady właścicieli, których domy lub sklepy zostały zburzone, aby umożliwić wprowadzenie programów rozwoju w Groznmym i Aczchoj-Martan, i którzy nie otrzymali żadnej rekompensaty. Jak twierdzi działacz: „system sądowy nie jest w stanie podjąć interwencji i zapewnić przewidzianej w przepisach ochrony zwykłym Czeczenom”. W jednym z przypadków sędzia miał powiedzieć, że wydanie orzeczenia przeciwko władzom naraża go na niebezpieczeństwo⁽⁸³³⁾.

Jak zauważyły organizacje Memoriał i Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, powszechna bezkarność wzmacnia strach i poczucie bezcelowości podczas korzystania ze środków ochrony prawnej⁽⁸³⁴⁾. Międzynarodowi obserwatorzy zauważają, że rodziny zaginionych co do zasady wycofują oskarżenie, kiedy zwłoki ich krewnego zostają im zwrócone⁽⁸³⁵⁾. Jak twierdzi szwajcarski Sekretarz Stanu ds. Migracji, Czeczeni nie szukają pomocy u czeczeńskiego Pełnomocnika Praw Człowieka, ponieważ nie jest on uważany za niezależnego. W takiej sytuacji istnieje ryzyko otrzymania od władz nieprzyjemnego telefonu⁽⁸³⁶⁾. Organizacja Amnesty International stwierdziła w swoim sprawozdaniu rocznym za 2014 r. „niemal całkowity brak środków ochrony prawnej przysługujących ofiarom naruszeń praw człowieka w Czeczenii”⁽⁸³⁷⁾.

Historyk i specjalista w zakresie Czeczenii wyjaśnił, że urzędnicy, którzy odmawiają wykonania instrukcji swoich przełożonych, są odwoływani ze stanowisk i karani zakazem wykonywania zawodu⁽⁸³⁸⁾.

Pewien dziennikarz powiedział w rozmowie z wydziałem informacji o krajach pochodzenia Landinfo, która odbyła się w lutym 2016 r., że Kadyrow oświadczył również, iż będzie ścigał za granicą Czeczenów, którzy wyrażali się krytycznie o jego sposobie rządzenia, a także zagroził, że będzie ścigał również ich rodziny. Nie jest jasne, czy faktycznie spełnił te groźby⁽⁸³⁹⁾.

Jak twierdzi czeczeński obrońca praw człowieka mieszkający za granicą, Czeczeni, którzy opuszczają republikę rządzoną przez Kadyrowa „uważają, że istnieje niewiele miejsc, w których siły bezpieczeństwa nie są w stanie ich dosięgnąć”. Pewien autor, który pisze we współpracy z organizacją Civil Rights Defenders, dodaje, że:

„Kadyrow wykorzystuje zarówno tradycyjną taktykę silnej ręki, jak i nadzór elektroniczny, aby śledzić czeczeńskich uchodźców, migrantów ekonomicznych, dziennikarzy i uchodźców politycznych (...). Osoby oskarżone o popełnienie prawdziwych lub wymyślonych przestępstw przeciwko państwu – jak również ich znajomi i rodzina – uważają, że międzynarodowe granice nie stanowią znaczących przeszkód uniemożliwiających Kadyrowi terroryzowanie, torturowanie i mordowanie Czeczenów – na pozór bezkarnie⁽⁸⁴⁰⁾.”

3.3.4 Środki ochronne i ściganie przypadków złego traktowania

Kilka źródeł podaje, że złe traktowanie w celu wymuszenia wyjaśnień stanowi w Czeczenii powszechną praktykę⁽⁸⁴¹⁾. Sprawozdawca Komisji Zagadnień Prawnych i Praw Człowieka Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy stwierdził w czerwcu 2016 r., że „przez cały okres trwania [jego] mandatu [...] policjanci wciąż rutynowo stosowali tortury w celu wymuszenia wyjaśnień, które stanowią podstawę wyroków skazujących wydawanych przez sądy”⁽⁸⁴²⁾.

⁽⁸³³⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 129.

⁽⁸³⁴⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., ss. 34–35; Memoriał, Chechens in Russia (Czeczeni w Rosji), 2014 r., s. 2.

⁽⁸³⁵⁾ Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, Missing persons and victims of enforced disappearance in Europe (Osoby zaginione i ofiary wymuszonych zaginięć w Europie), marzec 2016 r., s. 21; parlament Zjednoczonego Królestwa, Parliamentary Human Rights Group (PHRG) Report, Chechnya Fact-Finding Mission (sprawozdanie koła parlamentarnego na rzecz praw człowieka dotyczące misji informacyjnej w zakresie Czeczenii), 10 czerwca 2010 r., s. 26.

⁽⁸³⁶⁾ SEM, Focus Russland; Korruption im Alltag, insbesondere in Tschetschenien, 15 lipca 2016 r., ss. 12-13.

⁽⁸³⁷⁾ Amnesty International, Amnesty International Report 2014/15 - The State of the World's Human Rights - Russian Federation (sprawozdanie Amnesty International 2014/2015 – sytuacja w zakresie praw człowieka na świecie – Federacja Rosyjska), 25 lutego 2015 r.

⁽⁸³⁸⁾ Historyk specjalizujący się w problematyce czeczeńskiej, który prowadził badania terenowe w Czeczenii, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 2 listopada 2016 r.

⁽⁸³⁹⁾ Landinfo: Tsjetsjenia: Familiemedlemmer til personer med tilknytning til opprørsbevegelsen, 4 października 2016 r., s. 9.

⁽⁸⁴⁰⁾ The Foreign Policy Centre, No shelter: The harassment of activists abroad by intelligence services from the former Soviet Union (Bez schronienia. Napastowanie działaczy za granicą przez służby wywiadu z byłego Związku Radzieckiego), 2016 r., ss. 10, 16–19.

⁽⁸⁴¹⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., ss. 125, 175–176; SFH, Tschetschenien: Aktuelle Menschenrechtslage. Update, 13 maja 2016 r., s. 7.

⁽⁸⁴²⁾ Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r., s. 11, zob. np. Caucasian Knot, Complaint about torture of Inal Berov filed to EctHR (Skarga dotycząca zastosowania tortur wobec Inala Berowa wniesiona do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka), 30 marca 2016 r.

Tak jak w innych częściach Federacji Rosyjskiej⁽⁸⁴³⁾ policja znajduje się pod presją, aby „rozwiązywać” sprawy i podnosić statystyki skutecznych dochodzeń lub śledztw⁽⁸⁴⁴⁾. Jak twierdzi stowarzyszenie Memoriał, na które powołano się w sprawozdaniu Duńskich Służb Imigracyjnych, policja i śledczy upewniają się, że w chwili spotkania z sędzią na ciele nie pozostaną żadne dowody zastosowanej przemocy poprzez zastosowanie metod brutalnego traktowania, które nie pozostawiają żadnych śladów, albo poprzez opóźnianie oględzin oskarżonego przez jego adwokata i sąd. Grożą oni również lekarzom, aby ci ostatni nie odnotowywali żadnych oznak brutalnego traktowania w raportach medycznych⁽⁸⁴⁵⁾.

3.3.5 Sędziowie

Pewien historyk specjalizujący się w Czechenii wskazuje, że sądy w Republice Czecheńskiej nie są niezawisłe, ale postępują zgodnie z wolą polityczną elity władzy podczas rozpatrywania sprawy. Jak twierdzi ten sam informator, prawo federalne nie ma zastosowania w Czechenii, przy czym nie istnieje instancja sądowa, która byłaby w stanie kontrolować elity i ich politykę. Jeżeli orzeczenia sądowe nie stoją w sprzeczności z interesami wpływowej jednostki, można je jednak wykonać⁽⁸⁴⁶⁾.

Pracownikami wymiaru sprawiedliwości są również niemalże wyłącznie Czecheni⁽⁸⁴⁷⁾.

Szereg komentatorów twierdzi, że elity wywierają silną presję na sędziów w Czechenii. Jak sądzą Falkowski i Lang, sędziowie są albo częścią aparatu represji albo ferują wyroki pod wpływem presji bądź zastraszania ze strony struktur siłowych⁽⁸⁴⁸⁾. Kadyrow publicznie karze sędziów za wydawanie orzeczeń nie po jego myśli. W maju 2016 r. stwierdził on podczas wystąpienia publicznego, że kilku sędziów powinno zrzec się urzędu. W rezultacie kilku sędziów zrzekło się urzędu, w tym sędzia Karatajew, przewodniczący czecheńskiego Sądu Najwyższego, który publicznie przeprosił za błędy prawne popełnione przez sąd⁽⁸⁴⁹⁾. Jedno ze źródeł podało, że konflikt pomiędzy Kadyrowem a sędziami był związany z „comiesięcznymi daninami”, do płacenia których zmuszano sędziów⁽⁸⁵⁰⁾. Rzecznik Kremla nie znalazł „nic niezgodnego z prawem” w zrzeczeniu się urzędu przez przewodniczącego⁽⁸⁵¹⁾. Międzynarodowa Komisja Prawników stwierdziła, że zezwania do „dobrowolnego zrzeczenia się urzędu” stanowi niewłaściwą ingerencję w niezawisłość sędziowską⁽⁸⁵²⁾.

W październiku 2016 r. następca Karatajewa, pełniący obowiązki przewodniczącego Murdałow, miał zostać napadnięty przez grupę uzbrojonych mężczyzn, którzy wkroczyli do Sądu Najwyższego w celu zmuszenia go do zrzeczenia się urzędu⁽⁸⁵³⁾. Murdałow publicznie zaprzeczył rzekomemu napadowi oraz nie zrzekł się urzędu⁽⁸⁵⁴⁾.

Grupy i prawnicy zajmujący się prawami człowieka oświadczyli misji informacyjnej Duńskich Służb Imigracyjnych, że niemalże niemożliwe jest uzyskanie wyroku uniewinniającego w przypadku sfabrykowanych zarzutów. Policja

⁽⁸⁴³⁾ Zob. rozdział 2 niniejszego sprawozdania.

⁽⁸⁴⁴⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czechenii oraz sytuacja Czechenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 125.

⁽⁸⁴⁵⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czechenii oraz sytuacja Czechenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., ss. 151, 175–176.

⁽⁸⁴⁶⁾ Historyk specjalizujący się w problematyce czecheńskiej, który prowadził badania terenowe w Czechenii, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 2 listopada 2016 r.

⁽⁸⁴⁷⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czechenii oraz sytuacja Czechenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 131.

⁽⁸⁴⁸⁾ Falkowski, M. i Lang, J., Emirat Kaukaski: znaczenie dla sytuacji bezpieczeństwa na Kaukazie, czerwiec 2015 r., s. 99.

⁽⁸⁴⁹⁾ Memoriał, Counter-terrorism in the North Caucasus: a human rights perspective. 2014 – first half of 2016 (Walka z terroryzmem w regionie Północnego Kaukazu – perspektywa praw człowieka. 2014 r. – pierwsza połowa 2016 r.), 2016 r., s. 27; Caucasian Knot, Residents of Chechnya treat resignation of judges as result of Kadyrov's pressure (Mieszkańcy Czechenii uważają, że zrzeczenie się urzędu przez sędziów jest wynikiem presji ze strony Kadyrowa), 7 maja 2016 r.

⁽⁸⁵⁰⁾ Caucasian Knot, Residents of Chechnya treat resignation of judges as result of Kadyrov's pressure (Mieszkańcy Czechenii uważają, że zrzeczenie się urzędu przez sędziów jest wynikiem presji ze strony Kadyrowa), 7 maja 2016 r.

⁽⁸⁵¹⁾ Caucasian Knot, Kremlin supports Kadyrov in his conflict with Judge Karataev (Kreml wspiera Kadyrowa w sporze z sędzią Karatajewem), 16 maja 2016 r.

⁽⁸⁵²⁾ Międzynarodowa Komisja Prawników, Russian Federation: judges in Chechnya must be protected from pressure (Federacja Rosyjska: sędziów w Czechenii należy chronić przed presją), 12 maja 2016 r.

⁽⁸⁵³⁾ Moscow Times, Top Chechen Politician Tried to Beat Justice Official 'Into Resigning' - Reports (Czołowy czecheński polityk próbował siłą zmusić pracownika wymiaru sprawiedliwości „do rezygnacji” – doniesienia), 7 października 2016 r.; Caucasian Knot, Live on Chechen TV, Murdalov refutes information of his beating by Daudov (Murdałow zaprzecza doniesieniom o rzekomym pobiciu przez Daudowa w programie emitowanym na żywo w telewizji czecheńskiej), 8 października 2016 r.

⁽⁸⁵⁴⁾ Caucasian Knot, Live on Chechen TV, Murdalov refutes information of his beating by Daudov (Murdałow zaprzecza doniesieniom o rzekomym pobiciu przez Daudowa w programie emitowanym na żywo w telewizji czecheńskiej), 8 października 2016 r.

i prokuratorzy fabrykują zarzuty, aby poprawić statystyki dotyczące skuteczności. Pewien dziennikarz dysponujący wiedzą na temat Północnego Kaukazu stwierdził w rozmowie z Duńskimi Służbami Imigracyjnymi, że istnieje tradycja nieprzyznawania się do błędów. Oznacza to, że istnieje bardzo niewielkie prawdopodobieństwo, iż osoba aresztowana i oskarżona o przestępstwo nie zostanie skazana ⁽⁸⁵⁵⁾. W sprawie z 2014 r., w której mężczyzna oskarżony o zabójstwo funkcjonariusza policji został uniewinniony w procesie z udziałem ławy przysięgłych, Kadyrow miał osobiście interweniować w celu rozwiązania ławy przysięgłych, argumentując, że „nie wpisuje się ona w czeczeńską mentalność”. Oskarżony został ponownie aresztowany ⁽⁸⁵⁶⁾.

Jak wyjaśnia rosyjska organizacja pozarządowa Memoriał, w sprawach, w których nie ma jakichkolwiek dowodów przeciwko oskarżonemu, sędzia zazwyczaj wydaje wyrok krótkiego pozbawienia wolności od roku do dwóch lat ⁽⁸⁵⁷⁾. W odniesieniu do osób oskarżonych o nawoływanie do buntu w rosyjskim kodeksie karnym wprowadzono niedawno „procedurę szczególną” polegającą na tym, że w toku postępowania uproszczonego nie przeprowadza się żadnej dyskusji dotyczącej dowodów – jedynymi przesłankami wniesienia środka zaskarżenia są uchybienia proceduralne ⁽⁸⁵⁸⁾. Oskarżeni co do zasady zgadzają się na łagodniejszy wyrok w toku tego postępowania, nie chcąc się narażać na ryzyko stronniczego procesu ⁽⁸⁵⁹⁾.

Jak twierdzi Swietłana Ganuszkińska, istnieje możliwość odwołania się od wyroku sądu czeczeńskiego do Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej, jednak szanse na wygraną są niewielkie. Co do zasady wyrok wydany przez sąd niższej instancji zostaje podtrzymany ⁽⁸⁶⁰⁾.

3.3.6 Korupcja

Kilka źródeł podaje, że zjawisko korupcji w Czeczenii jest szeroko rozpowszechnione i obejmuje wszystkie szczeble władzy, w tym sądy i sądy apelacyjne ⁽⁸⁶¹⁾. Co najbardziej znaczące, uznaje się, że organy ścigania zajmujące się zwalczaniem korupcji same są skorumpowane ⁽⁸⁶²⁾. Jak stwierdził szwajcarski Państwowy Sekretariat ds. Migracji, Kadyrow przeprowadza głośne procesy, aby pozbyć się osób postrzeganych jako nielojalne lub niebezpieczne ⁽⁸⁶³⁾. Wniesienie skargi w trybie prywatnoskargowym kończy się jednak oskarżeniem samych osób, które wniosły skargę. Jak wskazały Duńskie Służby Imigracyjne, pewni przedsiębiorcy wniesli sprawę do sądu, kiedy Kadyrow zwrócił się do nich o udzielenie „wsparcia finansowego” na rzecz drużyny piłkarskiej Terek; niektóre ze skarg zostały oddalone przez sędziego, a inne zostały wycofane przez samych przedsiębiorców, kiedy prokurator zagroził, że oskarży ich o niedozwolone praktyki handlowe ⁽⁸⁶⁴⁾.

3.3.7 Wpływ wywierany przez prawo tradycyjne i religijne (szariat i adat)

Jak twierdzi Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, istnieją trzy systemy prawne regulujące rozwiązywanie konfliktów w regionie Północnego Kaukazu – prawo federalne (rosyjskie), adat (lokalne prawo zwyczajowe) i szariat (prawo islamskie). Adat opisuje się jako „nieformalny system prawny wprowadzony przez doświadczonych starców”,

⁽⁸⁵⁵⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., s. 145.

⁽⁸⁵⁶⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., ss. 124–125; Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., ss. 31–32.

⁽⁸⁵⁷⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., ss. 175–176; Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, The North Caucasus: The Challenges of Integration (III), Governance, Elections, Rule of Law (Północny Kaukaz: wyzwania w zakresie integracji (III), rządzenie, wybory, państwo prawa), 6 września 2013 r., s. 42.

⁽⁸⁵⁸⁾ Memoriał, Chechens in Russia (Czeczeni w Rosji), 2014 r., ss. 5–6.

⁽⁸⁵⁹⁾ Memoriał, Chechens in Russia (Czeczeni w Rosji), 2014 r., ss. 5–6.

⁽⁸⁶⁰⁾ Ganuszkińska, S., odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 8 listopada 2016 r.

⁽⁸⁶¹⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, North Caucasus: The Challenges of Integration (IV): Economic and Social Imperatives (Północny Kaukaz: wyzwania związane z integracją (IV): imperatywy gospodarcze i społeczne), 7 lipca 2015 r., ss. 33–34; SEM, Focus Russland; Korruption im Alltag, insbesondere in Tschetschenien, 15 lipca 2016 r., ss. 12–13; Memoriał, Chechens in Russia (Czeczeni w Rosji), 2014 r., s. 3.

⁽⁸⁶²⁾ SEM, Focus Russland; Korruption im Alltag, insbesondere in Tschetschenien, 15 lipca 2016 r., ss. 17–18; Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, North Caucasus: The Challenges of Integration (IV): Economic and Social Imperatives (Północny Kaukaz: wyzwania związane z integracją (IV): imperatywy gospodarcze i społeczne), 7 lipca 2015 r., ss. 33–34.

⁽⁸⁶³⁾ SEM, Focus Russland; Korruption im Alltag, insbesondere in Tschetschenien, 15 lipca 2016 r., s. 17.

⁽⁸⁶⁴⁾ Duńskie Służby Imigracyjne, Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia), styczeń 2015 r., ss. 121–122.

„połączony z szariatem i w coraz większym stopniu zastępowany przez szariat”. Podczas gdy szariat stosuje się co do zasady, aby rozwiązywać spory rodzinne i majątkowe w Czeczenii, adat stosuje się wówczas, gdy sprawy te mają aspekt karnoprawny⁽⁸⁶⁵⁾.

Pewien historyk specjalizujący się w Czeczenii stwierdził, że wśród Czeczenów nie jest zwyczajowo przyjęte wytaczanie powództw przed sądami cywilnymi, przykładowo w sprawach dotyczących pieczy nad dzieckiem. Wszyscy mieszkańcy Czeczenii znają przepisy prawa tradycyjnego, przestrzegają ich oraz ich nie kwestionują. Jeżeli w prawie tradycyjnym istnieją przepisy regulujące daną kwestię, należy ich przestrzegać. Jak twierdzi ten sam informator, w takich sprawach jak sprawy dotyczące pieczy nad dzieckiem Czeczeni co do zasady nie zwracają się do sądów cywilnych, lecz stosują przepisy czeczeńskiego prawa zwyczajowego lub przepisy szariatu⁽⁸⁶⁶⁾. Inny ekspert wyjaśnia, że struktury prawne oparte na szariacie nie wkraczają w obszar prawa karnego⁽⁸⁶⁷⁾.

Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network, organizacja parasolowa zrzeszająca grupy i działaczy pracujących w obszarze praw człowieka w Czeczenii, zauważają, że prawo świeckie nie tylko zostało zepchnięte na margines przez prawo zwyczajowe i religijne w Czeczenii, ale również instytucje wspierające, takie jak czeczeński muftiat (islamska wysoka rada), są finansowane ze środków pochodzących z budżetów lokalnych w celu rozstrzygnięcia spraw rodzinnych, w tym spraw związanych z przemocą domową i prawem pieczy nad dziećmi. Tego rodzaju sprawy są zatem „celowo i systematycznie” niedopuszczane do sądów świeckich⁽⁸⁶⁸⁾.

Sam Kadyrow stwierdził, że prawo szariatu ma pierwszeństwo przed prawem rosyjskim, chociaż jego rzecznik wyjaśnił później, że Kadyrow został „niepoprawnie zacytowany”⁽⁸⁶⁹⁾. W rzeczywistości jak twierdzi profesor prawa Leonid Sykiainen, decyzje wydawane przez „szariackie instytucje rozwiązywania sporów”⁽⁸⁷⁰⁾ mogą czasami stać w jawnej sprzeczności z prawem federalnym; jako muzułmanie Czeczeni nie mogą jednak odwoływać się od tradycyjnych orzeczeń w rosyjskich sądach⁽⁸⁷¹⁾.

Pewien historyk specjalizujący się w Czeczenii zauważa, że przywódcy duchowi (mułlowie) są znaczącymi postaciami w społeczeństwie mogącymi wpływać na zachowanie ludzi (z wyjątkiem rządu czeczeńskiego). Sprzeciwienie się radzie udzielonej przez mułłę zostałyby uznane za niewłaściwe, przy czym byłyby nawet sprawy wendet, które mogły zostać rozstrzygnięte przez mułłów⁽⁸⁷²⁾.

3.3.8 Dostęp kobiet do ochrony

Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network, rosyjska organizacja pozarządowa specjalizująca się w prawach kobiet, stwierdzają w swoim sprawozdaniu dotyczącym wdrożenia przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet w regionie Północnego Kaukazu⁽⁸⁷³⁾, że „większość kobiet w regionie Północnego Kaukazu nie korzysta z ochrony przewidzianej w formalnym, świeckim prawie rosyjskim w obszarze życia rodzinnego”⁽⁸⁷⁴⁾. Jak twierdzi Ekaterina Sokirińska, dyrektor projektu Rosja oraz Północny Kaukaz w Międzynarodowej Grupie Kryzysowej, kobiety w regionie Północnego Kaukazu rzadko dochodzą rekompensaty za

⁽⁸⁶⁵⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, The North Caucasus: The Challenges of Integration (I), Ethnicity and Conflict (Północny Kaukaz: wyzwania w zakresie integracji (I), przynależność etniczna i konflikt), 19 października 2012 r., s. 5.

⁽⁸⁶⁶⁾ Historyk specjalizujący się w problematyce czeczeńskiej, który prowadził badania terenowe w Czeczenii, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 2 listopada 2016 r.

⁽⁸⁶⁷⁾ Halbach, U., odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 11 listopada 2016 r.

⁽⁸⁶⁸⁾ Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network, Submission from Russian Justice Initiative (RJI) and Chechnya Advocacy Network Concerning the Russian Federation's Compliance with the CEDAW Convention in the North Caucasus Region (oświadczenie złożone przez Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network dotyczące przestrzegania przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet w regionie Północnego Kaukazu), październik 2015 r., s. 2.

⁽⁸⁶⁹⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 21.; RWE/RS, Chechen Leaders Slam Proposed Creation Of Shari'a Courts (Przywódcy czeczeńscy ostro krytykują pomysł utworzenia sądów szariackich), 26 kwietnia 2012 r.

⁽⁸⁷⁰⁾ Sykiainen stosuje ten termin, aby odróżnić tego rodzaju instytucje od sądów szariackich z przeszłości. Zauważa jednak, że instytucje te są również czasami określane mianem sądów szariackich w konwencjonalny sposób.

⁽⁸⁷¹⁾ Sykiainen, Leonid R., Sharia Courts: Modern Practice And Prospectives In Russia (Sądy szariackie: współczesna praktyka i perspektywy w Rosji), 2015 r., ss. 13–14.

⁽⁸⁷²⁾ Historyk specjalizujący się w problematyce czeczeńskiej, który prowadził badania terenowe w Czeczenii, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 2 listopada 2016 r.

⁽⁸⁷³⁾ Konwencja ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet.

⁽⁸⁷⁴⁾ Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network, Submission from Russian Justice Initiative (RJI) and Chechnya Advocacy Network Concerning the Russian Federation's Compliance with the CEDAW Convention in the North Caucasus Region (oświadczenie złożone przez Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network dotyczące przestrzegania przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet w regionie Północnego Kaukazu), październik 2015 r., ss. 1–2; zob. również Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r., ss. 13–14; Human Rights Watch, Human Rights Violations in Russia's North Caucasus (Naruszenia praw człowieka na rosyjskim Północnym Kaukazie), 28 stycznia 2016 r.

naruszenia swoich praw, „a jeżeli to robią, regionalne organy ścigania często nie reagują lub otwarcie utrudniają ich działania. W Czeczenii ochrona ze strony państwa, którą otrzymują ofiary, udzielana jest czasami przez urzędników pozostających w zмовie ze sprawcami”⁽⁸⁷⁵⁾. Kobiety co do zasady uzyskują niewystarczającą ochronę przeciwko tzw. zabójstwom honorowym lub przymusowym małżeństwom i przegrywają wszelkie walki sądowe o prawo pieczy nad dziećmi⁽⁸⁷⁶⁾.

Jak twierdzi Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, „wysiłki Kadyrowa na rzecz egzekwowania tradycji i moralności dotyczą w większym stopniu kobiet niż mężczyzn”, narażając je na większe ryzyko „zabójstw honorowych, wczesnych małżeństw i przemocy”⁽⁸⁷⁷⁾. W Czeczenii wielu kobietom „po rozwodzie odbiera się dzieci – odnosząc się do rzekomej »tradycji«, która ma nakazywać wychowywanie dzieci w rodzinie ojca – oraz często nie przyznaje się prawa do odwiedzin”⁽⁸⁷⁸⁾.

Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network wymieniają następujące narzędzia wykorzystywane przez władze czeczeńskie mające na celu powstrzymanie kobiet przed ubieganiem się o środki ochrony prawnej, przykładowo podczas wnoszenia o przyznanie prawa pieczy nad dziećmi w przypadku rozwodu: wnoszenie sfabrykowanych zarzutów przeciwko matce lub oskarżanie jej o zachowanie, które czyni ją niezdolną do opieki nad dziećmi; grożenie wniesieniem zarzutów przeciwko krewnym matki płci męskiej; grożenie matce i jej rodzinie użyciem przemocy; rozpowszechnianie plotek i pogłosek o tym, że matka jest niezdolna do opieki nad dziećmi; wykorzystywanie związków męża z aparatem bezpieczeństwa w celu wywarcia presji na sędziach, aby wydali oni orzeczenie niekorzystne dla matki, zmuszenie jej adwokata do wycofania sprawy lub komornika sądowego do niewykonania korzystnego dla niej orzeczenia; poinformowanie dzieci, że matka chce je wyłącznie skrzywdzić, aby zmusić matkę do wycofania sprawy⁽⁸⁷⁹⁾.

W sprawie, która ostatecznie trafiła do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, kobieta ubiegająca się o przyznanie prawa pieczy nad dziećmi uzyskała je wyrokiem czeczeńskiego Sądu Najwyższego. Krewni jej męża utrudniali wykonanie wyroku i rozpoczęli nagonkę na kobietę, oskarżając ją o „niemoralny” styl życia. Polecili również funkcjonariuszom bezpieczeństwa grożenie kobiecie i jej adwokatowi. Ostatecznie czeczeński Sąd Najwyższy uchylił wyrok i przyznał prawo pieczy mężowi kobiety, nakazując jej płacenie alimentów na rzecz dziecka⁽⁸⁸⁰⁾.

Międzynarodowa Grupa Kryzysowa stwierdziła, że wiele rodzin nie jest w stanie przeciwstawić się naciskom ze strony okolicznych wpływowych ludzi, którzy są zainteresowani jedną z ich córek⁽⁸⁸¹⁾. W pewnej głośnej sprawie Kadyrow poparł żonatego komendanta policji, który chciał poślubić 17-letnią dziewczynę wbrew jej woli⁽⁸⁸²⁾. Ślub odbył się dnia 16 maja 2016 r. w obecności Kadyrowa⁽⁸⁸³⁾. Podczas gdy Pełnomocnik Praw Człowieka Ełła Pamfitowa protestowała przeciwko małżeństwu, prezydencki Komisarz Praw Dzieci wyjaśnił, że podmiotom regionalnym przysługuje prawo do ustalenia niższego minimalnego wieku uprawniającego do zawarcia małżeństwa niż w prawie

⁽⁸⁷⁵⁾ Sokirianskaia, E. Women in the North Caucasus Conflicts: An Under-reported Plight (Kobiety w konfliktach w regionie Północnego Kaukazu: niedoszacowany problem), 9 czerwca 2016 r.

⁽⁸⁷⁶⁾ Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network, Submission from Russian Justice Initiative (RJI) and Chechnya Advocacy Network Concerning the Russian Federation's Compliance with the CEDAW Convention in the North Caucasus Region (oświadczenie złożone przez Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network dotyczące przestrzegania przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet w regionie Północnego Kaukazu), październik 2015 r., s. 2.

⁽⁸⁷⁷⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 33.

⁽⁸⁷⁸⁾ Sokirianskaia, E. Women in the North Caucasus Conflicts: An Under-reported Plight (Kobiety w konfliktach w regionie Północnego Kaukazu: niedoszacowany problem), 9 czerwca 2016 r.

⁽⁸⁷⁹⁾ Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network, Submission from Russian Justice Initiative (RJI) and Chechnya Advocacy Network Concerning the Russian Federation's Compliance with the CEDAW Convention in the North Caucasus Region (oświadczenie złożone przez Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network dotyczące przestrzegania przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet w regionie Północnego Kaukazu), październik 2015 r., s. 4.

⁽⁸⁸⁰⁾ Magomadowa przeciwko Rosji, nr sprawy 58724/14; sprawa została przyznane prawo do rozpatrzenia w pierwszej kolejności przez Europejski Trybunał Praw Człowieka dnia 27 sierpnia 2015 r.; opisano ją w: Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network, Submission from Russian Justice Initiative (RJI) and Chechnya Advocacy Network Concerning the Russian Federation's Compliance with the CEDAW Convention in the North Caucasus Region (oświadczenie złożone przez Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network dotyczące przestrzegania przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet w regionie Północnego Kaukazu), październik 2015 r., s. 5.

⁽⁸⁸¹⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r., s. 33.

⁽⁸⁸²⁾ Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r., s. 13; Human Rights Watch, Dispatches: Will Russia Protect A Child Bride? (Doniesienia: czy Rosja ochroni dziewczynkę wydawaną za mąż?), 13 maja 2015 r.; Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network, Submission from Russian Justice Initiative (RJI) and Chechnya Advocacy Network Concerning the Russian Federation's Compliance with the CEDAW Convention in the North Caucasus Region (oświadczenie złożone przez Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network dotyczące przestrzegania przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet w regionie Północnego Kaukazu), październik 2015 r., s. 8.

⁽⁸⁸³⁾ The Moscow Times, Chechen Police Chief Marries Teen Bride Amid Mounting Scandal (Czeczeński komendant policji poślubia nastoletnią pannę młodą w atmosferze narastającego skandalu), 17 maja; The New York Times, Chechen Leader's Advice on Women: Lock Them In (Przywódca czeczeński radzi o kobietach – zamknijcie je), 20 maja 2015 r.

rosyjskim. Dodał, że „na Kaukazie dojrzałość seksualna jest osiągnięta w młodszy wieku, a zatem nie bądźmy w tym względzie świętoszkowaci. Istnieją miejsca, w których kobiety dostają zmarszczek w wieku 27 lat i w których naszym zdaniem wyglądają na około 50. Poza tym konstytucja nie pozwala na ingerowanie w życie prywatne obywateli”⁽⁸⁸⁴⁾.

Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network dodają, że sfabrykowane zarzuty lub nawet plotki dotyczące zdrady małżeńskiej lub prostytucji są niebezpieczne dla kobiety w Czeczenii, ponieważ narażają ją na potępienie przez rodzinę, a nawet na zabójstwa honorowe⁽⁸⁸⁵⁾.

Z informacji uzyskanych z tego samego źródła wynika, że zabójstwa honorowe są regularnie zgłaszane w Czeczenii, jednak niezmiernie trudno jest ocenić rzeczywistą skalę problemu. Źródło to podaje, że nie istnieją szczegółowe przepisy definiujące i kryminalizujące tę praktykę, a zatem bardzo niewiele spraw jest zgłaszanych lub trafia do sądu⁽⁸⁸⁶⁾.

Międzynarodowa Grupa Kryzysowa wskazuje, że w Czeczenii „prawo rosyjskie stanowi tylko jeden z trzech współistniejących systemów prawnych regulujących” pozycję kobiet w społeczeństwie obejmujących również prawo zwyczajowe [adat] i islamskie prawo szariatu. Źródło dodaje, że „wszystkie te systemy podlegają arbitralnej wykładni, która może prowadzić do poważnych naruszeń praw. (...) Nawet jeżeli sądy rosyjskie wydają orzeczenia korzystne dla kobiet, organy lokalne, w szczególności w Czeczenii, otwarcie sabotują ich wykonywanie”⁽⁸⁸⁷⁾.

Jak twierdzi RWE/RS, w pierwszym kwartale 2015 r. dwóm mężczyznom postawiono oficjalny zarzut morderstwa krewnych płci żeńskiej z powodu „niemoralnego zachowania”⁽⁸⁸⁸⁾. Caucasian Knot twierdzi, że jeden z tych mężczyzn, Sultan Daurbekow, oskarżony za zabójstwo swojej córki, został skazany na karę 7 lat pozbawienia wolności, którą ma odbyć w kolonii karnej o zastrzyżonym rygorze⁽⁸⁸⁹⁾.

⁽⁸⁸⁴⁾ Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network, Submission from Russian Justice Initiative (RJI) and Chechnya Advocacy Network Concerning the Russian Federation’s Compliance with the CEDAW Convention in the North Caucasus Region (oświadczenie złożone przez Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network dotyczące przestrzegania przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet w regionie Północnego Kaukazu), październik 2015 r., s. 8.

⁽⁸⁸⁵⁾ Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network, Submission from Russian Justice Initiative (RJI) and Chechnya Advocacy Network Concerning the Russian Federation’s Compliance with the CEDAW Convention in the North Caucasus Region (oświadczenie złożone przez Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network dotyczące przestrzegania przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet w regionie Północnego Kaukazu), październik 2015 r., s. 4.

⁽⁸⁸⁶⁾ Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network, Submission from Russian Justice Initiative (RJI) and Chechnya Advocacy Network Concerning the Russian Federation’s Compliance with the CEDAW Convention in the North Caucasus Region (oświadczenie złożone przez Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network dotyczące przestrzegania przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet w regionie Północnego Kaukazu), październik 2015 r., s. 4.

⁽⁸⁸⁷⁾ Międzynarodowa Grupa Kryzysowa, Women in the North Caucasus Conflicts: An Under-reported Plight (Kobiety w konfliktach w regionie Północnego Kaukazu: niedoszacowany problem), 9 czerwca 2016 r.

⁽⁸⁸⁸⁾ RWE/RS, Man To Face Trial In „Honor Killing” Case In Chechnya (Mężczyzna oskarżony w sprawie o zabójstwo honorowe w Czeczenii stanie przed sądem), 19 marca.

⁽⁸⁸⁹⁾ Caucasian Knot, Chechen resident sentenced to 7 years in colony for „honour killing” (Mieszkaniec Czeczenii skazany na 7 lat kolonii karnej za „zabójstwo honorowe”), 27 kwietnia 2015 r.

Załącznik 1: Bibliografia

Źródła publiczne

Bibliografia jest podana w porządku alfabetycznym. Tłumaczenie oryginalnych tytułów lub nazw podano w nawiasach.

Akademia Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej,

Образование (Edukacja), b.d. (http://www.academy-skrf.ru/about_the_university/obrazovanie/), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Сведения об образовательной организации (Informacje o placówce oświatowej), b.d. (http://www.academy-skrf.ru/about_the_university/index.php), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Структура и органы управления образовательной организацией (Struktura i organy zarządzające placówki oświatowej), b.d. (http://www.academy-skrf.ru/about_the_university/structure/), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Akademia Biura Prokuratora Generalnego Federacji Rosyjskiej, *Устав Академии* (Regulamin Akademii), 15 września 2015 r. (<http://www.agprf.org/acad/ustav.rtf>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał, *The RF's Implementation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women* (Wdrożenie przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet), 2015 r., (http://www.ecoi.net/file_upload/1930_1447771954_int-cedaw-ngo-rus-21796-e.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Amnesty International,

Amnesty International Report 2012 - The State of the World's Human Rights (Sprawozdanie Amnesty International za 2012 r. – sytuacja w zakresie praw człowieka na świecie), 24 maja 2012 r. (http://www.ecoi.net/local_link/217500/324123_en.html), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Amnesty International Report 2014/15 - The State of the World's Human Rights - Russian Federation (Sprawozdanie Amnesty International 2014/2015 – sytuacja w zakresie praw człowieka na świecie – Federacja Rosyjska), 25 lutego 2015 r. (http://www.ecoi.net/local_link/297310/419666_en.html), data uzyskania dostępu 30 listopada 2016 r.

Amnesty International Report 2015/16 - The State of the World's Human Rights - Russian Federation, 24 lutego 2016 r. (Sprawozdanie Amnesty International 2015/16 – sytuacja w zakresie praw człowieka na świecie – Federacja Rosyjska), 24 lutego 2016 r. (http://www.ecoi.net/local_link/319681/445086_en.html), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Anatomy of injustice: The Bolotnaya square trial (Anatomia niesprawiedliwości: proces w sprawie Placu Błotnego), 10 grudnia 2013 r. (<https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/eur460552013en.pdf>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Russia must respect its international obligations, not defy the European Court of Human Rights [EUR 46/3928/2016] (Rosja musi wywiązywać się ze swoich zobowiązań międzynarodowych, a nie kwestionować wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka [EUR 46/3928/2016]), 28 kwietnia 2016 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1461909649_eur4639282016english.pdf), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

The circle of injustice: Security operations and human rights violations in Ingushetia (Kraż niesprawiedliwości: operacje w zakresie bezpieczeństwa i naruszenia praw człowieka w Inguszetii), 21 czerwca 2012 r. (http://www.amnestyusa.org/sites/default/files/3680_ingushetia_cover__contents_web.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Urgent Action: 57/16 (Pilne działania: 57/16) [EUR 46/3643/2016], 31 marca 2016 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1459499083_eur4636432016english.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Korpus Kadetów Aleksandra Newskiego Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej, *Общая информация* (Informacje ogólne), b.d. (<http://kkskr.ru/information>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Al Jazeera, *Chechnya's hard-line protector of Muslim rights* (Czeczeński twardy obrońca praw muzułmanów), 1 października 2015 r. (<http://www.aljazeera.com/indepth/features/2015/10/chechnya-hard-line-protector-muslim-rights-151001085135746.html>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Atlantic, *The Rise and Probable Fall of Putin's Enforcer* (Wzlot i prawdopodobny upadek egzekutora Putina), 12 sierpnia 2013 r. (<http://www.theatlantic.com/international/archive/2013/08/the-rise-and-probable-fall-of-putins-enforcer/278577/>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Avetisjan, G., *Strasbourg: Supreme Court of the North Caucasus* (Strasburg: Sąd Najwyższy Północnego Kaukazu), 24 sierpnia 2012 r., artykuł dostępny na portalu openDemocracy (<https://www.opendemocracy.net/od-russia/grigor-avetisyan/strasbourg-supreme-court-of-north-caucasus>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Bagmet, A. M., *Академия Следственного Комитета Российской Федерации* (Akademia Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej), w: Lex 4(113), kwiecień 2016 r. (http://lexrussica.ru/articles/article_102352.html?issue=lexrussica-4-2016), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

BBC News,

Chechnya profile (Profil Czeczenii), 18 sierpnia 2015 r. (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18188085>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Chechnya profile – Timeline (Profil Czeczenii - oś czasu), 11 sierpnia 2015 r. (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18190473>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Putin creates new National Guard in Russia ,to fight terrorism' (Putin tworzy nową Gwardię Narodową w Rosji, aby „walczyć z terroryzmem”), 6 kwietnia 2016 r. (<http://www.bbc.com/news/world-europe-35975840>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Russian election: Big victory for Putin-backed party United Russia (Wybory w Rosji: wielkie zwycięstwo popieranej przez Putina partii Jedna Rosja), 19 września 2016 r. (<http://www.bbc.com/news/world-europe-37403242>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Russia profile, Leaders (Profil Rosji – Przywódcy), 30 listopada 2015 r. (<http://www.bbc.com/news/world-europe-17839882>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

What is Sharia and how is it applied? (Czym jest szariat i jak się go stosuje?), 7 maja 2014 r. (<http://www.bbc.com/news/world-27307249>), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Fundacja Bertelsmanna, *BTI 2016, Russia Report* (Sprawozdanie dotyczące Rosji za 2016 r. sporządzone w ramach badania wskaźnika BTI), 2016 r. (http://www.bti-project.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Reports/2016/pdf/BTI_2016_Russia.pdf), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Big Caucasus, *В Нацгвардию Чечени переходят 5 300 сотрудников МВД* (5300 pracowników Ministerstwa Spraw Wewnętrznych przeniesionych do Gwardii Narodowej Czeczenii), 1 listopada 2016 r. (http://www.bigcaucasus.com/events/news/01-11-2016/90032-national_guard-0/), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Bowring, B., *Justice and Power Politics in Russia* (Wymiar sprawiedliwości i polityka siły w Rosji), maj 2011 r. (<http://www.eu-russiacentre.org/our-publications/articles/justice-power-politics-russia.html>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Cardenas, S., *Chains of Justice: The Global Rise of State Institutions for Human Rights* (Łańcuchy sprawiedliwości: globalny wzrost znaczenia instytucji państwowych ds. praw człowieka), University of Pennsylvania Press, 2014 r., data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Carnegie Moscow Center, *Chechnya's New Contract With the Kremlin* (Nowa umowa Czeczenii z Kremlm), 27 października 2016 r. (<http://carnegie.ru/2016/10/27/chechnya-s-new-contract-with-kremlin-pub-64955>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Carver, R. i Korotajew, A., *Assessing the effectiveness of National Human Rights Institutions* (Ocena skuteczności krajowych instytucji praw człowieka), październik 2007 r., (http://hrbaportal.org/wp-content/files/1233060250assessing_the_effectiveness_of_national_human_rights_institutions_.doc), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Cashback, D., *Risky Strategies? Putin's Federal Reforms and the Accommodation of Difference in Russia* (Ryzykowne strategie? Federalne reformy Putina i podejście do odmienności w Rosji), w: *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, nr 3 (2003), 2003 r. (http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2003/nr3/Cashback_Autonomy_final.pdf), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Komitet ONZ przeciwko Torturom, *Concluding observations on the fifth periodic report of the Russian Federation, adopted by the Committee at its forty-ninth session (29 October-23 November 2012) [CAT/C/RUS/CO/5]* (Uwagi końcowe dotyczące piątego sprawozdania okresowego Federacji Rosyjskiej przyjęte przez Komitet podczas czterdziestej dziewiątej sesji (29 października – 23 listopada 2012 r.) [CAT/C/RUS/CO/5]), 11 grudnia 2012 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1930_1361800001_cat-c-rus-co-5.pdf), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Caucasian Knot,

26-year-old Kadyrov's nephew appointed First Deputy Prime Minister of Chechnya (26-letni siostrzeniec Kadyrowa wybrany pierwszym wicepremierem Czeczenii), 15 marca 2016 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/34921/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Beaten journalists gathered materials on kidnappings and torture in Chechnya (Pobici dziennikarze zgromadzili materiały dotyczące uprowadzeń i tortur w Czeczenii), 11 marca 2016 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/34880/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Chechen resident sentenced to 7 years in colony for „honour killing” (Mieszkaniec Czeczenii skazany na 7 lat kolonii karnej za „zabójstwo honorowe”), 27 kwietnia 2015 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/31559/>), data uzyskania dostępu: 13 lutego 2017 r.

Complaint about torture of Inal Berov filed to EctHR (Skarga dotycząca zastosowania tortur wobec Inala Berowa wniesiona do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka), 30 marca 2016 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/35081/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Gannushkina focuses her campaign on abuses committed by Chechen authorities (Ganuszkińska koncentruje swoją kampanię na nadużyciach popełnionych przez władze czeczeńskie), 16 września 2016 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/36913/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Judge of Chechen SC disagrees with verdict on MIA's lawsuit against rights defenders (Sędzia czeczeńskiego Sądu Najwyższego nie zgadza się z wyrokiem w sprawie wytoczonej przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych przeciwko obrońcom praw), 19 października 2015 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/33438/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Kremlin supports Kadyrov in his conflict with Judge Karataev (Kreml wspiera Kadyrowa w sporze z sędzią Karatajewem), 16 maja 2016 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/35592/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Kurman-Ali Baichorov is at large (Kurman-Ali Bajchorow na wolności), 15 lutego 2016 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/34617/>), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Live on Chechen TV, Murdalov refutes information of his beating by Daudov (Murdałow zaprzecza doniesieniom o rzekomym pobiciu przez Daudowa w programie emitowanym na żywo w telewizji czeczeńskiej), 8 października 2016 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/37118/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Muftiyat of Chechnya: special commission reconciles 18 blood feudists (Czeczeński muftiat: specjalna komisja załagodziła konflikt między 18 osobami, które łączyła zemsta krwi), 7 września 2010 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/14350/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Residents of Chechnya treat resignation of judges as result of Kadyrov's pressure (Mieszkańcy Czeczenii uważają, że zrzeczenie się urzędu przez sędziów jest wynikiem presji ze strony Kadyrowa), 7 maja 2016 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/35502/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Week in the Caucasus: review of main events of May 9-15 May 2016 (Tydzień na Kaukazie – przegląd głównych wydarzeń z dni 9–15 maja 2016 r.), 16 maja 2016 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/35589/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Instytut ds. Azji Środkowej–Kaukazu oraz Program Badań w zakresie Jedwabnego Szlaku, *Chechen authorities raise pressure on human rights organizations* (Władze czecheńskie wywierają naciski na organizacje praw człowieka), 23 lipca 2016 r. (<https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13380-chechen-authorities-raise-pressure-on-human-rights-organizations.html>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Centralna Komisja Wyborcza Federacji Rosyjskiej,

Результаты выборов. Выборы депутатов Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации пятого созыва (Wyniki wyborów. Wybory do piątej Dumy Państwowej Federacji Rosyjskiej), 2 grudnia 2007 r. (http://www.vybory.izbirkom.ru/region/region/izbirkom?action=show&root=1&tvd=100100021960186&vrn=100100021960181®ion=0&global=1&sub_region=0&prver=0&pronetvd=null&vibid=100100021960186&type=242), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Выборы депутатов Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации седьмого созыва. Чеченская Республика (Wybory do siódmej Dumy Państwowej Federacji Rosyjskiej. Republika Czecheńska), 18 września 2016 r. (http://www.vybory.izbirkom.ru/region/region/izbirkom?action=show&tvd=100100067795854&vrn=100100067795849®ion=0&global=1&sub_region=0&prver=0&pronetvd=0&vibid=100100067795907&type=233), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Chatham House, *Reiderstvo: Asset-Grabbing in Russia* (Rejderstwo: Grabież majątku w Rosji), (Hanson, P.), marzec 2014 r. (https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/home/chatham/public_html/sites/default/files/20140300AssetGrabbingRussiaHanson1.pdf), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Parlament czecheński,

Konstytucja Republiki Czecheńskiej, 23 marca 2003 r., wersja z dnia 17 stycznia 2016 r. (<http://www.parlamentchr.ru/republic/konstitutsiya-chr>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Results of the parliamentary elections are known (Znany wyniki wyborów parlamentarnych), 21 września 2016 r. (<http://parlamentchr.ru/press-centre/news/3661-stali-izvestny-itogi-golosovaniya-vyborov-deputatov-parlamenta-chr>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Cheloukhine, S. i in., *Police integrity in Russia* (Uczciwość policji w Rosji), w: Kutnjak Ivkovic, S. i Haberfeld, M.R., *Measuring Police Integrity Across the World. Studies from Established Democracies and Countries in Transition* (Analiza uczciwości policji na świecie. Badania przeprowadzone w ugruntowanych demokracjach i państwach w okresie transformacji), Springer, 2015 r., ss. 155–182.

Cheskin, A. i March, L., *State–society relations in contemporary Russia: new forms of political and social contention* (Stosunki między państwem a społeczeństwem we współczesnej Rosji: nowe formy rywalizacji politycznej i społecznej), w: *East European Politics*, t. 31, nr 3, 18 sierpnia 2015 r., ss. 261–273 (<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21599165.2015.1063487>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Chistyakova, Y. i Robertson, A., *Youtube Cops and Power Without Limits: Understanding Police Violence in 21st Century Russia* (Policjanci z YouTube’a i władza bez granic: analiza zjawiska stosowania przemocy przez policję w Rosji w XXI wieku) w: *The Journal of Power Institutions in Post-Soviet Societies*, nr 13, 2012 r. (<http://pipss.revues.org/3949>), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

CIA (Centralna Agencja Wywiadowcza), *The World Factbook, Russia*, ostatnia aktualizacja z 10 listopada 2016 r. (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

CNN, *Chechnya Fast Facts* (Informacje o Czechenii w skrócie), 17 sierpnia 2016 r. (<http://edition.cnn.com/2013/10/17/world/europe/chechnya-fast-facts/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych Rady Europy, *Regionalisation trends in European countries 2007–2015. A study by members of the Group of Independent Experts of the European Charter of Local Self-Government (Tendencje regionalizacyjne w państwach europejskich w latach 2007–2015. Badanie członków grupy niezależnych ekspertów objętych Europejską kartą samorządu lokalnego)*, redakcja: prof. Francesco Merloni, czerwiec 2016 r. (<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2949157&SecMode=1&DocId=2371412&Usage=2>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej (KSRF),

Konstytucja Federacji Rosyjskiej, 12 grudnia 1993 r. (<http://www.ksrf.ru/en/Info/LegalBases/ConstitutionRF/Pages/default.aspx>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Cooper, J., *The Funding of the Power Agencies of the Russian State: An Update, 2005 to 2014 and Beyond* (Finansowanie agencji siłowych w Rosji: aktualizacja, 2005–2014 i kolejne lata), w: *The Journal of Power Institutions in Post-Soviet Societies*, nr 16, 2014 r. (<http://pipss.revues.org/4063>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Rada Europy,

Anti-corruption digest – Russian Federation (Przegląd antykorupcyjny – Federacja Rosyjska), b.d. (http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/ECCU%20Digest/Russia/Default_Digest_RussiaFed_en.asp), data uzyskania dostępu: 5 marca 2017 r.

Departament ds. Wykonywania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, *The Supervision process* (Proces nadzoru), b.d. (<http://www.coe.int/cs/web/execution/the-supervision-process>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Russia: decriminalising domestic violence would be a clear sign of regression, says Secretary General Jagland (Rosja: depenalizacja przemocy domowej byłaby wyraźną oznaką regresji, powiedział Sekretarz Generalny Jagland), 16 stycznia 2017 r. <https://www.coe.int/en/web/children/-/russia-decriminalising-domestic-violence-would-be-a-clear-sign-of-regression-says-secretary-general-jagland>), data uzyskania dostępu: 13 lutego 2017 r.

Rada Europy – Komisarz Praw Człowieka Rady Europy,

Missing persons and victims of enforced disappearance in Europe (Osoby zaginione i ofiary wymuszonych zaginięć w Europie), marzec 2016 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1461738109_ip-missingpersons-en.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013 (Sprawozdanie komisarza praw człowieka Rady Europy Nilsa Muižnieksa sporządzone po zakończeniu jego wizyty w Federacji Rosyjskiej, która odbyła się w dniach 3–12 kwietnia 2013 r.) [CommDH(2013)21], 12 listopada 2013 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1384353253_com-instranetrf.pdf), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Rada Europy – Komitet Ministrów Rady Europy, *Klyakhin (skarga grupowa) przeciwko Federacji Rosyjskiej (skarga nr 46082/99), Supervision of the execution of the European Court's judgments (Nadzór nad wykonywaniem wyroków Europejskiego Trybunału)*, 20–21 września 2016 r. (https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=09000016806a45f4), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Rada Europy – Rada Konsultacyjna Sędziów Europejskich, *Questionnaire for the Preparation of Regulation No. 19 (2016) of the Consultative Council of European Judges (CCEJ): „Role of Presidents of the Court”* (Kwestionariusz dotyczący przygotowania opinii nr 19 (2016 r.) Rady Konsultacyjnej Sędziów Europejskich, CCJE: „Rola prezesów sądów”), 2016 r. (http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccje/textes/OP_19_Questionnaire%20Russie.asp), data uzyskania dostępu: 5 grudnia 2016 r.

Rada Europy – Rada Konsultacyjna Prokuratorów Europejskich,

Answers to the Questionnaire for preparation of Opinion #10 CCEP „On Activities of the Prosecutors within the Framework of Criminal Investigation” (Odpowiedzi udzielone na pytania zawarte w kwestionariuszu na potrzeby przygotowania opinii #10 CCEP „Na temat działań prokuratorów w ramach śledztwa”), kwiecień 2015 r., (http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/opinions/Travaux/OP_10_Russie.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Questionnaire with a view of the preparation of Opinion No. 7 on the management of the means of the prosecution services (Kwestionariusz przeprowadzony w celu przygotowania opinii nr 7 na temat zarządzania środkami służb prokuratorskich), 7 lutego 2012 r. (http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/CCPE/opinions/Travaux/OP_7_Russian_Federation.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Rada Europy – Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji, *ECRI Report On The Russian Federation (fourth monitoring cycle)* (Sprawozdanie ECRI dotyczące Federacji Rosyjskiej (czwarty cykl monitorowania)): przyjęte w dniu 20 czerwca 2013 r., opublikowane w dniu 15 października 2013 r. [CRI(2013)40], 15 października 2013 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1384354889_rus-cbc-iv-2013-040-eng.pdf), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Rada Europy – Europejska Komisja na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości,

European judicial systems Efficiency and quality of justice – Edition 2016 (2014 data) (Systemy sądowe w Europie – Wydajność i jakość wymiaru sprawiedliwości – wydanie z 2016 r. (dane z 2014 r.)), 6 października 2016 r. (<https://www.coe.int/T/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2016/publication/CEPEJ%20Study%2023%20report%20EN%20web.pdf>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Recent Significant Developments in the Judicial Field in the Russian Federation (Niedawne istotne zmiany w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w Federacji Rosyjskiej), lipiec 2015 r. (<http://www.coe.int/t/DGHL/cooperation/cepej/profiles/The%20Russian%20Federation.pdf>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Report on European judicial systems Efficiency and quality of justice – Edition 2014 (2012 data) (Sprawozdanie w sprawie systemów sądowych w Europie – Wydajność i jakość wymiaru sprawiedliwości – wydanie z 2014 r. (dane z 2012 r.)), 17 września 2014 r. (http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2014/Rapport_2014_en.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Scheme for Evaluating Judicial Systems 2013, Russian Federation (System oceny systemów sądowych w 2013 r., Federacja Rosyjska), 10 września 2014 r. (http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2014/Russian%20Federation_2014.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Rada Europy – Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, *Report to the Russian Government on the visit to the Russian Federation carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 May to 4 June 2012* [CPT/Inf (2013) 41] (Sprawozdanie dla rządu rosyjskiego z wizyty Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu przeprowadzonej w Federacji Rosyjskiej w dniach 21 maja–4 czerwca 2012 r. [CPT/Inf (2013 r.) 41], 17 grudnia 2013 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1387290015_2013-41-inf-eng.pdf), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Rada Europy – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy

Human rights in the North Caucasus: what follow-up to Resolution 1738 (2010)? (Prawa człowieka w regionie Północnego Kaukazu: jakie działania następcze należy podjąć w związku z rezolucją 1738 (2010)?) (dokument 14083), 8 czerwca 2016 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1466497934_document.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Opinia nr 193. Wniosek Rosji o członkostwo w Radzie Europy, 1996 r. (<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=13932&lang=en>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Rada Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej (<http://www.council.gov.ru/structure/council/>), data uzyskania dostępu: 8 lutego 2017 r.

CPJ (Komitet Ochrony Dziennikarzy), *Attackers beat group of journalists covering human rights abuses in North Caucasus* (Napastnicy atakują grupę dziennikarzy donoszących o naruszeniach praw człowieka na Północnym Kaukazie), 9 marca 2016 r. (<https://www.cpj.org/2016/03/attackers-beat-group-of-journalists-covering-human.php>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Daily Mail, *Chechnya sends in the 'fun police': Authorities to attend Islamic weddings to prevent guests enjoying themselves by dancing, getting drunk or firing guns* (Czeczenia wysłała policję kontrolującą imprezy: władze uczestniczą w islamskich weselach, aby uniemożliwić gościom tańczenie, picie alkoholu lub strzelanie z broni), 28 października 2016 r. (<http://www.dailymail.co.uk/news/article-3881596/Chechnya-sends-fun-police-Authorities-attend-weddings-prevent-guests-enjoying-dancing-getting-drunk-firing-guns.html>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

de Andrés Sanz, J. i Ruiz Ramas, R., *Institutions and political regime in Putin's Russia: an analysis (Instytucje i reżim polityczny w Rosji za rządów Putina)*, w: *Central European Political Science Review*, t. 9, nr 31, 2008 r., ss. 33–60 (http://www.academia.edu/1948089/Institutions_and_political_regime_in_Putin_s_Russia_an_analysis), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

dekoder, *Ermittlungskomitee*, 17 sierpnia 2015 r. (<http://www.dekoder.org/de/gnose/ermittlungskomitee>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Deutsch-Russische Außenhandelskammer, *Staatsaufbau der Russischen Föderation*, b.d. (<http://russland.ahk.de/laenderinfo/russland/staatsaufbau/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

DIS (Duńskie Służby Imigracyjne), *Security and human rights in Chechnya and the situation of Chechens in the Russian Federation – residence registration, racism and false accusations. Report from the Danish Immigration Service's fact finding mission to Moscow, Grozny and Volgograd, the Russian Federation From 23 April to 13 May 2014 and Paris, France 3 June 2014 (Bezpieczeństwo i prawa człowieka w Czeczenii oraz sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, rasizm i fałszywe oskarżenia. Sprawozdanie z misji wyjaśniającej przeprowadzonej przez Duńskie Służby Imigracyjne w Federacji Rosyjskiej (Moskwie, Groznych i Wołgogradzie) w dniach 23 kwietnia–13 maja 2014 r. oraz we Francji (Paryżu) w dniu 3 czerwca 2014 r.)*, styczeń 2015 r. (<https://www.nyidanmark.dk/NR/rdonlyres/662FD8CA-B89C-438C-B532-591500571951/0/ChechnyaFactfindingreport26012015FINALinklforside.pdf>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Duńskie Służby Imigracyjne i Duńska Rada ds. Uchodźców, *Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases. Joint report from the Danish Immigration Service's and Danish Refugee Council's fact finding mission to Moscow and St Petersburg, the Russian Federation 23 May to 5 June 2012 (Sytuacja Czeczenów w Federacji Rosyjskiej – rejestracja pobytu, przemoc na tle rasowym i sfabrykowane dowody w sprawach karnych. Wspólne sprawozdanie z misji wyjaśniającej przeprowadzonej przez Duńskie Służby Imigracyjne i Duńską Radę ds. Uchodźców w Federacji Rosyjskiej (Moskwie i Petersburgu) w dniach 23 maja–5 czerwca 2012 r.)*, sierpień 2012 r. (https://www.nyidanmark.dk/NR/rdonlyres/01750EB0-C5B1-425C-90A7-3CE3B580EEAA/0/chechens_in_the_russian_federation.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Dołżenko, V. G., *Проблемы кадровой работы и пути их решения в системе Следственного комитета при прокуратуре Российской Федерации (Problemy związane z zarządzaniem personelem i sposoby ich rozwiązywania w systemie Komitetu Śledczego prokuratury w Federacji Rosyjskiej)*, w: *Biuletyn Komitetu Śledczego*, nr 3(9)–4(10), 2010 r., ss. 31–38 (http://sledcom.ru/upload/site1/document_file/i3RBFVvz7B.pdf), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Dzhidzalova, I.T., *Прокуратура в современном государственном аппарате России (Prokuratura w obecnej strukturze Rosji)*, w: *Pravosashchitnik*, nr 2/2014, 2014 r. (<http://pravozashitnik.net/ru/2014/2/25>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

EASO (Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu), *Chechnya: Women, Marriage, Divorce and Child Custody (Czeczenia: kobiety, małżeństwo, rozwód i prawo do opieki nad dziećmi)*, wrzesień 2014 r. (https://coi.easo.europa.eu/administration/easo/PLib/EASO-COI-Report-Chechnya_Sept2014.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Europejski Trybunał Praw Człowieka,

europajska konwencja praw człowieka, 1950 r. (http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Interim measures by respondent State and country of destination 2016 (Środki tymczasowe podjęte przez pozwane państwo i kraj docelowy w 2016 r.), 2016 r. (http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_art_39_02_ENG.pdf), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Overview 1959–2015 (Przegląd dotyczący lat 1959–2015), marzec 2016 r. (http://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592015_ENG.pdf), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Russia. Press country profile (Rosja. Profil państwa dla przedstawicieli prasy), grudzień 2016 r. (http://www.echr.coe.int/documents/cp_russia_eng.pdf), data uzyskania dostępu: 5 grudnia 2016 r.

The ECHR in Facts and Figures (Fakty i dane liczbowe dotyczące Europejskiego Trybunału Praw Człowieka), marzec 2016 r. (http://www.echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_2015_ENG.pdf), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Encyclopædia Britannica, *Czeczenia*, ostatnia aktualizacja – 8 stycznia 2012 r., (<https://www.britannica.com/place/Chechnya>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Economist, *United Russia, divided Putin* (Jedna Rosja podzielona przez Putina), 4 czerwca 2016 r. (<http://www.economist.com/news/europe/21699944-president-has-crushed-opposition-technocrats-and-security-hawks-are-fighting-his>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

EPRS (Biuro Analiz Parlamentu Europejskiego),

Human rights in Russia No light at the end of the tunnel (Prawa człowieka w Rosji – nie widać światełka w tunelu), wrzesień 2016 r. ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/589768/EPRS_BRI\(2016\)589768_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/589768/EPRS_BRI(2016)589768_EN.pdf)), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Russia's constitutional structure: Federal in form, unitary in function (Struktura konstytucyjna Rosji – federalna w formie, unitarna w działaniu), październik 2015 r. ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/569035/EPRS_IDA\(2015\)569035_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/569035/EPRS_IDA(2015)569035_EN.pdf)), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Unia Europejska,

EUDEL statement on the recent decision of the Russian Constitutional Court to disregard a judgment of the European Court of Human Rights (Oświadczenie EUDEL dotyczące wydanego niedawno orzeczenia rosyjskiego Sądu Konstytucyjnego, w którym postanowił on odstąpić od wykonania wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka), 1 lutego 2017 r. (https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/20084/eudel-statement-recent-decision-russian-constitutional-court-disregard-judgment-european-court_en), data uzyskania dostępu: 5 marca 2017 r.

EU Statement on Domestic Violence in the Russian Federation, OSCE Permanent Council No 1132 (Oświadczenie UE w sprawie przemocy domowej w Federacji Rosyjskiej, Stała Rada OBWE nr 1132), Wiedeń, 2 lutego 2017 r. (https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/pc_1132_eu_on_domestic_violence_in_russia_0.pdf), data uzyskania dostępu: 5 marca 2017 r.

EurActiv, *Russia overrules the European Court of Human Rights* (Rosja wprowadza możliwość niewykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka), 14 lipca 2015 r. (<http://www.euractiv.com/sections/europes-east/russia-overrules-european-court-human-rights-316305>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Eurasianet,

Russia: What Interior Ministry Reform Means for the Migration and Drug Control Services (Co oznacza reforma ministra spraw wewnętrznych dla służb kontrolujących przepływ migrantów i narkotyków), 9 maja 2016 r. (<http://www.eurasianet.org/node/78691>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Europejskie Forum dla Demokracji i Solidarności, *Rosja*, ostatnia aktualizacja – 21 września 2016 r. (<http://www.europeanforum.net/country/russia>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Falkowski, M.,

Falkowski, M. Kadyrow atakuje rosyjską opozycję, 27 stycznia 2016 r. (<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-01-27/kadyrow-atakuje-rosyjska-opozycje>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Ramzanistan. Russia's Chechen problem (Czeczeński problem Rosji), sierpień 2015 r. (https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_54_ang_ramzanistan_net.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Falkowski, M. i Lang, J., *The Caucasus Emirate and its Significance for Security in Caucasus* (Emirat Kaukaski: znaczenie dla bezpieczeństwa na Kaukazie), czerwiec 2015 r. (http://wikip.udsc.gov.pl/images/Raporty_ekspertow/2b_-_Emirat_Kaukaski_EN_EX.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

FCO (Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Wspólnoty Narodów Zjednoczonego Królestwa),

Human Rights and Democracy Report 2014 – Section XII: Human Rights in Countries of Concern – Russia, Sprawozdanie z 2014 r. dotyczące praw człowieka i demokracji – sekcja XII: Prawa człowieka w państwach budzących zaniepokojenie – Rosja) 12 marca 2015 r. (http://www.ecoi.net/local_link/298548/421029_en.html), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Human Rights and Democracy Report 2015 – Human Rights Priority Country update report: January to June 2016 – Russian Federation (Sprawozdanie z 2015 r. dotyczące praw człowieka i demokracji – uaktualnione sprawozdanie krajowe dotyczące priorytetu w zakresie praw człowieka: styczeń–czerwiec 2016 r. – Federacja Rosyjska), 21 lipca 2016 r. (<https://www.gov.uk/government/publications/russia-human-rights-priority-country/human-rights-priority-country-update-report-january-to-june-2016>), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka (Fédération internationale des ligues des droits de l'Homme), *Russian Federation: Members of the Joint Mobile Group and journalists attacked in Ingushetia* (Federacja Rosyjska: członkowie organizacji Joint Mobile Group i dziennikarze zaatakowani w Inguszetii), 14 marca 2016 r. (<https://www.fidh.org/en/issues/human-rights-defenders/russian-federation-members-of-the-joint-mobile-group-and-journalists>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka (Fédération internationale des ligues des droits de l'Homme) i Centrum Antydyskryminacyjne Memoriał, *Roma, Migrants, Activists: Victims of Police Abuse. A report submitted within the framework of the review of the 5th periodic report submitted by the Russian Federation to the Committee Against Torture for its 49th session* (Romowie, migranci, działacze: ofiary nadużyć policyjnych. Sprawozdanie przedłożone w ramach przeglądu piątego sprawozdania okresowego przekazanego Komitetowi przeciwko Torturom przez Federację Rosyjską podczas jego 49. sesji), 2012 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1930_1354112572_fidh-russianfederation-cat49.pdf), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Finkel, E., *Defending Rights, Promoting Democracy: The Institution of Ombudsman in Poland, Russia and Bulgaria* (Obrona praw, wspieranie demokracji: instytucja Rzecznika Praw Obywatelskich w Polsce, Rosji i Bułgarii), 2006 (<http://www.ef.huji.ac.il/publications/finkel.pdf>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Fińska Służba Imigracyjna, *Current situation of sexual and gender minorities in Russia* (Obecna sytuacja mniejszości seksualnych i płciowych w Rosji), 10 kwietnia 2015 r. http://www.migri.fi/download/60336_Suuntaus-raportti_LGBT_VenajallaEN-FINAL.pdf?5b0eea6266acd288), data uzyskania dostępu 2 grudnia 2016 r.

Fiński Instytut Spraw Międzynarodowych *Zugzwang in slow motion? – The implications of Russia's system-level crisis* (Zugzwang w zwolnionym tempie? – Skutki kryzysu systemowego w Rosji), grudzień 2015 r. (http://www.fiaa.fi/assets/publications/analysis6_Zugzwang_In_Slow_Motion.pdf), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

The Foreign Policy Centre, *No shelter: The harassment of activists abroad by intelligence services from the former Soviet Union* (Bez schronienia. Napastowanie działaczy za granicą przez służby wywiadu z byłego Związku Radzieckiego), 2016 r., ss. 10, 16–19 (<http://fpc.org.uk/fsblob/1786.pdf>), data uzyskania dostępu: 7 lutego 2017 r.

France 24, *10 years on, Anna Politkovskaya murder still unsolved* (Po 10 latach sprawa morderstwa Anny Politkovskiej pozostaje nierozwiązana), 7 października 2016 r. (<http://www.france24.com/en/20161007-10-years-anna-politkovskaya-murder-still-unsolved>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Freedom House,

Freedom in the World 2014 – Russia, (Wolność na świecie w 2014 r. – Rosja), 23 stycznia 2014 r. (<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/russia>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Freedom in the World 2016 – Russia, (Wolność na świecie w 2016 r. – Rosja), 27 stycznia 2016 r. (https://www.ecoi.net/local_link/320151/459381_de.html), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Nations in Transit 2016 – Russia, (Kraje w okresie przejściowym w 2016 r. – Rosja), 12 kwietnia 2016 r. (http://www.ecoi.net/local_link/325011/451195_en.html), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

FSSS (Federalna Służba Statystyki Państwowej), *Recorded Crimes* (Odnotowane przestępstwa), 2016 r. (http://www.gks.ru/bgd/regl/b16_12/IssWWW.exe/stg/d01/12-01.doc), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Galeotti, M.,

Goodbye, Bastrykin? (Żegnaj, Bastrykinie?), 15 września 2016 r., (artykuł dostępny na stronie internetowej openDemocracy) (<https://www.opendemocracy.net/od-russia/mark-galeotti/goodbye-bastrykin>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Is Russia Really The World's Most Heavily Policed State? No (Czy Rosja naprawdę jest najsilniej kontrolowanym przez policję państwem na świecie? Nie), opublikowana w: *In Moscow's Shadows*, 12 października 2013 r. (<https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2013/10/12/is-russia-really-the-worlds-most-heavily-policed-state-no/>), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Purges, power and purpose: Medvedev's 2011 police reforms (Czystki, uprawnienia i cel: reformy policji przeprowadzone przez Miedwiediewa w 2011 r.), w: *The Journal of Power Institutions in Post-Soviet Societies*, nr 13, 2012 r. (<http://pipss.revues.org/3960>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

The Investigations Committee – not so much Russia's FBI, more a Kremlin watchdog (Komitet Śledczy – nie tyle rosyjskie FBI, co bardziej organ nadzorczy Kremła), artykuł opublikowany w: *In Moscow's Shadows*, 5 października 2010 r. (<https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2010/10/05/the-investigations-committee-not-so-much-russias-fbi-more-a-kremlin-watchdog/>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Niemiecki Instytut Spraw Międzynarodowych i Spraw Bezpieczeństwa,

Putin's New National Guard, SWP Comments 41, (Klein, M.) (Nowa Gwardia Narodowa Putina), SWP Comments 41 (Klein, M.), wrzesień 2016 r. (http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2016C41_kle.pdf), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Russlands inneres Ausland. Der Nordkaukasus als Notstandszone am Rande Europas, SWP Studie, (Halbach, U.), październik 2010 r. (https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/studien/2010_S27_hlb_ks.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Gladarev, B., *Russian Police before the 2010-2011 Reform: A Police Officer's Perspective (Policja rosyjska przed reformą przeprowadzoną w latach 2010–2011: perspektywa funkcjonariusza policji)*, w: *The Journal of Power Institutions in Post-Soviet Societies*, nr 13, 2012 r. (<http://pipss.revues.org/3978>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Global Integrity, *Global Integrity Report 2010: Russian Federation* (Sprawozdanie Global Integrity z 2010 r.: Federacja Rosyjska, 2010 r. (<https://www.globalintegrity.org/research/reports/global-integrity-report/global-integrity-report-2010/gir-scorecard-2010-russian-federation/>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Goble, P., *New Regional Policy Draft Pushing Russia Toward Hyper-Centralized 'Post-Federalism,' Shtepa Says* (Zdaniem Shtepy nowa strategia regionalna prowadzi Rosję w kierunku nadmiernie scentralizowanego postfederalizmu), 1 czerwca 2015 r. (<http://www.interpretermag.com/new-regional-policy-draft-pushing-russia-toward-hyper-centralized-post-federalism-shtepa-says/>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Rząd Federacji Rosyjskiej,

About the Government – Senior Russian Government Officials (O rządzie – rosyjscy urzędnicy państwowi wysokiego szczebla), b.d. (<http://government.ru/en/gov/persons/>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

About the Government – Ministry of Justice of the Russian Federation (O rządzie – Ministerstwo Sprawiedliwości Federacji Rosyjskiej), b.d. (<http://government.ru/en/department/99/events/>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

About the Government – Ministries and Agencies (O rządzie – ministerstwa i agencje), ostatnia aktualizacja – 5 kwietnia 2016 r. (<http://government.ru/en/ministries/>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Gradskowa, Y., *Regional Ombudsmen, Human Rights and Women – Gender Aspects of the Social and Legal Transformation in North-West Russia (Rzecznik regionalny, prawa człowieka i prawa kobiet – Aspekty płciowe związane ze zmianami społecznymi i prawnymi w północno-zachodniej Rosji)*, w: *The Soviet and Post-Soviet Review* 39, 2012 r., ss. 84–109 (http://booksandjournals.brillonline.com/docserver/18763324/39/1/10751262_v39n1_s5.pdf?expires=1480619350&id=id&accname=guest&checksum=3C1E1EE0C6FEA2DE3CD73A044BA9DC9C), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Guardian,

Chechen leader's show of strength muddies loyalty to Putin (Pokaz siły czeczeńskiego przywódcy rozmywa lojalność wobec Putina), 3 czerwca 2015 r. (<https://www.theguardian.com/world/2015/jun/03/chechen-leaders-show-of-strength-muddies-loyalty-to-putin>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Russia's anti-Putin protests grow (Wzrost skali protestów przeciwko Putinowi w Rosji), 7 grudnia 2011 r. (<https://www.theguardian.com/world/2011/dec/07/russia-anti-putin-protest-grow>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

GUMV (Dyrekcja Generalna ds. Migracji), oficjalna strona internetowa, b.d. (https://xn--b1aew.xn--p1ai/mvd/structure1/Glavnie_upravljenija/gumv), data uzyskania dostępu: 10 stycznia 2017 r.

Przywódcą i rząd Republiki Czecheńskiej, oficjalna strona internetowa, b.d. (<http://chechnya.gov.ru/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Hendley, K., *Too Much of a Good Thing? Assessing Access to Civil Justice in Russia* (Za dużo dobrego? Ocena dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych w Rosji), 19 września 2012 r. (<http://www.edgs.northwestern.edu/wp-content/uploads/2013/07/Hendley-Paper.pdf>), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Wysoki Pełnomocnik Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej,

About the Council (O Radzie), b.d. (http://eng.ombudsmanrf.org/ombudsman/content/about_the_council), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Sprawozdanie roczne Wysokiego Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej za 2015 r., 22 marca 2016 r. (http://eng.ombudsmanrf.org/www/upload/files/Report_2015_Sample.pdf), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Sprawozdanie roczne Wysokiego Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej za 2014 r., 6 maja 2015 r. (http://eng.ombudsmanrf.org/www/upload/files/doklad_eng_2014.pdf), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Biography Tatiana Moskalkova (Biografia Tatiany Moskalkowej), b.d. (<http://eng.ombudsmanrf.org/ombudsman/content/biography>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Confidence in institute of human rights commissioner significantly increased (Znaczący wzrost zaufania do instytucji Pełnomocnika Praw Człowieka), 12 lutego 2015 r. (http://eng.ombudsmanrf.org/events/news/regional_news/view/confidence_in_institute_of_human_rights_commissioner_significantly_increased), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Coordination Council of Commissioners for Human Rights in North Caucasian Federal District adopted resolution at meeting in Dagestan (Rada Koordynacyjna Pełnomocników Praw Człowieka w Północnokaukaskim Okręgu Federalnym przyjęła rezolucję podczas spotkania w Dagestanie), 24 listopada 2016 r. (http://eng.ombudsmanrf.org/events/news/news_of_the_commissioner/view/coordination_council_of_commissioners_for_human_rights_in_north_caucasian_federal_district_adopted_resolution_at_meeting_in_dagestan), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Expert Council (Rada Ekspertów), b.d. (http://eng.ombudsmanrf.org/ombudsman/content/expert_council), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Frequently Asked Questions (Często zadawane pytania), b.d. (<http://eng.ombudsmanrf.org/ombudsman/faq>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

History (Historia), b.d. (<http://eng.ombudsmanrf.org/ombudsman/content/history>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Как обратиться? (Jak wnieść skargę?), b.d. (<http://ombudsmanrf.org/contact/content/cases>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Information about income, expenses, assets and liabilities of material nature (Informacje o przychodach, wydatkach, aktywach i zobowiązaniach o charakterze materialnym), b.d. (<http://ombudsmanrf.org/ombudsman/content/income>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Ustawa o Pełnomocniku Praw Człowieka przyjęta przez Dumę Państwową, 27 marca 2015 r. (http://eng.ombudsmanrf.org/events/news/news_of_the_commissioner/view/law_on_human_rights_commissioner_adopted_by_state_duma), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Posiedzenie Rady Koordynacyjnej Pełnomocników Praw Człowieka poświęcone relacjom między władzami a instytucjami publicznymi, 17 czerwca 2016 r. (http://eng.ombudsmanrf.org/events/news/news_of_the_commissioner/view/meeting_of_human_rights_commissioners_coordination_council_devoted_to_interaction_between_authorities_and_public_institutions), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Порядок поступления граждан на государственную службу (Procedury związane z podjęciem służby cywilnej), b.d. (http://ombudsmanrf.org/ombudsman/content/join_service), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Regional commissioners for human rights (Regionalni pełnomocnicy praw człowieka), b.d. (<http://eng.ombudsmanrf.org/russia/ombudsmans>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Structure of the Office of the High Commissioner for Human Rights in the Russian Federation (Struktura Biura Wysokiego Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej) b.d. (<http://eng.ombudsmanrf.org/ombudsman/apparat>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Требования к жалобе (Wymogi, jakie musi spełniać skarga), b.d. (http://ombudsmanrf.org/contact/content/kakie_trebovanija_predjavljajutsja_k_zhalobe_upolnomochennomu_po_pravam_cheloveka_v_rossijskoj_federacii), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

HRW (Human Rights Watch)

A Slap is Only the Start (Spoliczkowanie to dopiero początek), 14 lutego 2017 r. (<https://www.hrw.org/news/2017/02/14/slap-only-start>), data uzyskania dostępu: 14 lutego 2017 r.

Dispatches: Will Russia Protect A Child Bride? (Doniesienia: czy Rosja ochroni dziewczynkę wydaną za mąż?), 13 maja 2015 r. (<https://www.hrw.org/news/2015/05/13/dispatches-will-russia-protect-child-bride>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Dispatches: Presumed Gay and Paying for it with Your Life in Russia (Doniesienia: osoba podejrzana o homoseksualizm w Rosji przypłaciła to życiem), 13 kwietnia 2016 r. (<https://www.hrw.org/news/2016/04/13/dispatches-presumed-gay-and-paying-it-your-life-russia>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Human Rights Violations in Russia's North Caucasus (Naruszenia praw człowieka w regionie Północnego Kaukazu w Rosji), 28 stycznia 2016 r. (http://www.ecoi.net/local_link/318631/443861_en.html), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

License to Harm. Violence and Harassment against LGBT People and Activists in Russia (Przyzwolenie na krzywdzenie. Przemoc wobec osób LGBT i działaczy LGBT i nękanie takich osób i działaczy w Rosji), 15 grudnia 2014 r. (https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/russia1214_ForUpload.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

„Like Walking a Minefield”; Vicious Crackdown on Critics in Russia's Chechen Republic („Niczym spacer po polu minowym” – bezwzględna rozprawa z krytykami w rosyjskiej Republice Czeczeńskiej), 30 sierpnia 2016 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1472803628_chechnya0816-1.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Russia: Court Rules Against LGBT Activist (Rosja: sąd orzeka przeciwko działaczowi LGBT), 3 lutego 2016 r. (<https://www.hrw.org/news/2016/02/03/russia-court-rules-against-lgbt-activist>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Russia – Domestic Violence Victims Need Legal Protection (Rosja – Ofiary przemocy domowej potrzebują ochrony prawnej), 28 lipca 2016 r. (http://www.ecoi.net/local_link/327850/455012_en.html), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

World Report 2011 (Światowe sprawozdanie z 2011 r.), 24 stycznia 2011 r. (http://www.ecoi.net/local_link/153277/254877_en.html), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

HSS (Hanns Seidel Stiftung), *Berichte aus dem Ausland - Politischer Bericht aus der Russischen Föderation* – nr 17/2016, s. 6. Październik 2016 r. (http://www.hss.de/fileadmin/media/downloads/Berichte/161006__PB_Moskau_Dumawahlen_2016.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Huntley, S. S., *Russia's compliance with ECHR judgments (Przestrzeganie przez Rosję wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka)*, opublikowane na stronie internetowej: *ECHR and Promotion of the Rule of Law in Russia* (Europejski Trybunał Praw Człowieka i promowanie praworządności w Rosji), 5 września 2011 r. (<http://echrussia.blogspot.co.at/2011/09/russias-compliance-with-echr-judgments.html>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

ICC (Międzynarodowy Komitet Koordynacyjny Krajowych Instytucji ds. Ochrony i Promowania Praw Człowieka),

Chart of the Status of National Institutions. Accreditation status as of 5 August 2015 (Przegląd statusu instytucji krajowych. Status akredytacji na dzień 5 sierpnia 2016 r.), 5 sierpnia 2016 r. (<http://nhri.ohchr.org/EN/Documents/Status%20Accreditation%20Chart.pdf>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Podkomitet ds. Akredytacji działający przy Międzynarodowym Komitecie Koordynacyjnym Krajowych Instytucji ds. Ochrony i Promowania Praw Człowieka, b.d. (<http://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/ICCAccreditation/Pages/default.aspx>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Sprawozdanie i zalecenia z sesji Podkomitetu ds. Akredytacji w Genewie, która odbyła się w dniach 27–31 października 2014 r., październik 2014 r. (<http://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/ICCAccreditation/Documents/SCA%20OCTOBER%202014%20FINAL%20REPORT%20-%20ENGLISH.pdf>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

ICG (Międzynarodowa Grupa Kryzysowa)

Chechnya: The Inner Abroad (Czeczenia: obcy we własnym państwie), 30 czerwca 2015 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1435827871_236-chechnya-the-inner-abroad.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

North Caucasus: The Challenges of Integration (IV): Economic and Social Imperatives (Północny Kaukaz: wyzwania w zakresie integracji (IV): imperatywy gospodarcze i społeczne), 7 lipca 2015 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1436432304_237-north-caucasus-the-challenges-of-integration-iv-economic-and-social-imperatives.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

The North Caucasus: The Challenges of Integration (I), Ethnicity and Conflict (Północny Kaukaz: wyzwania w zakresie integracji (I): przynależność etniczna i konflikt), 19 października 2012 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1350913897_220-the-north-caucasus-the-challenges-of-integration-i-ethnicity-and-conflict.pdf), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

The North Caucasus: The Challenges of Integration (III), Governance, Elections, Rule of Law (Północny Kaukaz: wyzwania w zakresie integracji (III): sprawowanie rządów, wybory, państwo prawa), 6 września 2013 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1002_1379094096_the-north-caucasus-the-challenges-of-integration-iii-226-the-north-caucasus-the-challenges-of-integration-iii-governance-elections-rule-of-law.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Women in the North Caucasus Conflicts: An Under-reported Plight (Kobiety w konfliktach w regionie Północnego Kaukazu: niedoszacowany problem), 9 czerwca 2016 r. (<http://blog.crisisgroup.org/europe-central-asia/2016/06/09/women-in-the-north-caucasus-conflicts-an-under-reported-plight/>), data uzyskania dostępu: 13 lutego 2017 r.

ICJ (Międzynarodowa Komisja Prawników),

Appointing the judges: Procedures for selection of Judges in the Russian Federation (Powoływanie sędziów. Procedury wyboru sędziów w Federacji Rosyjskiej), 2014 r. (<http://icj.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2014/11/RUSSIA-Selecting-the-judges-Publications-Reports-2014-Eng.pdf>), data uzyskania dostępu: 5 grudnia 2016 r.

Recommendations on the Draft Federal Law introducing certain amendments to the procedure of selection of judges (Zalecenia dotyczące projektu ustawy federalnej wprowadzającej określone zmiany w procedurze naboru sędziów) (projekt ustawy nr 314591-6), 14 kwietnia 2015 r. (<http://icj2.wpengine.com/wp-content/uploads/2015/04/Russia-Comment-on-Draft-Federal-Law-No-314591-Advocacy-Legal-submission-2015-ENG.pdf>), data uzyskania dostępu: 5 grudnia 2016 r.

Russian Federation – Country Profile prepared by the ICJ Centre for the Independence of Judges and Lawyers (Federacja Rosyjska – profil państwa sporządzony przez Centrum ds. Niezawisłości Sędziów i Prawników przy Międzynarodowej Komisji Prawników), 6 czerwca 2014 r. (<http://icj.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2014/06/CIJL-Country-Profile-Russian-Federation-June-2014.pdf>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Russian Federation: Appointment and promotion of judges; Security of tenure (Federacja Rosyjska: Powoływanie i awansowanie sędziów; gwarancje związane z kadencyjnością), 16 czerwca 2014 r. (<http://www.icj.org/cijlcountryprofiles/russian-federation/russian-federation-judges/russian-federation-appointment-and-promotion-of-judges-security-of-tenure/>), data uzyskania dostępu: 5 grudnia 2016 r.

Russian Federation: Court structure (Federacja Rosyjska: struktura sądów), 16 czerwca 2014 r. (<http://www.icj.org/cijlcountryprofiles/russian-federation/russian-federation-introduction/russian-federation-court-structure/>), data uzyskania dostępu: 5 grudnia 2016 r.

Russian Federation: Independence and impartiality; Judicial integrity and accountability (Federacja Rosyjska: niezawisłość i bezstronność; uczciwość i rozliczalność sędziów), 16 czerwca 2014 r. (<http://www.icj.org/cijlcountryprofiles/russian-federation/russian-federation-judges/russian-federation-independence-and-impartiality-judicial-integrity-and-accountability-2/>), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Russian Federation: judges in Chechnya must be protected from pressure (Federacja Rosyjska: sędziów w Czeczenii należy chronić przed naciskami), 12 maja 2016 r. (<http://www.icj.org/russian-federation-judges-in-chechnya-must-be-protected-from-pressure/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Russian Federation: Legal tradition (Federacja Rosyjska: tradycja prawna), 16 czerwca 2014 r. (<http://www.icj.org/cijlcountryprofiles/russian-federation/russian-federation-introduction/russian-federation-legal-tradition/>), data uzyskania dostępu: 5 grudnia 2016 r.

Securing justice: the disciplinary system for judges in the Russian federation (Ochrona wymiaru sprawiedliwości: system kar dyscyplinarnych dla sędziów w Federacji Rosyjskiej), grudzień 2012 r. (<http://icj.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2012/12/MISSION-RUSSIA-REPORT.pdf>), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Submission to the Human Rights Committee in advance of the examination of the Russian Federation's seventh periodic report under Article 40 of the International Covenant on Civil and Political Rights (Uwagi skierowane do Komitetu Praw Człowieka przed analizą siódmego sprawozdania okresowego Federacji Rosyjskiej na mocy art. 40 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych), luty 2015 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/3230_1443169834_int-ccpr-css-rus-19604-e.pdf), data uzyskania dostępu: 5 grudnia 2016 r.

Independent, Domestic violence reports soar in Russian city following partial decriminalization (Wzrost liczby zgłaszanych przypadków przemocy domowej w rosyjskim mieście w związku z częściową depenalizacją tego przestępstwa), 11 lutego 2017 r. (<http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/domestic-violence-russia-yekaterinburg-reports-increase-following-partial-decriminalisation-law-a7575421.html>), data uzyskania dostępu: 13 lutego 2017 r.

Instytut Studiów nad Konfliktami, *Ideologią i Polityką, Jury trials in Modern Russia (Procesy z udziałem ławy przysięgłych we współczesnej Rosji)*, 28 stycznia 2010 r. (<https://web.archive.org/web/20150918040912/http://www.bu.edu/phpbin/news-cms/news/?dept=732&id=55374>) (dostępne pod adresem archive.org), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Interfax,

Markin says Russia may create unified investigative body in foreseeable future (Według Markina Rosja może utworzyć w najbliższej przyszłości jednolity organ śledczy), 13 maja 2016 r. (<http://www.interfax.com/newsinf.asp?y=2016&m=5&d=7&id=673018>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Single investigative body in Russia not to provide efficient of entire investigative process – Bastrykin (Part 2) (Pojedynczy organ śledczy w Rosji nie zapewni skutecznego prowadzenia całego procesu śledczego – Bastrykin (część 2)), 19 maja 2016 r. (dostępny na portalu Factiva).

The Interpreter, *Assassination Attempt on Kadyrov Revealed As He Sparks New Scandal with Call to Execute Drug Addicts* (Ujawnienie próby zamachu na Kadyrowa po tym, gdy wywołał on nowy skandal, nawołując do przeprowadzania egzekucji na narkomanach), 3 października 2016 r. (<http://www.interpretermag.com/russia-update-october-3-2016/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

IOM (Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji), *Länderinformationsblatt Russland/Russische Föderation*, czerwiec 2014 r. (http://www.bamf.de/SharedDocs/MILo-DB/DE/Rueckkehrfoerderung/Laenderinformationen/Informationsblaetter/cfs_russland-dl_de.pdf?__blob=publicationFile), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

IRB (kanadyjska Rada ds. Imigracji i Uchodźców), *Russia: Domestic violence; recourse and protection available to victims of domestic violence; support services and availability of shelters (2010–2013)* (Rosja: przemoc domowa; środki zaskarżenia i środki ochrony dostępne dla ofiar przemocy domowej; służby udzielające wsparcia i dostępność schronisk (2010–2013)) [RUS104604.E], 15 listopada 2013 r. (http://www.ecoi.net/local_link/264540/378302_en.html), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

IRL (Instytut Praworządności), *Траектория уголовного дела в официальной статистике, на примере обобщенных данных правоохранительных органов* (Kwestie związane ze sprawami karnymi w oficjalnych danych statystycznych na przykładzie ogólnych danych gromadzonych przez organy ścigania) 26 lutego 2014 r. (http://www.enforce.spb.ru/images/Issledovanya/2014/IRL_2014.04_MShklyaruk_Trajectory-of-Criminal-Case.pdf), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

IRL (Instytut Praworządności) i KGI (Komitet Inicjatyw Obywatelskich),

Investigation officer in clear terms (Jasne informacje na temat oficera śledczego), 2016 r. (http://www.enforce.spb.ru/images/infographics/investigator_english_curves_new.pdf), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования. Часть Первая, Главы 1,2,3 (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania. Część 1, rozdziały 1, 2 i 3), październik 2012 r. (http://komitetgi.ru/upload/uploaded_files/irl_4_prawookhrana_4%20kudrin_part_1_fin.pdf), data uzyskania dostępu: 28 listopada 2016 r.

Правоохранительная деятельность в России: структура, функционирование, пути реформирования. Часть 1 и 2. Сокращенное изложение (Ściganie przestępstw w Rosji: struktura, funkcjonowanie, sposoby reformowania. Część 1 i 2. Podsumowanie), 2013 r. (http://www.enforce.spb.ru/images/Issledovanya/Diagnostika_Summary_KT_11.13.pdf), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Police department in clear terms (Jasne informacje na temat wydziału policji), 2016 r. (http://www.enforce.spb.ru/images/infographics/otdelenie_english.pdf), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Police detective in clear terms (Jasne informacje na temat detektywów policyjnych), 2016 r. (http://www.enforce.spb.ru/images/infographics/oper_english_texts_new.pdf), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Российский следователь: 12 эмпирических фактов (Rosyjski śledczy: 12 faktów empirycznych), 15 czerwca 2015 r. (http://enforce.spb.ru/images/Products/analit_review_sledovately_KGI_IRL_2015_online.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Islam.ru, *Chechen Muftiyat resolved three thousand family conflicts* (Czeczeński muftiat rozwiązał trzy tysiące konfliktów rodzinnych), 19 września 2013 r. (<http://www.islam.ru/en/content/news/chechen-muftiyat-resolved-three-thousand-family-conflicts>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Izwestija,

Объединенный следственный комитет появится уже осенью (Jednolity Komitet Śledczy zostanie utworzony już jesienią), 4 lipca 2014 r. (<http://izvestia.ru/news/573312>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Мифы и реальность (Fakty i mity), 28 lutego 2016 r. (<http://izvestia.ru/news/605238>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Fundacja Jamestown,

Duma Elections and the Future of Russian Politics After Putin (Wybory do Dumy i przyszłość polityki rosyjskiej po Putinie), Eurasia Daily Monitor, t. 13, nr 150, 19 września 2016 r. (http://www.ecoi.net/local_link/329741/457314_en.html), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Non-Chechen Candidates from Moscow Plans to Run for Seats Representing the North Caucasus in Upcoming Parliamentary Elections (Moskiewscy kandydaci spoza Czeczenii planują ubiegać się o mandaty, reprezentując Północny Kaukaz w nadchodzących wyborach parlamentarnych), w: North Caucasus Weekly, t. 17, nr 14, 22 lipca 2016 r. (<https://jamestown.org/program/non-chechen-candidates-from-moscow-plans-to-run-for-seats-representing-the-north-caucasus-in-upcoming-parliamentary-elections-2/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Ramzan Kadyrov Lashes out at Chechens Who Flee Republic (Ramzan Kadyrow atakuje Czeczenów, którzy uciekają z Republiki), w: Eurasia Daily Monitor, t. 13, nr 19, 4 października 2016 r. (<https://jamestown.org/program/ramzan-kadyrov-lashes-chechens-flee-republic/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Jordan, P.A., *Russia's accession to the Council of Europe and compliance with European Human Rights Norms* (Przystąpienie Rosji do Rady Europy oraz przestrzeganie przez nią europejskich norm dotyczących praw człowieka), w: Demokratizatsiya, wiosna 2003 r., t. 11 nr 2, marzec 2003 r. (http://www2.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/11-2_Jordan.PDF), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Departament Sprawiedliwości Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej,

Отчет Об Итогах Деятельности Судебного Департамента При Верховном Суде Российской Федерации За 2014 Год (Sprawozdanie z działań Departamentu Sprawiedliwości Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej za 2014 r.), 15 kwietnia 2015 r. (http://www.cdep.ru/userimages/Otchet_o_deyatelnosti_Sudebnogo_departamenta_za_2014_god.pdf), data uzyskania dostępu: 5 grudnia 2016 r.

Отчет Об Итогах Деятельности Судебного Департамента При Верховном Суде Российской Федерации За 2015 Год (Sprawozdanie z działań Departamentu Sprawiedliwości Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej za 2015 r.), 29 marca 2016 r. (http://www.cdep.ru/userimages/OTChYoT_2015.pdf), data uzyskania dostępu: 5 grudnia 2016 r.

KGI (Komitet Inicjatyw Obywatelskich), *Кому нужна настоящая реформа правоохранительных органов и почему все ведомства будут против* (Komu jest potrzebna obecna reforma organów ścigania i dlaczego wszystkie resorty będą jej przeciwne), 18 listopada 2013 r. (<https://komitetgi.ru/publications/1021/>), data uzyskania dostępu: 28 listopada 2016 r.

Kokarew, K. P., *Import of human rights institutions and their effectiveness in Post-Soviet States* (Przeniesienie instytucji praw człowieka i ich skuteczność w państwach postradzieckich, 13 czerwca 2013 r. (<https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=431123081119072012118001026110108069016017050081065039090094005091122114086006109022107096017002029127037066000001123088028114060009044029035098080026006088127106029047077003112001090069076123018126091083000026093004009013093126001103083029126100088&EXT=pdf>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Korshunow, I. G., *О Проблемах Реформирования Прокурорского Надзора В Современный Период* (O problemach związanych z obecną reformą nadzoru sprawowanego przez prokuratora), w: Biuletyn Uniwersytetu Państwowego w Kemerowie nr 4-1 (56), 2013 r., ss. 293–296 (<http://vestnik.kemsu.ru/jour/article/viewFile/902/897>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Kucherjawanenko, O., Guskow, K. i Walker, M., *Cost of indulgence: Rise in violence and suicides among LGBT youth in Russia* (Cena pobłażliwości: wzrost przemocy i liczby samobójstw wśród młodzieży LGBT w Rosji), w: Health and Human Rights Journal, 18 grudnia 2013 r. (<https://www.hhrjournal.org/2013/12/cost-of-indulgence-rise-in-violence-and-suicides-among-lgbt-youth-in-russia/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Landinfo, *Tsjetsjenia: Familiemedlemmer til personer med tilknytning til opprørsbevegelsen* (Czeczenia: członkowie rodzin osób związanych z powstaniem), 4 października 2016 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1788_1478788225_3432-1.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Lapitskaja, J., *ECHR, Russia, and Chechnya: Two Is Not Company, and Three Is Definitely a Crowd* (Europejski Trybunał Praw Człowieka, Rosja i Czeczenia: dwóch to jeszcze nie grupa, a trzech to już zdecydowanie tłum), w: New York University Journal of International Law and Politics, t. 43, 2011 r., ss. 479–547 (<http://nyujilp.org/wp-content/uploads/2013/02/43.2-Lapitskaya.pdf>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Lapitsky, Yu. A., *Организационно-Правовые Основы Деятельности Следственного Комитета Российской Федерации* (Podstawa prawna i organizacyjna działalności Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej), w: Biuletyn Uniwersytetu Państwowego w Riazaniu nr 3, 2010 r. ([http://vestnik.rsu.edu.ru/pdf/11_\(28\).pdf](http://vestnik.rsu.edu.ru/pdf/11_(28).pdf)), data uzyskania dostępu: 28 listopada 2016 r.

Lawtoday.ru, *Правовые средства реагирования прокурора на выявляемые правонарушения* (Środki prawne podjęte przez prokuratora w reakcji na wykryte naruszenia prawa), b.d. (<http://lawtoday.ru/razdel/biblio/prok-nadzor/032.php>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Ledeneva, A.,

Russia's Economy of Favours. Blat, Networking and Informal Exchange (Rosyjska gospodarka oparta na przysługach. Błat, tworzenie sieci kontaktów i wymiana nieformalna), Cambridge University Press, 1998 r.

Telephone Justice in Russia: an update (Sprawiedliwość na telefon w Rosji: aktualizacja), maj 2011 r. (http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/EURC_review_XVIII_ENG.pdf), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Le Huérou, A. i Sieca-Kozłowski, E., „[...] Local police officers are accused of violence [...] but case officers have an opportunity to commit acts of violence with impunity” – Interview with Ekaterina Khozhdaeva, Associate Professor in Sociology, Kazan State Technical University, conducted in Paris, 3 April 2012 (Lokalni funkcjonariusze policji są oskarżeni o stosowanie przemocy [...], jednak funkcjonariusze prowadzący sprawy mogą bezkarnie dopuszczać się aktów przemocy – wywiad z Ekateriną Kozdajewą, profesorem nadzwyczajnym w dziedzinie socjologii Politechniki w Kazaniu, przeprowadzony w Paryżu w dniu 3 kwietnia 2012 r.), w: The Journal of Power Institutions in Post-Soviet Societies, nr 13, 2012 r. (<http://pipss.revues.org/3932>), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Leszczenko, L., *Instytucja ombudsmana w państwach poradzieckich. Geneza – status prawny – rozwój*, Elipsa, 2011 r.

Levada-Center,

Коррупция в системе государственной власти (Korupcja w systemie organów państwowych), 18 listopada 2014 r. (<http://www.levada.ru/2014/11/18/korruptsiya-v-sisteme-gosudarstvennoj-vlasti/>), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Institutional trust (Poziom zaufania do instytucji), 16 października 2015 r. (<http://www.levada.ru/en/2015/10/16/institutional-trust/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Институциональное доверие (Poziom zaufania do instytucji), 13 października 2016 r. (<http://www.levada.ru/2016/10/13/institutsionalnoe-doverie-2/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Opinia publiczna – 2014 r., 2015 r. (<http://www.levada.ru/sites/default/files/om14.pdf>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Роль социальных институтов (Rola instytucji społecznych), 12 lutego 2015 r. (<http://www.levada.ru/old/12-02-2015/rol-sotsialnykh-institutov/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Доверие институтам власти (Poziom zaufania do instytucji posiadających istotne uprawnienia), 13 listopada 2014 r. (<http://www.levada.ru/2014/11/13/doverie-institutam-vlasti-3/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Почему в России полюбили полицию? (Dlaczego polubiono policję w Rosji?), 7 listopada 2014 r. (<http://www.levada.ru/2014/11/07/pochemu-v-rossii-polyubili-politsiyu/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Lexology, *The Administrative Court Proceedings Code of the Russian Federation is signed into law* (Kodeks postępowania przed sądami administracyjnymi Federacji Rosyjskiej wchodzi w życie), 18 marca 2015 r. (<http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=8971ea82-ad78-42bf-9fb2-a851ec23e14a>), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Biblioteka Kongresu, *Introduction to Russia's Legal System* (Wprowadzenie do rosyjskiego systemu prawnego), 29 kwietnia 2016 r. (<https://www.google.at/search?q=Russia+district+courts+majority+of+cases&oq=Russia+district+courts+majority+of+cases&aqs=chrome..69i57.5519j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8>), data uzyskania dostępu: 5 grudnia 2016 r.

Light, M., Prado, M. M. i Wang, Y., *Policing following political and social transitions: Russia, Brazil, and China compared* (Działalność policji po przejściach politycznych i społecznych: porównanie Rosji, Brazylii i Chin), w: *Theoretical Criminology*, t. 19, nr 2, 2015 r., ss. 216–238 (http://scholar.harvard.edu/files/yuhuwang/files/light_et_al.pdf?m=1437141959), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Lipman, M. i Petrov, N., *The Future of Domestic Politics* (Przyszłość polityki krajowej), w: Issue: sprawozdanie nr 26, 2016 r., ss. 15–21 (http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Report_26_Russia_Future_online..pdf), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Loshak, A., *Corruption, complicity, careerism: the hydra of Russian justice* (Korupcja, współudział, karierowiczostwo: hydra rosyjskiego wymiaru sprawiedliwości), 18 marca 2011 r. (dostępna na stronie internetowej openDemocracy), (<https://www.opendemocracy.net/od-russia/andrei-loshak/corruption-complicity-careerism-hydra-of-russian-justice>), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Maggs, P., Schwartz, O. i Burnham, W., *Law and Legal System of the Russian Federation* (Prawo i system prawny Federacji Rosyjskiej), Juris Publishing, Inc; 14 stycznia 2015 r.

Główny Departament Śledczy Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej w Moskwie *Порядок рассмотрения обращений и приема граждан* (Procedura rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli), b.d. (https://moscow.sledcom.ru/references/Porjadok_rassmotrenija_obrashhenij_i_pri#inf), data uzyskania dostępu: 28 listopada 2016 r.

McCarthy, L. A.,

Local-level law enforcement: Muscovites and their uchastkovyy (Ściganie przestępstw na szczeblu lokalnym: moskwianie i ich „участковый”), w: *Post-Soviet Affairs* (2013 r.), 5 grudnia 2013 r. (<http://people.umass.edu/laurenmc/documents/PSAUchastkovyi.pdf>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

The Day-to-Day Work of the Russian Police (Praca codzienna policji rosyjskiej), w: *Russian Analytical Digest* nr 151, 30 czerwca 2014 r., ss. 5–8 (<http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-151-5-8.pdf>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Meduza,

Running with Ramzan Meet the most influential people in Russia's Chechen Republic (Biegając z Ramzanem – poznaj najbardziej wpływowych ludzi w rosyjskiej Republice Czecheńskiej), 2 lutego 2016 r. (<https://meduza.io/en/feature/2016/02/02/running-with-ramzan>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

The Chechen parliament just decided to dissolve itself (Parlament czecheński właśnie postanowił o samorozwiązaniu), 16 czerwca 2016 r., (<https://meduza.io/en/news/2016/06/16/the-chechen-parliament-just-decided-to-dissolve-itself>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Miedwiediew, S. *Aus russischen Blogs: Der Tod des Generals Kolesnikow im Ermittlungskomitee. Ein Selbstmord?*, w: *Russlandanalysen* nr 280, 4 lipca 2014 r. (<http://www.laender-analysen.de/russland/pdf/RusslandAnalysen280.pdf>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Memoriał,

Chechens in Russia (Czeczeni w Rosji), 2014 (http://memohrc.org/sites/all/themes/memo/templates/pdf.php?pdf=/sites/default/files/chechens_in_russia_eng_1.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Counter-terrorism in the North Caucasus: a human rights perspective. 2014–first half of 2016 (Walka z terroryzmem w regionie Północnego Kaukazu – perspektywa praw człowieka. 2014 r. – pierwsza połowa 2016 r.), 2016 r. (http://memohrc.org/sites/default/files/doklad_severnny_kavkaz_-_angl_source.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Russische Federatie*, lipiec 2014 r. (<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2014/08/07/algemeen-ambtsbericht-russische-federatie/lp-v-j-0000006209.pdf>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, *Republika Czecheńska* (Чеченская Республика), 15 listopada 2016 r. (http://www.mid.ru/ru/maps/ru/ru-ce/-/asset_publisher/DF9VGJcRBlyK/content/id/675374), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej,

Minister, b.d. (<https://en.mvd.ru/Ministry/Minister>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Struktura, b.d. (<https://en.mvd.ru/structure/Structure>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

The Moscow Times,

Chechen Police Chief Marries Teen Bride Amid Mounting Scandal (Czeczeński komendant policji poślubia nastoletnią pannę młodą w atmosferze narastającego skandalu), 17 maja 2015 r. (<https://themoscowtimes.com/articles/chechen-police-chief-marries-teen-bride-amid-mounting-scandal-46618>), data uzyskania dostępu: 7 lutego 2017 r.

The Moscow Times, If He Beats You, It Means He Loves You (Jeżeli Cię bije, to znaczy, że Cię kocha), 15 sierpnia 2016 r. (<https://themoscowtimes.com/articles/if-he-beats-you-it-means-he-loves-you-54866>), data uzyskania dostępu: 7 lutego 2017 r.

Kadyrov Authorizes His Police to Shoot Officers From Other Parts of Russia (Kadyrow upoważnia policję do zastrzelenia funkcjonariuszy z innych części Rosji), 23 kwietnia 2015 r. (<https://themoscowtimes.com/articles/kadyrov-authorizes-his-police-to-shoot-officers-from-other-parts-of-russia-46061>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Police Tests Over, Only 21 Generals Flunk Out (Testy przeprowadzane przez policję – tylko 21 generałów zostaje usuniętych), 1 sierpnia 2011 r. (<https://themoscowtimes.com/news/police-tests-over-only-21-generals-flunk-out-8626>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Russians' Average Salary On Par With Kazakhstan (Średnie zarobki w Rosji równe z zarobkami w Kazachstanie), 24 maja 2016 r. (<https://themoscowtimes.com/articles/russians-average-salary-on-par-with-kazakhstan-52985>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Russians Distrustful of Judicial System, Poll Says (Sondaż: Rosjanie nie mają zaufania do systemu sądowego), 31 lipca 2013 r. (<http://www.themoscowtimes.com/news/article/russians-distrustful-of-judicial-system-poll-says/483933.html>), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Russians Require Minimum Monthly Income of \$350, Poll Shows (Sondaż: Rosjanie domagają się minimalnego miesięcznego dochodu w wysokości 350 USD), 12 sierpnia 2015 r. (<https://themoscowtimes.com/articles/russians-require-minimum-monthly-income-of-350-poll-shows-48915>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Top Chechen Politician Tried to Beat Justice Official, Into Resigning' – Reports (Czołowy czeczeński polityk próbował siłą zmusić pracownika wymiaru sprawiedliwości „do rezygnacji” – sprawozdania), 7 października 2016 r. (<https://themoscowtimes.com/news/top-chechen-politician-tried-to-beat-justice-official-into-resigning-reports-55654>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Dyrekcja Śledcza Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej w obwodzie murmańskim, *Consideration of appeals and reception of citizens* (Procedura rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli), b.d. (<http://murmansk.sledcom.ru/references/order/item/874448/>), data uzyskania dostępu: 28 listopada 2016 r.

Nikova, I. I., *Конституционно-правовой статус органов прокуратуры и их деятельность в сфере защиты прав человека и гражданина* (Status konstytucyjny i prawny organów prokuratury oraz ich działania w zakresie ochrony praw człowieka i obywateli) w: *Pravosashchitnik*, nr 3/2014, 2014 (<http://pravozashitnik.net/ru/2014/3/7/>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Nowaja Gazieta, *Проклятие Ичкерии. Доклад «Новой газеты»* (Przekleństwo rzucone na Iczkerię. Reportaż opublikowany w Nowej Gazecie), 3 października 2016 r. (<https://www.nowyagazeta.ru/articles/2016/10/03/70025-proklyatie-ichkerii-doklad-novoy-gazety>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

NYT (The New York Times),

Chechen Leader's Advice on Women: Lock Them In (Przywódca czeczeński radzi o kobietach – zamknijcie je), 20 maja 2015 r. (https://www.nytimes.com/2015/05/21/world/europe/chechen-leaders-advice-on-women-lock-them-in.html?ref=world&_r=1), data uzyskania dostępu: 7 lutego 2017 r.

Putin Parties Show Strength in Russian Parliament Elections (Partie Putina pokazują swoją siłę podczas wyborów parlamentarnych w Rosji), 18 września 2016 r. (http://www.nytimes.com/2016/09/19/world/europe/pro-putin-parties-show-strength-in-russian-parliament-elections.html?_r=0), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Russia Moves to Soften Domestic Violence Law (Rosja łagodzi przepisy dotyczące przemocy domowej), 25 stycznia 2017 r. (<https://www.nytimes.com/2017/01/25/world/europe/russia-domestic-violence.html>), data uzyskania dostępu: 14 lutego 2017 r.

Russia's New Human Rights Ombudsman Is Former Police General (Nowy rosyjski Rzecznik Praw Obywatelskich to była generał milicji), 22 kwietnia 2016 r. (http://www.nytimes.com/2016/04/23/world/europe/russias-new-human-rights-ombudsman-is-former-police-general.html?_r=0%20accessed%20%20November%202016), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

NZZ (Neue Zürcher Zeitung),

Kadyrows unheimlicher Schatten, 4 kwietnia 2015 r. (<http://www.nzz.ch/international/europa/kadyrows-unheimlicher-schatten-1.18515907>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Tschetschenische Mörder und Hetzer, 27 lutego 2016 r. (<http://www.nzz.ch/international/europa/tschetschenische-moerder-und-hetzer-1.18702571>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Official Russia, *Subjects of the Russian Federation* (Podmioty Federacji Rosyjskiej), b.d. (http://www.gov.ru/main/regions/regioni-44_en.html), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

OHCHR (Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka), *Paris Principles: 20 years guiding the work of National Human Rights Institutions* (Zasady paryskie: 20 lat kierowania pracą krajowych instytucji praw człowieka), 30 maja 2013 r. (<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/ParisPrinciples20yearsguidingtheworkofNHRI.aspx>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

OSAC (Rada Doradcza ds. Bezpieczeństwa za Granicą), *Russia 2015 Crime and Safety Report: St. Petersburg* (Sprawozdanie z 2015 r. na temat przestępczości i bezpieczeństwa w Rosji: Petersburg), 29 czerwca 2015 r. (<https://www.osac.gov/pages/ContentReportDetails.aspx?cid=17879>), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

OBWE (Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie),

Russian Federation, State Duma Elections, 18 September 2016: Statement of Preliminary Findings and Conclusions (Federacja Rosyjska, wybory do Dumy Państwowej, 18 września 2016 r.: oświadczenie zawierające wstępne ustalenia i wnioski), 19 września 2016 r. (<http://www.osce.org/odihr/elections/russia/265186?download=true>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Uniwersytet Oksfordzki, badania internetowe w dziedzinie islamistyki przeprowadzone przez Uniwersytet Oksfordzki, Sunna, b.d. (<http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t243/e332#>), data uzyskania dostępu: 17 stycznia 2017 r.

Paneyakh, E., *Faking performance together: systems of performance evaluation in Russian enforcement agencies and production of bias and privilege* (Fabrykowanie wyników: systemy oceny skuteczności działania w rosyjskich organach ścigania a kształtowanie stronniczości i przywilejów), w: *Post-Soviet Affairs*, 30:2-3, 2014 r., ss. 115–136 (http://www.enforce.spb.ru/images/Staff/2014_Faking_performance_together_EP_en.pdf), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Stały Komitet ds. Nazw Geograficznych, *Administrative divisions of Russia* (Podziały administracyjne w Rosji), maj 2015 r. (https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/433384/Russia-Administrative_Divisions.pdf), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Petrakova, L. V. i Gaag, I. A., *К вопросу о едином Следственном Комитете в Российской Федерации* (Kwestia jednolitego komitetu śledczego w Federacji Rosyjskiej), w: *Biuletyn Uniwersytetu Państwowego w Kemerowie* nr 2-2 (62), 2015 r., ss. 196–199 (<http://vestnik.kemsu.ru/jour/article/viewFile/1384/1377>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Polit.ru; *Правовая угроза* (Zagrożenie prawne), 22 lipca 2013 r. (<http://www.polit.ru/article/2013/07/22/letter/>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Порова, Т. Ю., *Изменение баланса полномочий прокурора и руководителя следственного органа* (Zmiana równowagi sił między prokuraturą a kierownictwem organu śledczego), w: *Biuletyn Uniwersytetu Państwowego w Kemerowie* nr 2-2 (62), 2015 r., ss. 200–203 (<http://vestnik.kemsu.ru/jour/article/viewFile/1385/1378>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Pozdniakov, M., *The Courts and the Law Enforcement System* (Sądy i system egzekwowania prawa), w: *Russian Politics & Law*, 54:2-3, 2016 r., ss. 164–190 (http://www.enforce.spb.ru/images/Products/in_English/2016_The_Courts_and_the_Law_Enforcement_System.pdf), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Pravo.gov.ru,

Кодекс административного судопроизводства Российской Федерации от 08.03.2015 N 21-ФЗ (Kodeks postępowania przed sądami administracyjnymi Federacji Rosyjskiej z dnia 8 marca 2015 r.), wersja z dnia 3 lipca 2016 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102380990>), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Кодекс об административных правонарушениях от 30.12.2001 N 195-ФЗ (Kodeks wykroczeń administracyjnych Federacji Rosyjskiej z dnia 30 grudnia 2001 r. nr 195-FZ), wersja z dnia 6 lipca 2016 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102074277>), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Конституция Российской Федерации (Konstytucja Federacji Rosyjskiej), 12 grudnia 1993 r., wersja z dnia 21 lipca 2014 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102027595>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 N 174-ФЗ (Kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej z dnia 18 grudnia 2001 r. nr 174-FZ), wersja z dnia 6 lipca 2016 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102073942>), data uzyskania dostępu: 28 listopada 2016 r.

Указ Президента Российской Федерации от 14.01.2011 г. N 38 „Вопросы деятельности Следственного комитета Российской Федерации” (dekret Prezydenta Federacji Rosyjskiej z dnia 14 stycznia 2011 r. nr 38 „Kwestie związane z działalnością Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej”), wersja z dnia 31 grudnia 2015 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102144746>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Декрет Президента Федерации Росийские nr 636 z dnia 21 мая 2012 r. „О структуре федеральных органов исполнительной власти” („o strukturze federalnych organów władzy wykonawczej”), wersja z dnia 19 października 2016 r. (http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&link_id=0&nd=102156565&bpa=cd00000&bpas=cd00000&intelsearch=21+%EC%E0%FF+2012+%E3.+N+636+%22%CE+%F1%F2%F0%F3%EA%F2%F3%F0%E5+%F4%E5%E4%E5%F0%F0%EB%FC%ED%FB%F5+++&firstDoc=1), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Federalna ustawa konstytucyjna z dnia 31 grudnia 1996 r. nr 1-FKZ „О судебной системе Российской Федерации” („o systemie sądowym Federacji Rosyjskiej”), wersja z dnia 5 lutego 2014 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102045098&intelsearch=%CE+%F1%F3%E4%E5%E1%ED%EE%E9+%F1%E8%F1%F2%E5%EC%E5+%D0%EE%F1%F1%E8%E9%F1%EA%EE%E9+%D4%E5%E4%E5%F0%F0%F6%E8%E8>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Federalna ustawa konstytucyjna z dnia 26 lutego 1997 r. nr 1-FKZ „Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации” („o Pełnomocniku Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej”), wersja z dnia 31 stycznia 2016 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102370141&backlink=1&nd=102045861>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Устава федерална Федерации Росийские z dnia 6 kwietnia 2015 r. nr 76-FZ „О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в целях совершенствования деятельности уполномоченных по правам человека” („o wprowadzeniu zmian do niektórych aktów ustawodawczych Federacji Rosyjskiej w celu usprawnienia działania Pełnomocników Praw Człowieka”), 6 kwietnia 2015 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102370126&intelsearch=6+%E0%EF%F0%E5%EB%FF+2015+%E3.+N+76-%D4%C7>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Устава федерална z dnia 7 lutego 2011 r. nr 3-FZ „О полиции” („o policji”), wersja z dnia 4 lipca 2016 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102367668&backlink=1&nd=102145133>), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Ustawa federalna z dnia 3 lipca 2016 r. nr 326-FZ „О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в связи с принятием Федерального закона «О внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации и Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации по вопросам совершенствования оснований и порядка освобождения от уголовной ответственности» („o zmianie niektórych aktów ustawodawczych Federacji Rosyjskiej w związku z przyjęciem ustawy federalnej »o zmianie Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej i Kodeksu postępowania karnego Federacji Rosyjskiej w zakresie poprawy podstaw stosowania i procedury zwolnienia z odpowiedzialności karnej“), 4 lipca 2016 r. (<http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201607040117?index=5&rangeSize=1>), data uzyskania dostępu: 13 lutego 2017 r.

Федеральный закон от 10.06.2008 76-ФЗ „Об общественном контроле за обеспечением прав человека в местах принудительного содержания и о содействии лицам, находящимся в местах принудительного содержания” (ustawa federalna z dnia 10 czerwca 2008 r. nr 76-FZ „O nadzorze publicznym nad przestrzeganiem praw człowieka w miejscach zatrzymania i o pomocy udzielanej osobom zatrzymanym”), wersja z dnia 28 listopada 2015 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102152693&backlink=1&nd=102122551>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Федеральный закон от 17.01.1992 N 2202-I „О прокуратуре Российской Федерации” (ustawa federalna z dnia 17 stycznia 1992 r. nr 2202-I „O prokuraturze Federacji Rosyjskiej”), wersja z dnia 3 lipca 2016 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102014157>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Федеральный закон от 20.08.2004 N 119-ФЗ „О государственной защите потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства” (ustawa federalna z dnia 20 sierpnia 2004 r. nr 119-FZ „O ochronie ze strony państwa ofiar, świadków i innych uczestników postępowania karnego”), wersja z dnia 3 lipca 2016 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102088392&intelsearch=%CE+%E3%EE%F1%F3%E4%E0%F0%F1%F2%E2%E5%ED%ED%EE%E9+%E7%E0%F9%E8%F2%E5+%EF%EE%F2%E5%F0%EF%E5%E2%F8%E8%F5%2C+%F1%E2%E8%E4%E5%F2%E5%EB%E5%E9+%E8+%E8%ED%FB%F5+%F3%F7%E0%F1%F2%ED%E8%EA%EE%E2+%F3%E3%EE%EB%EE%E2%ED%EE%E3%EE+%F1%F3%E4%EE%EF%F0%EE%E8%E7%E2%EE%E4%F1%F2%E2%E0>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Ustawa federalna z dnia 22 grudnia 2008 r. nr 262-FZ „Об обеспечении доступа к информации о деятельности судов в Российской Федерации” („o udzielaniu dostępu do informacji dotyczących działalności sądów w Federacji Rosyjskiej”), wersja z dnia 5 kwietnia 2016 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102126522&intelsearch=%D4%E5%E4%E5%F0%E0%EB%FC%ED%FB%E9+%E7%E0%EA%EE%ED+%EE%F2+22+%E4%E5%EA%E0%E1%F0%FF+2008+%E3.+N+262-%D4%C7>), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Ustawa federalna z dnia 25 grudnia 2008 r. nr 273-FZ „О противодействии коррупции” („o zwalczaniu korupcji”), wersja z dnia 3 lipca 2016 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102126657&intelsearch=273-%F4%E7>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Ustawa federalna z dnia 27 lipca 2004 r. nr 79-FZ „О государственной гражданской службе Российской Федерации” („o państwowej służbie cywilnej w Federacji Rosyjskiej”), wersja z dnia 3 lipca 2016 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102088054&intelsearch=%D4%E5%E4%E5%F0%E0%EB%FC%ED%FB%E9+%E7%E0%EA%EE%ED+%D0%EE%F1%F1%E8%E9%F1%EA%EE%E9+%D4%E5%E4%E5%F0%E0%F6%E8%E8+%EE%F2+27+%E8%FE%EB%FF+2004+N+79-%D4%C7+%CE+%E3%EE%F1%F3%E4%E0%F0%F1%F2%E2%E5%ED%ED%EE%E9+%E3%F0%E0%E6%E4%E0%ED%F1%EA%EE%E9+%F1%EB%F3%E6%E1%E5+%D0%EE%F1%F1%E8%E9%F1%EA%EE%E9+%D4%E5%E4%E5%F0%E0%F6%E8%E8>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Ustawa federalna z dnia 27 lipca 2006 r. nr 152-FZ „О персональных данных” („o danych osobowych”), wersja z dnia 21 lipca 2014 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102108261>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Ustawa federalna z dnia 28 grudnia 2010 r. nr 403-FKZ „О Следственном комитете Российской Федерации” („o Komitecie Śledczym Federacji Rosyjskiej”), wersja z dnia 30 grudnia 2015 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102163183&backlink=1&nd=102144431>), data uzyskania dostępu: 28 listopada 2016 r.

Ustawa federalna z dnia 30 listopada 2011 r. nr 342-FZ „O służbie w organach wewnętrznych Federacji Rosyjskiej i wnoszeniu zmian w oddzielnych aktach” („o służbie w organach spraw wewnętrznych Federacji Rosyjskiej oraz o zmianie niektórych aktów ustawodawczych Federacji Rosyjskiej”), wersja z dnia 3 lipca 2016 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102152616>), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Ustawa Federacji Rosyjskiej z dnia 26 czerwca 1992 r. nr 3132-1 „O statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej”), wersja z dnia 1 września 2016 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102017065&intelsearch=%C7%C0%CA%CE%CD+%D0%D4+%CE%D2+26.06.1992+N+3132-1%22%CE+%D1%D2%C0%D2%D3%D1%C5+%D1%D3%C4%C5%C9+%C2+%D0%CE%D1%D1%C8%C9%D1%CA%CE%C9+%D4%C5%C4%C5%D0%C0%D6%C8%C8%22>), data uzyskania dostępu: 5 grudnia 2016 r.

Ustawa Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej z dnia 24 kwietnia 1991 r. nr 1098-I „O Prezydencie РСФСР” („o Prezydencie RSFSR”), wersja z dnia 24 kwietnia 1991 r. (<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102011229&backlink=1&nd=102011228&rdk=>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Pravo.ru, *Путин повысил требования к прокурорам и поручил им надзирать за СКР* (Putin zwiększył wymagania wobec prokuratorów i polecił im nadzorować Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej), 23 grudnia 2014 r. (<http://pravo.ru/news/view/114016/>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Biblioteka Prezydencka im. Borysa Jelcyna, *RSFSR law „On the President of RSFRS” adopted* (Przyjęto ustawę RSFSR „O Prezydencie RSFSR”), 24 kwietnia 1991 r. (<http://www.prlib.ru/en-us/History/Pages/Item.aspx?itemid=505>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Prezydent Rosji, *Security Council meeting* (Posiedzenie Rady Bezpieczeństwa), 22 września 2016 r. (<http://en.kremlin.ru/events/president/news/52947>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

PRI (Penal Reform International),

Mechanism for the prevention of torture in nine CIS states: Synthesis Report (Mechanizm zapobiegania torturom w dziewięciu państwach WNP: sprawozdanie podsumowujące), 2012 r. (https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/05/MECHANISMS-FOR-THE-PREVENTION_Full-1.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

National mechanisms for the prevention of torture in Eastern Europe: Belarus, Russia and Ukraine (Krajowe mechanizmy zapobiegania torturom w Europie Wschodniej: Białoruś, Rosja i Ukraina), 2013 r. (<https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/06/eastern-europe-torture-v7-web.pdf>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej,

О состоянии законности и правопорядка в 2013 году и о проделанной работе по их укреплению. Доклад на заседании Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации (O stanie prawa i porządku prawnego w 2013 r. oraz o działaniach podjętych w celu ich wzmocnienia. Przemówienie na posiedzeniu Rady Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej), 29 kwietnia 2014 r. (<http://genproc.gov.ru/genprokuror/appearances/document-145875/>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

О состоянии законности и правопорядка в 2014 году и о проделанной работе по их укреплению. Доклад на заседании Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации (O stanie prawa i porządku prawnego w 2014 r. oraz o działaniach podjętych w celu ich wzmocnienia. Przemówienie na posiedzeniu Rady Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej), 29 kwietnia 2015 r. (<http://genproc.gov.ru/genprokuror/appearances/document-723904/>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

О состоянии законности и правопорядка в 2015 году и о проделанной работе по их укреплению. Доклад на заседании Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации (O stanie prawa i porządku prawnego w 2015 r. oraz o działaniach podjętych w celu ich wzmocnienia. Przemówienie na posiedzeniu Rady Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej), 27 kwietnia 2016 r. (<http://genproc.gov.ru/genprokuror/appearances/document-1078222/>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Инструкция о порядке рассмотрения обращений и приема граждан в органах прокуратуры Российской Федерации (Instrukcja dotycząca procedury rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli przez organy prokuratury Federacji Rosyjskiej), 30 stycznia 2013 r., wersja z dnia 9 grudnia 2015 r. (<http://www.genproc.gov.ru/documents/orders/document-14258/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Prosecutor General (Prokurator Generalny), b.d. (<http://eng.genproc.gov.ru/management/genprokuror/>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Dane statystyczne dotyczące kluczowych wskaźników skuteczności działania organów prokuratury Federacji Rosyjskiej za okres styczeń–grudzień 2014 r. (Статистические данные об основных показателях деятельности органов прокуратуры Российской Федерации за январь–декабрь 2014 г.), 10 lutego 2015 r. (<http://genproc.gov.ru/upload/iblock/c9a/122014.xls>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Dane statystyczne dotyczące kluczowych wskaźników skuteczności działania organów prokuratury Federacji Rosyjskiej za okres styczeń–grudzień 2015 r. (Статистические данные об основных показателях деятельности органов прокуратуры Российской Федерации за январь–декабрь 2015 г.), 18 lutego 2016 r. (http://genproc.gov.ru/upload/iblock/731/0112_2015.xls), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Структура (Struktura), b.d. (<http://www.genproc.gov.ru/structure/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

The Prosecutor General's Office of the Russian Federation. Tasks, functions and key activities (Prokuratura Generalna Federacji Rosyjskiej. Zadania, funkcje i kluczowe działania), 2015 r. (http://eng.genproc.gov.ru/files/booklet_gp_eng.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Общественный Вердикт (Fundacja Werdykt Publiczny),

О проблемах, влияющих на эффективность Следственного комитета как органа расследования пыток (O problemach wpływających na skuteczność Komitetu Śledczego jako organu prowadzącego dochodzenia w sprawie tortur), 20 stycznia 2014 r. (http://publicverdict.ru/articles_images/11614_59724_memorandum.pdf), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

СК рассказал об особо тяжких преступлениях полицейских (Komitet Śledczy opowiedział o szczególnie poważnych przestępstwach policji), 19 lutego 2013 r. (<http://publicverdict.ru/topics/news/10893.html>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Спецследователи по вызову (Specjalni śledczy na wezwanie), 25 sierpnia 2012 r. (<http://publicverdict.ru/topics/committee/10462.html>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 1) (Dokumenty robocze dotyczące reformy prowadzenia śledztw w Rosji (tom 1)), 2012 r. (http://publicverdict.ru/articles_images/11220_58835_refinvesigation.pdf), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Рабочие тетради по реформе следствия в России (Том 2) (Dokumenty robocze dotyczące reformy prowadzenia śledztw w Rosji (tom 2)), 30 listopada 2013 r. (http://publicverdict.ru/articles_images/11604_59698_rtrs2.pdf), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Radziwill, A. i Vaziakova, Y., *Improving the Business Climate in Russia* (Poprawa klimatu dla przedsiębiorczości w Rosji), 25 marca 2015 r. (<http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=ECO/WKP%282015%2910&docLanguage=En>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

RBC (RosBusinessConsulting), *Строительство единого Следственного комитета началось с Госнарконтроля* (Tworzenie jednego Komitetu Śledczego rozpoczęło się od Federalnej Służby Kontroli Narkotyków), 29 czerwca 2014 r. (<http://www.rbc.ru/politics/29/06/2014/57041ecd9a794760d3d3fa7c>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

RBTH (Russia Beyond The Headlines),

Kadyrov leading with 98% in Chechnya elections (Kadyrow zwycięża w wyborach w Czeczenii z wynikiem 98%), 19 września 2016 r. (http://rbth.com/news/2016/09/19/kadyrov-leading-with-98-in-chechnya-elections_631191), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Putin abolishes the Crimean District (Putin likwiduje okręg krymski), 3 sierpnia 2016 r. (http://rbth.com/politics_and_society/2016/08/03/putin-abolishes-the-crimean-district_617641), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Tatjana Moskalkowa wird Russlands Menschenrechts-Ombudsfrau, 2 maja 2016 r. (http://de.rbth.com/gesellschaft/2016/05/02/tatjana-moskalkowa-wird-russlands-menschenrechts-ombudsfrau_589321), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Where in Russia do women wear a hijab? (Gdzie w Rosji kobiety noszą hidżab?), 24 października 2016 r. (https://in.rbth.com/society/2016/10/24/where-in-russia-do-women-wear-a-hijab_641551), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Renz, B., *Civil-Military-Relations and the Security Apparatus* (Stosunki cywilno-wojskowe i aparat bezpieczeństwa), w: Mark Galeotti (red.), *The Politics of Security in Modern Russia* (Polityka bezpieczeństwa we współczesnej Rosji), 2010 r., ss. 51–68.

Reuters,

Gay man killed in Russia's second suspected hate crime in weeks (Drugie zabójstwo homoseksualisty w Rosji w ciągu ostatnich tygodni, będące prawdopodobnie przestępstwem z nienawiści), 3 czerwca 2013 r. (<http://uk.reuters.com/article/uk-russia-killing-gay-idUKBRE9520A120130603>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Russian policeman kills 3 after birthday party row (Rosyjski policjant zabił trzy osoby po kłótni na imprezie urodzinowej), 27 kwietnia 2009 r. (<http://uk.reuters.com/article/uk-russia-police-shooting-idUKTRE53Q0ZM20090427>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Victims of domestic violence face uphill battle for protection in Russia (Ofiary przemocy domowej toczą trudną walkę o ochronę w Rosji), 20 sierpnia 2013 r. (<http://www.reuters.com/article/us-russia-women-violence-idUSBRE97J0CX20130820>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

RWE/RS (Radio Wolna Europa / Radio Swoboda),

Chechen Culture Ministry Creates Wedding Police (Czeczeńskie ministerstwo kultury powołuje „policję weselną”), 29 października 2016 r. (http://www.ecoi.net/local_link/331288/459101_en.html), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Chechen Leaders Slam Proposed Creation Of Shari'a Courts (Przywódcy czeczeńscy ostro krytykują pomysł utworzenia sądów szariackich), 26 kwietnia 2012 r. (http://www.rferl.org/a/chechnya_sharia_law_kadyrov_khasavov/24561567.html), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Chechnya Schedules Preterm Parliamentary Elections (Czeczenia ustala termin przedterminowych wyborów parlamentarnych), 20 czerwca 2016 r. (<http://www.rferl.org/a/chechnya-schedules-preterm-parliamentary-elections/27809283.html>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Fearing Reprisals, Chechnya Whistle-Blower Keeps Family's Location Secret (W obawie przed odwetem demaskator czeczeński utrzymuje miejsce pobytu rodziny w tajemnicy), 18 maja 2016 r. (http://www.ecoi.net/local_link/324418/450473_en.html), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Man To Face Trial In 'Honor Killing' Case In Chechnya (Mężczyzna oskarżony w sprawie o zabójstwo honorowe w Czeczenii stanie przed sądem), 19 marca 2015 r. (<http://www.rferl.org/a/russia-chechnya-honor-killing/26910467.html>), data uzyskania dostępu: 13 lutego 2017 r.

Moscow Court Upholds Navalny's Suspended Sentence (Sąd w Moskwie podtrzymuje wyrok skazujący Nawalnego na karę w zawieszeniu), 1 sierpnia 2016 r. (http://www.ecoi.net/local_link/328245/455518_en.html), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Putin Appoints Kadyrov As Chechnya's Acting Head (Putin mianuje Kadyrowa szefem Republiki Czeczeńskiej), 25 marca 2016 r. (<http://www.rferl.org/a/putin-appoints-kadyrov-as-chechnya-leader/27635330.html>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Putin Reshuffles Regional Leaders Ahead Of Vote; Russian Customs Chief Out (Putin przed wyborami dokonuje przetasowań wśród przywódców regionalnych; rosyjski szef służb celnych traci stanowisko), 28 lipca 2016 r. (http://www.ecoi.net/local_link/327568/454624_en.html), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Putin Signs Law Decriminalizing Some Domestic Violence (Putin podpisał ustawę depenalizującą niektóre przypadki przemocy domowej), 7 lutego 2017 r. (<http://www.rferl.org/a/russia-decriminalizing-domestic-violence-putin-signs/28295098.html?lflags=mailer>), data uzyskania dostępu: 9 lutego 2017 r.

Putin's Politics Police (Policja polityczna Putina), 10 października 2012 r., (<http://www.rferl.org/a/power-vertical-bastrykin-putins-politics-police/24735201.html>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Russia Acquits Primorsky Partisans' Of Murder In Retrial (Rosja oczyszcza „primorskich partyzantów” z zarzutu zabójstwa po ponownym rozpoznaniu sprawy), 20 lipca 2016 r. (http://www.ecoi.net/local_link/327215/454233_en.html), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Russian Interior Ministry Slams Kadyrov's 'Shoot-To-Kill' Remark (Rosyjskie ministerstwo spraw wewnętrznych ostro krytykuje Kadyrowa za uwagę o strzelaniu, by zabić), 23 kwietnia 2015 r. (<http://www.rferl.org/a/kadyrov-authorizes-shooting-of-security-oustide-chechnya/26974169.html>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Russian Law Allows High Court To Reject International Court Verdicts (Rosyjska ustawa przyznaje Sądowi Konstytucyjnemu prawo do niewykonywania wyroków sądów międzynarodowych), 15 grudnia 2015 r. (<http://www.rferl.org/content/russia-constitutional-court-verdicts/27428191.html>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Russian Newspaper Says Assassination Attempt Against Kadyrov Was Prevented (Rosyjska gazeta twierdzi, że udaremniono zamach na Kadyrowa), 3 października 2016 r. (<http://www.rferl.org/a/russia-novaya-gazeta-kadyrov-assassination-attempt/28028853.html>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Russia Says Nemtsov Murder Probe Completed (Rosja twierdzi, że zakończono śledztwo w sprawie zabójstwa Niemcowa), 29 stycznia 2016 r. (http://www.ecoi.net/local_link/318497/443689_en.html), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Three jailed in Russia for killing man they believed was gay (Trzy osoby aresztowane za zabicie mężczyzny, o którym myślały, że jest gejem), 3 lutego 2014 r. (<http://www.rferl.org/content/russia-killing-man-believed-gay/25251485.html>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Ria Novosti,

Выборы в Госдуму – 2016 (Wybory do Dumy Państwowej – 2016 r.), 23 września 2016 r. (<https://ria.ru/infografika/20160918/1476912507.html>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Спикером парламента Чечни избрали Героя России Магомеда Даудова (Rosyjski bohater Magomed Daudow wybrany na marszałka parlamentu ceczeńskiego), 4 października 2016 r. (<https://ria.ru/election2016/20161004/1478474216.html>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Парламент Чечни будет трехпартийным, в него вошли ЕР, СР и КПРФ (Parlament ceczeński będzie się składał z trzech partii – weszły do niego Jedna Rosja, Sprawiedliwa Rosja, i Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej), 20 września 2016 r. (<https://ria.ru/election2016/20160920/1477403964.html>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network, *Submission from Russian Justice Initiative (RJI) and Chechnya Advocacy Network Concerning the Russian Federation's Compliance with the CEDAW Convention in the North Caucasus Region* (oświadczenie złożone przez Russian Justice Initiative i Chechnya Advocacy Network dotyczące przestrzegania przez Federację Rosyjską Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet w regionie Północnego Kaukazu), 2015 r. (http://www.srji.org/upload/medialibrary/1a6/report-for-cedaw-rji-can_october-2015-final.pdf), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Robertson, A., *Police Reform and Building Justice in Russia: Problems and prospects* (Reforma policji i budowanie wymiaru sprawiedliwości w Rosji: problemy i perspektywy), w: Goodall, K., Malloch, M. i Munro, Bill, *Building Justice in Post-transition Europe? Processes of Criminalisation in Central and Eastern European Societies*, 2013 r., ss. 158–176.

Rogoża, J.,

A new Oprichnina (Nowa opricznina), w: *Aspen Review Central Europe*, nr 3, 2013 r. (<http://www.aspeninstitute.cz/en/article/3-2013-a-new-oprichnina/>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Federation without federalism. Relations between Moscow and the Regions (Federacja bez federalizmu. Stosunki Moskwa – regiony), kwiecień 2014 r. (http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/ang_prace_49_federacja_bez_net.pdf), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Ross, C., *Federalism and Electoral Authoritarianism under Putin* (Federalizm i autorytaryzm wyborczy pod rządami Putina), w: *Demokratizatsiya*, t. 13, nr 3 (2005), 2005, ss. 347–371 (https://www2.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/GWASHU_DEMO_13_3/F347157H3656H776/F347157H3656H776.pdf), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Rossijskaja Gazieta (RG),

Договор между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов (Traktat między Federacją Rosyjską a Republiką Krymu o przyjęciu Republiki Krymu do Federacji Rosyjskiej oraz o utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowych podmiotów), 19 marca 2014 r. (<https://rg.ru/2014/03/18/krim-site-dok.html>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

зарządzenie Комитета Следczego Федерacji Rosyjskiej nr 72 z dnia 11 października 2012 r. przyjęte w Moskwie „Об организации приема, регистрации и проверки сообщений о преступлении в следственных органах (следственных подразделениях) системы Следственного комитета Российской Федерации” („w sprawie organizacji otrzymywania, rejestracji i przeglądu sprawozdań dotyczących przestępstw w organach śledczych (jednostkach śledczych) Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej”), 11 października 2012 r. (<https://rg.ru/2013/03/06/priem-dok.html>), data uzyskania dostępu: 28 listopada 2016 r.

Зарплата чиновников выросла на 3,5% за первое полугодие 2016 года (Wynagrodzenia urzędników wzrosły o 3,5% w pierwszej połowie 2016 r.), 18 sierpnia 2016 r. (<https://rg.ru/2016/08/18/zarplata-chinovnikov-vyrosla-na-35-za-pervoe-polugodie-2016-goda.html>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

RT (Russia Today),

Law on Police Poses Risk of Increased Corruption – Expert Report (Ustawa o policji stwarza ryzyko nasilenia korupcji – sprawozdanie ekspertów), 7 lipca 2011 r. (<https://www.rt.com/politics/law-police-risk-report/>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

„Shoot to kill”: Chechen leader’s row with Interior Ministry heats up („Strzelać, by zabić” – zaognienie sporu czeczeńskiego przywódcy z ministerstwem spraw wewnętrznych), 25 kwietnia 2015 r. (<https://www.rt.com/politics/252905-kadyrov-interior-ministry-chechnya/>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

Rubleva, K. A., *О соотношении понятий прокурора и государственного обвинителя* (O relacji między pojęciami „prokurator” i „oskarżyciel publiczny”), w: *Vektor Nauki TGU* nr 4 (15), 2013 r., ss. 60–62 (http://edu.tltsu.ru/sites/sites_content/site3456/html/media94875/Rubleva%2018.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Russia Direct, *Making sense of Russia’s strange new choice to defend human rights* (Jak rozumieć niedawną dziwną decyzję Rosji w kwestii wyboru nowego rzecznika praw obywatelskich), Russia Direct, 27 kwietnia 2016 r. (<http://www.russia-direct.org/analysis/making-sense-russias-strange-new-choice-defend-human-rights>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Rosyjska sieć LGBT, *Monitoring report of discrimination and violence based on SOGI in Russia in 2015* (Sprawozdanie z monitorowania problemu dyskryminacji i przemocy ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową w Rosji w 2015 r.), 2016 r. (http://www.lgbt.net.org/sites/default/files/monitoring_of_discrimination_0.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Russian Reader (The),

Decriminalizing Battery in Russia: What Does It Mean for the Fight against Domestic Violence? (Dekryminalizacja pobicia w Rosji: co to oznacza w walce z przemocą domową?), aktualizacja z 5 lipca 2016 r. (<https://therussianreader.com/tag/article-116-russian-federal-criminal-code/>), data uzyskania dostępu: 7 lutego 2017 r.

Igor Kalyapin: “Kadyrov Said He Would Not Let Us Work in Chechnya (Igor Kalapin: „Kadyrow powiedział, że nie pozwoli nam pracować w Czeczenii”), 19 marca 2016 r. (<https://therussianreader.com/2016/03/19/igor-kalyapin-kadyrov-torture-chechnya/>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Sakwa, R., *Investigator Bastrykin and the search for enemies* (Śledczy Bastrykin i poszukiwanie wrogów), 10 kwietnia 2013 r., dostępne na stronie internetowej openDemocracy (<https://www.opendemocracy.net/od-russia/richard-sakwa/investigator-bastrykin-and-search-for-enemies>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

SEM (Państwowy Sekretariat ds. Migracji) (Szwajcaria), *Focus Russland; Korruption im Alltag, insbesondere in Tschetschenien*, 15 lipca 2016 r. (<https://www.sem.admin.ch/dam/data/sem/internationales/herkunftslander/europa-gus/rus/RUS-korruption-d.pdf>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Semukhina, O. B., Reynolds, K. M., *Understanding the Modern Russian Police* (Zrozumienie współczesnej policji rosyjskiej), CRC Press, 2013 r.

Semukhina, O. B.,

Disciplinary Issues of Russian Police and Police Reform of 2010-2011 (Zagadnienia dyscyplinarne policji rosyjskiej oraz reforma policji w latach 2010–2011), w: *Western Journal of Criminal Justice*, t. 4, nr 2, 2012 r. (<http://www.wiu.edu/coehs/leja/cacj/research/documents/disciplinary%20issues%20of%20russia.docx>), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

From Militia to Police: The Path of Russian Law Enforcement Reforms (Od milicji do policji: ścieżka reform rosyjskich organów ścigania), w: *Russian Analytical Digest* nr 151, ss. 2–5, 30 czerwca 2014 r. (http://epublications.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1103&context=socs_fac), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

SFH (Schweizerische Flüchtlingshilfe), *Tschetschenien: Aktuelle Menschenrechtslage. Aktualizacja*, 13 maja 2016 r. (<https://www.fluechtlingshilfe.ch/assets/herkunftslander/europa/russland/160513-rus-menschenrechte.pdf>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Sieca-Kozłowski, E., *NGOs and the Power Ministries in Russia: from Resistance to Cooperation?* (Organizacje pozarządowe i ministerstwa siłowe w Rosji: od oporu do współpracy?), w: *The Journal of Power Institutions in Post-Soviet Societies*, nr 9, 2009 r. (<http://pipss.revues.org/2384>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Sirota & Partners, *New Administrative Procedure Code Introduces Collective Redress and Accelerates Court Procedure* (Nowy kodeks postępowania administracyjnego wprowadza możliwość zbiorowego dochodzenia roszczeń i przyspiesza przebieg postępowań sądowych), 17 września 2015 r. (<http://sirotapartners.com/news/?mod=archive&year=2015&week=38>), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej,

Приказ СК России N 20 „О дополнительных мерах по организации расследования преступлений, совершенных должностными лицами правоохранительных органов” (zarządzenie Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej nr 20 „O dodatkowych środkach na organizację dochodzeń w sprawie przestępstw popełnianych przez funkcjonariuszy organów ścigania”), 18 kwietnia 2012 r. (<http://sledcom.ru/upload/site1/iblock/a4c/a4cdc6b6dc00679897197909e1682a3d.pdf>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

История (Historia), b.d. (http://sledcom.ru/sk_russia/calendar), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Investigative Committee Academy opens in Saint Petersburg (Otwarcie Akademii Komitetu Śledczego w Petersburgu), 1 września 2016 r. (<http://en.sledcom.ru/news/item/1064781/>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Probe launched against former prosecutor of Leningrad Region (Wszczęcie śledztwa przeciwko byłemu prokuratorowi obwodu leningradzkiego), 1 listopada 2016 r. (<http://en.sledcom.ru/news/item/1077425/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Sokirianskaia, E., *Women in the North Caucasus Conflicts: An Under-reported Plight* (Kobiety w konfliktach w regionie Północnego Kaukazu: niedoszacowany problem), 9 czerwca 2016 r. (<https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/north-caucasus/women-north-caucasus-conflicts-under-reported-plight>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

SOVA,

Calm Before the Storm? Xenophobia and Radical Nationalism in Russia, and Efforts to Counteract them in 2014 (Cisza przed burzą? Ksenofobia i radykalny nacjonalizm w Rosji oraz podjęte w 2014 r. wysiłki na rzecz przeciwdziałania tym zjawiskom), 21 kwietnia 2015 r. (<http://www.sova-center.ru/en/xenophobia/reports-analyses/2015/04/d31818/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Seminarium na temat skrajnego nacjonalizmu w Rosji, Oslo, Norwegia, wrzesień 2013 r.

The Ultra-Right Movement under Pressure: Xenophobia and Radical Nationalism in Russia, and Efforts to Counteract them in 2015 (Zwolennicy skrajnie prawicowej ideologii pod presją: ksenofobia i radykalny nacjonalizm w Rosji oraz podjęte w 2015 r. wysiłki na rzecz przeciwdziałania tym zjawiskom), 8 kwietnia 2016 r. (<http://www.sova-center.ru/en/xenophobia/reports-analyses/2016/04/d34247/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

The Ultra-Right Shrugged: Xenophobia and Radical Nationalism in Russia, and Efforts to Counteract them in 2013 (Skrajna prawica zbuntowana: ksenofobia i radykalny nacjonalizm w Rosji oraz podjęte w 2013 r. wysiłki na rzecz przeciwdziałania tym zjawiskom), 31 marca 2014 r. (<http://www.sova-center.ru/en/xenophobia/reports-analyses/2014/03/d29236/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Справочник кадровика (Informator kadrowca), *Вас проверяет прокуратура: оформление результатов* (Badanie przez prokuraturę: dokumentacja wyników), 27 października 2011 r. (<http://www.pro-personal.ru/journal/725/307222/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Sputnik News,

Kremlin Spokesman Denies Reports on Abolition of Russian Investigative Committee (Rzecznik Kremla zaprzecza doniesieniom o likwidacji rosyjskiego Komitetu Śledczego), 27 września 2016 r. (<https://sputniknews.com/russia/201609271045739156-russia-investigative-committee-abolition/>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Russia May Create Ministry for State Security and Close Emergencies Ministry (Rosja może utworzyć Ministerstwo Bezpieczeństwa Państwa i zlikwidować Ministerstwo Spraw Nadzwyczajnych), 19 września 2016 r. (<https://sputniknews.com/russia/201609191045455134-russia-ministries-reform/>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Stop Violence Against Women, *Violence Against Women in the Russian Federation* (Przemoc wobec kobiet w Federacji Rosyjskiej), ostatnia aktualizacja – październik 2014 r. (http://www.stopvaw.org/Russian_Federation), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Petersburskie Centrum Studiów Humanistycznych i Politologicznych „Strategia”, *Работа с жалобами граждан в аппарате Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации* (Rozpatrywanie skarg złożonych przez obywateli w biurze Pełnomocnika Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej), 13 marca 2004 r. (http://strategy-spb.ru/edu/?do=manual&man_grup=170&doc=798&pr_id_dl=10), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

Sąd Najwyższy Republiki Czecheńskiej, *Суды Чеченской Республики* (Sądy Republiki Czecheńskiej), b.d. (<http://vs.chn.sudrf.ru/modules.php?name=sud>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej,

Information about the Supreme Court (Informacje na temat Sądu Najwyższego), b.d. (<http://www.supcourt.ru/catalog.php?c1=English&c2=About%20the%20Supreme%20Court&c3=&id=9639>), data uzyskania dostępu: 5 grudnia 2016 r.

Overview of the Judicial System of the Russian Federation (Przegląd systemu sądowego Federacji Rosyjskiej), b.d. (<http://www.supcourt.ru/catalog.php?c1=English&c2=Judicial%20System%20of%20the%20Russian%20Federation>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Sykiainen, L. R., *Sharia Courts: Modern Practice and Prospectives in Russia* (Sądy szariackie: współczesna praktyka i perspektywy w Rosji), 2015 r. (<https://www.hse.ru/data/2015/12/29/1136288132/60LAW2015.pdf>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Dyrekcja Śledcza Obwodu Tambowskiego, Komitet Śledczy przy Prokuraturze Generalnej Federacji Rosyjskiej, *zarządzenie Komitetu Śledczego przy Prokuraturze Generalnej Federacji Rosyjskiej z dnia 19 września 2007 r. nr 17 „О введении в действие Инструкции о порядке рассмотрения обращений и приема граждан в системе Следственного комитета при прокуратуре Российской Федерации”* („w sprawie wejścia w życie instrukcji dotyczącej procedury rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli w systemie Komitetu Śledczego przy Prokuraturze Generalnej Federacji Rosyjskiej” (ze zmianami z dnia 8 kwietnia 2008 r.) nr 17 „W sprawie wejścia w życie instrukcji dotyczącej procedury rozpatrywania odwołań i przyjmowania obywateli w systemie Komitetu Śledczego przy Prokuraturze Generalnej Federacji Rosyjskiej” (z zmianami z dnia 8 kwietnia 2008 r.), wersja z dnia 8 kwietnia 2008 r. (https://web.archive.org/web/20160818114218/http://www.skp-tambov.ru/content/norm_base/44.doc) (dostępne na stronie internetowej archive.org), data uzyskania dostępu: 28 listopada 2016 r.

Tagesanzeiger, *Vom Vorkämpfer zur Reaktionärin*, 1 maja 2016 r. (<http://www.tagesanzeiger.ch/ausland/europa/vom-vorkaempfer-zur-reaktionaerin/story/20808250>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

TASS, *Detention of Russian high-ranked investigators part of anti-corruption campaign — Kremlin* (Zatrzymanie wysokich rangą śledczych rosyjskich w ramach kampanii antykorupcyjnej – Kreml), 20 lipca 2016 r. (<http://tass.com/politics/889523>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

Taylor, B. D.,

State-Building in Putin's Russia. Policing and Coercion after Communism (Budowanie państwowości w Rosji Putina. Policja i przymus po upadku komunizmu), Cambridge University Press, 2011 r.

Historical Legacies and Law Enforcement in Russia (Spuścizna historyczna i ściganie przestępstw w Rosji), w: PONARS Eurasia Policy Memo No. 150, maj 2011 r. (https://www2.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/ponars/pepm_150.pdf), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Telegraph (The), *Ramzan Kadyrov: Putin's 'sniper' in Chechnya* (Ramzan Kadyrow – „snajper” Putina w Czeczenii), 24 lutego 2016 r. (<http://s.telegraph.co.uk/graphics/projects/Putin-Ramzan-Kadyrov-Boris-Nemtsov-Chechnya-opposition-Kremlin/index.html>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

TI Russia (Transparency International Rosja),

Global Corruption Barometer (Światowy Barometr Korupcji), 2013 r. (<http://www.transparency.org/gcb2013/country/?country=russia>), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Как обжаловать отказ в возбуждении уголовного дела (Jak odwołać się od odmowy wszczęcia postępowania karnego), 13 listopada 2013 r. (http://askjournal.ru/item/kak-obzhalovat-otkaz-v-vozbuzhdenii-ugolovnogodela?category_id=173#gid=304020121023070027), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Как составляется жалоба в прокуратуру (Jak złożyć skargę w prokuraturze), 13 listopada 2013 r. (<http://askjournal.ru/item/kak-sostavit-zhalobu-v-prokuraturu#gid=292020091207131400>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Как составить и подать заявление о преступлении (Jak przygotować i złożyć doniesienie o przestępstwie), 19 listopada 2012 r. (http://askjournal.ru/item/inst-kak-podat-zayavlenie-o-prestuplenii?category_id=173#gid=172120081204182438), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Titaev, K. i Shkliaruk, M., *Investigators in Russia* (Śledczy w Rosji), w: *Russian Politics & Law*, 54:2-3, 2016 r., ss. 112–137 (http://www.enforce.spb.ru/images/Products/in_English/2016_Investigators_in_Russia.pdf), data uzyskania dostępu: 28 listopada 2016 r.

Transitions Online, *Why do Russian judges act that way?* (Dlaczego rosyjscy sędziowie zachowują się w taki sposób?), 6 lutego 2013 r. (<http://www.tol.org/client/article/23588-russia-judges.html>), data uzyskania dostępu: 6 grudnia 2016 r.

Parlament Zjednoczonego Królestwa, *Parliamentary Human Rights Group (PHRG) Report, Chechnya Fact-Finding Mission* (sprawozdanie koła parlamentarnego na rzecz praw człowieka dotyczące misji informacyjnej w zakresie Czeczenii), 10 czerwca 2010 r. (<http://www.refworld.org/docid/4cc7ed2a2.html>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Organizacja Narodów Zjednoczonych, Sekcja Danych Geoprzestrzennych, *Federacja Rosyjska, mapa nr 3840 Rev. 2*, styczeń 2004 r. (<http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/russia.pdf>), data uzyskania dostępu: 13 grudnia 2016 r.

Komitet Praw Człowieka ONZ, *Concluding observations on the seventh periodic report of the Russian Federation* (Uwagi końcowe dotyczące siódmego sprawozdania okresowego Federacji Rosyjskiej), 28 kwietnia 2015 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1930_1437490602_g1508426.pdf), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

OHCHR (Biuro Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka), *Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul; Addendum; Mission to the Russian Federation* (Sprawozdanie Gabrieli Knaul, specjalnej sprawozdawczynie ONZ ds. niezawisłości sędziów i prawników; Addendum; Misja w Federacji Rosyjskiej), 30 kwietnia 2014 r. (http://www.ecoi.net/file_upload/1930_1403017719_a-hrc-26-32-add-1-eng.doc), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

UN News Centre, *Backing Ukraine's territorial integrity, UN Assembly declares Crimea referendum invalid* (Popierając integralność terytorialną Ukrainy, Zgromadzenie ONZ uznaje referendum na Krymie za nieważne), 27 marca 2014 r. (<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47443&Cr=ukraine&Cr1=#.WEUof02oN9B>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

UNODC (Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przemoczości), *Anti-Corruption Authorities of the Russian Federation* (Organy antykorupcyjne Federacji Rosyjskiej), 2013 r. (<http://www.track.unodc.org/LegalLibrary/LegalResources/Russian%20Federation/Authorities/Anti-Corruption%20Authorities%20of%20the%20Russian%20Federation.pdf>), data uzyskania dostępu: 29 listopada 2016 r.

UN Women – światowa baza danych dotycząca przemocy wobec kobiet, *ustawa federalna nr 119-FZ „O gosudarstvennoy zaщите потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства” (o ochronie ze strony państwa ofiar, świadków i innych uczestników postępowania karnego)*, b.d. (<http://www.evaw-global-database.unwomen.org/en/countries/europe/russian-federation/2004/federal-law-no-119-fz-on-state-protection-for-victims>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Departament Stanu Stanów Zjednoczonych,

2016 Investment Climate Statement, Russia (Oświadczenie dotyczące klimatu inwestycyjnego za 2016 r. – Rosja), czerwiec 2016 r. (<http://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/investmentclimatestatements/index.htm?year=2016&dliid=254409>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

2014 Investment Climate Statement, Russia (Oświadczenie dotyczące klimatu inwestycyjnego za 2014 r. – Rosja), czerwiec 2014 r. (<http://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2014/227933.htm>), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

2014 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2014 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 25 czerwca 2015 r. (http://www.ecoi.net/local_link/306252/429631_en.html), data uzyskania dostępu: 25 listopada 2016 r.

2015 Country Report on Human Rights Practices, Russia (Sprawozdanie krajowe z 2015 r. dotyczące praktyk w obszarze praw człowieka – Rosja), 13 kwietnia 2016 r. (http://www.ecoi.net/local_link/322455/448230_en.html), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

Washington Post (The), *The rocky relationship between Russia and the European Court of Human Rights* (Trudne stosunki między Rosją a Europejskim Trybunałem Praw Człowieka), 23 kwietnia 2014 r. (<https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/04/23/the-rocky-relationship-between-russia-and-the-european-court-of-human-rights/>), data uzyskania dostępu: 1 grudnia 2016 r.

White, S.; *Understanding Russian Politics* (Zrozumienie polityki rosyjskiej), Cambridge University Press, 2011 r.

White, S. i Mcallister, I., *The Putin Phenomenon* (Fenomen Putina), w: *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, t. 24, nr 4, 2008 r., ss. 604–628 (<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13523270802510610>), data uzyskania dostępu: 23 listopada 2016 r.

WSJ (Wall Street Journal), *Chechnya: Russia's Islamic State?* (Czeczenia: Państwo Islamskie Rosji?), 2 czerwca 2016 r. (<http://www.wsj.com/articles/chechnya-russias-islamic-state-1464859621>), data uzyskania dostępu: 30 listopada 2016 r.

Zernova, M., *Russian Police and Transition to Democracy: Lessons from One Empirical Study* (Policja rosyjska a przejście do demokracji: wnioski z jednego badania empirycznego), w: *Internet Journal of Criminology*, 2013 r. (http://www.internetjournalofcriminology.com/Zernova_Russian_Police_and_Transition_to_Democracy_IJC_May_2013.pdf), data uzyskania dostępu: 24 listopada 2016 r.

Ziegeweid, J., *Justice for Russian women? Russia begins to face its domestic violence problem* (Sprawiedliwość dla Rosjanek? Rosja staje w obliczu swojego problemu z przemocą domową), w: *Human Rights Brief*, 2 listopada 2014 r. (<http://hrbrief.org/2014/11/justice-for-russian-women-russia-begins-to-face-its-domestic-violence-problem/>), data uzyskania dostępu: 2 grudnia 2016 r.

Źródła anonimowe i niepubliczne

Agora, wywiad z prezesem organizacji, Oslo, 6 października 2015 r. Agora jest organizacją praw człowieka, która świadczy usługi doradztwa prawnego na rzecz ofiar domniemych przypadków naruszenia praw człowieka przez urzędników państwowych takich jak funkcjonariusze policji, żołnierze i urzędnicy wojskowi oraz funkcjonariusze służby więziennej, koncentrując się w szczególności na dziennikarzach, działaczach politycznych, blogerach i NGO

Komitet Pomocy Obywatelskiej, wywiad ze Swietlaną Ganuszkina, Oslo, 6 października 2015 r.

Komitet przeciwko Torturom, wywiad z przedstawicielem, Niżny Nowogród, 17 listopada 2014 r. Rosyjska organizacja pozarządowa, która bada zarzuty dopuszczenia się tortur przez funkcjonariuszy państwa, zapewnia ofiarom tortur pomoc psychologiczną i medyczną oraz reprezentuje je na szczeblu krajowym i przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka

Ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 12 października 2015 r. Osoba ta jest ekspertem w dziedzinie ochrony praw człowieka w Federacji Rosyjskiej i w rosyjskim systemie wymiaru sprawiedliwości. Osoba ta chce pozostać anonimowa ze względów bezpieczeństwa.

Ekspert rosyjskiej organizacji pozarządowej Komitet przeciwko Torturom, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 2 listopada 2015 r. Osoba ta jest ekspertem w dziedzinie ochrony praw człowieka w Federacji Rosyjskiej i w rosyjskim systemie wymiaru sprawiedliwości. Osoba ta chce pozostać anonimowa ze względów bezpieczeństwa.

Ekspert z Instytutu Praworządności, Uniwersytet Europejski, Petersburg, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 6 listopada 2015 r. Osoba ta chce pozostać anonimowa ze względów bezpieczeństwa.

Ganuszkina, S. odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 8 listopada 2016 r.

Halbach, U., odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 11 listopada 2016 r.

Historyk specjalizujący się w problematyce czeczeńskiej, który prowadził badania terenowe w Czeczenii, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 2 listopada 2016 r.

Human Rights Watch, wywiad z przedstawicielami, Moskwa, 11 listopada 2014 r.

Stowarzyszenie Memoriał, wywiad z prawnikiem, Moskwa, 18 listopada 2014 r. Prawnik ten zajmuje się przygotowaniem spraw wnoszonych przez skarżących z Rosji przed Europejski Trybunał Praw Człowieka.

Stowarzyszenie Memoriał, korespondencja z prawnikiem, odpowiedź udzielona w wiadomości e-mail, 3 listopada 2015 r. Prawnik ten zajmuje się przygotowaniem spraw wnoszonych przez skarżących z Rosji przed Europejski Trybunał Praw Człowieka.

Organizacja pozarządowa, która monitoruje sytuację dziennikarzy, wywiad z przedstawicielami, Moskwa, 12 listopada 2014 r.

SOVA (Centrum Informacji i Analizy), wywiad z analitykiem, Moskwa, 12 listopada 2014 r. Analityk ten zajmuje się w SOVA zagadnieniami związanymi z ekstremizmem.

SRJI, Stitching Russian Justice Initiative, wywiad z przedstawicielami, Moskwa, 12 listopada 2014 r. Stitching Russian Justice Initiative wykorzystuje krajowe i międzynarodowe mechanizmy prawne, aby domagać się sprawiedliwości w odniesieniu do poważnych naruszeń praw człowieka na Kaukazie Północnym i Południowym. Organizacja ta reprezentowała ponad 2 000 osób w ponad 300 sprawach przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka.

Załącznik 2: Definiowanie zakresu sprawozdania

Przegląd instytucji konstytucyjnych

Niedawne zmiany

Konstytucja (teoria)

Struktura państwa (praktyka)

Duma, rząd federalny a instytucje rządowe i samorządowe na szczeblu regionalnym, Sąd Konstytucyjny

PAŃSTWOWE PODMIOTY ZAPEWNIAJĄCE OCHRONĘ

Zakres (przyczyny wyłączenia wojsk wewnętrznych/Federalnej Służby Bezpieczeństwa/sił zbrojnych)

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych / Policja

Wprowadzenie (struktura, szczebel federalny/regionalny, przegląd różnych podmiotów, wyjaśnienie, dlaczego skupiono się wyłącznie na policji jako podmiocie zapewniającym ochronę, a nie np. na OMON)

Policja (federalna, regionalna i lokalna)

A. Informacje ogólne (mandat/procedura)

B. Potencjał

- Struktura
- Zasoby (dane statystyczne dotyczące szczebla federalnego/regionalnego)
- Szkolenia

C. Uczciwość (niezależność polityczna/wpływ)

- Kodeks postępowania / lojalność
- Korupcja (tabela wynagrodzeń)
- Bezkarność (mechanizm kontroli wewnętrznej)
- Dyskryminacja i naruszenia praw człowieka

D. Grupy szczególnie wrażliwe, np.:

- mniejszości etniczne
- mniejszości religijne
- działacze / dziennikarze
- mniejszości seksualne
- kobiety (przemoc domowa)
- migranci

Prokuratura

A. Informacje ogólne (mandat/procedura: np. relacja z sądami)

B. Potencjał

- Struktura – prokuratorzy federalni i regionalni
- Zasoby
- Szkolenia

C. Uczciwość

- niezależność polityczna / wpływ: mianowanie

- Kodeks postępowania
- Korupcja
- Bezkarność
- Dyskryminacja

Sądy

Sądy krajowe

A. Informacje ogólne:

- Różne rodzaje sądów (administracyjne, karne, pracy, rodzinne)
- Hierarchia (wykres)
- Procedura (jak wnosić skargę / interakcje z prokuraturą)

B. Potencjał

- Zasoby
- Powołanie personelu
- Sprzęt informatyczny
- Zaległości w pracy
- Szkolenia w zakresie nowych przepisów

C. Uczciwość

- Niezależność: procedura mianowania
- Korupcja
- Mechanizm kontroli wewnętrznej
- Dyskryminacja i naruszenia praw człowieka
- Rzetelny proces sądowy
- Wykonywanie / egzekwowanie orzeczeń sądowych

D. Grupy szczególnie wrażliwe

ETPC

A. Różne rodzaje spraw z Federacji Rosyjskiej (dotyczące Czeczenii, systemu rejestracji, mniejszości religijnych, przemocy domowej)

B. Wyniki

C. Wpływ (reakcja państwa)

Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej

A. Informacje ogólne (mandat, procedura)

B. Potencjał

- Struktura (hierarchia, struktura dowodzenia)
- Zasoby (budżet/personel/wyposażenie)
- Szkolenia

C. Uczciwość

- Lojalność, niezależność polityczna
- Zaufanie
- Korupcja (powiązanie poziomym wynagrodzeń)
- Bezkarność
- Dyskryminacja i naruszenia praw człowieka

D. Grupy szczególnie wrażliwe

Rzecznik praw obywatelskich (Pełnomocnik Praw Człowieka)

A. Informacje ogólne: Mandat (zalecenia/sankcje), procedura

B. Potencjał

- Struktura (hierarchia, struktura dowodzenia)
- Zasoby (budżet/personel/wyposażenie)
- Szkolenia

C. Uczciwość

- Niezależność polityczna / wpływ
- Zaufanie
- Faktyczny wpływ
- Dyskryminacja w dostępie do rzecznika praw obywatelskich?

SKUPIENIE SIĘ NA CZECZENIU

Wprowadzenie (dlaczego Czeczenia jest inna niż reszta Federacji Rosyjskiej)

Ostatnie wydarzenia (umocnienie reżimu lokalnego)

Wpływ rozwoju sytuacji na dostęp do ochrony ze strony państwa

- Brak kontroli federalnej
- Silny związek między prezydentem a Kadyrowem
- Wpływ tradycji i religii – sądy tradycyjne / sądy szariackie / sądy zwykłe

Grupy szczególnie wrażliwe (kobiety)

Jak skontaktować się z UE

Osobiście

W całej Unii Europejskiej istnieje kilkaset centrów informacyjnych Europe Direct. Adres najbliższego centrum można znaleźć na stronie: <http://europa.eu/contact>.

Telefonicznie lub drogą mailową

Europe Direct to serwis informacyjny, który udziela odpowiedzi na pytania na temat Unii Europejskiej. Można się z nim skontaktować:

- dzwoniąc pod bezpłatny numer telefonu: 00 800 6 7 8 9 10 11 (niektórzy operatorzy mogą naliczać opłaty za te połączenia),
- dzwoniąc pod standardowy numer telefonu: +32 22999696,
- drogą mailową: <http://europa.eu/contact>.

Wyszukiwanie informacji o UE

Online

Informacje o Unii Europejskiej są dostępne we wszystkich językach urzędowych UE w portalu Europa: <http://europa.eu>.

Publikacje UE

Bezpłatne i odpłatne publikacje UE można pobrać lub zamówić w serwisie EU Bookshop: <http://publications.europa.eu/eubookshop>. Większą liczbę egzemplarzy bezpłatnych publikacji można otrzymać, kontaktując się z serwisem Europe Direct lub z lokalnym centrum informacyjnym (zob. <http://europa.eu/contact>).

Prawo UE i powiązane dokumenty

Informacje prawne dotyczące UE, w tym wszystkie unijne akty prawne od 1951 r., są dostępne we wszystkich językach urzędowych UE w portalu EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>.

Portal Otwartych Danych UE

Unijny portal otwartych danych (<http://data.europa.eu/euodp>) umożliwia dostęp do zbiorów danych pochodzących z instytucji i innych organów UE. Dane można pobierać i wykorzystywać bezpłatnie, zarówno do celów komercyjnych, jak i niekomercyjnych.

Urząd Publikacji